



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “วิจัยกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ
บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา”

โดย

นางจารุณี แก้วประภา นายขจร มุลศรี และคณะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เมษายน 2562

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “ กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ” เกิดจากความร่วมมือของทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน และทีมนักวิจัยชุมชนบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา รวมทั้งการสนับสนุนจากทีมพี่เลี้ยงจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมพี่เลี้ยงจากสำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นการวิจัยที่ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของคนภายใต้ความเชื่อที่ว่าคนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ มีศักยภาพและสามารถบริหารจัดการชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนและสังคม อันนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน โดยกระบวนการพัฒนาใช้โจทย์ปัญหาชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น ให้คนในชุมชนได้ใช้กระบวนการคิดเป็นอย่างเป็นระบบ ในการค้นหาสภาพปัญหา และความต้องการของตนเองและชุมชน วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อตนเองและชุมชน พร้อมทั้งหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน บนพื้นฐานบริบทของชุมชน

การดำเนินงานวิจัย เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านการสืบค้นและการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ไทลื้อ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชนและผู้รู้ภายนอกชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลซึ่งกันและกัน รวมถึงการสืบค้นข้อมูลจากนักวิชาการภายนอกชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์กลไกรูปแบบการดำเนินกิจกรรมทางสังคมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อ อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพบุคคลและการพัฒนาสังคมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาตลอดชีวิตร่วมกันได้อย่างสอดคล้องกับการตอบสนองต่อการเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัย กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา นี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทลื้อแก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

คณะวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชน ได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการ ปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหา ของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการ เพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็น ว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ ในเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตามแนวคิดและหลักการ ดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วย การบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่ นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบ ที่นักวิจัยถนัดโดยไม่ยึดติดในเรื่อง ของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไปซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัย ให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจน ยิ่งขึ้น

คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการ วิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความ ร่วมมือนี้นักวิจัยได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด



อย่างไรก็ตามรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา” เกิดขึ้นและดำเนินการจนสำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี ตาม วัตถุประสงค์การศึกษาทุกประการได้นั้น เพราะมีความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของทีมวิจัยทุกท่าน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการร่วมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย ประกอบการส่งเสริมจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุน ที่ดี ทั้งร่างกาย แรงใจ และงบประมาณการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ นายสุพล วงศ์หวั่น ผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา และ นางพรรณิ ใหม่ประสิทธิกุล รองผู้อำนวยการสำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา ที่ให้โอกาสการเรียนรู้รวมทั้งให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการทำงานด้วยดีตลอด โครงการ

ขอขอบคุณ ดร.สุชิน เพ็ชรรักษ์ ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำปาง ทีมพี่เลี้ยงจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่นจังหวัดลำปาง และทีมพี่เลี้ยงจากสำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา ที่ให้การส่งเสริมด้านกระบวนการและองค์ความรู้การวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อให้ทีมวิจัยพัฒนาศักยภาพตนเองในการทำงานและการสืบค้นข้อมูลประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม กิจกรรมทางสังคมและวิถีการดำเนินชีวิต ของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ขอขอบคุณประชาชนในพื้นที่บ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสนับสนุน ช่วยเหลือ เกื้อกูลในการทำงาน ร่วมแรง ร่วมใจ จนทำให้การวิจัยในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

คณะวิจัย

เมษายน 2562

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรม ไทลื้อบ้านป่าแขมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ และเพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือด้านกระบวนการ มีการประชุมกลุ่ม จัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในชุมชนโดยการนำเสนอข้อมูล หรือสรุปข้อมูลแสดงความคิดเห็น เป็นการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร มีสมุดบันทึก ใช้ในการบันทึกการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม เป็นเครื่องมือที่ดีในการทบทวนความจำเพื่อประโยชน์ในการเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละกิจกรรม ให้เกิดความต่อเนื่อง และการนำไปใช้ การใช้เส้นแบ่งเวลา (Timeline) วิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน การใช้ปฏิทินฤดูกาล เป็นการลำดับกิจกรรมในชุมชน เพื่อทราบถึงประเพณีและอาชีพในแต่ละเดือนของชุมชน การใช้แผนผังความคิด (Mind Mapping) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นให้เชื่อมโยง และลำดับความคิดที่หลากหลายมุมมอง เพื่อใช้สรุปหรือสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบของงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยและชุมชน ในการดำเนินงานร่วมกันของทีมวิจัยกับชุมชนได้มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทีมนักวิจัยครู กศน. และทีมนักวิจัยชุมชน ตลอดจนพี่เลี้ยงกลไกที่คอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือในแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีกิจกรรมในระยะที่ 1 จำนวน 5 เวที 9 กิจกรรม และกิจกรรมในระยะที่ 2 จำนวน 7 เวที 11 กิจกรรม เริ่มดำเนินงานวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 ถึง 31 ธันวาคม 2561 ขยายเวลาในการดำเนินงานวิจัยเพิ่มเติมตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึง 30 เมษายน 2562

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยทีมนักวิจัยและชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ใช้กระบวนการกลุ่มมีการแสดงความคิดเห็น สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสรุปองค์ความรู้ร่วมกัน ในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อตรวจสอบและจัดหมวดหมู่การดำเนินงานตามกิจกรรมในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นการศึกษา 3 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านประวัติศาสตร์ไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และด้านวิถีการดำเนินชีวิต

ผลการศึกษาพบว่า จากการดำเนินงานวิจัย พบว่า กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ ด้านประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อ คือ การถ่ายทอดเรื่องราวแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การย้ายถิ่นฐาน และการสืบเครือญาติของชาวไทลื้อ ตลอดจนการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ด้านประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางสังคมของชาวไทลื้อ ได้แก่ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ วัฒนธรรมด้านการแต่งกายแบบไทลื้อทั้งชายและหญิงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ รวมถึงภาษาไทลื้อ ที่ใช้พูดคุยสื่อสารเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมบวงสรวงเทวดาเมืองมาง และการเลี้ยงผีปู่ย่า ซึ่งมี รูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน โดย

ยึดถือแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการยึดถือแนวปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ตามความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพรัก ความกตัญญู

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อให้คงอยู่คู่สังคมไทย มีแนวทางในการดำเนินงานคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสามารถดำเนินการได้ โดยการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่น โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม การให้การยอมรับซึ่งกันและกัน การยอมรับ และความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของไทลื้อให้แก่บุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ตลอดจนการเผยแพร่ความเป็นไทลื้อให้คนทั่วไปได้รู้จัก

สารบัญ

หน้า

คำนำบอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทที่ 1 บทนำ	
- ความเป็นมาและความสำคัญ	1
- กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
- คำถามวิจัย	4
- วัตถุประสงค์ในการวิจัย	4
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
- คำนิยามศัพท์	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	16
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน	
- วิธีการดำเนินงาน	37
- เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน	40
- แผนการดำเนินงาน	41
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
- ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน	67
- ผลการดำเนินงานวิจัยตามกิจกรรม	68
- ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์	69
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
- สรุปผลการดำเนินงาน	87
- อภิปรายผล	102
- ข้อเสนอแนะ	105
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
- ภาคผนวก ก ภาพกิจกรรม	
- ภาคผนวก ข ประวัติผู้ทำวิจัย	
- ภาคผนวก ค ประวัติผู้ให้ข้อมูล	

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางค่าใช้จ่ายกิจกรรมทางสังคม	2
ตารางที่ 2 ตาราง ตัวอย่างเทียบเสียงพูด	82
ตารางที่ 3 ตาราง ตัวอย่างการเทียบเสียงพูดที่มีสระ	82

บทที่ 1

บทนำ

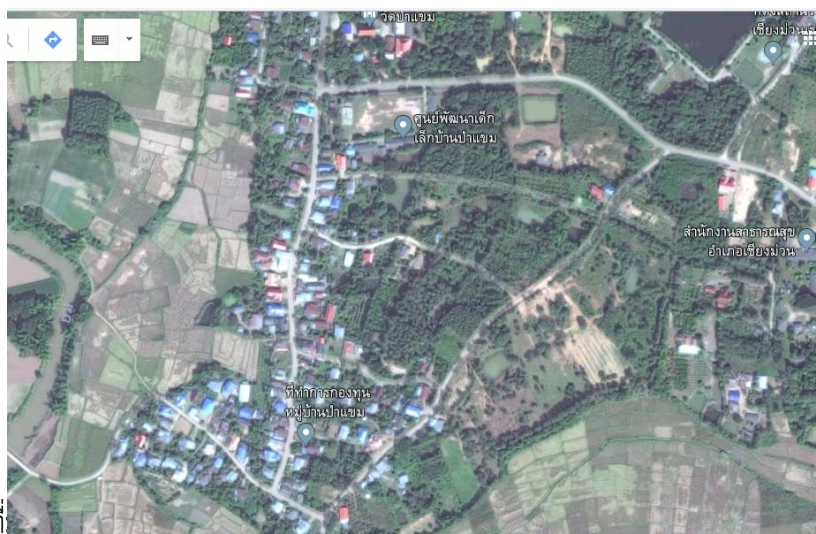
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

อำเภอเชียงม่วน เดิมมีฐานะเป็นตำบล ชื่อ ตำบลเชียงม่วน อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบ้านม่วง (ปัจจุบันเป็นอำเภอปง จังหวัดพะเยา) จังหวัดน่าน เมื่อ พ.ศ. 2496 ทางราชการได้โอนเขตการปกครองของอำเภอปง จังหวัดน่าน ไปขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเชียงราย “อำเภอเชียงม่วน” ซึ่งขณะนั้นมีฐานะเป็นตำบลเชียงม่วน จึงอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอปง จังหวัดเชียงราย และเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2512 ได้มีการประกาศกระทรวงมหาดไทยแบ่งท้องที่อำเภอปง จังหวัดเชียงราย ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเชียงม่วน อยู่ในเขตการปกครองอำเภอปง จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2517 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะ “กิ่งอำเภอเชียงม่วน ขึ้นเป็นอำเภอเชียงม่วน” อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเชียงราย ซึ่งต่อมาได้มีพระราชบัญญัติตั้งจังหวัดพะเยา เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2520 ได้แยกอำเภอพะเยา อำเภอจุน อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง และอำเภอเชียงม่วน ออกจากการปกครองของจังหวัดเชียงราย ตั้งจังหวัดพะเยา ดังนั้น อำเภอเชียงม่วน จึงอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดพะเยา จนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ราบสูงระหว่างภูเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาและป่าไม้ มีที่ราบสองฝั่งแม่น้ำยมและน้ำปิง มีเนื้อที่ทั้งหมด 722,859 ตารางกิโลเมตร ประชากรในเขตอำเภอเชียงม่วน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ **กลุ่มคนเมือง** มีชนบทรรมนิยมแบบล้านนา **กลุ่มคนไทลื้อ** มีชนบทรรมนิยมแบบสิบสองปันนา อาศัยอยู่บ้านท่าฟ้าเหนือ บ้านท่าฟ้าใต้ บ้านฟ้าสีทอง บ้านฟ้าใหม่ บ้านทุ่งมอก บ้านทุ่งเจริญ บ้านป่าแฉก บ้านแพทย์และบ้านมาง **กลุ่มชาวเขาเผ่าเย้า** นับถือผี นับถือเรื่องโชคชะตา อาศัยอยู่บ้านปอดต้นสัก บ้านนาบัว บ้านห้วยก้างปลา โดยประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก

ชุมชนบ้านป่าแฉก หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง ลักษณะพื้นที่บ้านป่าแฉกส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับเนินเขา และป่าไม้ มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,274 ไร่ มีป่าชุมชนที่รับผิดชอบ ประมาณ 76 ไร่ มีประชากร 436 คน หรือ 134 ครัวเรือน ประชากรกว่า 90 % เป็นคนไทลื้อ ย้ายมาจากแคว้นสิบสองปันนาประเทศจีน เดิมทีบริเวณนี้เต็มไปด้วยหญ้าแฉก ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่ว ๆ ไปว่า “ทุ่งแฉก” แต่เดิมก็เรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมาง โดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจัน มูลศรี ได้อพยพมาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ.2482 ได้มีกลุ่มพ่ออุ้ยอุ่น มูลศรี พ่ออุ้ยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอิน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรีและครูโต๊ะ เร่งเร็ว ได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้น จึงให้ชื่อบ้านนี้ว่าบ้านป่าแฉกจนกระทั่งปี พ.ศ.2500 ทางหน่วยงานราชการเห็นว่าหมู่บ้านนี้ ได้มีราษฎรเพิ่มมากขึ้นและเพื่อสะดวกในการปกครองดูแลให้ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้อนุมัติจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้าน บ้านป่าแฉกขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีนายดา มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

ชาวไทลื้อบ้านป่าแฉก มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาไทลื้อและการแต่งกายของชาวไทลื้อ มีชนบทรรมนิยมประเพณีที่มีคุณค่า ของชุมชนชาวไทลื้อ เป็นชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมา ความผูกพันและวิถีชีวิตชาวไทลื้อแห่งนี้ สันนิษฐานจากการที่มีเครื่องมือเก่า ๆ ที่หลงเหลืออยู่ เช่น กี่ทอผ้า ที่ปั่นด้าย มีวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง, ประเพณีบวงสรวงผีปู่ย่า, ประเพณีงานศพ, การขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ, งานแต่งงาน อาชีพส่วนใหญ่

ของประชากรบ้านป่าแหมคือการทำการเกษตร มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีลักษณะของการเป็นเครือญาติ และเห็นความสำคัญช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอาชีพ การจัดตั้งกองทุนการเงิน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมทุนและคืนประโยชน์ให้กับสมาชิก ได้แก่ กลุ่มกองทุนปืมน้ำมันชุมชนบ้านป่าแหม กลุ่มน้ำดื่มชุมชน กองทุนข้าวที่เข้มแข็ง จนสามารถซื้อรถดูข้าวใช้เองได้ในชุมชน ซึ่งชุมชนแวดล้อมของบ้านป่าแหมเป็นชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนเมือง กลุ่มคนไทลื้อ และกลุ่มชาวเขาเผ่าเย้าในระดับตำบลเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วชุมชนบ้านป่าแหม ยังคงรักษาเอกลักษณ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองไว้ และก้าวเข้าสู่การปรับตัวในการอยู่ร่วมกันกับชาวชาติพันธุ์ที่หลากหลายในชุมชน



ที่

2561

จนกระทั่งปัจจุบันพบว่ากลไกทางวัฒนธรรมในอดีตบางเรื่องยังสามารถทำหน้าที่ที่พึงบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นอารยธรรมของคนไทลื้อ ความเชื่อวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ แม้กาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปสิ่งที่ยึดมั่นเหล่านี้นของคนไทลื้อยังคงอยู่ เช่น การสืบทอดประเพณีทางวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การแต่งกาย ภาษาพูด เหล่านี้เป็นต้น แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งถึงระบบคุณค่าของกลไกทางวัฒนธรรมแบบในอดีต ซึ่งพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด ยกตัวอย่างเช่น ประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อ จากการสัมภาษณ์ สอบถามแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับพิธีกรรมจาก นายศรีมูล กันมา เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรม พบว่า ชุมชนมีค่าใช้จ่ายสูง มักใช้จ่ายไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็นและฟุ่มเฟือย มีการนำ เอาค่านิยมอื่นมาปะปน คุณค่าของประเพณีบางอย่างถูกกลืนและสูญหาย แต่กลับนำค่านิยมที่อื่นมาใช้จนต้องประสบกับปัญหาภาวะทางการเงิน (ดังตาราง)

ตารางที่ 1 ตารางค่าใช้จ่ายกิจกรรมทางสังคม

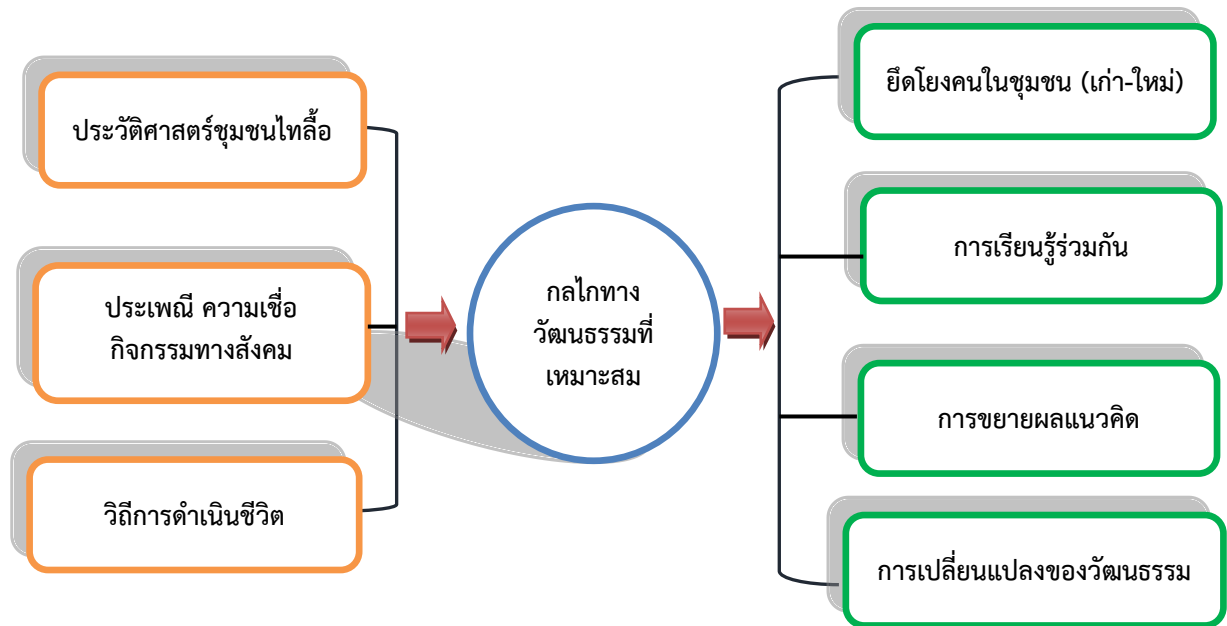
กิจกรรม	จำนวนค่าใช้จ่าย(บาท/ครั้ง)		
	อดีต	ปัจจุบัน	ผลต่าง
งานศพ (เฉลี่ย 4 วัน/ครั้ง)	40,000	130,000	90,000
งานแต่งงาน	2,560	143,000	140,440
งานบวช	5,000	49,200	44,200
ประเพณีขึ้นบ้านใหม่	1,760	25,420	23,660

ทั้งนี้หากพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ จุมพล หนีมพานิช (2539) ที่มองว่าสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุอยู่ 2 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตนเอง ที่มาจากปัจจัยของการประดิษฐ์คิดค้น หรือการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคม ไม่ครบถ้วน และการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก ที่เกิดจากการพบปะ สังสรรค์ กันระหว่างวัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงเกิดการแพร่กระจาย หยิบยืม หรือรับวัฒนธรรม แนวคิด ค่านิยม เทคโนโลยี มาใช้โดยพิจารณาว่าวัฒนธรรมเหล่านั้นมีความเหมาะสมกับสังคมของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สังคมไทยมีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ เข้ามาปรับปรุงและผสมผสานอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

สอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ถึงแม้ประเพณีทางวัฒนธรรมจะยังทำหน้าที่ยึดโยงคนในชุมชนไว้ แต่ความเข้าใจหรือการให้ความสำคัญกับกลไกทางวัฒนธรรมที่ในแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไป และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ ซึ่งสังเกตได้จากบางกิจกรรมมีการนำเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาผสม ตัวอย่าง ที่เห็นได้จากประเพณีการจัดงานศพ ในอดีตผู้เฒ่าผู้แก่และคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การจัดทำขนม (พื้นบ้าน) การทำอาหารเพื่อเลี้ยงแขกที่มาร่วมงาน เพื่อสื่อถึงความเกื้อกูล เอื้ออาทร การช่วยเหลือ ใช้กิจกรรมทางสังคมเป็นการถ่ายทอดแนวคิดที่ฝังใจของคนรุ่นเก่า-ใหม่ แต่ในปัจจุบันนิยมสั่งซื้อจากร้านค้าแทน มิติทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ขั้นตอนของประเพณีที่ใช้สื่อสารคุณค่าความหมายทางวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป การมีส่วนร่วมในประเพณี/วัฒนธรรมมีแต่คนเดิม รุ่นเก่าไม่มีรุ่นใหม่ หรือแม้กระทั่งความเข้าใจในความหมายของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งเปลี่ยนไปเรื่องของค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ซึ่งสาเหตุดังกล่าวเกิดจากการรูปแบบการดำเนินชีวิตที่จำเป็นต้องสะดวกรวดเร็ว ภายใต้อำนาจของเวลา หรือเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่บีบรัดจนทำให้ระบบคุณค่าถูกกลดทอนลง

จากสภาพปัญหาด้านค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมจากการรับเอาค่านิยมความฟุ่มเฟือยจากชุมชนภายนอกเข้ามา รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อบางอย่างถูกกลืนและสูญหายไป จึงได้เกิดแนวคิดในการดำเนินงานวิจัยในการศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ขึ้น เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อ ที่ทำหน้าที่ยึดโยงคนในชุมชน นำมาสู่แนวทางการทบทวนกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน โดยยึดโยงไปยังลักษณะของกลไกทางวัฒนธรรม ที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีคิดเดิมในรูปแบบใหม่ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ หรือการฟื้นฟูวัฒนธรรมบางเรื่องกลับคืนมา เพื่อให้เกิดการทบทวนคุณค่าและแนวคิดในอดีตที่เคยหลอมรวมกันเป็นกลุ่มก้อนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ เพื่อเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนสามารถนำไปสู่การค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในพื้นที่ตนเองในปัจจุบัน โดยการสร้างรูปแบบการเรียนรู้ในลักษณะของการร่วมกันคิด และการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ยกกระดับแนวทางการเรียนรู้สู่การขยายผลของงานวิจัยเพื่อใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาของ กศน.ในพื้นที่อื่นต่อไป

1.2 กรอบแนวคิดการวิจัย



1.3 คำถามงานวิจัย

1. กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง
2. ลักษณะกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมควรเป็นอย่างไร
3. ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบถึงการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมอย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านงานพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ผ่านการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของ กศน. และการขยายผลไปสู่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ขยายผล
2. แนวทางการทำงานด้านขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมของชุมชนไทลื้อในระดับอำเภอร่วมกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
3. เกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานทางด้านวัฒนธรรมร่วมกันระหว่าง กศน. กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. เกิดแนวทางของการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู กศน. และชุมชน ด้านกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
5. เกิดการนำองค์ความรู้จากฐานสู่ฐาน ในการขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

6. เกิดการสร้างองค์ความรู้ให้กับคนในชุมชนได้นำกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ไทลื้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ เอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ การพูดภาษาไทลื้อ เป็นซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการพูดคุยสื่อสารกับชาวไทลื้อด้วยกัน และการแต่งกายแบบไทลื้อ โดยมีรูปแบบการแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะของชาวไทลื้อ โดยผู้ชายจะมีการแต่งกายด้วยเสื้อ ซึ่งตัวเสื้อมีลักษณะคล้ายเสื้อหม้อฮ่อมย้อมสีครามธรรมชาติ แขนยาวสีดำหรือสีคราม สวมกางเกงแบบก้นลึกหรือกางเกงสามส่วนเรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” ทำมาจากผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ ส่วนใหญ่นิยมสวมใส่สีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาวหรือสีดำ มีผ้าขาวม้าคาดเอว มีผ้าโพกศีรษะ ด้วยผ้าสีน้ำตาล หรือสีขาว หรือสีดำ และสะพายย่าม ไทลื้อผู้หญิง สวมเสื้อที่มีลักษณะลวดลายเฉพาะ เรียกว่า เสื้อปัด ตัดเย็บมาจากผ้าทอย้อมสีครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำหรือสีครามล้วน ไม่มีแถบ แขนยาว ตัดแบบเข้ารูป เอวลอย มีสายสำหรับผูกบริเวณเสื้อบริเวณข้างลำตัว สวมใส่ผ้าถุงหรือผ้าซิ่น เป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล หรือสีขาว ดินซิ่นเป็นพื้นสีดำมีลวดลายหลายแบบ เช่น ลายน้ำไหลลายเกาะขอ ลายเกาะผักแว่นลายทางปลาเกาะขอ มีการโพกหัวด้วยผ้าสีขาว สะพายย่าม นิยมประดับเครื่องเงิน เช่น กำไลเงิน แหวนเงิน ปัจจุบันรูปแบบเสื้อและผ้าซิ่นมีการเพิ่มลวดลายให้มีความสวยงามตามยุคสมัย แต่ยังคงรูปแบบเฉพาะของไทลื้อ

กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อ หมายถึง แนวปฏิบัติหรือการกระทำ ในการขับเคลื่อนวัฒนธรรมที่ผู้ร้อยคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่เข้าด้วยกันโดยมีกระบวนการและขั้นตอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทลื้ออันเป็นสิ่งที่ดำรง เพื่อให้คนในชุมชนปฏิบัติตามสามารถทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยวัฒนธรรมมี 2 รูปแบบ คือ วัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น ภาษาเขียน เครื่องแต่งกาย อาหาร วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความหมายและคุณค่าของสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรม และแฝงความหมายไว้ในวัสดุ อุปกรณ์ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม

ประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ หมายถึง เรื่องราวการอพยพย้ายถิ่นฐาน รวมถึงการตั้งรกราก การสร้างบ้านแปงเมือง การสืบเชื้อสายตันทระกูลของคนในชุมชน ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นตำนานเรื่องเล่าที่ทรงคุณค่า เพื่อยึดโยงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และสื่อให้กับคนรุ่นหลังถึง ความรักใคร่ สมัครสมานสามัคคี ความเป็นพวกพ้องที่ร่วมสร้างบ้านแปงเมืองโดยมีบรรพบุรุษได้สร้างไว้ด้วยความยากลำบาก

ประเพณี หมายถึง ประเพณีไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา มีเอกลักษณ์และความสำคัญที่คนในบ้านป่าแหม ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

วัฒนธรรม หมายถึง วัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม ด้านการแต่งกาย การกิน(อาหาร) ภาษาพูด

พิธีกรรม หมายถึง การประกอบพิธีกรรมของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม เป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือ โดยมีแบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม เช่น การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า โดยมีผู้นำทางจิตวิญญาณหรือชาวจำเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับของบุคคลอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ เป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ถึงแม้ว่าจะสามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ เกิดจากการเคารพ การนับถือ เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือชุมชน

รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต หมายถึง การใช้ชีวิตหรือการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ที่มีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ ดำเนินชีวิตแบบเครือญาติ และเห็นความสำคัญช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือแบ่งปัน มีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด เช่น มีการใช้ภาษาพูดไทลื้อในการสื่อสาร มีการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติภายในชุมชนมาประกอบปรุงเป็นอาหารไว้รับประทาน มีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่มีรูปแบบเฉพาะ และการประกอบพิธีกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม

ทีมนักวิจัย หมายถึง นักวิจัยครู กศน. อำเภอเชียงม่วน จำนวน 10 คน และ นักวิจัยชุมชนบ้านป่าแหม จำนวน 12 คน รวมทั้งหมด 22 คน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินงานการวิจัย กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ในครั้งนี้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าถึงแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้รวบรวมเพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน

- ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ไทลื้อ

1.2 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย : ปรัชญาคิดเป็น

1.3 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1.4 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

- ความหมายและประเภทของวัฒนธรรม
- องค์ประกอบและหน้าที่ของวัฒนธรรม
- ที่มาของวัฒนธรรม
- ลักษณะของวัฒนธรรม
- พัฒนาการ และมุมมองต่อวัฒนธรรมไทยในยุคปัจจุบัน
- หลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

- ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม
- ลักษณะของการมีส่วนร่วม

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

- ความเชื่อ (Beliefs)
- ความเชื่อและศาสนากับสังคมไทย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

2.1 งานวิจัย รูปแบบการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีการเล่นของชุมชนต่อเด็กและเยาวชนบ้านหัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ของ สุทธิพงษ์ โพงจำม พ.ศ.2559

2.2 งานวิจัยกระบวนการสืบค้นความหมาย คุณค่า และการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนวัดกัญจนนิธยาราม (ป่าไผ่) หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 10 ตำบลแม่โป่ง อำเภอต๋อยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ของพระปลัดประจวบ วุฑฒิจาริ พ.ศ.2559

2.3 งานวิจัยการศึกษาภูมิปัญญาอัตลักษณ์และยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ (ลายน้ำไหล)บ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ของณัฐภูมิ เงามหาวน พ.ศ. 2556

2.4 งานวิจัยโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ของ เอี่ยมพร จรนามล พ.ศ.2556

2.5 งานวิจัย สถานภาพการศึกษาชาติพันธุ์ไทลื้อตั้งแต่ พ.ศ.2480 – 2540 ของ
องค์ สิริยเมฆะ พ.ศ.2558

2.6 งานวิจัยภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ในพื้นที่เทศบาล
ตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย ขององอาจ อินทนิเวศ พ.ศ.2556

2.7 งานวิจัยโลกทัศน์ของชาวไทลื้อจากคำประสมที่มีคำว่า “หัว” ในภาษาไทลื้อ ของ
ศรารุธ หล่อดี พ.ศ.2558

2.8 ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ของ
รุ่งรัตน์ พลนรัตน์ พ.ศ.2559

2.9 มรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลาย ในความหลากหลายของมรดก
ทางวัฒนธรรม . ชาศริต สิทธิฤทธิ์ . พ.ศ. 2559

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ไทลื้อ

ไทลื้อ หรือ ไตลื้อ หรือ คนลื้อ เป็นชาวไทกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบสิบสองปันนาของจีน
มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาไทลื้อ และยังมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์อื่นๆ เช่น การแต่งกาย ศิลปะ และ
ประเพณีต่าง ๆ

การอพยพ

เดิมชาวลื้อ หรือไทลื้อ มีถิ่นที่อยู่บริเวณ เมืองลื้อหลวง จีนเรียกว่า "ลื้อเจง" ต่อมาได้เคลื่อนย้ายลงมาอยู่
บริเวณเมืองหนองแส หรือที่เรียกว่า คุณหมิง ในปัจจุบัน แล้วย้ายลงมาสู่ลุ่มน้ำโขง สิบสองปันนาปัจจุบัน
ประมาณศตวรรษที่ 12 จึงเกิดมีวีรบุรุษชาวไทลื้อชื่อ เจ้าเลื่องหาญ ได้รวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ ในสิบสองปันนาปัจจุบัน
ตั้งเป็นอาณาจักรแจ๋ลื้อ (เซอลี่) โดยได้ตั้งศูนย์อำนาจการปกครองเอาไว้ที่ หอคำเชียงรุ่ง นาน 790 ปี
ต่อมาถึงสมัย เจ้าอินเมือง ครองราชย์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1579 - 1583 (พ.ศ. 2122 - 2126) ได้แบ่งเขตการปกครอง
เป็นสิบสองหัวเมืองแต่ละหัวเมืองให้มีที่ทำนา 1,000 หาบข้าว (เชื้อพันธุ์ข้าว) ต่อมาหนึ่ง/หนึ่งหัวเมือง
จึงเป็น ที่ มาจนถึงปี จุ จุ บั น เมื อ ง สิบ ส อง ปั น น า ได้ แ บ ง เขต การ ป ก ครอง เอา ไว้ ใน อดีต
(ที่มาของคำว่า สิบสองพันนา อ่านออกเสียงเป็น "สิบสองปันนา")

ชาวไทลื้ออาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง คือด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำ มีเมืองต่าง ๆ ดังนี้
ภาษาไทลื้อ ได้กล่าวไว้ว่า ห้าเมืองตะวันตก หกเมืองตะวันออก รวมเจียงฮู่ (เชียงรุ่ง) เป็น 12 ปันนา และทั้ง 12 ปันนา นั้น
ประกอบด้วยเมืองใหญ่น้อยต่าง ๆ เช่น ฝั่งตะวันตก ประกอบด้วย เชียงรุ่ง, เมืองฮ่า, เมืองแซ่, เมืองลู่, เมืององ,
เมืองหลวง, เมืองหุน, เมืองพาน, เมืองเชียงเจิง, เมืองฮาย, เมืองเชียงล่อ และเมืองมาง ฝั่งตะวันออก ประกอบด้วย เมืองล่า,
เมืองบาน, เมืองแวน, เมืองฮิง, เมืองปาง, เมืองลา, เมืองวัง, เมืองพง, เมืองหย่วน, เมืองมาง และเมืองเชียงทอง

การขยายตัวของชาวไทลื้อสมัยรัชกาลที่ 24 เจ้าอินเมือง ได้เข้าตีเมืองแกน เชียงตุง เชียงแสน และ
ล้านช้าง กอบกู้บ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น พร้อมทั้งตั้งหัวเมืองไทลื้อเป็นสิบสองเขต เรียกว่า สิบสองปันนา และในยุคนี้
ได้มีการอพยพชาว ไทลื้อบางส่วน เพื่อไปตั้งบ้านเรือน ปกครองหัวเมืองประเทศราชเหล่านั้น จึงทำให้เกิด
การกระจายตัวของ ชาวไทลื้อ ในลุ่มน้ำโขงตอนกลาง (รัฐฉานปัจจุบัน) อันประกอบด้วยเมืองยู้ เมืองยอง เมืองหลวย
เมืองเชียงแขง เมืองเชียงลาบ เมืองเลน เมืองพะยาก เมืองไฮ เมืองโก และเมืองเชียงทอง หรือ หลวงพระบาง
(ล้านช้าง) เมืองแกน (เดียนเบียนฟู) ซึ่งบางเมืองในแถบนี้เป็นถิ่นที่อยู่ของชาวไทลื้ออยู่แล้ว เช่น อาณาจักรเชียงแขง

ซึ่งประกอบด้วย เมืองเชียงแขง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองเชียงกก เมืองเชียงลาบ เมืองกลาง เมืองลอง เมืองอาน เมืองพูเลา เมืองเชียงดาว เมืองสิง เป็นต้น

ชาวไทลื้อบางส่วนได้อพยพหรือถูกกวาดต้อน ออกจากเมืองเหล่านี้ เมื่อประมาณหนึ่งร้อยถึงสองร้อยปีที่ผ่านมา แล้วมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศตอนล่าง เช่น พม่า, ลาว และไทย

ในสมัยรัชกาลที่ 1 เจ้าฟ้าอัครวรปัญญา (เจ้าผู้ครองนครน่าน) และเจ้าสุมนเทวราช (เจ้าผู้ครองนครน่าน) ยกกองทัพขึ้นไปกวาดต้อนชาวไทลื้อจากสิบสองปันนามายังเมืองน่าน และเมืองบางส่วนของประเทศลาว และต่อมาในสมัยรัชกาล ที่ 5 เจ้าสุริยพงษ์ (เจ้าผู้ครองนครน่าน) ก็ได้ยกกองทัพขึ้นไปกวาดต้อนชาวไทลื้อจากสิบสองปันมา มายังเมืองน่าน ปัจจุบันชาวไทลื้อกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศเวียดนาม และประเทศไทย โดยกระจายอยู่ในพื้นที่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา ลำปาง แพร่ น่าน สามารถแยกตามพื้นที่ ได้ดังนี้

เชียงราย : อำเภอเวียงแก่น อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน อำเภอพาน ซึ่งเป็นชาวไทลื้อ ที่อพยพมาจาก จังหวัดลำปาง (ส่วนหนึ่งได้อพยพไปเมือง เชียงรุ่ง เมื่อเกิดสงครามไทยพม่า)

เชียงใหม่ : อำเภอสะเมิง อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่อน

น่าน : อำเภอเมืองน่าน (ตำบลในเวียง บ้านเชียงแขง บ้านเมืองเล็น) อำเภอท่าวังผา มีชาวไทลื้ออยู่ 5 ตำบล คือ ต.ศรีภูมิ บ้านห้วยเตือ ต.ปากา เป็นชาวไทลื้อที่มาจากเมืองลามี 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านหนองบัว บ้านดอนแก้ว บ้านต้นฮ้าง บ้านดอนมูล บ้านแฮะ, ตำบลยม มีชาวไทลื้อ 5 หมู่บ้าน เป็นชาวไทลื้อที่มาจาก เมืองเชียงลาบ และเมืองยอง ประกอบด้วย บ้านลอมกลาง บ้านทุ่งฮ้อง บ้านเชียงยืน บ้านเลี้ยว บ้านหนองช้างแดง, ต.จอมพระ เป็นชาวไทลื้อ ที่อพยพมาจากเมืองยอง และเมืองยู้ มีชาวไทลื้อ 5 หมู่บ้าน บ้านถ่อน และถ่อนสอง บ้านยู้ บ้านยู้เหนือ บ้านยู้ใต้

ชาวไทลื้อมีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวไทยหรือชนเผ่าอื่นในภูมิภาค คือมีการสร้างบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ มีใต้ถุนสูง มีครัวไฟบนบ้าน ใต้ถุนเลี้ยงสัตว์ แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตได้เปลี่ยนไป การสร้างบ้านเรือนก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย เรือนที่ยังคงสภาพเป็นเรือนไม้แบบเดิม สถาปัตยกรรมแบบไทลื้อผสมล้านนา ยังพอจะมีให้เห็นบ้าง ในบางชุมชน เช่น บ้านธาตุสบแวน และบ้านหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ชาวไทลื้อส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด นิยมสร้างวัดในชุมชนต่างๆ แทบทุกชุมชนของ ชาวไทลื้อ ทั้งยังตกแต่งด้วยศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์งดงาม มีการบูรณะ ซ่อมแซม ให้คงสภาพ ดียู่เสมอ ซึ่งปัจจุบันเหลืออยู่เพียงบางแห่ง เช่น วิหารวัดดอนมูล วิหารวัดหนองแดง วิหารวัดหนองบัว วิหารวัดท่าฟ้าใต้ วิหารวัดแสนเมืองมา (วัดมาง) วิหารวัดหยวน เป็นต้น

ศิลปะที่โดดเด่นของชาวไทลื้อได้แก่งานผ้าทอไทลื้อ นิยมใช้ผ้าฝ้าย บางสมัยนิยมใช้เส้นไหมจากต่างถิ่น ทอวดลายที่เรียกว่า "ลายเกาะ" ด้วยเทคนิคการล้วง ซึ่งปัจจุบันนิยมเรียกว่า ลายน้ำไหล มีการพันฟู และถายทอดศิลปะ การทอผ้าแบบไทลื้อในหลายชุมชนของภาคเหนือในปัจจุบัน

ผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะนิยมสวมเสื้อขาวแขนยาว สวมทับด้วยเสื้อกั๊กปกวาดลายด้วยเลื่อม เรียกว่า "เสื้อปา" สวมกางเกงหม้อห้อมขายาวต่อหัวกางเกงด้วยผ้าสีขาว ที่เรียกว่า "เตี่ยวหัวขาว" นิยมโพกศีรษะ ("เคียนหัว") ด้วยผ้าสีขาว สีชมพู ส่วนหญิงไทลื้อนิยมสวมเสื้อปิด (เป็นเสื้อที่ไม่มีกระดุมแต่سابเสื้อจะป้ายเฉียงมาผูกไว้ที่เอวด้านข้าง) นุ่งซิ่นดำลื้อ สะพายกระเป๋ายาม ("ถุงยาม") และนิยมโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาวหรือสีชมพู

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ที่ตั้งบ้านเรือน หรือหมู่บ้าน จะหาทำเล ที่มีแม่น้ำ ลำคลองที่อยู่ใกล้หมู่บ้าน จะทำให้สะดวกในการเพาะปลูกดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย พอเพียงพึ่งพาตนเอง ชาวไทลื้อมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การสร้างบ้านเรือนแต่ละหลังในหมู่บ้านคนทั้งหมู่บ้านจะมาช่วยกัน เวลาเก็บเกี่ยวข้าวก็จะช่วยกันให้เสร็จไปทีละเจ้า แต่เจ้าของนา นั้นต้องได้ไปช่วยเหลือมาก่อนแล้ว ถ้าหนุ่มสาวคนใดเกียจคร้าน พ่อแม่ป้าสาวจะตั้งข้อรังเกียจไม่ยอมให้แต่งงานด้วย

นิสัยใจคอ

ไม่ชอบความรุนแรง รักสงบ รักความสะอาด เรียบร้อย รักสวยรักงาม จิตใจเยือกเย็น สุขุม ซื่อสัตย์ สุจริต มุ่งมั่น ขยันอดทน มีความขยันเพียร อ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนหวาน เคารพนับถือพ่อแม่ ผู้มีอาวุโส ปู่ย่า ตายาย บรรพบุรุษ

อาชีพ

ในปัจจุบันชาวไทลื้อ ทำไร่ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ ฯลฯ

จุดเด่นกับความภาคภูมิใจของไทลื้อ

- 1.ความรักหมู่คณะ และรักชาติกำเนิดมีเอกลักษณ์ทางภาษา การแต่งกายเป็นของตนเอง
2. มีความรักสงบ รู้รักสามัคคี มีเมตตา ซื่อสัตย์
3. มีความสันโดษ มกน้อย
4. มีความเพียร มุ่งมั่น ขยัน อดทน มุมานะ
5. ยึดมั่นใน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ศิลปะการแสดงของไทลื้อ

ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ตบมะพาบ ฟ้อนนก ฟ้อนปอยบั้งไฟ ขับเป่าปี่ ขับเป่าทโหล (เข้าป่าหาฟืน) ขับโลงน้ำ โลงทอง (ลงน้ำ ขับเกี้ยวบ่าว - สาว)

วัฒนธรรมประเพณี

บวชลูกแก้ว ตานธรรม ตานก่วยสลาก ตานเข้าพรรษา ออกพรรษา ยี่องขวัญควาย แสกนา เลี้ยงผีเมือง เวดดาเฮือน (เวดดาเรือน) ผีหม่อนเงาะ เคาไฟ ผิดผีสาว สืบชาติต๋าลอง กินแขก ประเพณีสงกรานต์ สุมาดำหัวผู้เฒ่า ผู้แก่ การขึ้นบ้านใหม่ และการสู่ขวัญ

เทศกาลแต่ละเดือนใน 12 เดือนมีกิจกรรมดังนี้

เดือนเจียง (เดือนอ้าย) ปอยขึ้นพระธาตุ ขึ้นเรือนใหม่ กินแขก (แต่งงาน)

เดือนกรรม เข้ากรรม (อยู่ปริวาสกรรม) ตานข้าวใหม่

เดือนสาม เลี้ยงผีเมือง ปีใหม่ไต้ลื้อ

เดือนสี่ สืบชาติต๋าลอง บวชตุ้ กินแขก ขึ้นเฮือนใหม่

เดือนห้า ตานหมูข้าวน้อย ตานกองทรายพันกอง

เดือนหก ปอยสงกรานต์ปีใหม่เดือนหก ปอยบอกไฟสิรวด (ขอฝนพระยาแถน) กินแขก ขึ้นเฮือนใหม่

เดือนเจ็ด ปอยแรกนา (ปักเสาแรกนาในนา บูชาขวัญข้าว)

เดือนแปด ปอยพระบาท (บูชาซีกผ้ารอยพระพุทธบาท)

เดือนเก้า ตานเข้าพรรษา ตานข้าวหยาดน้ำ ตานธรรม อุทิศส่วนกุศลไปหาญาติพี่น้อง

ผู้มีพระคุณ ที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบ ตานหมูข้าว ผู้เฒ่าผู้แก่

เดือนสิบเอ็ด ปอยตานธรรมหาปาง

เดือนสิบสอง ปอยออกพรรษา ตานตันแปก (ตันเกียะ) จิกองโหล บอโกไฟดอก

ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

ผ้าทอ เครื่องจักสาน ทำเครื่องเงิน ทำเครื่องทอง ตีเหล็ก ตีมีด ทำเคียว ปลักพีช เลี้ยงสัตว์ ปั่นหม้อ

อาหารการกิน

น้ำพริก (น้ำพริก) ปู, น้ำพริก, น้ำพริกน้ำผัก, มะเขือส้ม, ถั่วเน่า, ปลา, เน้ (รด่วน), จิ้น ฯลฯ

อาหารคาว/แกง

จิ้นส้า (สาบ) แกงอ่อม, ปลาบึงอบ, จิ้นไก่อบ, ข้าวเหลืองเนื้อไก่, จิ้นข้าพริก, ซีจิ้น (แกงส้มจิ้น) แกงหน่อไม้, ไก่น้ำของ, (ตะไคร้ น้ำแม่โขง) ส้มหนัง, น้ำหนัง, ส้มผักกุ่ม, ส้มผักกาด, จิ้นไก่หมี่ (ต้มยำจิ้นไก่) ตุงต่าง (แกงกระด้าง) แกงหน่อไม้, หลามบอน, เป๊ะหวาง (เลือดกระด้าง) ตักเตา ห่อหนึ่งตะ เป็นต้น

อาหารว่าง

ข้าวโคก, ข้าวแคบ, ข้าวแ่งฟิ่น, ข้าวต่อ, ข้าวแต่น, ข้าวเม็ดก่าย, ข้าวลวดของ (ลวดช่อง), น้ำอ้อย ก้อน, ข้าวส่วย, ข้าวฟิ่นน้ำอ้อย, ข้าวเหลืองน้ำอ้อย, ข้าวจิ้ง, ข้าวจีหมวก ขนมดอกซ้อ ขนาดปาด เป็นต้น

1.2 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย : ปรัชญาคิดเป็น

หลักการของการคิดเป็น

1. คิดเป็น เชื่อว่า สังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งปัญหานั้นสามารถแก้ไขได้
2. คนเราจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมที่สุด โดยใช้ข้อมูลมาประกอบการตัดสินใจอย่างน้อย 3 ประการ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง สังคม และวิชาการ
3. เมื่อได้ตัดสินใจแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการไตร่ตรองรอบคอบทั้ง 3 ด้านแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความพอใจในการตัดสินใจนั้นและควรรับผิดชอบต่อการตัดสินใจนั้น
4. แต่สังคมเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การคิดตัดสินใจจะต้องเปลี่ยนแปลงปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

ลักษณะของคนคิดเป็น มี 8 ประการ

1. มีความเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งธรรมดา สามารถแก้ไขได้
2. การคิดที่ดีต้องให้ข้อมูลหลายๆด้าน (ตนเอง สังคม วิชาการ)
3. รู้ว่าข้อมูลเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
4. สนใจที่จะวิเคราะห์ข้อมูลอยู่เสมอ
5. รู้ว่าการกระทำของตนมีผลต่อสังคม
6. ทำแล้ว ตัดสินใจแล้ว สบายใจ และเต็มใจรับผิดชอบ
7. แก้ปัญหาชีวิตประจำวันอย่างมีระบบ
8. รู้จักชั่งน้ำหนักคุณค่า

สมรรถภาพของคนคิดเป็น

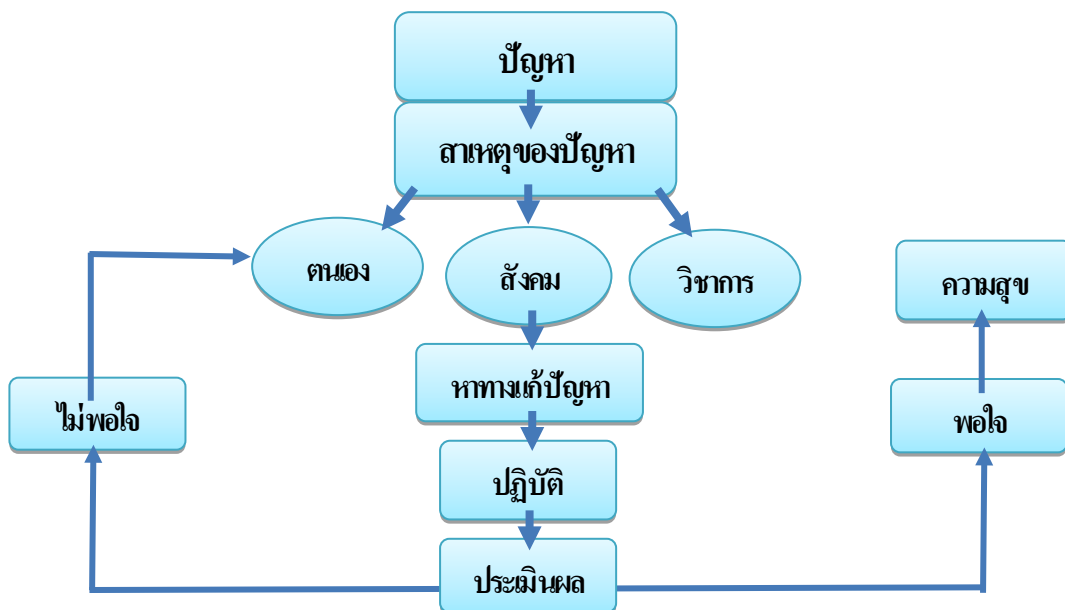
1. เผชิญปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างมีระบบ

- 2.สามารถที่จะแสวงหาและใช้ข้อมูลหลายๆด้าน ในการคิดแก้ไขปัญหา
- 3.รู้จักชั่งน้ำหนัก คุณค่า และตัดสินใจหาทางเลือกให้สอดคล้องกับค่านิยม ความสามารถ และสถานการณ์หรือเงื่อนไขส่วนตัวและระดับความเป็นไปได้ของทางเลือกต่าง ๆ

กระบวนการไปสู่การคิดเป็น มีดังนี้

- (1) ขั้นสำรวจปัญหา เมื่อเกิดปัญหา ย่อมต้องเกิดกระบวนการคิดแก้ปัญหา
- (2) ขั้นหาสาเหตุของปัญหา เป็นการหาข้อมูลมาวิเคราะห์ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบของปัญหานั้น
 - สาเหตุจากตนเอง พื้นฐานของชีวิต ครอบครัว อาชีพ การปฏิบัติตน คุณธรรม ฯลฯ
 - สาเหตุจากสังคม บุคคลที่อยู่แวดล้อม ตลอดจนความเชื่อ ประเพณี ฯลฯ
 - สาเหตุจากขาดวิชาการความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหา
- (3) ขั้นวิเคราะห์ หาทางแก้ปัญหา เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลด้านตนเอง สังคม วิชาการ มาประกอบในการวิเคราะห์
- (4) ขั้นตัดสินใจ เมื่อได้ทางเลือกแล้วจึงตัดสินใจเลือกแก้ปัญหาในทางที่มีข้อมูลต่างๆ พร้อมสมบูรณ์ที่สุด
- (5) ขั้นตัดสินใจไปสู่การปฏิบัติ เมื่อตัดสินใจเลือกทางใดแล้ว ต้องยอมรับว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ข้อมูลเท่าที่มีขณะนั้น
- (6) ขั้นปฏิบัติในการแก้ปัญหา ในขั้นนี้เป็นการประเมินผลพร้อมกันไปด้วย ถ้าผลเป็นที่
 - พอใจ ก็จะถือว่าพบความสุข เรียกว่า คิดเป็น
 - ไม่พอใจ หรือผลออกมาไม่ได้เป็นไปตามที่คิดไว้ หรือข้อมูลเปลี่ยน ต้องเริ่มต้นกระบวนการคิดแก้ปัญหาใหม่

แผนภูมิขั้นตอนกระบวนการแก้ปัญหา “คิดเป็น”



ภาพแผนภูมิขั้นตอนการแก้ปัญหา “คิดเป็น

จะเห็นได้ว่า กระบวนการแก้ปัญหา “คิดเป็น” เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับการดำเนินงานของนักวิจัยโครงการ ในขั้นสำรวจปัญหา เมื่อเกิดปัญหา ย่อมต้องเกิดกระบวนการคิดแก้ปัญหา ด้วยวิธีการเลือกเครื่องมือมาช่วยค้นหาข้อมูลที่ต้องการ ถูกต้องเหมาะสม ทำให้นำไปสู่ขั้นตอนของขั้นหาสาเหตุของปัญหา เป็นการหาข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบของปัญหาบ้าง ทำให้เห็นรายละเอียดข้อมูล สามารถชี้ชัด แยกข้อมูลได้เป็นประเด็นสำหรับศึกษา ได้แก่

- 1) สาเหตุจากตนเอง พื้นฐานของชีวิต ครอบครัว อาชีพ การปฏิบัติตน คุณธรรม
- 2) สาเหตุจากสังคม บุคคลที่อยู่แวดล้อม ตลอดจนความเชื่อ ประเพณี
- 3) สาเหตุจากขาดวิชาการความรู้ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปัญหา เป็นต้น ตลอดจนขั้นวิเคราะห์

หาทางแก้ปัญหา เป็นการวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลด้านตนเอง สังคม วิชาการ มาประกอบในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ที่มา : <http://www.oocities.org/zurin111/kidpenzzz.html> ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2561

ปรัชญาคิดเป็น เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาคิดเป็นที่ใช้ข้อมูล 3 ด้าน มาประกอบการตัดสินใจ ประกอบด้วยด้านตนเอง ด้านสังคม และด้านวิชาการ ด้านโดยเชื่อว่าทุกคนมีความแตกต่างกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุและมีแนวทางการแก้ไขปัญหา หากไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็จะหาวิธีอื่นที่มากแก้ไขปัญหานั้นทำให้สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ และหากสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ทุกคนก็จะมีความสุข

1.3 แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสรุปได้ว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเน้นให้ “คน” ในชุมชนท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยด้วยการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์ / คำถามวิจัย การทบทวนทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัยและการวางแผนปฏิบัติการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อสร้างรูปธรรมในการตอบโจทย์วิจัยหรือแก้ปัญหาในพื้นที่วิจัย การประเมินและสรุปบทเรียน เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักวิจัยชาวบ้าน คนในชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักพัฒนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้ และกลไกการจัดการปัญหาและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การวิจัย

แนวความคิดและเป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Concept and Target Of Community - Based Research Management) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีแนวความคิดและเป้าหมายหลักๆ มีอยู่ 3 ประการ คือ

1.คน (Man) เป็นเรื่องของ การสร้างคน การพัฒนาศักยภาพบุคคล(Human Resource Management) ในแง่การพัฒนาความคิด ทั้งมโนทัศน์ วิสัยทัศน์และกระบวนการทัศน์ใหม่ต่อการพัฒนาสังคมที่มีพื้นฐานสอดคล้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการมองมนุษย์ทุกคนอย่างมีคุณค่า มีศักยภาพมากกว่าการยึดถือปัจเจกชนเป็นที่ตั้ง การมองเรื่องการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic approach) มากกว่าการแยกส่วน การให้ความสำคัญในการระดมความคิดเห็นร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารหรือการให้ความสำคัญกับข้อมูลความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุผลในการตัดสินใจมากกว่าการใช้ความรู้สึกส่วนตัว การทำงานเป็นทีมรวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถในกระบวนการวิจัย (research process)

เช่น การวิเคราะห์ปัญหา (problem analysis) และการวางแผน (planning) การประชุมอย่างมีส่วนร่วม (Participation process) การบันทึกข้อมูล การจับประเด็นและการเชื่อมโยงข้อมูล การวิเคราะห์และการสรุปข้อมูล (Analysis and Conclusion) การจัดระบบฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และการประสานศักยภาพภายนอกมาหนุนเสริมการทำงาน เป็นต้น

2. ความรู้ (knowledge) เป็นเรื่องของการสร้าง สังคมความรู้แห่งอนาคต ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน (sustainability) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจหรือดำเนินการใดๆ ของท้องถิ่น สังคมและประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล (knowledge - Based) และการมีส่วนร่วมจากทุกคนโดยเฉพาะกลุ่มคนระดับรากหญ้า (grass root) ไม่ใช่มาจากการใช้ความคิดเห็นส่วนตัวของคนบางกลุ่ม ในการตัดสินใจหรือการทำการใดๆ เกี่ยวกับเรื่องของส่วนรวม โดยอาศัยอำนาจหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกันเป็นการสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างหลากหลายเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและสังคม ตลอดจนเป็นการยกระดับความรู้สู่การสร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ จากฐานราก (Grounded Theory) เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาวิจัยและการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมแห่งอนาคต

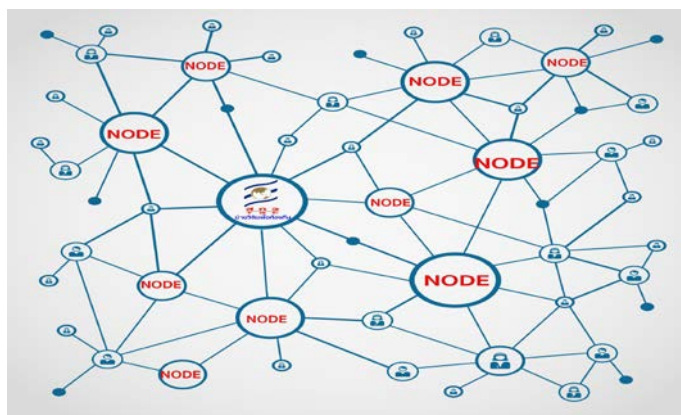
ดังนั้น แหล่งความรู้ใหม่จะไม่ใช่มาจากตำราต่างชาติแต่เพียงแหล่งเดียว หากแต่จะมาจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เป็นพื้นฐานสำคัญจากการเรียนรู้ของสังคมทุกระดับผ่านกระบวนการศึกษา กระบวนการวิจัย และกระบวนการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญเป็นกระบวนการที่สร้างความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแห่งการค้นหาคำตอบความรู้ความจริงของคน เนื่องจากความรู้ในความจริงเป็นความหมายใหม่แห่งความเท่าเทียมกัน ของคนในสังคมแห่งอนาคต เพราะเป็นที่มาของการรักษาผลประโยชน์และการได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตัวเองและส่วนรวม

3. เครือข่ายกับการเรียนรู้ (Learning Network) เป้าหมายระยะยาวแล้วก็เพื่อที่จะพัฒนาสังคมใหม่ให้เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการสร้างสังคมแห่งความจริงที่มีความเป็นเหตุเป็นผล เป็นสังคมแห่งการค้นหาและค้นพบความรู้ความจริงอย่างมีส่วนร่วมจากกลุ่มคนอย่างหลากหลาย ทั้งในกระบวนการศึกษารวบรวมข้อมูล การวิพากษ์วิจารณ์ การหาข้อสรุป และการตัดสินใจ โดยเน้นการพัฒนาจากฐานข้อมูลท้องถิ่นของคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น และโดยคนท้องถิ่นอย่างหลากหลายเป็นสำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่การหนุนช่วยระหว่างกัน การดึงศักยภาพที่หลากหลายมาหนุนเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ การมองเป้าหมายส่วนรวมมากกว่าเป้าหมายของบุคคลและคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้ลดช่องว่างและข้อขัดแย้งอันเกิดจากข้อจำกัดและเงื่อนไขต่าง ๆ ในกระบวนการพัฒนาของแต่ละองค์กรและหน่วยงาน

นอกจากนี้ยังได้มีบทความเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของ สกว.ระบุว่า ภายใต้หลักคิดของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ให้คนในชุมชนได้มีการตั้งคำถาม คิด วางแผน ค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และหาทางเลือกในการปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น โดยเป้าหมายของการวิจัยคือการเสริมพลังให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง

กลไกสำคัญส่วนหนึ่งที่ช่วยในการทำงานบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ คือ โหนด (NODE) หรือ “ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ที่กระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศกว่า 50 จังหวัด ซึ่งในศูนย์ประสานงานจะมี ผู้ประสานงานและผู้ช่วยผู้ประสานงาน ทำหน้าที่

ประสานงานระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและโครงการวิจัยในพื้นที่ โดยบทบาทของโหนดจะเป็นทั้งผู้กำกับ สนับสนุน อำนวยความสะดวกในการทำวิจัยของชุมชนพื้นที่ ตั้งแต่การพัฒนาให้เกิดข้อเสนอ



โครงการ ด้วยการเข้าไปร่วมพัฒนาโจทย์ ทำอย่างไรปัญหาที่ชุมชนเสนอมาเป็นปัญหาที่มีความคมชัด เป็นปัญหาที่ตอบต่อทุกข์และค้ำชารากเหง้าและสาเหตุแห่งทุกข์ของชุมชนได้ การให้แนวคิดและเครื่องมือในกระบวนการเก็บข้อมูล การนำข้อมูลมาช่วยกันวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุและการวิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการจัดการกับปัญหา การสรุปและถอดบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและปฏิบัติการเพื่อให้เห็นความรู้ที่เกิดจากกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าเมื่อทำแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับชุมชนวิจัยในด้านการเรียนรู้ และจัดการกับปัญหา การส่งเสริมให้มีการแปรผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ อีกบทบาทคือการติดตามสนับสนุนในด้านการจัดการงานวิจัยด้านการใช้งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ตรวจสอบและสรุปการเงินโครงการวิจัย การจัดทำเอกสาร การจัดประชุม รายงานในพื้นที่ เป็นต้น

ด้วยลักษณะการทำงานดังกล่าว คุณสมบัติของโหนดประสานงานจึงค่อนข้างที่จะมีความแตกต่างจากนักบริหารจัดการงานวิจัยโดยทั่วไป คือต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ทักษะและทักษะที่จำเป็นในการสนับสนุนงานในพื้นที่ อาทิ เป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ มีความมุ่งมั่นตั้งใจ มีจุดยืนศรัทธาและเชื่อมั่นในการทำงานกับคนเชื่อว่าคนมีศักยภาพและพัฒนาได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับการทำงานวิจัย ด้านทักษะ เป็นคนที่ทำงานกับผู้อื่นได้ดี มีทักษะในกระบวนการวิจัยและการพัฒนาด้วยเครื่องมือในการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม เป็นนักประสานที่ต้องประสานทั้งชาวบ้านผู้ต้องการทำงานวิจัยและภาคีภายนอก เป็นนักจัดกระบวนการ เป็นผู้กระตุ้นให้กำลังใจ ทักษะในการจัดการความรู้ และการเขียนรายงาน ทักษะในการสื่อสารในรูปแบบใหม่ ๆ ในยุคสังคมออนไลน์ ด้านความรู้ เป็นผู้ที่สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่กับประเด็นเชิงยุทธศาสตร์การทำงานของโหนด การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานการณ์ปัญหาใหม่ ๆ ที่ชุมชนสังคมเผชิญอยู่เพื่อเพิ่มเติมแนวคิดและให้มุมมองใหม่ ๆ หรือการประสานผู้รู้มาเพื่อช่วยเติมความรู้กับโครงการวิจัย นำไปสู่ความเท่าทันและจัดการกับปัญหาใหม่ ๆ ได้ ทำให้โครงการวิจัยได้ทำงานได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ : ที่มา <https://www.vjaitongtin.com>.

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR)

ผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง ได้เขียนบทความเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ว่า เป็นการวิจัยแนวใหม่ ของสังคม จากการวิจัยแบบประเพณีนิยมที่ต้องการค้นหาความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ซึ่ง ตรวจสอบได้ โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ และใช้สถิติที่ซับซ้อนในการวิเคราะห์เพื่อหาค่าความเป็นตัวแทน อันเป็นแนวทางของการวิจัยเชิงปริมาณ จนมาถึงยุคของการให้ความสำคัญกับความรู้เฉพาะในเชิง คุณลักษณะที่อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางสังคมที่ไม่สามารถจะอธิบาย ด้วยค่าตัวเลขได้ ซึ่งเป็นแนวของการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่ทั้งหมดนั้นการวิจัยก็ยังอยู่ภายใต้ศักยภาพของ นักวิชาการในเรื่องนั้น ๆ เพราะระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกกำหนดมาจากกลุ่มผู้มีอำนาจทางวิชาการทำให้คน ทั่วไปไม่สนใจงานวิจัย เพราะมองว่าเป็นงานของนักวิชาการ ทำไปเพื่อความรู้ทางวิชาการ

การวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่งก่อกำเนิดมา 10 กว่าปีนี่เอง บนสถานการณ์ที่พบว่าการวิจัยต่าง ๆ ที่ทำ กันมานั้นมีประโยชน์น้อยสำหรับชุมชนท้องถิ่น เพราะเกิดจากคนภายนอกผู้หวังดีมาดำเนินการวิจัย บางครั้งโจทย์วิจัยไม่ใช่ความต้องการของชุมชน แต่สนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของนักวิชาการ หรือคนภายนอกมากกว่า โจทย์วิจัยที่ดีต้องมาจากผู้ที่ต้องการผลการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Paolo frère ที่เขียน การศึกษาสำหรับผู้กดขี่ (Pedagogy of the Oppressed) โดยใช้ให้เห็นว่าผู้ถูกกดขี่ต้องลุกขึ้นมาให้การศึกษาตนเอง การค้นหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาของตนเองจึงเป็น เรื่องสำคัญ ซึ่งต้องการการมีส่วนร่วม (Participation) ของคนที่เกี่ยวข้อง และถ้าให้ดีขึ้นต้องมีปฏิบัติการ (Action) เพื่อแสดงให้เห็นผลอย่างจริงจังด้วย

การวิจัยแนวนี้จึงต้องการใคร ๆ ก็ได้ ที่เกี่ยวข้อง มีความปรารถนาอยากจะถูกชักชวนมาหาทางเลือก ทางรอดของการแก้ปัญหาของตน/ชุมชนเอง โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีกลไก การเกื้อหนุนให้ ใคร ใคร เหล่านี้ ได้ช่วยกันพัฒนาโจทย์วิจัยที่คมชัดลึก และออกแบบการหาความรู้บน ฐานบริบทและประวัติศาสตร์ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อจะได้เข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง รวมถึงการออกแบบการปฏิบัติการร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วย ดังนั้นไม่ว่าใคร ใคร ทั่วไปจะ มาทำวิจัยได้ ประการแรก ใคร ใครเหล่านั้นต้องเป็นเจ้าของปัญหา เจ้าของพื้นที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับ ปัญหาหรือพื้นที่ ประการที่สอง ใคร ใครเหล่านั้นต้องมีใจปรารถนาอยากจะถูกชักชวนมาค้นหาความรู้ร่วมกับ คนอื่นเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ประการที่สาม ใคร ใครเหล่านั้นต้องร่วมกันเก็บรวบรวมข้อมูลและ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เข้าใจตนเองว่าชุมชนเป็นใคร ชุมชนมาจากไหน ชุมชนจะไปไหน ประการที่สี่ ใคร ใครเหล่านั้นต้องร่วมค้นหาทางเลือกผ่านกระบวนการปฏิบัติการเพื่อหาทางออกของปัญหาที่เหมาะสม ถ้าเป็นแบบนี้ใคร ใคร ก็น่าจะทำได้ ทั้งชาวบ้านที่เป็นผู้นำหรือผู้ตาม ผู้ชายหรือผู้หญิง เด็กหรือคนแก่ คนรู้หนังสือหรือคนไม่รู้หนังสือก็ตาม โดยอาจจะมีคนอื่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมทำวิจัยก็ได้ เช่น นักพัฒนา เอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น หรือแม้แต่ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรือประเด็นปัญหา นั้น

ทั้งนี้กลไกการหนุนงานที่เรียกว่าพี่เลี้ยง หรือ หน่วยประสานงาน (Node) เป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน การวิจัยแบบนี้ ที่จะช่วยให้การวิจัยมีคุณภาพ นั่นคือ ชุมชนมีส่วนร่วมสูงและเข้มข้น โจทย์วิจัยตรงกับปัญหา ของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาที่ซ่อนเร้นได้ ภูเขาน้ำแข็ง และใช้แก้ปัญหาชุมชนได้จริง ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการวิจัย จะได้ 1) นักวิจัยที่ตื่นรู้เรื่องราวเกี่ยวกับปัญหาและการแก้ปัญหาของชุมชน 2) ความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ภูมิปัญญาที่ แฝงในตัวคนหรือกลุ่มคน (Tacit knowledge) ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ และความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการระดมพลังการพัฒนา เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และ 3) ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง

โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ช่วยก่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว
อาจสามารถพูดได้เต็มปากเต็มคำว่าการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใคร ใคร ก็ทำได้ ขอเพียงมีใจอยากช่วยตนและคนอื่นให้พ้นทุกข์

แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การสร้างงานวิจัยรับใช้สังคม เพื่อตอบโจทย์พื้นที่ชุมชน การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน การทำ
วิจัยของคนในชุมชน บทบาทระหว่างอาจารย์และนักวิจัยในพื้นที่

หัวใจสำคัญของการวิจัยท้องถิ่น

ปัญหาชุมชน ความต้องการของชุมชน การพัฒนาอย่างยั่งยืน ข้อมูล ความรู้ ทรัพยากร ประเพณี
วัฒนธรรม การมีส่วนร่วม การพัฒนาคน

งานวิจัยที่อยู่บนฐานชุมชนเป็นสำคัญ ปัญหาและความต้องการของชุมชน ความคาดหวังของคนใน
ชุมชนในการแก้ปัญหา อย่างยั่งยืน หัวใจของวิจัยท้องถิ่น คือข้อมูลความรู้ การศึกษาความรู้ ทรัพยากร
ประเพณี ภูมิปัญญา วิถี โดยการหาความรู้เพิ่มเติม มาช่วยคิด ช่วยทำร่วมกันระหว่างคนในชุมชน

หัวใจสำคัญ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” คือ เครื่องมือในการพัฒนาฐานทรัพยากร วัฒนธรรม วิถี
ชีวิตประเพณี เพื่อสร้างการเรียนรู้ พัฒนาคน การสร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่าย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือสำหรับการวิจัยท้องถิ่น มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งในแต่ละโครงการสามารถนำมาปรับใช้
ตามโจทย์งานวิจัยของแต่ละโครงการ ซึ่งเครื่องมือทั้งหมดจะต้องได้รับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1.เส้นแบ่งเวลา (Time Line) เหมาะสำหรับการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ การจัดทำเส้นแบ่ง
เวลาย้อนหลังไปตามปีที่ต้องการ ความละเอียดของข้อมูล แบ่งช่วงเวลา โดยมีผู้ทำหน้าที่ในการตั้งคำถาม
และมีผู้ทำหน้าที่ในการเขียนในแต่ละเหตุการณ์สำคัญ และบันทึกลงในข้อมูลกระดาษ เป็นการสร้างการมี
ส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูล ไม่ใช่เพียงข้อมูลประวัติศาสตร์แต่เป็นการเก็บข้อมูลทรัพยากร

2.แผนที่ชุมชนการมีส่วนร่วมในการจัดทำ มีการจัดทำแผนที่ข้อมูลให้สมาชิกได้เข้ามาร่วม
จัดทำ ข้อมูลการเกษตร ป่าใช้สอย ทรัพยากรในชุมชน จุดหรือแหล่งสำคัญของชุมชน ข้อมูลการเกษตร
ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

3.ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม ใช้เก็บข้อมูลประเพณี ในรอบปี ตีตกกระดาชโดยการกำหนด
ตารางหรือวงกลม เพื่อนำไปออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว ข้อมูลด้านการเกษตร ประมง ที่สอดคล้อง
กับข้อมูลที่จะเก็บในรอบปีกำหนดช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาท่องเที่ยว

4.ปฏิทินการเกษตร

5.ผังเครือญาติ เป็นการตามหาสายตระกูล

6.โอ่งชีวิต น้ำเข้า น้ำออก รู้รื้อ ข้อมูลเศรษฐกิจ มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเกษตร
เศรษฐกิจของหมู่บ้าน การใช้การท่องเที่ยวเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้น รายรับ
รายจ่าย เพอร์เซ็นต์ สัดส่วน

7.การเก็บข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ มีลักษณะเป็นตาราง เป็นข้อมูลเชิงลึกเพื่อการเก็บข้อมูล
อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปใช้งาน หมู่บ้านท่องเที่ยวควรมีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทรัพยากรที่เพิ่มขึ้น

8.การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง เป็นการชวนมามีส่วนร่วมในการทำ กิจกรรมในการทำ มีการ
ระดมในการวิเคราะห์กับผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วนใช้กระดาษ 3 วง วงในใส่ชื่อผู้ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์มาก
ที่สุดวงกลาง ใส่ชื่อ มีความสำคัญสัมพันธ์รองลงมา และวงนอกคือวงที่มีความสัมพันธ์

9.แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

10.แบบสัมภาษณ์มีโครงการ คล้ายการเติมคำ มีคำถามเป็นช่วยการเก็บข้อมูลที่เร็วขึ้น

แผนออกแบบ

ในแต่ละโครงการนักวิจัยสามารถดำเนินการใช้เครื่องมือการวิจัย โดยจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้เครื่องมือ ในแต่ละโครงการนักวิจัยจะต้องมีการกำหนดบทบาทในการทำกิจกรรม ผู้จัดบันทึก ผู้ดำเนินรายการ ผู้วางแผนจัดทำข้อมูล เพื่อให้การดำเนินรายการในแต่ละเครื่องมือน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ ที่มา <http://www.chumphon2mju.ac.th/km>.

สรุปได้ว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน ด้วยการให้มีบทบาทในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนดคำถามวิจัย การทบทวนทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัยและการวางแผนปฏิบัติการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริงเพื่อสร้างรูปธรรมในการตอบโจทย์วิจัย หรือแก้ปัญหาในพื้นที่วิจัย การประเมินและสรุปบทเรียน เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างนักวิจัย ชาวบ้าน คนในชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักพัฒนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่จะได้เรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างความรู้และกลไกการจัดการปัญหาและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การวิจัย มีเป้าหมายหลักๆ อยู่ 3 ประการ คือ 1.คน 2. ความรู้ 3. เครือข่ายกับการเรียนรู้

กลไกสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการทำงานบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพสูงสุด คือ โหนด (NODE) หรือ “ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดยบทบาทของโหนดจะเป็นทั้งผู้กำกับ สนับสนุน อำนวยความสะดวกในการทำวิจัยของชุมชนพื้นที่ ตั้งแต่การพัฒนาให้เกิดข้อเสนอโครงการ ด้วยการเข้าไปร่วมพัฒนาโจทย์ ทำอย่างไรปัญหาที่ชุมชนเสนอมาเป็นปัญหาที่มีความคมชัด การให้แนวคิดและเครื่องมือในกระบวนการเก็บข้อมูล การนำข้อมูลมาช่วยกันวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุและการวิเคราะห์ศักยภาพของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการจัดการกับปัญหา การสรุปและถอดบทเรียนที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและปฏิบัติการเพื่อให้เห็นความรู้ที่เกิดจากกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าเมื่อทำแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรกับชุมชน

วิจัยในด้านการเรียนรู้ และจัดการกับปัญหา การส่งเสริมให้มีการแปรผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ อีกบทบาทคือการติดตามสนับสนุนในด้านการจัดการงานวิจัยด้านการใช้งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ตรวจสอบและสรุปการเงินโครงการวิจัย การจัดทำเอกสาร การจัดประชุม รายงานในพื้นที่ เป็นต้น

1.4 แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

ความหมายของวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ, วิถีชีวิตของหมู่คณะ

พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พ.ศ. 2485 หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน, ทางวิทยาการ หมายถึงพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของตน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้นิยามไว้ว่า "สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่นวัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา

มีการกล่าวถึงวัฒนธรรมว่าเป็น "หนทางทั้งหมดแห่งการดำเนินชีวิต" ซึ่งรวมถึงกฎกติกาแห่งกิริยามรรยาท การแต่งกาย ศาสนา พิธีกรรม ปทัสถานแห่งพฤติกรรม เช่น กฎหมายและศีลธรรม ระบบของความเชื่อรวมทั้งศิลปะ เช่น ศิลปะการทำอาหาร

ประเภทของวัฒนธรรม

โดยทั่วไปแล้วมักจะแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น
2. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิการเมือง กฎหมาย วิธีการกระทำ และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองไม่เห็นไม่ได้

การแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท ดังกล่าวข้างต้น นักสังคมวิทยาบางท่านเห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุนั้นคลุมเครือ จึงได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material) ได้แก่ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม เช่น ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค
2. วัฒนธรรมความคิด (Idea) หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโซคลาง ตลอดจนเรื่องลึกลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น
3. วัฒนธรรมด้านบรรทัดฐาน (Norm) เป็นเรื่องของกฎระเบียบปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ตั้งเกณฑ์กำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ดังนี้
 - วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความประพฤติ หรือมารยาททางสังคม เช่น การไหว้ การจับมือทักทาย การเข้าแถว การแต่งชุดดำไปงานศพ เป็นต้น
 - วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย (Legal Culture) เป็นวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์เพื่อให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข
 - วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม (Moral Culture) วัฒนธรรมประเภทนี้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2485 ได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- คติธรรม (Moral) คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นของจิตใจ และได้มาจากศาสนาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยัน หมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น
- เณติธรรม (Legal) คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

- สหธรรม (Social) คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม
- วัตถุธรรม (Material) คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

องค์ประกอบของวัฒนธรรมโดยทั่วไป มี 4 ประการ คือ

1. องค์คติ (Concept) หมายถึง ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ ซึ่งแล้วแต่ว่ากลุ่มใดจะใช้อะไรเป็นมาตรฐาน (Normal) ในการตัดสินใจหรือเป็นเครื่องวัด เช่น ความเชื่อในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น
2. องค์พิธีการ (Usage) หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และแสดงออกมาในรูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีศพ มักจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนพิธีการแต่งกาย และการรับประทานอาหาร เช่น การแต่งกายเครื่องแบบของทหารราชการ หรือการแต่งกายเครื่องแบบเต็มยศในงานรัฐพิธีต่าง ๆ เป็นต้น
3. องค์การ (Association or Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการจัดระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการมีกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ วิถีวัตถุประสงค์ และวิธีดำเนินงานไว้เป็นที่แน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมซับซ้อน (Complex Society) เช่น องค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นองค์การที่ใหญ่ที่สุด สมาคมอาเซียน สหพันธ์กรรมกร หน่วยราชการ โรงเรียน วัด จนถึงครอบครัว ซึ่งเป็นองค์การที่มีขนาดเล็กที่สุดและใกล้ชิดกับมนุษย์มากที่สุด
4. องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) เป็นวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ มีรูปร่างที่สามารถสัมผัสจับต้องได้ เช่น บ้าน โรงเรียน ถนน เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ อาวุธ ตลอดจนผลผลิตทางด้านศิลปกรรมของมนุษย์

หน้าที่ของวัฒนธรรม

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งได้สืบทอดต่อมายังชนรุ่นหลัง วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มสังคม ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เพราะฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีสังคม หรือที่ใดมีวัฒนธรรมที่นั่นก็มีสังคม ที่ใดมีสังคมที่นั่นก็มี วัฒนธรรม เท่ากับเป็นของสิ่งเดียวกันที่มีสองด้านแยกกันไม่ทางปฏิบัติไม่ได้ หน้าที่ของวัฒนธรรมที่พึงมีต่อสังคมพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวว่า ชายจะมีภรรยาได้กี่คน หรือ หญิงจะมีสามีได้กี่คน เป็นต้น
2. เป็นตัวกำหนดบทบาท ความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น ในสังคมไทยผู้ชายจะบวชเรียนเมื่อมีอายุครบ 20 ปี หรือ การที่เด็กต้องแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอายุมากกว่า เป็นต้น
3. ทำหน้าที่ควบคุมสังคม เช่น การมีประเพณีต่าง ๆ ให้ประเพณีปฏิบัติ ผู้ที่ฝ่าฝืนจะได้รับการตำหนิจากสังคม เช่น การกระทำของหญิงที่หนีตามผู้ชาย โดยไม่มีการขออนุญาตตามประเพณีนั้น เป็นการสมควรที่จะได้รับการตำหนิจากสังคม เพื่อนบ้าน อาจจะไม่คบค้าสมาคมด้วย ฯลฯ เป็นต้น

4. ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น สังคมไทยทักทายด้วยการไหว้ สังคมธิเบตทักทายด้วยการแลบลิ้น สังคมตะวันตกทักทายด้วยการจับมือ เป็นต้น
5. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เกิดเป็นปึกแผ่นความจงรักภักดี และอุทิศตนให้แก่สังคม ทำให้สังคมอยู่รอด
6. วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสังคมให้กับสมาชิก
7. ทำให้สมาชิกแต่ละคนและแต่ละสังคมได้ตระหนักถึงความหมายและวัตถุประสงค์ ของการมีชีวิตของคน เช่น สังคมไทยพุทธเชื่อว่าเกิดมาแล้วต้องชดใช้กรรม ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของคน เขาก็เชื่อว่าเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรม
8. สร้างหรือจัดรูปแบบความประพฤติและการปฏิบัติร่วมกัน โดยบุคคลไม่จำเป็นต้องคิดหาวิธีประพฤติปฏิบัติโดยไม่จำเป็น รูปแบบความประพฤติที่สังคมเคยกระทำอย่างไร หน้าที่ของสมาชิกในสังคมก็คือ การปฏิบัติตาม

ที่มาของวัฒนธรรม

เป็นที่ทราบกันแล้วว่า วัฒนธรรมมีในสังคมมนุษย์เท่านั้น สัตว์ไม่มีวัฒนธรรมเหมือนมนุษย์ หรือสร้างวัฒนธรรมขึ้นมาไม่ได้ แต่มีมนุษย์มีวัฒนธรรม หรือสร้างวัฒนธรรมได้นั้น สาเหตุมาจากเปรียบเทียบกับสัตว์ ในการมองสิ่งต่าง ๆ มีความสามารถใช้มือและนิ้วอย่างอิสระ มีอายุยืนยาว มีมันสมองที่สามารถคิดค้นเรียนรู้ได้ดี และสามารถถ่ายทอดโดยใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน มีความสามารถในการคิดพิจารณาไตร่ตรอง มีความจำ มีการทดลองค้นคว้า ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมหรือการอยู่ร่วมกันได้ดี สิ่งเหล่านี้เองจึงทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์

1. ทฤษฎี Parallelism เชื่อว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ พร้อมกัน เนื่องจาก ธรรมชาติของมนุษย์คล้ายคลึงกันมาก
2. ทฤษฎี Diffusionism เชื่อว่า วัฒนธรรมเกิดจากศูนย์กลางแห่งเดียวกันและแพร่ กระจายออกไปยังชุมชนต่าง ๆ

แนวคิดเรื่องที่มาของวัฒนธรรมนี้ ได้มีผู้รู้ให้แนวคิดแตกแยกออกไปหลายทางด้วยกัน แต่มีแนวความคิดที่สำคัญอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎี Parallelism ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ พร้อมกัน เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์คล้ายกันมาก ฉะนั้นจึงมีความคิดที่คล้ายกัน มนุษย์ที่อยู่ในสถานที่ต่าง ๆ ย่อมสามารถก่อสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมาก็ได้ จะเห็นได้จากการประดิษฐ์สิ่งของอย่างเดียวกันในสถานที่ต่างกัน จะแตกต่างกันเฉพาะในรูปลักษณะของการประดิษฐ์สิ่งนั้น ๆ เช่น ชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำก็มักจะสร้างเรือเป็นพาหนะในชีวิตประจำวันของตน รูปร่างของเรืออาจจะแตกต่างกัน แต่ประโยชน์ใช้สอยเหมือนกัน
2. ทฤษฎี Diffusionism ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดว่าวัฒนธรรมเกิดจากศูนย์กลางที่ใดที่หนึ่งเพียงแห่งเดียว และแพร่กระจายไปในชุมชนต่าง ๆ อาจเป็นกระบวนการค่อยเป็นค่อยไปหรือแพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง โดยจากการประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ หรือเกิดสถาบันใหม่ โดยที่สถานที่ที่อยู่ใกล้เคียงหรืออยู่ห่างไกลได้นำวัฒนธรรมนั้นไปดัดแปลงใช้จนกระทั่งวัฒนธรรมนั้นแพร่หลายครอบคลุมไปทั่วโลก กลไกของการแพร่กระจายวัฒนธรรมนี้ได้แก่ การอพยพ อาณานิคม การทำสงคราม การเผยแพร่วิทยาการ การติดต่อการค้าขาย เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้วเนื้อหาวัฒนธรรมมีแนวโน้มที่จะแพร่หลาย แต่ก็ได้ราบรื่นโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ชุมชนอยู่ห่างไกลเกินไป ประชาชนเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ เพราะยังมีเห็นถึงประโยชน์ หรือ อาจจะต่อต้านเพราะเห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่มีคุณค่ามีประโยชน์แล้ว หรือรู้สึกขัดกับลักษณะของวัฒนธรรมที่ล้าหลังเข้ามา เช่น ในกรณีสังคมไทยซึ่งได้รับ

อิทธิพลจากสังคมตะวันตกในเรื่องการดื่มชา กาแฟ แต่ยังไม่แพร่หลายในหมู่คนสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบชนบทยังนิยมกินหมากหรืออมเมี่ยงอยู่ เพราะแต่ละชุมชนเคยชินกับวัฒนธรรมของตนและเห็นว่ามีความค่าเหมือนกัน และใช้แทนกันได้อยู่แล้ว

ลักษณะของวัฒนธรรม

เพื่อให้เข้าใจเรื่องของวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง จึงขออธิบายถึงลักษณะของวัฒนธรรมโดยทั่วไป ซึ่งอาจจะอธิบายได้ดังนี้

- วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ อีกนัยหนึ่งคือ “มนุษย์จะอยู่โดยปราศจากวัฒนธรรมไม่ได้” หรือ “วัฒนธรรมกับมนุษย์จะต้องอยู่ควบคู่กันไป เหมือนเงากับตัวทิ้งกันไม่ได้”
- วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ ดังนั้นนิสัยและความสามารถต่าง ๆ ของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ หรือกระบวนการ สังคมกรณ (Socialization)
- วัฒนธรรมของแต่ละสังคม มีความแตกต่างกันและความแตกต่างนี้ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบพิจารณาว่าวัฒนธรรมใดดีกว่ากัน เพราะวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม แนวความคิดที่ว่า วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมมีส่วนดีเป็นของตนเอง ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมสัมพัทธ์” แนวความคิดนี้มุ่งที่จะลบล้างความคิดเห็นที่ว่า วัฒนธรรมของตนดีกว่าวัฒนธรรมของคนอื่น (Ethnocentrism)
- วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นไปได้ 2 วิธีคือ
 - การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น
 - การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการเลียนแบบวัฒนธรรมอื่น ๆ มาใช้
- วัฒนธรรมเป็นผลรวมของแบบแผนและแนวการดำเนินชีวิตของปลาย ๆ อย่างในสังคมเข้าด้วยกัน ถ้าสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบอย่างเดียวกันเรียกว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมรวม” และภายหลังวัฒนธรรมใหญ่อย่างแบ่งเป็น “วัฒนธรรมย่อย” หรือ “วัฒนธรรมรอง” ด้วย

พัฒนาการของวัฒนธรรมไทย

“สังคม” คือ กลุ่มคนที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ในสถานที่และเวลาที่กำหนดรู้ได้ “วัฒนธรรม” คือ แบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนที่อยู่กันเป็นสังคมนั้น ซึ่งประกอบด้วยอุปกรณ์ วิธีการ และความคิด ความเชื่อ ที่สร้างและใช้ร่วมกัน ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคนและอุปกรณ์ วิธีการที่ใช้ดำรงชีวิตในหมู่คณะนั้น สังคมและวัฒนธรรมไทยมีขอบเขตและลักษณะที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเทศะมีหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะกำหนดขอบเขตและลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมอยู่หลายอย่าง การบรรยายเรื่องราวของสังคมและวัฒนธรรมไทยให้ครบถ้วน สมบูรณ์ทุกส่วนและทุกยุคสมัยจึงไม่ใช่เรื่องง่าย

สังคมและวัฒนธรรมไทยมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปได้ในยุคสมัยที่ต่างกัน เพราะปัจจัยสำคัญ

ได้แก่ จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์ของบุคคล สภาพแวดล้อมของสังคม ความรู้ความสามารถของ คนไทย และความต้องการพอใจของคนไทยในการมีชีวิตร่วมกัน

มุมมองต่อวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้ เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษาชาวอังกฤษ ผู้มีชื่อเสียง ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ รูปแบบของวิถีชีวิตที่แสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คน ในสังคมซึ่งในแต่ละสังคมก็มีความแตกต่างของรูปแบบ

การดำเนินชีวิตของผู้คนมากมายซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องของกลุ่มคน ชนชั้น ภาษา ชาติพันธุ์ เพศสภาวะ และอื่นๆ โดยคำนึงถึง

- 1.ความเป็นสิ่งที่คุ้นเคยในทางจิตวิญญาณ
- 2.พัฒนาการด้านภูมิปัญญาของสังคมโดยรวม
- 3.การสร้างสรรค์ เช่น งานศิลปะ
- 4.วิถีชีวิตมนุษย์

จากความหมายนี้ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันโดยตรงกับชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีพื้นเพ รากเหง้า หรือการบ่มเพาะมาเช่นใดก็ตาม ความหมายในที่นี้จึงขยายขอบเขตของวัฒนธรรมให้หลุดพ้นจากการผูกขาดหรือ จำกัดความหมายไว้กับคุณค่าความดีงามหรือความเจริญของงานของสังคม

ดังนั้น วัฒนธรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่ของชนชั้นสูง แต่ยังมีวัฒนธรรมของชนชั้นอื่นๆ วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม และมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดวิถีชีวิตของคนในยุคโลกาภิวัตน์ไปสู่วัฒนธรรมของ สังคมอื่นๆ และทำให้เกิดการตั้งคำถามเพื่อเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้นด้วย

มุมมองต่อวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันจึงควรตั้งต้นที่ความเข้าใจว่า วัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลง ได้ตลอดเวลา เกิดจากการแบ่งปันกันระหว่างคนในสังคม รวมไปถึงการสื่อสาร อีกทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้าม วัฒนธรรมได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่อาจแยกออกจากวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ และ ไม่ควรถูกตีกรอบอธิบายด้วยวัฒนธรรมเพียงประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่อาจแยกออกจากวิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ และ ไม่ควรถูกตีกรอบอธิบายด้วยวัฒนธรรมเพียงประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น

หลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

1.ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วมีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือให้คุณค่าแก่ความเป็นคน และแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของ ธรรมชาติการเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้มีปัจจัยใหม่ เข้ามาแต่สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่ วัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุดจะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมี การปลูกให้สมาชิกในชุมชน มีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน

2.ชุมชนมีสถานะเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบ ๆ หนึ่งของตัวเอง เป็นรูปแบบสังคมที่มีอายุยืนนาน ไม่ว่าธรรมชาติ ข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนก็คงทนมาเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปี ลักษณะเช่นนี้ คือ มีความเป็นสังคมในตัวของมันเองแสดงถึงความเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ สังคม

วัฒนธรรมที่เป็นอิสระมีแบบแผนระบบการผลิตระบบการจัดการทรัพยากร ระบบสุขภาพ ระบบความรู้ ระบบการเรียนรู้ศึกษา ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของตนเอง วัฒนธรรมชุมชนไทยเป็นวัฒนธรรมที่มีอาณาเขตครอบคลุมกว้างขวาง เป็นวัฒนธรรมกลางที่ชุมชนต่าง ๆ ในเอเชียอาคเนย์ตอนบนมีร่วมกัน ถือเป็นวัฒนธรรมนานาชาติที่ชุมชนหมู่บ้าน ชนชาติต่าง ๆ ใช้ร่วมกันอย่างสมัครใจ ถือเป็นวัฒนธรรมร่วม

3.ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตัวเอง มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิตมีเป้าหมายของตัวเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอด และผลิตซ้ำตัวเองได้ ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองแม้อาจผลิตเพื่อขายก็เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว ไม่ใช่ให้กำไรสูงสุดให้ร่ำรวย ใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวตัวเองเป็นหลัก มีน้ำใจและความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตรเป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่าง ๆ ของระบบจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต กรรมสิทธิ์เอกชนไม่มีความเด็ดขาด ในหลายกรณีชุมชนและเครือข่ายชุมชนมีส่วนในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรและผลผลิต

4.ทางด้านสังคมการเมือง ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ มีการปกครองและการจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชน สมาชิกชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะมีความเคารพนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่คอยเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของคน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ข้อห้ามให้ความชอบธรรมแก่การดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน รวมทั้งคติทางศาสนาพุทธ พราหมณ์ ที่เข้ามาผสมกลมกลืนในวิถีความเชื่อพิธีกรรมและประเพณีของชุมชน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้สมาชิกชุมชนเป็นคนบ้านเดียวกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูล และประนีประนอม เมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งก็จะมีกลไกภายในไกล่เกลี่ยตัดสิน คือ ระบบว่าความโดยผู้อาวุโสและเครือญาติ

5.ชุมชนกับสังคมภายนอก ชุมชนมิได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นในท้องถิ่นเดียวกันในลักษณะ “เครือข่าย” และมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐ และทุนนิยม มาทุกยุคทุกสมัยการรุกคืบเข้ามาของระบบทุนนิยมและอำนาจรัฐราชการนั้นได้เข้ามาในลักษณะครอบงำ บั่นทอนการดำรงอยู่ของชุมชนทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิงตลาด มีการทำลายล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นฐานดำรงชีวิตของชาวชุมชนให้เสื่อมโทรมลง ทำลายโครงสร้างการปกครองดูแลตนเองของชุมชนให้ขึ้นต่อการปกครองของรัฐ และระบบราชการ ทางด้านสังคมวัฒนธรรมเกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ฝังงมในแบบแผนการดำเนินชีวิตถูกทำลายลง ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมตัวใครตัวมัน แข่งแย้งชิงดี เอารัดเอาเปรียบ กอบโกยกำไร ความยกย่องนับถือคนดีถูกแทนที่ด้วยการนับถือเชื่อฟังคนรวย ฯลฯ ตามแนวสังคมตะวันตกมาเป็นแบบแผนขึ้นนำการพัฒนาประเทศเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่ง เพราะเป็นการทำลายชุมชนทำลายความดีงามในอดีต มากกว่าจะเป็นการพัฒนาให้สิ่งดีงามในอดีตเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

6.ทางเลือกการพัฒนาตามแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน เชื่อว่าแม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรจะถูกทำลายเสียหายลงไปบ้าง แต่ “จิตสำนึก” หรือ “พลังทางวัฒนธรรม” นั้นยังคงอยู่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาใหม่ได้ เพียงแต่รูปแบบภายนอกอาจแตกต่างไปจากเดิมหลักสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชน แต่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีการเสนอทางเลือก ดังนี้

6.1 การพัฒนาต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ต้องรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การถอยหลังไปสู่สังคมเก่าในอดีตซึ่งเป็นไปไม่ได้ ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ให้ได้ คุณค่าที่ฝังงม

แบบดั้งเดิม เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน นักพัฒนาและปัญญาชนของชุมชนควรร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนทำให้ชาวบ้านตื่นตระหนกในเอกลักษณ์ และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน เห็นภัยจากการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เอารัดเอาเปรียบ กระบวนการนี้จะทำให้เกิดอุดมการณ์ต่อสู้ที่มีพลัง

6.2 การพัฒนา ต้องเน้นกระบวนการกลุ่มการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ มิใช่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขันทำลายล้างกัน อย่างไรก็ตามการพัฒนากระแสหลักการรวมกลุ่มรวมตัวกันในรูปของการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกัน และสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน และสร้างความร่วมมือกับคนกลุ่มอื่นในสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา

6.3 ทางด้านการผลิตนั้นควรอยู่บนหลักการผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ แล้วค่อยเอาส่วนที่เหลือส่งออก (ขาย) จากนั้นก็มีการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศ, เน้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่น, การค้าขายแลกเปลี่ยนภายใน, เทคโนโลยีที่กำกับเองได้, พัฒนาคุณภาพประชากร, เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หลักการนี้ถูกพัฒนามาอธิบายการสร้างทางเลือกการพัฒนาด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน และอาชีพทางเลือกอื่น ๆ หลายด้านในเวลาต่อมา

6.4 ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติดูแลและรักษามิใช่ทำลายล้างธรรมชาติ อย่างไรก็ตามการพัฒนากระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

6.5 ข้อเสนอทางเลือกสำหรับสังคมไทยสำนักวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะคณะ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้พัฒนาระดับข้อเสนอทางนโยบายระดับชาติ ที่สำคัญ คือ

1) การพัฒนาด้านวัฒนธรรมและยกระดับสถาปนาวัฒนธรรมชุมชนเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ เพราะระบบชุมชน ยังดำรงอยู่เป็นระบบใหญ่ที่สุดของประเทศ

2) การประสานระบบเศรษฐกิจชุมชนควบคู่กับเศรษฐกิจทุนนิยม ประกอบขึ้นเป็นระบบเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นเศรษฐกิจสองระบบ

3) การกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นมาสู่องค์กรบริหารของเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น หรือคืนอำนาจการตัดสินใจ และการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้านนั่นเอง

ที่มา: <http://www.lamphunpao.go.th/portfolio/> ค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2561

จากความหมายของวัฒนธรรม พอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่าทางจิตใจ แสดงถึงความเจริญงอกงามของคนในสังคม เป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติร่วมกัน ช่วยดำรงไว้คนในสังคมดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัฒนธรรมชุมชน เป็นสิ่งที่มีคุณค่า คือสิ่งที่ทุกคนร่วมกันปฏิบัติสืบทอดกันมาบนพื้นฐานความเชื่อ โดยเชื่อมโยงด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน การแสดงความคิดเห็น การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมในการรับผิดชอบทางสังคม การร่วมตัดสินใจ เพื่อการดำเนินงาน

1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมี “ส่วนร่วมเป็นผล มาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการ เปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมาก พอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อ การปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ ที่จะเข้าร่วม ปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการ ทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้อง เป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการ บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ (2551) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วม ของบุคลากรว่าหมายถึง การเปิด โอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจในการปฏิบัติงานและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมี ผลกระทบมาถึงตัวของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อ แก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็น อยู่ของบุคลากร ให้ดีขึ้นนั้นผู้นำจะต้องยอมรับ ในปรัชญาการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมี ความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับ ของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตน เพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร

ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นผล มาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกัน นั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของ คนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการ ปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็น เสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการ บริหารงานของบุคลากรที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการ มีส่วนร่วม

อดินันท์ บัวรภทิ, (2552) ได้ศึกษาทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮอริเบิร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีการ จูงใจที่เกี่ยวข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อยู่ กับการความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น ที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการ ทำงานก็จะเกิดความท้อถอยในการทำงานและทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือ ถ้าบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้ร่วมคิดตัดสินใจ จะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรเกิด ความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาได้ นอกจากนี้ทฤษฎีการ สร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive Leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงาน อยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative Leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้มี อำนาจหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจาก ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจูงใจและรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมี ส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการ ทำงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรและผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ประชุม สุวตถิ (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคลเกิดจากพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1.เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการวางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

2.เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรม และ กายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

3.เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมถึงเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4.เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพและรายได้ เป็นต้น

การมีส่วนร่วม เป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการนั้นเป็นสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสังคม โดยเกิดจากการร่วมกันทำทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กรนั้นๆ ตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการ

1.6 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อ (Beliefs)

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปิศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มิอาจอธิบายได้ด้วยเหตุผลหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่อำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

ความหมายของความเชื่อ

คำว่า “ความเชื่อ” มีความหมายอยู่หลายความหมาย นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ในแง่มุมต่างๆ ดังนี้ ความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อ ได้แก่ ศาสนา ศาสนา ศาสนา ศาสนา ของขลัง ผีสาง นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้นความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก ไม่เพียงแต่จะหมายถึงความเชื่อในดวงวิญญาณทั้งหลาย (belief in spiritual beings) ภูตผี คาถาอาคม โชคลาง ไสยเวทต่างๆ ยังรวมถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มนุษย์ยอมรับนับถือ เช่น ต้นไม้ (ต้นไม้ ต้นโพธิ์ ต้นไทร) ป่าเขา เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว ความเชื่อ หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ นับถือ และในลักษณะคล้ายกันนี้ มานิต มานิตเจริญ กล่าวถึงความเชื่อหมายถึง เห็นจริงด้วย วางใจ ไว้วางใจ มั่นใจ และนับถือ

อนึ่ง พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้

2. นัย ด้วยกันคือ

1.การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งได้ว่าเป็นความจริง การยอมรับเช่นนี้โดยสารถะสำคัญแล้วเป็นการรับเชิงพุทธิปัญญา แม้ว่าจะมีอารมณ์สะท้อนใจเข้ามาประกอบร่วมด้วย ความเชื่อจะก่อให้เกิดภาวะทางจิตขึ้นในบุคคลซึ่งอาจจะเป็นพื้นฐาน สำหรับการกระทำโดยสมัครใจของบุคคลนั้น ความเชื่อ อาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้หรือมีพื้นฐานจากความเคยชินที่จากการนี้รู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไขว่เขวก็ได้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อจึงมีได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหาความเชื่อแปลกวิถดการก็ได้ คนเราอาจจะกระทำกรอย่างแข็งขันจริงจัง หรืออย่างบ้าคล้งด้วยความเชื่อที่ผิดได้เท่าๆ กับที่ทำได้ด้วยความเชื่อที่ถูกต้อง อย่างไรก็ดี การทำที่ใช้สติปัญญาใดๆ ก็ตาม ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ แต่สติปัญญาเองนั้นอาจใช้มาทดสอบความเชื่อและตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องพื้นฐานความเชื่อนั้นได้

2.การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่า เป็นจริงโดยที่ยังมิได้พิสูจน์ได้โดยวิธีการของวิทยาศาสตร์จากคำจำกัดความต่างๆ ข้างต้น จึงพอสรุปความหมายของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับต่างๆ ว่าเป็นจริง มีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผล แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม

ความเชื่อ ของคนเราเกิดจากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับหรือมีประสบการณ์ จนเกิดเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคล และนอกจากนี้ ความเชื่อยังเกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนจากบุคคลอื่น โดยความเชื่ออาจเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่า เป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผี ปีศาจ ในบางกรณี ความเชื่อก็เป็นสิ่งที่ เป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายทางวิทยาศาสตร์ได้ และบางกรณี ความเชื่อก็เป็นรูปธรรม สามารถอธิบายทางวิทยาศาสตร์ได้

ความเชื่อและศาสนากับสังคมไทย

ข้อพิพาทเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อ และศาสนามีหลายประเด็น เช่น ความเชื่อและศาสนาในแง่วัฒนธรรม ความหมายของคำว่า ความเชื่อ ศาสนา ลัทธิ ปรัชญา ทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดศาสนาระบบสำคัญต่างๆ ของศาสนา ศาสนากับสังคม และการศึกษาศาสนาในแง่ต่างๆ

ความเชื่อเป็นลักษณะความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณี เป็นส่วนเชื่อมโยงที่สำคัญในสังคมจึงเกิดเป็นศาสนขึ้นมา

ในสังคมไทยความเชื่อและศาสนาหลากหลาย มีลักษณะความเป็นไทยร่วมกัน คือ ความอดกลั้นทางความเชื่อและศาสนา ทำให้ความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ไม่ค่อยเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งทางด้านการเมืองและสังคม โดยรวมความเชื่อและศาสนามีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญ เช่น การปกครอง กฎหมาย การศึกษา ทำให้ความเชื่อและศาสนา แสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออก การจะเข้าใจ และเข้าถึงสภาพความคิดของสังคมไทย และศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ จึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะความเชื่อ และศาสนาของไทยด้วย

ความเชื่อและศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้นำไปใช้ในทางต่างๆ จึงนับเป็นตัวจักรและปัจจัยสำคัญที่ทำให้ สังคม ความคิดโดยรวมของคนเปลี่ยนแปลง หรือถูกชักนำไปในทางต่างๆ ได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้น ศาสนาย่อมมีส่วนช่วยแก้ไข หรือทำให้ปัญหาซับซ้อนขึ้นได้

สังคมไทยร่วมสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะนี้ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิด และแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสของศาสนาใหม่ๆ หรือแนวใหม่ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม

ข้อพิพาทเบื้องต้นเรื่องความเชื่อและศาสนา

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อเกิดเป็นระบบขึ้นในสังคมมักเรียกว่า ศาสนา มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงสถาบันต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมความเจริญของสังคมโดยตรง

ความเชื่อ หมายถึง การไว้วางใจกัน การเชื่อถือ การนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ส่วนศาสนา แปลตามศัพท์ว่า คำสอน การสอน เป็นระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ลัทธิ หมายถึง สิ่งที่รับเอามานับถือ และปรัชญา หมายถึง หลักแห่งความรู้และความจริง

เรื่องกำเนิดศาสนามีหลายทฤษฎี มีทั้งที่เห็นว่า เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ ทฤษฎีที่ว่าเกิดเพราะความกลัว และที่เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์

ระบบสำคัญต่างๆ ของศาสนามีหลายระบบคือ ระบบปริมปราคติ ระบบทางจักรวาลวิทยา ระบบศีลธรรมจริยธรรม ระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนา ระบบพิธีกรรม และระบบความคิด - ปรัชญา

ศาสนากำกับสังคมตั้งแต่หน่วยแรก คือ ครอบครัว ต่อถึงชุมชน แล้วไปถึงบ้านเมือง ศาสนาจึงเกี่ยวพัน อย่างใกล้ชิดทั้งกับการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม-วัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีการศึกษาศาสนาเป็นวิชาการ เรียกว่า ศาสนาศึกษา หรือ Religious Studies

ในสังคมไทย ความเชื่อและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแยกไม่ออก อาจกล่าวได้ว่า เราไม่ได้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่ก็ได้หมายความว่าความเชื่อ และศาสนาจะมีบทบาทด้อยลงไป การนับถือศาสนาของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่จะหล่อหลอมให้สังคมไทยเป็นไปในแบบอย่างที่เราเรียกว่า "อย่างไทย" มีเอกลักษณ์เป็นไทย ลักษณะ ความเชื่อ และศาสนาที่อยู่ในสังคมไทย หรือเรียกว่า "แบบไทยๆ"

สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ หรือ จะเรียกอารยธรรมไทยว่า เป็นอารยธรรมพุทธศาสนาได้หรือไม่อย่างไร ความเชื่อและศาสนาในวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ในแง่การสร้างสรรค์ การยกระดับวัฒนธรรม และความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนา และความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรงและโดยอ้อม ที่ทำให้เกิดอารยธรรมในสังคมหรือของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง อาจจะแผ่ขยายไปสู่ที่ต่างๆ จากจุดศูนย์กลางอารยธรรมนั้น เช่น พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาหลักที่สร้างอารยธรรมหรือมีส่วนสร้างอารยธรรมของหลายชาติ หลายภาษา เป็นจักรกลสำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงและในความเป็นไปของอารยธรรมโลก ในปัจจุบันระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ ความประเพณีทางศีลธรรมจรรยาอย่างเดียวย่อมไม่พอ ต้องมีการเตรียมในด้านต่างๆ ในส่วนนี้ มักผูกอยู่ กับ ระบบของพิธีกรรม เป็นพื้นฐานเดิมมาแต่เริ่มมี การเชื่อเรื่องเทพที่ต้องประนินบัตินให้พอพระทัย การปฏิบัติบูชาด้วยพิธีกรรมต่างๆ มุ่งเพื่อแสดงความภักดี การสวดมนต์ทำวัตรเพื่อให้จิตใจสงบ ศาสนายังมีระบบความคิด ปรัชญา เป็นแกนหลักในทางการสร้างเหตุผล หรือเพื่อพิสูจน์ความเป็นไป ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนา ของตน ศาสนาผูกพัน หรืออาจเรียกว่า เกิดในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในสังคม ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคม เพื่อประโยชน์ แก่การเข้าใจพฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม

พุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยมาก ทุกกระดืบยอมรับนับถือ แต่การนับถืออาจต่างกันไปตามพื้นภูมิปัญญาของแต่ละบุคคล มีแนวคิดสำคัญ ได้แก่ เรื่องเวียนว่ายตายเกิด กรรม บาป บุญ คุณโทษ บารมี และการอุทิศส่วนบุญกุศล ความเชื่อดังเดิม

1. ความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา

2. การนับถือบรรพบุรุษ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องชั่ว การเคารพ ไม่ดูถูกดูหมิ่นจึงจะเกิดผลดี ที่เรียกว่า ขวัญ หรือ เรียกว่าพลังของชีวิตอยู่ด้วย จึงเกิดเป็นประเพณีปฏิบัติต่อข้าว ในกระบวนการการปลูกข้าว เกี่ยวเกี่ยวข้าว เหมือนหนึ่งว่าข้าวเป็น "บุคคล"

4. ความเชื่อเรื่องโลกจักรวาล และกำเนิดคน สัตว์ คติความเชื่อต่างๆ ในวรรณคดีก็มาจากทางพุทธศาสนา เช่น เรื่อง ลิลิตพระลอ มีโคลงหลายบท ที่แสดงแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น

ไต่ไต่ในโลกล้วน อนิจจัง

คงแต่บาปบุญยัง เทียงแท้

คือเงาติดตัวตรึง ตรึงแน่น อยู่เนา

คงแต่บาปบุญแล้ว ก่อเอื้อรักษา

ความคิดเรื่องบุญ – กรรมนี้มีให้เห็นโดยตลอดในงานกวีนิพนธ์ แต่โบราณจนถึงยุคปัจจุบันในสังคมไทย พุทธศาสนายังเป็นศาสนาหลัก ก็ต้องพยายามปรับตัว เกิดความตื่นตัวในเรื่องการนับถือพุทธศาสนา หรืออยากจะทำให้พุทธศาสนาสนองความต้องการของสังคมมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางครั้ง

ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิด เกิดการเสาะแสวงหาทางที่จะพ้นทุกข์ หรือหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ๆ ทำให้เกิดกระแสของศาสนาใหม่ๆ หรือแนวใหม่ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ที่อยู่คู่กันมา โดยในแต่ละสังคม ในแต่ละบุคคล ต่างก็มีความเชื่อที่มีส่วนที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และมีส่วนที่แตกต่างกันออกไป ตามสังคม ตามวัฒนธรรมของชุมชน นั้นๆ แต่ความเชื่อเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อกูลให้คนในสังคมได้ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือการกระทำรูปแบบต่างๆ เช่น การทำพิธีกรรมต่างๆ ของคนในสังคม โดยเชื่อว่าหากทำแล้วจะเกิดสิ่งที่ดีเป็นสิริมงคล หรือ เชื่อว่าหากทำแล้วจะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวความคิดของคนในชุมชนนั้นๆ

2.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์

องค์ สุริยเมฆะ (2558:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา สถานภาพการศึกษาชาติพันธุ์ไทลื้อตั้งแต่ พ.ศ.2480 – 2540 พบว่า ไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาในตระกูลไต อาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ทางตะวันออกของพม่า ทางตอนเหนือของลาว เวียดนามและไทย สำหรับในประเทศไทย แล้วพบชาวไทลื้ออาศัยอยู่ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ และลำพูน ซึ่งภาษาและวัฒนธรรมชาวไทลื้อ มีความแตกต่างจากคนเมืองหรือคนล้านนา ทำให้นักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศสนใจศึกษาภาษาและวัฒนธรรมไทลื้อ นับตั้งแต่ระยะยุคสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น แนวคิดการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อไม่ได้หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสแนวคิดในแต่ละช่วงเวลา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์ของชาวไทลื้อส่วนใหญ่จะพบว่า ชาวไทลื้ออาศัยอยู่ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน พะเยา เชียงราย เชียงใหม่ และลำพูน ซึ่งภาษาและวัฒนธรรมชาวไทลื้อมีความแตกต่างจากคนเมืองหรือคนล้านนา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้าน ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

นายสุทธิพงษ์ โง่งจ๋าม (2559:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา รูปแบบการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีการเล่นของชุมชนต่อเด็กและเยาวชน บ้านหัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่”พบว่าผลการศึกษาวิจัยมีความสอดคล้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นผลการศึกษาในด้าน ประวัติศาสตร์บ้านหัวฝายทราบว่าบ้านหัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็น ชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้าน ภาษา และวัฒนธรรม ความเชื่อ ที่อยู่อาศัยอยู่ใน ชุมชนเดียวกัน ประชากรในชุมชนบ้านหัวฝายประกอบไปด้วยที่นับถือศาสนา พุทธ คริสต์ และมุสลิม มี ชาวบ้านที่สืบทอดสายไทยใหญ่ จีน และคนพื้นเมือง แม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะมีความหลายอย่างที่ได้กล่าวมา แต่ชาวบ้านใน

ชุมชนก็อาศัยอยู่ด้วยกันอย่างไม่ขัดแย้ง มีการอาศัยพึ่งพา และเข้าใจประเพณี พิธีกรรมของแต่ละ ศาสนา เป็นอย่างดี

พระปลัดประจวบ วุฒิจารี (2559:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “กระบวนการสืบค้น ความหมาย คุณค่า และการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณี ของคนในชุมชนวัดกัญจนนิยาราม (ป่าไผ่) หมู่ ที่ 2 และหมู่ที่ 10 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมได้มองเห็น ความหมาย คุณค่าของประเพณีแต่ละประเพณีในชุมชน และเกิดความรู้สึก ว่าต้องอนุรักษ์ แต่ยังพบ ข้อจำกัดในเรื่อง ที่มีหลายกิจกรรมประเพณีไม่ตรงกับวันหยุดทำให้บางคนที่อยู่เ็นวัย แรงงานและต้องไป ทำงานต่างบ้าน ทำงานบริษัท รับจ้างหรือรับราชการไม่สามารถที่จะเข้าร่วมผลการศึกษาวิจัยก่อให้เกิดชุมชน ทั้งผู้นำชุมชนและชาวบ้าน เจ้าอาวาสเกิดแนวทางในการได้เกิดแนวคิดที่จะ รื้อฟื้นกิจกรรมที่ค่อยๆหายไป จากชุมชน ให้กลับมาอีกครั้ง

เอื้อมพร จรนามล (2556:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา พบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมุขตลก นิทานอธิบายเหตุ นิทานปริบปรา นิทานเกี่ยวกับสัตว์ และนิทานคติ สอนใจด้านโลกทัศน์พบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา สะท้อนโลกทัศน์ 6 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์เรื่องอำนาจ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ โลกทัศน์เรื่องสุขภาพ โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ และโลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

องอาจ อินทนิเวศ (2556:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านดู่ จังหวัดเชียงราย พบว่า มีการนำแนวคิดในด้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของตนมาเผยแพร่ ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมรื่นเริงทางดนตรี ด้าน สถานภาพของนักดนตรี พบว่านักดนตรีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และเล่น ดนตรี ในช่วงที่มีเทศกาล บทบาทของดนตรีในเชิงอนุรักษ์ทางสังคม สื่อออกมาในลักษณะการบอกเล่า เรื่องราวประเพณีวัฒนธรรมในอดีต การแสดงประกอบนิยมนำตัวในชุดพื้นเมืองดั้งเดิม มีการประยุกต์ รูปทรงบ้างตามสมัยนิยม แต่ยังคงอนุรักษ์รูปแบบการแสดง ภาษา การแต่งกาย ไว้ได้อย่างดีงามวัฒนธรรม ทางดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่ไม่หลากหลายเหมือนในอดีต เนื่องจากขาดแคลนเครื่องดนตรีและนักดนตรี ที่มีความสามารถเฉพาะทางในเครื่องดนตรี การสืบทอดทางดนตรีจึงดำเนินไปอย่างไม่เป็นระบบ ไม่มีความต่อเนื่องจริงจัง ทิศทางในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่เทศบาลบ้านดู่ ควรมีการดำเนินการจัดหาเวทีแสดง เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา ทางดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างสม่ำเสมอ เป็นรูปธรรม และมีการจัดการเรียนการสอน องค์ความรู้ ด้านดนตรีชาติพันธุ์ให้แก่เยาวชนในท้องถิ่น

ประภาวดี ปันมี (2559:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพิธีเลี้ยงผีของชาวไทลื้อ ตำบลหย่วน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา พบว่าพิธีเลี้ยงผีของชาวไทลื้อ ตำบลหย่วน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษ แสดงออกถึงความกตัญญูและเพื่อ ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต อันจะทำให้ชาวไทลื้อในชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ยังเป็น วันรวมญาติเพื่อพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้องอีกด้วย การเลี้ยงผีของชาวไทลื้อ ตำบลหย่วน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา แบ่งออกเป็น 2 พิธี คือ พิธีเลี้ยงผีเจ้าหลวงเมืองมา และพิธีเลี้ยงผีเจ้าฟ้า แสนเมืองมาและผีหย่วน ซึ่งขั้นตอนการประกอบพิธีทั้ง 2 พิธี มีขั้นตอนที่เหมือนกัน คือ มี 3 ช่วงเวลา ประกอบด้วย ช่วงแรกก่อนการประกอบพิธีจะมีการประชุมเตรียมความพร้อมและร่วมกันเตรียมสถานที่

เพื่อให้การประกอบพิธีดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ช่วงประกอบพิธี เป็นช่วงที่ประกอบพิธีตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กัน มาโดยให้มีผู้ทำหน้าที่ตามที่กำหนด สิ่งของต่าง ๆ เป็นไปตามข้อกำหนดตลอดจนปฏิบัติตามข้อห้ามต่าง ๆ ช่วงสุดท้าย เป็นช่วงพบปะสังสรรค์กับญาติตลอดจนมี การจัดเก็บและทำความสะอาดสถานที่ ด้านคติความเชื่อพิธีเลี้ยงผีของชาวไทลื้อตำบลหย่วน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผี ดวงวิญญาณของชาวไทลื้อตำบลหย่วน ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความเคารพบุคคลที่ได้เสียชีวิตแล้วให้คอยปกป้องรักษาบ้านเมือง ทำให้ชาวเมืองเกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข รวมทั้งมีความเชื่อว่าศาลผีที่พวกตนสร้างขึ้น เป็นที่สถิตของดวงวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าเมือง และสามารถทำให้เกิดปาฏิหาริย์ ช่วยลดบันดาลให้ผู้ที่ไม่สบายไข้ อ่อนแอในสิ่งที่ต้องการได้สำเร็จตามที่ตนปรารถนา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านงานวิจัยประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม พบว่าชาวไทลื้อเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้าน ภาษา และวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่แสดงออกการระลึกถึงคุณงามความดีของบรรพบุรุษ แสดงออกถึงความกตัญญูและเพื่อ ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต อันจะทำให้ชาวไทลื้อในชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ยังเป็นวัน รวมญาติเพื่อพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้องอีกด้วย การเลี้ยงผีของชาวไทลื้อ ชาวไทลื้อ ส่วนใหญ่ ตระหนักและมองเห็นคุณค่าของประเพณี ในชุมชน และเกิดความรู้สึกว่าต้องอนุรักษ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้าน วิธีการดำเนินชีวิต

ณัฐวุฒิ เจาะหวาน (2556:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การศึกษาภูมิปัญญาอัตลักษณ์และยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ(ลายน้ำไหล)บ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า การทอผ้า ของไทลื้อบ้านศรีดอนชัยในอดีตและปัจจุบันยังคงใช้กี่ทอมือเป็นอุปกรณ์หลักแต่ฝ้ายและสีในปัจจุบัน รับมาจากที่อื่นเพื่อความสะดวกและประหยัดเวลา แต่ก็ยังคงมีบางส่วนเท่านั้น ที่ยังผลิตเอง ในอดีตนิยมใช้ฝ้ายที่ปลูกและสีธรรมชาติ การทอผ้าทอไว้ใช้ในชีวิตประจำวันแต่ปัจจุบัน ทอผ้าไว้เพื่อจำหน่าย ผู้ทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เป็นอาชีพเสริม ทำให้สร้างรายได้และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลดลายผ้าทอไทลื้อบ้านศรีดอนชัยที่เป็นอัตลักษณ์คือลายน้ำไหลผ้าทอลายน้ำไหลเกิดจากการออกแบบลายผ้า ตามการอพยพของชาวไทลื้อ ชาวไทลื้อได้อพยพจากสิบสองปันนาลงมาตั้งถิ่นฐานในลาวเพื่อหาที่ทำมาหากินอุดมสมบูรณ์การอพยพของชาวไทลื้อนั้นมีลักษณะการอพยพคล้ายกับกระแสน้ำไหลจากที่สูงลงสู่ ที่ต่ำมีลักษณะคดเคี้ยวไม่มีจุดมุ่งหมายปลายทางที่แน่นอนจึงเกิดเป็นลวดลายที่เรียกว่า ลายน้ำไหล เพื่อเป็นการรำลึกถึงอดีตที่ผ่านมาของชาวไทลื้อ หรือชาวไทลื้อเรียก เกาะหรือล้ง ซึ่งเป็นลายดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา การสืบทอดการทอผ้าจะมีผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเป็นผู้ฝึกสอน โดยเรียนรู้และฝึกหัดด้วยตนเอง ผู้ทอผ้าจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ และ มีความอดทน

ศราวุธ หล่อดี (2558:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา โลกทัศน์ของชาวไทลื้อจากคำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทลื้อ พบว่า คำประสมที่มีคำว่า “หั่ว” ในภาษาไทลื้อ สะท้อนโลกทัศน์ของชาวไทลื้อ 3 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์ด้านความเชื่อ ศาสนา และประเพณี ชาวไทลื้อมีความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ฤกษ์ยามและทิศ อีกทั้งยังปฏิบัติตามข้อกำหนดในประเพณี 15 หรือประเพณี 15 ประการ เพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาและประเพณี สำหรับโลกทัศน์ด้านชนชั้นและการปกครอง ชาวไทลื้อแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นปกครอง และชนชั้นถูกปกครอง นอกจากนี้ยังมีการปกครองเป็นระดับ จากหน่วยที่มีขนาดใหญ่ไปหาหน่วยที่มีขนาดเล็ก คือ พันนา เมืองตำบล และหมู่บ้าน ตามลำดับ ส่วนโลกทัศน์ด้านวิถี

ชีวิต ประกอบด้วย การตั้งถิ่นฐานการแต่งกาย พิธีท้องถิ่น การคมนาคม และการประกอบอาชีพของชาวไทลื้อ

รุ่งรัตน์ พลรัตน์ (2559:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา พบว่า ชาวไทลื้อมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารจะเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่ายตามบริเวณบ้านเรือนหรือเป็นสิ่งที่ปลูกขึ้นเอง เช่น พืชผัก, ถั่ว ฯลฯ แต่ถึงกระนั้น ชาวไทลื้อก็มีความพิถีพิถันใน การนำวัตถุดิบมาประกอบอาหาร โดยคำนึงถึงคุณประโยชน์ของวัตถุดิบ ต่าง ๆ ที่ใช้ นอกจากนั้นภูมิปัญญาด้านอาหารที่พบอีกประการหนึ่งคือ ชาวไทลื้อมีการถนอมอาหารไว้บริโภคด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การหมัก หรือการดอง การผึ่งแดด รวมถึงแปรรูปอาหารคือ การบั้งหรือ การย่าง การเคี้ยวหรือการต้ม การตำและโขลก การคลุกเคล้าหรือปรุงรส การทิ้งข้ามคืน ภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อที่ดำรงชีวิตจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและการสืบทอดภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงสืบทอดให้คนรุ่นหลัง

นางสาวตรีน บัญญะฤทธิ์ (2558:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การศึกษาและออกแบบเสื้อผ้าโดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทลื้อจังหวัดลำปาง สำหรับกลุ่มเย็บผ้าบ้านเวียงสวรรค์ พบว่า การออกแบบเสื้อผ้าโดยนำอัตลักษณ์จากการศึกษาวัฒนธรรมชาวไทลื้อ จังหวัดลำปาง ประยุกต์ผสมผสานรูปแบบเสื้อผ้าร่วมสมัยตามแนวโน้มความนิยม และกระบวนการ ผลิตเสื้อ การสร้างแบบตัดเสื้อผ้า การตัดเย็บมีคุณภาพและมาตรฐานสากล โดยใช้กระบวนการระดมสมองร่วมกับกลุ่มผู้ประกอบการ นำไปสู่การสร้างสรรค์ ที่เน้นการแก้ไขปัญหาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เสื้อผ้าและออกแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคอายุ 25 ปีขึ้นไป ออกแบบเสื้อสุภาพสตรีจำนวน 4 รูปแบบ เสื้อสุภาพบุรุษจำนวน 4 รูปแบบ เลือกใช้วัสดุผ้าย้อมสีธรรมชาติ ตกแต่งลวดลายด้วยผ้าแถบ สี สีแดง สีน้ำเงิน สีดำ สีเหลือง ที่ได้จากอัตลักษณ์ไทลื้อ ความพึงพอใจในการออกแบบเสื้อผ้าโดยแนวคิดจากวัฒนธรรมชาวไทลื้อจังหวัดลำปาง สำหรับกลุ่มเย็บผ้าบ้านเวียงสวรรค์ของผู้บริโภควัยทำงาน ต่อการออกแบบเสื้อพบว่า เรื่องรูปแบบที่ สือถึงเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านความพึงพอใจในรูปแบบสินค้าพบว่าเรื่อง รูปแบบเสื้อสุภาพบุรุษ ชื่อชุดกขพร อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือรูปแบบเสื้อสุภาพสตรีชื่อชุด ขนขม และความพึงพอใจในการถ่ายภาพต่อองค์ความรู้ ความเข้าใจ พบว่า มีความชัดเจน อยู่ใน ระดับมากที่สุด ด้านการนำความรู้ไปใช้ พบว่ามีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดได้ เองใช้ได้ อยู่ในระดับมากที่สุด

จากกการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องวิธีการดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่า ชาวไทลื้อส่วนใหญ่ชาวไทลื้อมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารจะเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่ายตามบริเวณบ้านเรือนหรือเป็นสิ่งที่ปลูกขึ้นเอง มีการทอผ้า และเย็บโดยใช้สีจากธรรมชาติดำรงชีวิตจากธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย และการสืบทอดภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงสืบทอดให้คนรุ่นหลัง

ชาคริต สิทธิฤทธิ์.2559 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลาย ในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นคำศัพท์ที่มาจากประเทศอังกฤษ หมายถึง สิ่งของที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของแต่ละตระกูลหรือกลุ่ม บุคคลหรือสังคม อาจเป็นสมบัติส่วนตัวและมีแนวโน้มว่าไม่สมควรดัดแปลงตกแต่งเพิ่มเติม หรือไม่ควรมานำมาใช้งานใช้ประโยชน์ แต่ควรเก็บรักษาไว้เพื่อความภาคภูมิใจ ปัจจุบัน คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” มีความหมายกว้างขึ้นในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ ได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดในวงของกลุ่มตระกูลหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเฉพาะและยัง เป็นคำที่นิยมใช้กันมาก โดยเฉพาะประเทศในแถบทวีปยุโรป เอเชียและ

ออสเตรเลีย ในหลายกรณีก็พบว่ามีการใช้สลับกันไปมา ระหว่างคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” กับคำว่า “ทรัพยากรทางวัฒนธรรม” และยังหมายถึง สิ่งของเดียวกันอีกด้วย ตัวอย่างเช่น แหล่ง โบราณคดี อาจมีผู้เรียกว่า เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรม และบางครั้ง ก็เป็นทรัพยากรเส้นทางวัฒนธรรมด้วย (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554 : 17 - 18)

มรดกทางวัฒนธรรม ก็คือผลผลิตของวัฒนธรรม โดยเป็นสิ่งที่มนุษย์ สร้างหรือคิดค้นขึ้นมาตั้งแต่ในอดีต และได้ตกทอดหรือสืบทอดจากรุ่นหนึ่งมาสู่อีกรุ่นหนึ่ง เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพลงพื้นบ้าน ภาษา หรือขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ คำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” จึงมีลักษณะพิเศษที่เพิ่มขึ้นจากคำว่า “วัฒนธรรม” โดยทั่วไป ตรงที่มีเรื่องของระยะเวลาในการดำรงอยู่และการตกทอด หรือสืบทอดเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วย เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า แสดงให้เห็นถึงความเป็น เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ โดยนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในสังคมและพร้อมที่จะรักษาและธำรงไว้ ตลอดจนตกทอดหรือสืบทอดให้แก่ชนรุ่นหลัง ต่อไป มูลินีธิสถาบันวิจัยกฎหมาย (2552 : 22 – 23)

มรดกทางวัฒนธรรมจึงค่อนข้าง มีความหมายที่กว้างมากในแง่ของเนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็รูปรธรรมซึ่งจับต้องได้ และนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม และภาษา เป็นต้น การแบ่งประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม มรดกทางวัฒนธรรมมีหลายประเภทและหลายชนิดขึ้นอยู่กับวิธีการจัดแบ่ง ของผู้ศึกษา แต่เนื่องจากคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” (Cultural Heritage) เป็นคำที่ กำหนดโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) โดยเป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งตามนิยามขององค์การยูเนสโก มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งของที่เป็นรูปธรรม เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี งานสถาปัตยกรรม รวมทั้งกลุ่ม สิ่งก่อสร้าง และสิ่งของที่มีขนาดเล็กและไม่โดดเด่นดึงดูดสายตาด้วย เช่น ร่องรอยต่าง ๆ ที่มีคุณค่าในเชิง ประวัติศาสตร์ สุนทรียะ ศิลปะ มานุษยวิทยา ชาติพันธุ์

วัฒนธรรมมีลักษณะเป็นผลผลิตของมนุษยชาติ ดังนั้น การแบ่งประเภทของมรดกทาง วัฒนธรรมขององค์การ ยูเนสโกจึงครอบคลุมลักษณะกว้าง ๆ และเห็นภาพได้ชัดเจนซึ่งสามารถแบ่งตามลักษณะที่ปรากฏอยู่หรือที่มีอยู่ (existence) ได้ 2 ประเภท ดังนี้

1)มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็น สัมผัสและจับต้องได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และเป็นวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อนุสรณ์สถานและ แหล่งประวัติศาสตร์ เครื่องแต่งกาย ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือ การประดิษฐ์ การคิดค้น การดัดแปลง การอยู่อาศัย หรือการใช้ประโยชน์จากมนุษย์ ซึ่งได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าในทางวัฒนธรรม

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage)

หมายถึง การปฏิบัติ (practices) การแสดงออก (expressions) การนำเสนอ (presentations) ความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทาง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคล ยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมา อย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มี ต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภูมิใจในตัวตนและ ความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพ ต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์

มรดกทางวัฒนธรรม มี 2 แบบ คือ 1)วัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย อาหาร 2)วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความหมาย คุณค่าของสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมและฝังอยู่ในอุปกรณ หรือสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม ที่สามารถขับเคลือนวัฒนธรรมไทลื้อให้คงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ โดยกลไกที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนคือการนำวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้มาใช้ กล่าวคือ การสืบทอดภาษาพูดและเขียนแบบไทลื้อ การส่งเสริมเรื่องการแต่งกายไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวไทลื้อ รวมถึงการสร้างที่อยู่

อาศัยแบบหล่อเป็นศิลปกรรมด้านวัตถุที่คงความเป็นอัตลักษณ์หล่อ การปรุงอาหารแบบหล่อที่ใช้วัตถุดิบภายในชุมชน เป็นหลักในการนำมาประกอบอาหารที่มีความเป็นเอกลักษณ์ การสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี ผ่านการประกอบพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ ผ่านความเชื่อ ความศรัทธา การนับถือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และความเชื่อในผีสงกรานต์ โดยมีอุปกรณ์ที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่จับต้องได้กับสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เรียกว่าของเซ่นไหว้ หรือ เครื่องบวงสรวง โดยแฝงความหมายต่างๆ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

3.1 วิธีการดำเนินงาน

โครงการวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) โดยมีนักวิจัย กศน.อำเภอเชียงม่วน และนักวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน ใช้กระบวนการเรียนรู้ทางวิจัยตามแผนงานของโครงการ ดังนี้

ขอบเขตการศึกษา

ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ต.บ้านม่วง อ.เชียงม่วน จ.พะเยา โดยมีประเด็นการศึกษา 3 ประเด็น ดังนี้

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม
2. ศึกษาประเพณีของคนในชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม
3. ศึกษาการดำเนินชีวิตของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

ขอบเขตพื้นที่

ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรชุมชนไทลื้อ ทั้งชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา จำนวน 50 คน

กลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ผู้นำ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ระยะเวลาในการดำเนินงาน

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 ปี 4 เดือน (16 เดือน) โดยกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการเป็น 2 ระยะ

- ระยะที่ 1 (8 เดือน) ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560-30 เมษายน 2561
 - ระยะที่ 2 (8 เดือน) ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2561- 31 ธันวาคม 2561
- ขยายระยะเวลา ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 - 30 เมษายน 2562

งบประมาณ

- ระยะที่ 1 จำนวน 99,820 บาท (เก้าหมื่นเก้าพันแปดร้อยยี่สิบบาทถ้วน)
- ระยะที่ 2 จำนวน 100,180 บาท (หนึ่งแสนหนึ่งร้อยแปดสิบบาทถ้วน)

กระบวนการที่ใช้ในการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบของงานวิจัยที่ผสมผสานแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยและชุมชน การดำเนินงานร่วมกันของทีมวิจัยกับชุมชนได้มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีกิจกรรมในระยะที่ 1 จำนวน 9 กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ 1) เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ในส่วนของทีมครู กศน.และทีมนักวิจัยหลักในชุมชน ในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มใหญ่ ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน การมอบหมายหน้าที่ การดำเนินงานวิจัย ท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของเวที

ครั้งที่ 2 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยใช้กระบวนการประชุมย่อย ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานวิจัย ท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของการลงเวทีในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 2) เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ (1) ด้านประวัติศาสตร์ไทลื้อ (2) ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ (3) ด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบ โดยจัดกิจกรรมจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้ **ครั้งที่ 1** การออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล โดยใช้กิจกรรมประชุมกลุ่มใหญ่ โดยการอบรม อธิบายเครื่องมือแต่ละประเภทให้กับทีมนักวิจัยคนอื่นๆ โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน และให้ทีมนักวิจัยช่วยกันเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บ ข้อมูลในเวทีถัดไป **ครั้งที่ 2 และ 3** การเก็บข้อมูล โดยนำเครื่องมือที่ได้มาเก็บข้อมูลเพื่อนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้ง 3 ทั้งประเด็น คือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ (3) วิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้กระบวนการ Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านเครื่องมือ Time Line และปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม

กิจกรรมที่ 3) เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือมาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน การแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ขาด โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping ผ่านกระบวนการ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า หลังจากนั้นนำข้อมูลกลไกทางวัฒนธรรม ในเชิงลึกทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ได้มารวบรวมและสรุปร่วมกัน

กิจกรรมที่ 4) เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้ **ครั้งที่ 1** สรุปข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ประเด็น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน จัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ โดยกระบวนการจัดเวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า ให้นักวิจัยทุกคนร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน **ครั้งที่ 2** สรุปองค์ความรู้จากการลงเวที โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนบ้านป่าแขม

กิจกรรมที่ 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 เพื่อสรุปกลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ระยะที่ 1 เพื่อนำไปขับเคลื่อนในระยะที่ 2

กิจกรรมในระยะที่ 2 จำนวน 7 กิจกรรม 14 ครั้ง ได้แก่

กิจกรรมที่ 6) เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 และเพื่อประชุมวางแผนการทำงานกับทีมในระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 7) ศึกษาดูงานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม หมู่ 4 ตำบลเชียงม่วน ศึกษาดูงาน ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านป่าแคม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา กับบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 8) เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ

กิจกรรมที่ 9) การเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ณ หอประชุมบ้านป่าแคม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 10) เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม

ครั้งที่ 1 มีวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

ครั้งที่ 2 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแคม มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

ครั้งที่ 3 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา) มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา)

ครั้งที่ 4 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่)

กิจกรรมที่ 11 เวทีสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ชุมชนบ้านป่าแหม

มีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชน
บ้านป่าแหม

กิจกรรมที่ 12 เวทีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ครั้งที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน

1. เครื่องมือ/กระบวนการ มีการประชุมกลุ่ม เพื่อพูดคุย สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมกับคนใน
เพื่อที่ในการสอบถามข้อมูล รวมถึงสร้างความเข้าใจ สร้างความตระหนักในการประชุมชี้แจง
วัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน
2. กระดาษบรูฟ/ปากกาเคมี ใช้สำหรับการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในชุมชนโดย
การนำเสนอข้อมูล หรือสรุปข้อมูลแสดงความคิดเห็น เป็นการบันทึกผลเป็นลายลักษณ์อักษร
เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และสรุปผลอีกครั้ง
3. สมุดบันทึก ใช้ในการบันทึกการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม เป็นเครื่องมือที่ดีในการทบทวน
ความจำเพื่อประโยชน์ในการเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละกิจกรรมให้เกิดความต่อเนื่องและการ
นำไปใช้
4. การสนทนากลุ่มย่อยระหว่างทีมวิจัยและชุมชน เป็นกระบวนการประชุม เพื่อแลกเปลี่ยน
ข้อคิดเห็น วิเคราะห์ สังเคราะห์ทบทวนประเด็นประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม
ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปจำแนกข้อมูลกลไกทั้ง 3 ประเด็นและ
การออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล
5. เส้นแบ่งเวลา (Time Line) วิเคราะห์ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน
การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม และได้ทราบประวัติความเป็นมาของ
ชุมชนไทลื้อจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
6. ปฏิทินฤดูกาล เป็นการลำดับกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ ประเพณี พิธีกรรม วิถีการดำเนินชีวิต
และอาชีพ ในแต่ละช่วงเวลาของรอบปี เพื่อทราบถึงประเพณีและอาชีพในแต่ละเดือนของ
ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมและนำมาข้อมูลที่ได้จากชุมชนมาจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของ
ชุมชน
7. แผนที่ความคิด (Mind Mapping) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ
ที่มีอยู่ในขณะนั้นให้เชื่อมโยง และลำดับความคิดที่หลากหลายมุมมอง เพื่อใช้สรุปหรือสร้าง
เป็นองค์ความรู้ใหม่

3.3 แผนการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 – 30 เมษายน 2561

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 1 เวทีประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงาน ร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน เครื่องมือ/กระบวนการ -ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาแนวทางร่วม	- เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่นในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 กับทีมวิจัยชุมชน - เพื่อเตรียมความพร้อมของทีมนักวิจัยในส่วนของทีมครู กศน. และทีมวิจัยหลักในชุมชนเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่นในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 กับชุมชน - เพื่อวางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่นในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4	- ทีมนักวิจัย 22 คน - ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวม 25 คน	วันที่ 29 กันยายน 2560	ครั้งที่ 1 กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจากการประชุมสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับงานวิจัย ในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มใหญ่ โดยทีมวิจัย ครู กศน. ได้สร้างความเข้าใจในเรื่องรายละเอียดโครงการวัตถุประสงค์ความสำคัญ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานวิจัยในชุมชน จากนั้นจึงร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน โดยกำหนด บทบาทหน้าที่ ขั้นตอน วัน/เวลา และสถานที่ที่เหมาะสมในการลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของเวที

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ที่ทีมนักวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานวิจัยเรื่อง กลไก ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย ครู กศน. และทีมนักวิจัยชุมชน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ วัน/เวลา สถานที่ ที่เหมาะสมในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลอย่างชัดเจน และครู กศน. มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่

ปัญหาและอุปสรรค

1. นักวิจัยชุมชนไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น
2. นักวิจัยครู กศน. ยังไม่มีความมั่นใจในตัวเอง ในการทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการ

ข้อเสนอแนะ

ในการลงเวทีครั้งต่อไป ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อที่จะให้ทีมนักวิจัยชุมชนได้มีการทำความเข้าใจเตรียมความพร้อมก่อนลงเวที และทีมนักวิจัย ครู กศน. ต้องศึกษา รายละเอียดขั้นตอนวิธีการจัดกระบวนการ ด้วยตนเอง โดยการศึกษาจากเอกสาร หรือสอบถามจากทีมพี่เลี้ยงกลไก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 1 เวทีประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์ และ วางแผนการ ดำเนินงาน ร่วมกับ ชุมชนและสร้าง ความเข้าใจ เกี่ยวกับงานวิจัยใน ทิศทาง เดียวกัน เครื่องมือ/ กระบวนการ -ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาแนวทาง ร่วม	- เพื่อสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับงานวิจัย ท้องถิ่นในเรื่องกลไก ทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับการ ขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชน ไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 กับชุมชน - เพื่อเตรียมความ พร้อมของชุมชน เกี่ยวกับงานวิจัย ท้องถิ่นในเรื่องกลไก ทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับการ ขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชน ไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 กับชุมชน - เพื่อวางแผน กำหนด บทบาทหน้าที่การ ดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับ งานวิจัยท้องถิ่นในเรื่อง กลไกทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับการ ขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชน ไทลื้อบ้านป่าแขมหมู่ 4	- ทีมนักวิจัย 22คน - ชุมชน 50 คน รวม 72 คน	วันที่ 12 ตุลาคม 2560	ครั้งที่ 2 กระบวนการทำงาน วิจัยเริ่มจากการประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์เพื่อสร้างความ เข้าใจในเรื่องรายละเอียด โครงการ ความหมาย ความสำคัญ เป้าหมาย และ วิธีการดำเนินงานวิจัยในชุมชน ในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถี ชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอ เชียงม่วน จังหวัดพะเยาโดย ใช้กระบวนการประชุมกลุ่ม ใหญ่ จากนั้นทีมนักวิจัยได้ แบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม ตามประเด็นที่กำหนดไว้ แล้ว ร่วมกันวางแผนการ ดำเนินงาน โดยกำหนด บทบาทหน้าที่ ขั้นตอน วัน/ เวลา และสถานที่ที่เหมาะสม ในการลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูล ในครั้งต่อไป

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง อย่างชัดเจน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย ครู กศน. และชุมชน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ วัน/เวลา สถานที่ ที่เหมาะสมในการลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลร่วมกัน และครู กศน. มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่

ปัญหาและอุปสรรค

1. สถานที่จัดกิจกรรมคับแคบเกินไป
2. ชุมชนยังไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง จึงทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร
3. ชุมชนมีจำนวนมาก จึงทำให้การสร้าง ความเข้าใจไม่ทั่วถึง
4. นักวิจัยครู กศน. ตื่นเต้น ไม่มั่นใจ และเกิดความวิตกกังวลในการทำหน้าที่ดำเนินการ เนื่องจาก การจัดเวทีในครั้งนี้มีชุมชนมาเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ทำให้การจัดกระบวนการไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ

1. ในการดำเนินกิจกรรม ทีมนักวิจัยชุมชนควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน การจัดสถานที่ให้เป็นสัดส่วนให้เหมาะสม
2. ทีมนักวิจัย ครู ควรสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนให้มากขึ้น การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ เป็นกันเอง ไม่เน้นวิชาการมากเกินไป

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 2 เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง -กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า-ใหม่) -กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด -ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ เครื่องมือ/กระบวนการ - Time Line กลุ่มย่อย - Mind Mapping - ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม - Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม	- เพื่อออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล	- ทีมวิจัย 22 คน - ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวม 25 คน	วันที่ 15 พฤศจิกายน 2560	ครั้งที่ 1 กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจากการอบรม อธิบายเครื่องมือแต่ละประเภทให้กับทีม นักวิจัยคนอื่นๆ เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน และดำเนินการแบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม แล้วตั้งคำถามแต่ละประเด็น เพื่อวิเคราะห์ ค้นหาข้อมูลโดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping แล้วนำมารวบรวม ทบทวน เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำมาออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลใน 3 ประเด็นที่ได้กำหนดไว้ คือ (1) ประเด็น ประวัติศาสตร์ (2) ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ (3) วิธีการดำเนินชีวิต

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ ทีมนักวิจัยชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และสามารถเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บข้อมูลตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นประวัติศาสตร์ ใช้เครื่องมือ Time Line
2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ใช้เครื่องมือ ปฏิทินฤดูกาล
3. วิธีการดำเนินชีวิต ใช้เครื่องมือ Time Line

ปัญหาและอุปสรรค

- ทีมนักวิจัยชุมชน ยังไม่มีความชำนาญในการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการจัดอบรมเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 2 เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง -กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า-ใหม่) -กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด -ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบ เครื่องมือ/กระบวนการ - Time Line กลุ่มย่อย - Mind Mapping - ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม - Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม	- เพื่อได้ข้อมูลและนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีต จนถึงปัจจุบันในประเด็นประวัติศาสตร์ ,ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ,วิธีการดำเนินชีวิตของบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบล บ้านมาง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา	- ทีมวิจัย 22 คน - ทีมชุมชน 50 คน รวม 72 คน	วันที่ 24 พฤศจิกายน 2560	ครั้งที่ 2 การเก็บข้อมูล กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจากการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงเวทีในครั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน จากนั้นนำเครื่องมือทั้ง 2 ชนิด คือ เครื่องมือ Time Line ใช้เก็บข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ และด้านวิธีการดำเนินชีวิต ส่วนเครื่องมือปฏิทินฤดูกาล ใช้เก็บข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ มาเก็บข้อมูลโดยใช้กระบวนการ Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการแบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีต จนถึงปัจจุบันตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ทั้ง 3 ทั้งประเด็น

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ทำให้ได้ข้อมูลทั้ง 3 ประเด็นคือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ การอพยพ ผู้นำ ผู้ก่อตั้ง การตั้งถิ่นฐาน ประวัติของหมู่บ้าน
2. ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขมในแต่ละเดือน ได้แก่ การบวงสรวงผีปู่ย่า การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การขึ้นบ้านใหม่ เข้าพรรษา หล่อเทียนพรรษา วันแม่ สลากภัตร วันออกพรรษา การทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทง ตานข้าวใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ และประเพณีตานตุงไทลื้อ
3. วิธีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ ในเรื่องของที่อยู่อาศัย ลักษณะ รูปแบบ ความเป็นอยู่ การสร้างบ้านเรือน วัสดุในการสร้างบ้าน และการเปลี่ยนแปลงในอดีต และปัจจุบัน ข้อมูลเรื่องภาษาไทลื้อที่ใช้ในการสื่อสาร

ปัญหาและอุปสรรค

1. ชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญกับโครงการวิจัยฯ เท่าที่ควร สืบเนื่องจากการให้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น
2. ทีมนักวิจัย ครู กศน.ขาดทักษะในการดึงข้อมูลจากชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ทีมนักวิจัย ครู กศน.ควรมีการวางแผน เตรียมความพร้อม โดยการศึกษาจากเอกสาร ปรึกษา กลไกพี่เลี้ยง ในเรื่องการจัดกระบวนการ การดำเนินกิจกรรม และมีการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนจัดเวทีทุกครั้ง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 2 เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น คือ 1.ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง -กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า-ใหม่) -กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด -ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบ เครื่องมือ/กระบวนการ - Time Line กลุ่มย่อย - ปฏิทินประเพณี วัฒนธรรม - Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ ชุมชนแบบมีส่วนร่วม	- เพื่อได้ข้อมูล และนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ในประเด็น ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อวิธีการดำเนินชีวิต ของบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	- ทีมนักวิจัย 22คน - ทีมชุมชน 50 คน รวม 72 คน	วันที่ 21 มกราคม 2561	ครั้งที่ 3 กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจากการเครื่องมือทั้ง 2 ชนิด มาเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้กระบวนการ Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการแบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีต จนถึงปัจจุบันตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ทั้ง 3 ทั้งประเด็น

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ทำให้ได้ข้อมูลทั้ง 3 ประเด็นเพิ่มเติม คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ คือ ประวัติผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ลักษณะการปกครอง การแต่งตั้งผู้นำชุมชน การก่อตั้งวัด โรงเรียน และการคมนาคม

2. ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ คือประเพณีที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า-ใหม่) มีการสืบทอดตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน คือประเพณีการบวงสรวงผีปู้ย่า และการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การขึ้นบ้านใหม่ มีวิธีการ และขั้นตอน กระบวนการ ที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะ ของชาวไทลื้อโดยตรง ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชุมชนบ้านป่าแหมยังมีการสืบทอด เชื่อว่า ประเพณีดังกล่าวจะช่วยให้มีความเป็นสิริมงคลให้กับตัวเอง และครอบครัวได้

3. ด้านวิถีการดำเนินชีวิต ในเรื่องของ การแต่งกายของชาวไทลื้อ ลักษณะของการแต่งกายของชายและหญิงไทลื้อ การแต่งกายเทศกาล ตามประเพณีต่าง ๆ และข้อมูลในเรื่องอาหารพื้นบ้านของชาวไทลื้อ ประเภทของอาหาร อาหารคาว อาหารหวาน การประกอบอาหาร และการถนอมอาหาร

ปัญหาและอุปสรรค

1. ชุมชนมีข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น แต่ยังไม่ครอบคลุม เนื่องจากเวลาในการลงเวทีไม่เพียงพอ เพราะข้อมูลในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดมาก

2. ชุมชนบางส่วนให้ข้อมูลไม่ตรงประเด็น

ข้อเสนอแนะ

1. ทีมนักวิจัยชุมชนลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติมตามประเด็นที่รับผิดชอบ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 3 เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหา ของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น - ประวัติศาสตร์ - ประเพณี พิธีกรรมความ เชื่อ - วิธีการดำเนินชีวิต เครื่องมือ/กระบวนการ - เวทีกลุ่มย่อยเพื่อ วิเคราะห์คุณค่า - Mind Mapping -SWOT/ กระบวนการ	- เพื่อทราบข้อมูล กลไกทางวัฒนธรรม ในเชิงลึกทั้งในอดีต และปัจจุบัน	- ทีมนักวิจัย 22 คน - ทีมที่ปรึกษา 3 คน - ทีมชุมชน 50 คน รวม 75 คน	วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561	ครั้งที่ 1 กระบวนการ ทำงานวิจัยเริ่มจาก การ นำข้อมูลที่ได้จากการใช้ เครื่องมือมาวิเคราะห์ ทบทวนเนื้อหาพร้อมกับ ชุมชน การแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติม เนื้อหาในส่วนที่ขาดโดย เริ่มจากนักวิจัยครู กศน.สรุปข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น ซึ่งใช้เครื่องมือ Mind Mapping ผ่าน กระบวนการ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อ วิเคราะห์คุณค่า พร้อม กับให้ชุมชนร่วมกัน ตรวจสอบข้อมูล ความ ถูกต้อง หลังจากนั้น แบ่งกลุ่มชุมชน ออกเป็น 3 กลุ่มเหมือนเดิม เพื่อให้แต่ละกลุ่มร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูล พร้อมกับ เพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ ยังขาด จากนั้น นำข้อมูล ที่ได้มาสรุปร่วมกัน และ รวบรวมเป็นองค์ความรู้ ต่อไป

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ ทำให้ชุมชนทราบถึงประวัติความเป็นมาของชาวไทลื้อบ้านป่าแหมได้อย่างชัดเจน กลไกทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) ให้อยู่รวมกันในสังคมอย่างมีความสุข คือ ประเพณีการบวงสรวงผีปู่ย่า และการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง และการขึ้นบ้าน-ใหม่ รวมถึงการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ปัญหาและอุปสรรค

ชุมชนบางส่วน ไม่ให้ความสำคัญ และไม่ให้ความสนใจ ในประเด็นที่นอกเหนือจากความรับผิดชอบของตนเองที่ได้รับมอบหมาย

ข้อเสนอแนะ

ทีมนักวิจัย ครู กศน.ควรมีรูปแบบการจัดกิจกรรม หรือการนำเสนอที่หลากหลาย น่าสนใจ เช่น การเปิดคลิปวิดีโอ เรื่องการอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก ให้ชุมชนเกิดความรัก และหวงแหนความเป็นไทลื้อบ้านป่าแหม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 4 เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแฉะ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เครื่องมือ/กระบวนการ - เวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า	-เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน และนำมาตรวจสอบจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน	- ทีมวิจัย 22 คน - ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวม 25 คน	วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561	ครั้งที่ 1 กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจาก การสรุปข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัย ทั้ง 3 ประเด็น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน จัดหมวดหมู่เป็น องค์ความรู้ โดยกระบวนการจัดเวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่าผ่านเครื่องมือ Mind Mapping โดยให้นักวิจัยทุกคนร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน บ้านป่าแฉะ

ผลการดำเนินงาน

ทีมนักวิจัยชุมชน มีข้อมูลองค์ความรู้ ทั้ง 3 ประเด็นตามที่ได้กำหนดไว้ โดยได้ผ่านการวิเคราะห์ ตรวจสอบ และคำแนะนำจากทีมที่ปรึกษา

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมนักวิจัย ครู กศน.ขาดทักษะในการนำข้อมูลมารวบรวม และจัดเป็นหมวดหมู่ ตามรูปแบบที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

- ทีมนักวิจัย ครู กศน.ควรศึกษาเรียนรู้ ในเรื่องการรวบรวมข้อมูลที่ถูกต้อง ตามรูปแบบการเขียน รายงานวิจัย และขอคำแนะนำเพิ่มเติมจากทีมกลไกพี่เลี้ยง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 4 เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เครื่องมือ/กระบวนการ - เวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า	-เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน และนำมาตรวจสอบ จัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน	- ทีมวิจัย 22 คน - ทีมชุมชน 50 คน รวม 72 คน	วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561	ครั้งที่ 2 ขั้นตอนนี้เป็น การรวบรวมข้อมูล ความรู้ที่ได้จากการลงพื้นที่ชุมชน และการจัดเวทีประชุมทั้งหมด มาสรุปเป็นข้อมูล นำมาทบทวน ประมวลวิเคราะห์เป็นองค์ความรู้ทั้ง 3 ประเด็น โดยเริ่มจากทีมนักวิจัยครู กศน. สรุปข้อมูลทั้งหมด พร้อมกับตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องกับชุมชน โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping หลังจากนั้น แบ่งชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม การเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ขาด หรือยังไม่ครบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ขึ้น

ผลการดำเนินงาน

- ทีมนักวิจัยมีข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ ทั้ง 3 ประเด็น ตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน

ปัญหาและอุปสรรค

- ทีมนักวิจัยชุมชนขาดวิธีการนำเสนอข้อมูลที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

- ควรมีการพัฒนาทีมนักวิจัยชุมชนในการนำเสนอข้อมูลให้มีความหลากหลาย เช่น การอบรมการจัดทำคลิปวิดีโอ การนำเสนอ Power Point เป็นต้น

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 5 เวทีสรุปผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 และจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 กระบวนการ - เวทีกลุ่มย่อย	- เพื่อสรุปกลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ระยะที่ 1 เพื่อนำไปขับเคลื่อนในระยะที่ 2	ทีมนักวิจัย 9 คน	วันที่ 23 - 24 เมษายน 2561	กิจกรรมที่ 5 การดำเนินงานในครั้งนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการลงเวทีชุมชนในพื้นที่วิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและสรุปผล เพื่อนำมาเขียนรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 โดยทีมกลไกที่เลี้ยงพะเยา ซึ่งมีกิจกรรมคือ 1. ใช้วิธีการประมวลผลข้อมูลจากคำแนะนำทีมวิทยากรที่เลี้ยงและใช้เทคนิคการดึงข้อมูลกิจกรรมจากการลงพื้นที่วิจัย 2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การเขียนรายงานความก้าวหน้าของทีมวิทยากรที่เลี้ยง ชักถามปัญหา การลงเวทีในแต่ละครั้ง 3. การเขียนขั้นตอนการจัดกิจกรรมและสรุปกิจกรรมโดยใช้เครื่องมือทางการเขียนรายงานการวิจัย 4. หาข้อสรุป ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมรวมทั้งได้ข้อเสนอแนะ เพื่อจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป

ผลการดำเนินงาน

นักวิจัยครู กศน. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการเขียนรายงานความก้าวหน้า มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างทีมนักวิจัยและวิทยากรพี่เลี้ยง ทำให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอนการเขียนรายงานความก้าวหน้า ได้เรียนรู้เทคนิคและวิธีการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้า การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2

ปัญหาและอุปสรรค

1. วิทยากรพี่เลี้ยงไม่ได้ร่วมลงเวทีครบทุกครั้ง จึงให้คำแนะนำไม่สอดคล้องและไม่ตรงประเด็นเท่าที่ควร
2. มีการปรับเปลี่ยนพี่เลี้ยงบ่อยส่งผลให้การให้คำแนะนำ หรือข้อมูลต่าง ๆ ไม่ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ทีมกลไกพี่เลี้ยงและทีม วิจัย กศน. ควรสร้างความเข้าใจ และร่วมกันจัดกระบวนการเรียนรู้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้า ร่วมกัน รวมถึงการใช้เครื่องมือ เพื่อให้การเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้อย่างถูกต้อง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 6 เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2 กระบวนการ - ประชุมกลุ่มย่อย - Mind Mapping	-เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 และเพื่อประชุมวางแผนการทำงานกับทีมในระยะที่ 2	-ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน 10 คน -ทีมนักวิจัยชุมชน 12 คน -ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวมทั้งหมด 25 คน	11 มกราคม พ.ศ.2562	-ทีมนักวิจัยนำโดยนาง จารุณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการ ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการลงเวทีในครั้งนี้ ในการจัดกระบวนการมีนาย พงษ์ศิลป์ วิลลาชัย นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ Mind Mapping และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังนี้ 1). ทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 2) การถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 3 ประเด็น 1.สิ่งที่ได้จากงานวิจัย 2.ปัญหา อุปสรรค และ 3.สิ่งที่ต้องการให้ทีมกลไกพี่เลี้ยงหนุนเสริมด้านเทคนิคการจัดกระบวนการใช้เครื่องมือ และการเขียนรายงาน ฉบับสมบูรณ์)และ 3) การวางแผนการทำงานวิจัยในระยะที่ 2

ผลการดำเนินงาน

ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ Mind Mapping และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 และการถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 (3 ประเด็น 1.สิ่งที่ได้จากงานวิจัย 2.ปัญหา อุปสรรคและ 3.สิ่งที่ต้องการให้ทีมกลไกพี่เลี้ยงหนุนเสริมด้านเทคนิคการจัดกระบวนการ การใช้เครื่องมือ และการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์) และ 3) การวางแผนการทำงานวิจัยในระยะที่ 2

ปัญหาและอุปสรรค

ทีมนักวิจัยส่วนใหญ่ยังขาดทักษะ และเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการลงเวทีแต่ละครั้ง และขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ จึงอยากให้ทีมนักวิจัยพี่เลี้ยงกลไกช่วยส่งเสริมและสนับสนุน ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2 ควรมีการอบรม ให้ความรู้ แก่นักวิจัยในด้านทักษะกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้การจัดเวทีมีประสิทธิภาพ และได้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 7 ศึกษาดูงานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลเชียงม่วน - ศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กระบวนการ - ประชุมกลุ่มย่อย - Mind mapping	- เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา กับบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา	- ทีมนักวิจัย ครู กศน. และทีม นักวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน - ชุมชน จำนวน 20 คน - พี่เลี้ยงกลไก จำนวน 14 คน - ภูมิปัญญา บ้านธาตุสบแวน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 58 คน	21 มกราคม 2562	- ทีมนักวิจัยครู กศน. อำเภอเชียงม่วน และทีม วิจัยชุมชนบ้านป่าแขม โดยการนำของนางจรรุณี แก้วประภา และนายขจร มูลศรี หัวหน้าโครงการงานวิจัย ได้นำคณะทีม วิจัยชุมชนบ้านป่าแขม มาศึกษาดูงาน ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา มีนางจรรุณี แก้วประภา ผอ.กศน.อำเภอเชียงม่วน กล่าวแนะนำและชี้แจง วัตถุประสงค์ที่นำคณะ นักวิจัยได้มาศึกษา ดูงาน ขั้นตอนการจัด กระบวนการโดยภูมิ ปัญญา นายจรัส สมฤทธิ์ และ นางวราภรณ์ วงศ์ใหญ่ ซึ่งเป็นตัวแทน ชุมชนบ้านธาตุสบแวน เป็นผู้แลกเปลี่ยนประเด็น ประวัติศาสตร์ไทลื้อ

ผลการดำเนินงาน

ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ Mind Mapping และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประชุมกลุ่มย่อย ทีมนักวิจัยชุมชนบ้านป่าแหม มีความเห็นว่า ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการนับถือเทวดา ผีบ้านผีเรือน การแต่งกาย แต่วิถีการและกระบวนการปฏิบัติในด้านพิธีกรรม มีความแตกต่างกัน แต่ที่สำคัญ ทั้ง 2 ชุมชนมีความเหมือนกัน คือ มีถิ่นกำเนิดและบรรพบุรุษที่มาจากสถานที่เดียวกัน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้มีแนวคิดในการทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมการขึ้นบ้านใหม่ ,การเลี้ยงผีปู่ย่า และ การเลี้ยงเทวดาเมืองมาง และการจัดทำทำเนียบ บุคลากร/ภูมิปัญญาที่เป็นผู้ทำพิธีกรรมไทลื้อ

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้มีแนวคิดในการสร้างชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อเป็นการสืบทอดและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อแก่บุคคลที่เป็นไทลื้อและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจได้ เข้ามาศึกษาเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค - ไม่มี

ข้อเสนอแนะ -ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 8 -เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ กระบวนการ - การระดมสมอง - Mind mapping	-เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ	-ทีมนักวิจัย ครูคน.และทีม นักวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน -ชุมชน จำนวน 20 คน -พี่เลี้ยงกลไก จำนวน 14 คน รวมทั้งสิ้น 56 คน	22 มกราคม 2562	-นางจรรุณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการ ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน -นายขจร มูลศรี นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) ชี้แจงวัตถุประสงค์ การศึกษา ดูงานเกี่ยวกับกลไกทาง วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นำมาเปรียบเทียบความ เหมือนกันและความแตกต่างเพื่อ นำข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้รับ จากการศึกษาดูงาน มาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมของ กลไกทางวัฒนธรรมของบ้านป่า แหม่นในกิจกรรมที่10 ต่อไป

ผลการดำเนินงาน

ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ Mind Mapping และวิธีการระดมสมอง (Brainstorming) เพื่อแลกเปลี่ยน จากการศึกษาดูงานชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม่น หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา พบว่า การเลี้ยงผีปู่ย่า บ้านธาตุสบแวน จะตั้งหอผี หรือ ตูบผี ไว้หลายที่ เช่น ไว้กับบ้านเกิดของบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัวที่นับถือผีปู่ย่า ส่วนการเลี้ยงผีปู่ย่าบ้านป่าแหม่น จะตั้งหอผี หรือ ตูบผี ไว้ที่กลางชุมชนจุดเดียวเท่านั้น เพื่อเป็นสถานที่ชักจูงให้คนในชุมชนมาร่วมประกอบพิธีกรรม กำหนดวันเวลาและมีชาวไทลื้อ เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก พิธีกรรมการเลี้ยงเทวดาเมืองหย่วน บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะกระทำกันเป็นประจำทุกเดือน มิถุนายน ของทุกปี การบวงสรวงเทวดาเมืองม่วง จะกระทำกันเป็นประจำทุกเดือน พฤษภาคมของทุกปี ลักษณะการโพนผ้าที่ศีรษะของชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย นิยมโพนผ้าที่ศีรษะ เดิมทีจะโพนเฉพาะสีขาวเท่านั้น แต่ปัจจุบันพบว่า ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนมีการโพนผ้าหลากสี เพื่อความสวยงามตามสมัยนิยม ยกเว้น ผ้าสีดำ เนื่องจากมีความเชื่อว่า หากโพนผ้าสีดำ

แสดงถึงการไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สำหรับการแต่งกายแต่เดิมนั้น ผู้หญิง นิยมสวมเสื้อปิดสีดำ สวมใส่เครื่องประดับ ได้แก่ ต้มหู และเข็มขัด เท่านั้น ส่วนสวมเสื้อปิดสีขาว ใช้สำหรับไปวัดเท่านั้น เสื้อผ้าสีตุ่น ซึ่งผลิตจากฝ้ายตุ่น ต่อมาเสื้อผ้าสีตุ่น ไม่ได้รับความนิยม เนื่องจาก เนื้อผ้าตุ่นมีคุณภาพต่ำ วัตถุดิบในท้องถิ่นหายาก แต่ในปัจจุบันพบว่า ผู้หญิงบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นิยมใส่เสื้อปิด ที่ไม่ใช่ผ้าฝ้าย และมีสีสันและรูปแบบที่ทันสมัยมากขึ้น เน้นความสวยงาม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ และเพื่อดึงดูดความสนใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ชายไทลื้อ นิยมสวมเสื้อปิดข้างใน และสวมเสื้อปาไว้ข้างนอก (เสื้อปา หมายถึง เสื้อเกาะลงยันต์มีลักษณะคล้ายเสื้อกั๊กปัจจุบัน) ในอดีตนิยมสวมใส่เสื้อปา เพื่อป้องกัน ภูตผี แต่ในปัจจุบันสวมใส่เสื้อปา เพื่อความสวยงาม การสะพายดาบ ของผู้ชายในอดีต บ่งบอกถึง ยศถาบรรดาศักดิ์ เป็นอาวุธประจำกาย ลักษณะการต่อสู้ โดยใช้ดาบ นิยมจับดาบเพียงมือเดียว นอกจากนี้ในอดีต ผู้ชายไทลื้อ นิยมสูบยา (สูบบุหรี่) เพื่อป้องกันยุง รื่น ไร แมลงหวี่ แต่ในปัจจุบันจะไม่ค่อยพบเห็นผู้ชายไทลื้อสูบยาแล้ว เนื่องจากปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมตามยุคสมัย ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้มีแนวคิดในการทำแผนผังเครือญาติ และการจัดทำทำเนียบภูมิปัญญาที่เป็นผู้ทำ พิธีกรรมไทลื้อ

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้มีแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อเป็นการสืบทอดและเผยแพร่ ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อแก่บุคคลที่เป็นไทลื้อและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค - ไม่มี

ข้อเสนอแนะ - ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 9 -การเปรียบเทียบ กลไกทาง วัฒนธรรมชุมชน ไทลื้อระหว่างบ้าน ธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภ เชียงคำ จังหวัดพะเยา กับ ชุมชนไทลื้อบ้านป่า แฉม หมู่ที่ 4 ตำบล บ้านมาง อำเภ เชียงม่วน จังหวัด พะเยา กระบวนการ - ตาราง เปรียบเทียบ - ประชุมกลุ่มย่อย	-เพื่อเปรียบเทียบ กลไกทาง วัฒนธรรมชุมชน ไทลื้อระหว่างบ้าน ธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภ เชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแฉม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	-ทีมนักวิจัย ครูกศน.และทีม นักวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน -ชุมชน จำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 42 คน	28 มกราคม 2562	-ดำเนินการโดย นาย ไชยพจน์ สมภาร เป็นผู้นำ กระบวนการ (Facilitator) กล่าวต้อนรับทีมวิจัยและทีม ชุมชน และชี้แจง วัตถุประสงค์เพื่เปรียบเทียบ กลไกทางวัฒนธรรมชุมชน ไทลื้อระหว่างบ้านธาตุ สบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภเชียงคำ จังหวัด พะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้าน ป่าแฉม หมู่ที่ 4 ตำบล บ้านมาง อำเภเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยเริ่ม กระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีนายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่ เป็นผู้นำ กระบวนการ (Facilitator) กล่าวทบทวนสรุปองค์ ความรู้จากกิจกรรมที่ 8 ชี้แจงวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่ 9 โดยใช้ตาราง เปรียบเทียบองค์ความรู้ ระหว่างชุมชนไทลื้อบ้านธาตุ สบแวนกับชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแฉม

ผลการดำเนินงาน

ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ ใช้เครื่องมือ ตารางเปรียบเทียบ และประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทีมนักวิจัย มีความเห็นว่า กระบวนการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภเชียงคำ จังหวัดพะเยา เกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ จากการศึกษาดูงานชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภเชียงคำ จังหวัดพะเยา แล้วนำข้อมูลมาจัดทำตารางเปรียบเทียบกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแฉม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ดังนี้

เรื่อง	ชื่อบ้าน	ลักษณะที่มีความเหมือนกัน	ลักษณะที่มีความแตกต่างกัน
การเลี้ยงผีป่วย่า	-บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ต.ห้วยวน	-มีความเชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมจะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุขความเจริญ แคล้วคลาดจากโรคภัยไข้เจ็บ อยู่เย็นเป็นสุข	-การตั้งหอผี หรือ ตูบผี ไว้หลายที่ -จะกระทำทุกเดือนมิถุนายนของทุกปี
	-บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ต.บ้านมาง	-มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ	-การตั้งหอผี หรือ ตูบผี จัดไว้ที่กลางชุมชนจุดเดียว -จะกระทำทุกเดือน พฤษภาคมของทุกปี
การเลี้ยงเทวดาเมืองห้วยวน	-บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ต.ห้วยวน	-ของเซ่นไหว้ เช่น ดอกไม้สีขาว เทียน เหล้า บุหรี่	-อาหารที่ใช้ในการบวงสรวงคือ หมู (หัวหมูขาทั้ง 4 หาง หมู และเครื่องในหมู
	-บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ต.บ้านมาง	-มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ แต่งกายสวมเสื้อสีดำ	-อาหารที่ใช้ในการบวงสรวงคือ หมู (ทั้งตัว)
การแต่งกายชาย/หญิง	-บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ต.ห้วยวน		- ผู้ชายสวมเสื้อไปไว้ด้านนอก สะพายดาบ และโพกผ้าสีขาวบนศีรษะ - ผู้หญิงโพกผ้าทุกสี ยกเว้นผ้าสีดำ
การแต่งกายชาย/หญิง	-บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ต.บ้านมาง		-ผู้ชายไม่สวมเสื้อไป ไม่สะพายดาบ ไม่โพกผ้าบนศีรษะ -ผู้หญิงโพกผ้าสีขาวบนศีรษะ

ทีมนักวิจัย ได้รับความรู้เกี่ยวกับ การเรียกชื่อเทวดาประจำเมือง ได้แก่ “เทวดาเมืองมาง” “เทวดาเมืองห้วยวน” ซึ่งการนับถือและการเลี้ยงเทวดาประจำเมืองบ่งบอกถึง วัฒนธรรม รากเหง้า และความเป็นชุมชนไทลื้อ

ทีมนักวิจัย ได้รับความรู้เรื่องแนวทางการอนุรักษ์สืบสานประเพณี และวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านธาตุสบแวน มีความโดดเด่น ด้านการแต่งกายแบบไทลื้อ การพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ที่บ่งบอกถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ที่เห็นได้ชัดเจน

ทีมนักวิจัย ได้รับความรู้เรื่องอาหารไทลื้อที่ขึ้นชื่อของแต่ละแห่ง ซึ่งมีเอกลักษณ์ของอาหารแต่ละอย่างขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม วัตถุดิบ อาหารของแต่ละพื้นที่ ชุมชนบ้านธาตุสบแวน ได้แก่ แอ้งแฉะ ข้าวแคบ และขนมปาด ส่วนอาหารที่ขึ้นชื่อของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม คือ ขนมดอกขี้ และ แอ้งแฉะ

ปัญหาและอุปสรรค – ไม่มี

ข้อเสนอแนะ – ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบ กลไกที่เหมาะสมด้าน วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนไทลื้อบ้าน ป่าแหม เครื่องมือ/ กระบวนการ - Mind Mapping - อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เพื่อวิเคราะห์และ รวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการ บวงสรวงเทวดา เมืองมาง	-นักวิจัย จำนวน 11 คน	วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562	ครั้งที่ 1 กระบวนการทำงาน วิจัยเริ่มจากการประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์ของการลงเวที และทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับ ประเพณีไทลื้อ บวงสรวง เทวดาเมืองมาง อภิปราย ช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการ รวบรวมถอดองค์ความรู้ ที่ได้จากการขับเคลื่อนกลไก ทางวัฒนธรรมด้านประเพณี ไทลื้อการบวงสรวงเทวดา เมืองมาง โดยใช้เครื่องมือ ในการดำเนินงานคือ Mind Mapping ได้นำเสนอ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จาก ขับเคลื่อนกลไกทาง วัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อ การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ด้วยวิธีการสังเกต การ สัมภาษณ์ภูมิปัญญาและ บุคคลที่เข้าร่วมประเพณี ตลอดจนการเข้าร่วมพิธี บวงสรวงเทวดาเมืองมาง โดยไปเรียนรู้วิธีการ ขั้นตอน การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ของชุมชนที่จัดขึ้น

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ การวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง พบว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมm เคารพนับถือ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ เทวดาเมืองมาง (เทวดาประจำเมือง) และผีปู้ย่า (ผีบรรพบุรุษ) โดยทางชุมชนจะทำพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมางก่อน หลังจากนั้น 7 วัน ก็จะมีการทำพิธีเลี้ยงผีปู้ย่า

ทีมนักวิจัยครูและนักวิจัยชุมชน ได้มีการนำ ข้อมูลด้านประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ที่ได้จากชุมชน โดยนำข้อมูลมาถอดองค์ความรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับการนำข้อมูล ที่ได้มานั้น จัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน

ปัญหาและอุปสรรค -ไม่มี

ข้อเสนอแนะ -ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม เครื่องมือ/กระบวนการ - Mind Mapping - อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ประเพณีการเลี้ยงผีปู้ย่า	-นักวิจัยจำนวน 11 คน	วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562	ครั้งที่ 2 กระบวนการทำงานวิจัยเริ่มจากการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงเวทีและทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการประเพณีไทลื้อการเลี้ยงผีปู้ย่า อภิปรายช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวมถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการเลี้ยง ผีปู้ย่า โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินงานคือ Mind Mapping ได้นำเสนอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการเลี้ยงผีปู้ย่า ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาและบุคคลที่เข้าร่วมประเพณี ตลอดจนการเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีปู้ย่า โดยไปเรียนรู้วิธีการ ขั้นตอนการบวงสรวง เทวดาเมืองมาง ของชุมชนที่จัดขึ้น

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ นักวิจัยครู และหัวหน้าทีมวิจัยชุมชน ได้มีการนำข้อมูลด้านประเพณีการเลี้ยงผีปู้ย่า ที่ได้จากชุมชน มาตรวจสอบและนำข้อมูลมาถอดองค์ความรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับการนำข้อมูลที่ได้มานั้น จัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ปัญหาและอุปสรรค - ไม่มี

ข้อเสนอแนะ - ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 10 เพื่อวิเคราะห์และ รวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ไทลื้อ (วันดา) เครื่องมือ/ กระบวนการ - Mind Mapping - อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เพื่อวิเคราะห์และ รวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา)	-นักวิจัย จำนวน 11 คน	วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562	ครั้งที่ 3 กระบวนการทำงาน วิจัยเริ่มจากการประชุมชี้แจง วัตถุประสงค์ของการลงเวที และได้นำข้อมูลประเด็น ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไท ลื้อบ้านป่าแหม ที่ได้เก็บข้อมูล ในระยะที่หนึ่ง จากการลง พื้นที่จริงในการทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่รูปแบบเวที นักวิจัยครูเข้าร่วมเวทีขึ้นบ้าน ใหม่เพื่อสังเกตการณ์และเก็บ ข้อมูลศึกษา บันทึก การ สัมภาษณ์และการสอบถาม พูดคุย มีการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การ บันทึกเสียงให้สามารถเห็นพิธี การขึ้นบ้านใหม่

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ นักวิจัยได้นำข้อมูลนำเสนอข้อมูลจากการบันทึก ภาพประกอบและวิดีโอ บันทึกการขึ้นบ้านใหม่ เพื่อถอดองค์ความรู้ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน โดยได้แบ่งประเด็นที่ถอดองค์ความรู้เป็น 2 ประเด็นคือประเด็นการเตรียมงานหรือวันดา และประเด็นพิธีการและขั้นตอนการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในประเพณีดังกล่าวจะมีขั้นตอนในการประกอบพิธี 2 วัน คือวันเตรียมงานหรือ “วันดา” และ “วันขึ้นบ้านใหม่ “ หรือ ภาษาไทลื้อเรียกว่า “วันขึ้นเฮินใหม่”

ปัญหาและอุปสรรค -ไม่มี

ข้อเสนอแนะ - ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 10 เพื่อวิเคราะห์และ รวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้น บ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่) เครื่องมือ/ กระบวนการ - Mind Mapping - อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้	เพื่อวิเคราะห์และ รวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้น บ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่)	-นักวิจัย จำนวน 11 คน	วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2562	ครั้งที่ 4 กระบวนการ ทำงานวิจัยเริ่มจากการ ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ ของการลงเวทีและได้นำ ข้อมูลประเด็นประเพณี การขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้าน ปาแหม ที่ได้เก็บข้อมูลใน ระยะที่หนึ่ง จากการลง พื้นที่จริงในการทำบุญขึ้น บ้านใหม่รูปแบบเวที นักวิจัยครูเข้าร่วมเวทีขึ้น บ้านใหม่ เพื่อสังเกตการณ์ และเก็บข้อมูลศึกษา บันทึก การสัมภาษณ์และ การสอบถามพูดคุย มีการ บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การ บันทึกเสียงให้สามารถเห็น พิธีการขึ้นบ้านใหม่

ผลการดำเนินงาน

การจัดเวทีในครั้งนี้ นักวิจัยนำนักวิจัยได้นำข้อมูลนำเสนอข้อมูลจากการบันทึก ภาพประกอบและ
 วีดีโอบันทึกการขึ้นบ้านใหม่ เพื่อถอดองค์ความรู้ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน โดยได้แบ่งประเด็นที่ถอด
 องค์ความรู้เป็น 2 ประเด็นคือประเด็นการเตรียมงานหรือวันดา และประเด็นพิธีการและขั้นตอนการขึ้น
 บ้านใหม่ไทลื้อ องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในประเพณีดังกล่าวจะมีขั้นตอนในการ
 ประกอบพิธี 2 วัน คือวันเตรียมงานหรือ “วันดา” และ “วันขึ้นบ้านใหม่” หรือ ภาษาไทลื้อเรียกว่า
 “วันขึ้นเฮินใหม่” ส่งผลให้มีความรู้ ความเข้าใจในพิธีกรรมเกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่เพิ่มขึ้น

ปัญหาและอุปสรรค - ไม่มี

ข้อเสนอแนะ - ไม่มี

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 11 เวทีสรุปผลรูปแบบ กลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับวิถี ชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแขม เครื่องมือ/ กระบวนการ - ประชุมกลุ่มย่อย	เพื่อสรุปผลรูปแบบ กลไกทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับวิถีชีวิต ชุมชนไทลื้อบ้านป่า แขม	- ทีมวิจัย 22 คน - ทีมชุมชน 20 คน - ที่ปรึกษา 3 คน รวม 45 คน	วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562	ครั้งที่1 กระบวนการ ทำงานวิจัยเริ่มจากการ ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ ของการลงเวทีในครั้งนี้ เพื่อสรุปผลรูปแบบกลไก ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม กับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่า แขม และคืนข้อมูลให้กับ ชุมชน โดยการใช้เครื่องมือ การประชุมกลุ่มย่อย แบ่ง นักวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งประเด็นคำถาม ออกเป็น 3 ประเด็น คือ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทาง สังคม ด้านวิถีการดำเนิน ชีวิต เพื่อสรุปผลรูปแบบ กลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ชุมชนบ้านป่าแขม โดย วิธีการแบ่งกลุ่มย่อยในแต่ละ กลุ่มเป็นผู้ชวนพูดคุยใน แต่ละประเด็น ได้แก่ ด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และ ด้านวิถีการดำเนินชีวิต จากการจัดกิจกรรมได้สรุป ข้อมูลคืนชุมชนใน 3 ประเด็น

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ทำให้ได้ข้อมูลคืนทั้ง 3 ประเด็นคือ

จากการจัดกิจกรรมได้สรุปข้อมูลคืนชุมชนใน 3 ประเด็น

1. **ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ** ประกอบด้วย การอพยพ การตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย
ต้นตระกูล การปกครอง การศึกษา ความเปลี่ยนแปลง

2. **ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม** ประกอบด้วย ประเพณีม้งคล ได้แก่ บวงสรวง
เทวดาเมืองมาง เลี้ยงผีปู่ย่า และขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ และความเปลี่ยนแปลง

3. **ด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต** ประกอบด้วย บ้านเรือน อาหาร การแต่งกาย ภาษา อาชีพ
และความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิต (ระบบเครือญาติ)

ปัญหาและอุปสรรค

1. ชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญกับโครงการวิจัยฯ เท่าที่ควร สืบเนื่องจากการให้ข้อมูล การแสดง
ความคิดเห็น

2. ทีมนักวิจัย ครู กศน.ขาดทักษะในการดึงข้อมูลจากชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ทีมนักวิจัย ครู กศน.ควรมีการวางแผน เตรียมความพร้อม โดยการศึกษาจากเอกสาร ปรึกษา
กลไกพี่เลี้ยง ในเรื่องการจัดกระบวนการ การดำเนินกิจกรรม และมีการประชุมเตรียมความ
พร้อมก่อนจัดเวทีทุกครั้ง

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 12 เวทีการสรุปบทเรียน การดำเนินงานและ จัดทำรายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ เครื่องมือ/กระบวนการ - ประชุมกลุ่ม	-เพื่อจัดทำรายงาน การวิจัยฉบับสมบูรณ์	- ทีมนักครู กศน. เชียงม่วน 10 คน - ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย 14 คน รวม 24 คน	วันที่ 10 มีนาคม 2562	ครั้งที่ 1 กระบวนการ ทำงานวิจัยเริ่มจากการ ประชุมของคณะทำงาน วิจัย และได้ ข้อเสนอสรุป ออกมา 3 ประเด็น คือ 1) ประวัติศาสตร์ 2) ประเพณี พิธีกรรม ความ เชื้อ 3) วิธีการดำเนิน ชีวิต มีความรู้ เข้าใจใน องค์ความรู้รูปแบบกลไล ทางวัฒนธรรมที่ เหมาะสมกับวิถีชีวิต ชุมชนบ้านป่าแขมและ การจัดทำรูปเล่มรายงาน การวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ครูเกิดครูเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยครู ได้เครื่องมือใน
 การเขียนรายงานการจัดทำรูปเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และได้แนวทางกระบวนการดำเนินงาน
 การทำงานวิจัย

ปัญหาและอุปสรรค

ทีมวิจัยครูยังขาดความรู้ ในการจัดทำรูปเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ทีมนักวิจัยควรได้มีการแสวงหาความรู้ในการจัดทำรูปเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
 จากทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยเพิ่มเติม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ระยะเวลา	ขั้นตอนการดำเนินงาน
กิจกรรมที่ 12 เวทีการสรุปทบทวน การดำเนินงานและ จัดทำรายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ เครื่องมือ/กระบวนการ - ประชุมกลุ่ม	-เพื่อจัดทำรายงานการ วิจัยฉบับสมบูรณ์	- ทีมนักครู กศน. เชียงม่วน 10 คน - ทีมพี่เลี้ยง นักวิจัย 14 คน รวม 24 คน	วันที่ 26 เมษายน 2562	ครั้งที่ 2 เพื่อศึกษา ข้อมูลแนวทางการ ดำเนินงานวิจัยและ จัดทำรายงานการวิจัย ฉบับสมบูรณ์ โดยเริ่ม กระบวนการทำงานวิจัย ทีมนักวิจัยครู กศน. อำเภอเชียงม่วน ได้รับ ฟังข้อเสนอแนะจากทีมพี่ เลี้ยงและผู้ทรงคุณวุฒิ ดร.สุชิน ในการเขียน รายงานวิจัยฉบับ สมบูรณ์ ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1)ประวัติศาสตร์ 2)ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3) วิธีการ ดำเนินชีวิต

ผลการดำเนินงาน

จากการจัดเวทีนี้ ทีมนักวิจัยครู กศน. มีความรู้ เข้าใจ มีทักษะในการเขียนรายงานวิจัย โดยจัดทำ
รูปเล่มฉบับสมบูรณ์

ปัญหาและอุปสรรค

- ไม่มี

ข้อเสนอแนะ

- ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิในการเขียนรายงานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) โดยมีนักวิจัย กศน.อำเภอเชียงม่วน และนักวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน 1 โดยมีวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ 2) เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยและแผนการดำเนินงานการวิจัย โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินงานวิจัย สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง ลักษณะพื้นที่บ้านป่าแหมส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับเนินเขา และป่าไม้ มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,274 ไร่ มีป่าชุมชนที่รับผิดชอบ ประมาณ 76 ไร่ มีประชากร 436 คน หรือ 134 ครัวเรือน ประชากรกว่า 90 % เป็นคนไทลื้อ ย้ายมาจากแคว้นสิบสองปันนาประเทศจีน เดิมทีบริเวณนี้เต็มไปด้วยหญ้าแหม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆ ไปว่า “ทุ่งแหม” แต่เดิมาก็เรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมา โดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจินา มูลศรี ได้อพยพมาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ.2482 ได้มีกลุ่มพ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอิน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรีและครูตะ เร่งเร็ว ได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้น จึงให้ชื่อบ้านนี้ว่าบ้านป่าแหมจนกระทั่งปี พ.ศ.2500 ทางหน่วยงานราชการเห็นว่าหมู่บ้านนี้ ได้มีราษฎรเพิ่มมากขึ้นและเพื่อสะดวกในการปกครองดูแลให้ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้อนุมัติจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้าน บ้านป่าแหมขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมีนายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก

ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาไทลื้อและการแต่งกายของชาวไทลื้อ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีคุณค่า ของชุมชนชาวไทลื้อ เป็นชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมา ความผูกพันและวิถีชีวิตชาวไทลื้อแห่งนี้ สันนิษฐานจากการที่มีเครื่องมือเก่า ๆ ที่หลงเหลืออยู่ เช่น กี่ทอดผ้า ที่ปั่นด้าย มีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง, ประเพณีบวงสรวงผีปู่ย่า, ประเพณีงานศพ, การขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ, งานแต่งงาน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรบ้านป่าแหมคือการทำเกษตร มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีลักษณะของการเป็นเครือญาติ และเห็นความสำคัญช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอาชีพ การจัดตั้งกองทุนการเงิน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมทุนและคืนประโยชน์ให้กับสมาชิก ได้แก่ กลุ่มกองทุนปั๊มน้ำมันชุมชนบ้านป่าแหม กลุ่มน้ำดื่มชุมชน กองทุนข้าวที่เข้มแข็ง จนสามารถซื้อรถดูดข้าวใช้เองได้ในชุมชน ซึ่งชุมชนแวดล้อมของบ้านป่าแหมเป็นชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนเมือง กลุ่มคนไทลื้อ และกลุ่มชาวเขาเผ่าเย้าในระดับตำบลเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วชุมชนบ้านป่าแหมยังคงรักษาเอกลักษณ์และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองไว้ และก้าวเข้าสู่การปรับตัวในการอยู่ร่วมกันกับชาวชาติพันธุ์ที่หลากหลายในชุมชน

4.2 ผลการดำเนินงานวิจัยตามกิจกรรม

จากการวางแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมสำหรับการดำเนินงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 5 กิจกรรม โดยแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ

กิจกรรมที่ 1) เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน

กิจกรรมที่ 2) เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม (3) วิธีการดำเนินชีวิต

กิจกรรมที่ 3) เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น

กิจกรรมที่ 4) เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

กิจกรรมที่ 6) เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 7) ศึกษาดูงานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4

กิจกรรมที่ 8) เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ

กิจกรรมที่ 9) การเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 10) เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

กิจกรรมที่ 11) เวทีสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม

กิจกรรมที่ 12) เวทีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

4.3 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

จากการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานไว้ 2 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแขม ที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

จากการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น จำนวน 8 ครั้ง มีความสำคัญมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้ค้นหาค้นคว้าความรู้ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นในการสืบค้นข้อมูล ประสพการณ์ความรู้ในแต่ละประเด็น และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ดี ส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน มีความถูกต้อง นอกจากนี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและเรียนรู้ร่วมกัน ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ แนวทางวิธีการดำเนินชีวิต และขั้นตอนการทำพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ แต่ยังมีปัญหาในการค้นหาข้อมูล เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ อยู่ในช่วงอายุ 70 -80 ปีขึ้นไป และไม่มีหลักฐานของข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้คนรุ่นหลังได้ทราบและศึกษาสืบต่อกันมา

ประวัติศาสตร์

บ้านป่าแขม เดิมทีบริเวณแห่งนี้เต็มไปด้วยหญ้าแขม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆไปว่า “ทุ่งแขม” แต่เดิมเรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมาโดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเฒ่ากันจينا มูลศรี ได้อพยพเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ. 2482 ได้มีกลุ่มพ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเฒ่าอิน มูลศรี พ่อเฒ่าสุข มูลศรี (สุขดัก) และครุโต๊ะ เร่งเร็วได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้านการปกครองขึ้นกับบ้านมาง ในปี พ.ศ.2500 บ้านป่าแขมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ มีนายคำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (นายถนัด มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์)

พ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี มีภรรยา 3 คน มีลูกทั้งหมด 13 คน มีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน ข้าวไร่ ข้าวสวน ยาสูบ เลี้ยงวัว เลี้ยงควายและมีประชากร 70 คนรวมกับบ้านป่าแขมเหนือ ปี พ.ศ. 2499 เริ่มสร้างโรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 50 คน (พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์) โรงเรียนบ้านป่าแขม เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2497 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 โดยมีครูอินสอน มูลศรี เป็นครูใหญ่คนแรก ขณะนั้นมีเขตบริการโรงเรียน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าแขมใต้ และบ้านป่าแขมเหนือ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสำหรับเปิดสอนพระภิกษุ – สามเณร ที่วัดป่าแขม (โรงเรียนป่าแขมวิทยา) บ้านป่าแขมเริ่มแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ปีพ.ศ.2500 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ ผู้ใหญ่คำ มูลศรี คนที่สองชื่อ ผู้ใหญ่ ปั่น วงศ์ใหญ่ คนที่สามชื่อ ผู้ใหญ่ถนัด มูลศรี คนที่สี่ชื่อ ผู้ใหญ่ประเสริฐ มูลศรี และคนที่ห้าชื่อ ผู้ใหญ่ขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่คนปัจจุบัน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะมีการคัดเลือกคนมาเป็นผู้ใหญ่โดยใช้เสียงส่วนใหญ่ในชุมชนการปกครองในหมู่บ้านเป็นแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมาได้มีการสร้างวัดสร้างโดยพ่อหนานท่า ประสงค์ มีผู้นำทางศาสนา 3 คนคือนายควร ประสงค์ นายนา ประสงค์ และ นายนิ ประสงค์ ศาสนสถาน ทั้งสองหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดสร้างวัดป่าแขม ประมาณปี พ.ศ. 2500

สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในเนื้อที่ 6 ไร่ 20 ตารางวา (พระครูนันทบุรีพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์) ปีพ.ศ.2523 นายปิ่น วงศ์ใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการปกครองแบบพี่แบบน้อง การคมนาคมโดยเรือและเกวียน ปี พ.ศ.2534 นายถนัด มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีการสร้างสะพานเพื่อข้ามน้ำยมไปทำการเกษตร ปี พ.ศ.2554 นายประเสริฐ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ.2556 นายขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

1. พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน หากลูกหลานหรือชาวบ้านอยากได้สิ่งไหนที่อยากจะทำประสบความสำเร็จก็จะมาบนบานกับเทวดาเมืองมาง เช่น การสมัครเข้าทำงานรับราชการ บริษัทห้างร้านเอกชน หรือการป่วยไข้ให้หายจากโรคภัย ก็จะมาบนบานกับเทวดาเมืองมาง โดยผ่านข้าวจ้ำ ที่เป็นสื่อสารกับเทวดาเมืองมาง เมื่อได้สมหวังดังที่บนบานไว้ เมื่อครบรอบ 1 ปี ก็จะมาบวงสรวงถวายเจ้าเทวดาเมืองมาง ตามที่แต่ละคนตกลงกล่าวไว้

การบนบานก็จะมียอยู่ 2 อย่าง คือ

1. การบนบานด้วยหมู จำนวน 1 ตัว
2. การบนบานด้วยจำนวนเงิน ตามกำลังศรัทธาของตนเอง

ข้าวจ้ำ จะมีด้วยกัน 2 คน คือ

1. พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่
2. พ่อสาย มูลศรี

การคัดเลือกหรือสรรหาบุคคลที่จะมาเป็นข้าวจ้ำ ที่สืบทอดต่อกันมาจะต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. ต้องมีเชื้อสายชาวไทลื้อและต้องพูดภาษาไทลื้อได้เท่านั้น
2. ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนชุมชน
3. ต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ

4. ข้าวจ้ำคนก่อนต้องเสี่ยงทายจับเมล็ดข้าวสารถามความเห็นชอบของเทวดาเมืองมาง ก่อนว่าจะเห็นชอบรับคนนี้เป็นข้าวจ้ำได้หรือไม่ โดยการจับเมล็ดข้าวสารถ้าได้จำนวนคู่ เทวดาเมืองมางเห็นชอบให้เป็นข้าวจ้ำได้ ถ้าได้จำนวนคี่ไม่สามารถเป็นข้าวจ้ำได้ ต้องสรรหาคัดเลือกคนใหม่มาแทนอีกครั้งจนกว่าจะได้ข้าวจ้ำ

วัตถุประสงค์ในการบวงสรวงดังนี้

ข้าวจ้างจะเตรียมขันย่นโยง ไว้ 5 ขัน ซึ่งมีความเชื่อว่าเมื่อครบรอบ 1 ปี (การเลี้ยงป่าใหญ่) ข้าวจ้างจะจัดเตรียมอาหาร คันโทและเครื่องต้ม ไ่วโนชั้น เพื่อบรวงสรวงเทวดาเมืองมาง ให้ลงมารับเครื่องสังเวยภายในแต่ละชั้นก็จะประกอบด้วย เหล้าขาว มีความเชื่อว่าไว้เพื่อให้เทวดาได้ดื่มกิน โคนโทเชื่อว่าจัดไว้เพื่อให้เทวดาได้ต้อนน้ำเย็นหลังจากรับเครื่องสังเวยแล้ว เมียง บุหรี หมาก พลู เมื่อเทวดาเมืองมางมารับเครื่องสังเวยแล้วก็รับประทานสิ่งของเหล่านี้ตามไปด้วย ลาบขาว (ลาบไม้ใส่เลือด) มีเตรียมไว้เพื่อถวายแด่เทวดาเมืองมาง บางองค์ที่ไม่สังเวยเลือด ลาบแดง (ลาบใส่เลือด) มีเตรียมไว้เพื่อถวายแด่เทวดาเมืองมาง บางองค์ที่ชอบสังเวยเลือด ส้าหมู มีเตรียมไว้เพื่อถวายแด่เทวดาเมืองมาง บางองค์ที่ชอบส้าหมู แก่งฮ่อมหมู มีเตรียมไว้เพื่อถวายแด่เทวดาเมืองมาง บางองค์ที่ชอบของสังเวยประเภทนี้

มีวิธีการและขั้นตอนการบรวงสรวงเทวดาเมืองมาง (การเลี้ยงป่าใหญ่)

ลักษณะการแต่งกายของชาวบ้านที่มาร่วมงานทุกคนต้องใส่เสื้อสีดำมาร่วมพิธีเท่านั้น หากใครไม่ใส่เสื้อสีดำเทวดาเมืองมางก็จะไม่ลงมารับของบวงสรวง

ครบรอบ 1 ปี จะเลี้ยง 1 ครั้ง ตรงกับเดือน 8 ขึ้น 6 ค่ำของทุกปี (เดือนของชาวไทลื้อ) ตรงกับปฏิทินของไทย คือ เดือน 7 ขึ้น 6 ค่ำ (ช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี)

วันดา คือวันเตรียมการล่วงหน้า 1 วัน ก่อนวันบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ข้าวจ้างจะเตรียมขันย่นโยง ไว้ 5 ขัน เหล้าขาว 5 ขวด เมียง บุหรี หมาก พลู อย่างละ 5 น้ำเปล่า 5 ขวด ภายในขันย่นโยงทั้ง 5 ขัน จะประกอบด้วย ลาบขาว (ลาบไม้ใส่เลือด) ลาบแดง (ลาบใส่เลือด) ส้าหมู แก่งฮ่อมหมู ข้าวเหนียว และข้าวเปลือกใส่ไว้ในแก้ว ไว้สำหรับให้ข้าวจ้างเสี่ยงทายโดยการหยิบจากเมล็ดข้าวเปลือกภายในแก้ว

วันบวงสรวงผีเทวดาเมืองมาง ประมาณเวลา 06.30 น. ชาวบ้านบางส่วนจะฆ่าหมูจำนวน 1 ตัวในหมู่บ้าน (ส่วนชาวบ้านบางคนที่บนบาลกล่าวไว้กับผีเทวดาเมืองมางถ้าสมหวังก็จะนำหมูมาถวายร่วมด้วย แต่ละปีจะไม่เหมือนกันอยู่ที่จำนวนชาวบ้านที่บนบาลกับผีเจ้าเทวดาเมืองมางไว้ เมื่อถึงเวลา 07.00 น. ชาวบ้านทุกคนก็จะใส่เสื้อสีดำมาร่วมตัวกันที่บริเวณศาลเจ้าผีเทวดาเมืองมาง (ห้ามใส่เสื้อสีอื่นโดยเด็ดขาด) โดยนำดอกฝ้ายสีขาวเทียน 1 คู่ และปัจจัยจำนวน เงินตามศรัทธาหรือที่บนบาลไว้ มาถวายร่วมกัน เมื่อฆ่าหมูและชำ แหะเสร็จแล้ว ข้าวจ้างคือ พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่ และพ่อสาย มูลศรี ก็จะนำหมูขึ้นถวายพร้อมทั้งบอกกล่าวบัดนี้ถึงฮอดปางเลี้ยงถวายผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ทั้ง 10 องค์ (ห้ามทุกคนที่ไม่มีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้อง เข้าไปในบริเวณหอศาลเจ้าเทวดาเมืองมาง) เมื่อคำกล่าวถวายเสร็จก็จะพักประมาณสัก 10 นาทีให้ผีเทวดาได้มารับของถวาย หลังจากนั้นข้าวจ้างก็จะหยิบเมล็ดข้าวสารในแก้วที่เตรียมไว้เพื่อเสี่ยงทายว่าผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ว่าเห็นชอบเมล็ดข้าวสารเลือกที่หยิบมากก็จะนับได้เป็นจำนวนคู่ และถ้าไม่เห็นชอบ ก็หยิบเมล็ดข้าวที่ได้นับเป็นจำนวนคี่ ถ้าเกิดว่าเทวดาเมืองมาง ไม่เห็นด้วยข้าวจ้างก็จะเวลาสักครู่ ประมาณ 5 นาที แล้วข้าวจ้างก็จะถามคำถามเดิมซ้ำอีกครั้ง แล้วก็หยิบเมล็ดข้าว นับอีกรอบ จนกว่าจะได้เมล็ดข้าวสารเป็นจำนวนคู่ หลังจากนั้นเมื่อเทวดามารับเห็นชอบ ก็จะสามารถนำเนื้อหมูที่ขึ้นถายนำมาปรุงอาหารได้ ชาวบ้านก็จะนำเนื้อหมูมาประกอบอาหารเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารเข้าพร้อมกัน เมื่อชาวบ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารอิ่มเสร็จแล้ว ทางข้าวจ้างก็จะไปขอกล่าวลาเทวดาเมืองมางและเก็บขันย่นโยงทั้ง 5 ขัน แล้วชาวบ้านก็เดินทางกลับ เป็นอันเสร็จพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแหม

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแหม

ขึ้นเฮินใหม่

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ หรือคนไทลื้อเรียกว่า “ขึ้นเฮินใหม่” เป็นประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอด ต่อกันมาจากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคี ในหมู่ ญาติมิตรและผู้ที่เคารพนับถือของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งประเพณีขึ้นบ้านใหม่นี้ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ยังคงรักษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี

การประกอบพิธีแบ่งออกเป็น 2 วันคือ วันดากับวันทำบุญ ซึ่งวันดา เป็นวันที่จะต้องจัดเตรียม สิ่งของ ก่อนวันทำบุญ 1 วัน เป็นวันที่ญาติมิตรและผู้ใกล้ชิดมาช่วยกันจัดเตรียมสิ่งของ จัดสถานที่ไว้ ประกอบพิธีและรับแขก บางบ้านที่เจ้าภาพมีฐานะดี ก็อาจให้มีคณะช่างซอมาซอ เพื่อให้เกิดความ สนุกสนานรื่นเริง ตั้งแต่เย็นวันดาจนถึงเช้าวันทำบุญ หน้าที่ของผู้ช่วยเตรียมงานฝ่ายหญิงก็จะเตรียมหา อุปกรณ์การประกอบอาหาร ซึ่งจะใช้อุปกรณ์ทำครัวของหมู่บ้าน หรือวัด ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายจัดเตรียม อาหาร เช่น การล้มวัว ควาย หมู ไก่ ซึ่งการทำอาหารจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาร่วมในพิธี สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะช่วยกันการจัดเตรียมเครื่องไทยทาน และสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีสืบทอด และจะมีพิธี สงฆ์สวดมนต์เย็น

การสืบทอดขึ้นบ้านใหม่ เป็นการสืบทอดให้ทุกคนในครอบครัวไปนั่งรวมกันภายในบริเวณชาตัง สามเหลี่ยมที่จัดไว้ หรือที่ภาษาคำเมืองเรียกว่า ไ้ค้ำสลี ซึ่งจะมีของที่ใช้ทำพิธี และขันตั้ง คือ

1. ของที่ใช้ในขันตั้ง

1.1 หมาก 4 พลุ 4 เทียน 4 คู่ รูป 4 คู่ ดอกไม้ 4

1.2 เงิน 5 บาท 1 สลึง (25สตางค์)

1.3 ข้าวสาร

1.4 ผ้าขาวผ้าแดง

2. ของที่ใช้ทำพิธี อยู่ในวงไ้ค้ำสลี

2.1 ต้นกล้วยต้นอ้อย (เชื่อว่าทำให้เกิดความงอกงามและสดชื่น)

2.2 ไ้แกมความยาวเท่าศอกของผู้สืบทอด

2.3 หมาก พลุ

2.4 ตุง (การตัดกระดาษแก้วให้เป็นรูปตุ๊กตา)

2.5 ข้าวเปลือก ข้าวสาร

2.6 ผลไม้ส่วนใหญ่จะใช้มะพร้าว กล้วยดิบและสุก

2.7 กระบอกน้ำ กระบอกทราย จะใช้กระบอกไม้ไผ่

2.8 ซ่อ คือ ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็กจะมี สีเขียว ขาว เทา เหลือง แดง ดำ อย่างละ 4 สำหรับ

ปัก สะตวงบูชาเทพแต่ละองค์

3. สะตวง จะเป็นลักษณะของกระเบาะรูปสี่เหลี่ยม ทำด้วยกาบกล้วย ขนาดความกว้างประมาณ 1 คืบ จำนวน 4 อัน ขนาดประมาณ 1 ศอก จำนวน 1 อัน แต่ละ สะตวงให้บรรจุ อาหาร หมาก เมียง พลู บุหรืดอกไม้ รูป เทียน อย่างละ 4 ทุกสะตวง

วันทำบุญ จะเริ่มเมื่อพระสงฆ์มาพร้อม หัวหน้าครอบครัวก็จะจุดธูปเทียนรับศีล พระสงฆ์เจริญ พระพุทธรูป หากมีตักบาตร เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบท "พาหุง" ให้ตักบาตรแล้วถวายอาหาร ถวายเครื่อง ไทยธรรม กรวดน้ำ ฟังพระสงฆ์อนุโมทนา จากนั้นก็จะเข้ารับพรมน้ำมันต์จากพระสงฆ์ผู้เป็นประธาน ในขณะนั้น หลังจากพระสงฆ์รูปอื่นจะเจริญมงคลคาถาเสร็จแล้วให้คนอุ้มบาตรน้ำมันต์ และบาตรทราย พร้อมแบ่งกระแจะสำหรับเจิม นำหน้าพระสงฆ์ 1 รูป ไปพรมน้ำมันต์ตามห้องต่าง ๆ ถ้ามีการเจิมประตู บ้าน ถิ่นมณฑลพระท่านไปรยทรายรอบบริเวณพื้นบ้าน ถือเป็นมงคลว่า เป็นทรายเงิน ทรายทอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข ชั้บไล่ภูตผีปีศาจ ถือเป็นอันเสร็จพิธีตอนเช้าก็จะมีการทำบุญตักบาตร ถวาย ภัตตาหารเช้า เลี้ยงอาหารแขกผู้มาร่วมงาน หลังจากนั้นฟังเทศน์ และทำพิธีสืบชะตาแก่เจ้าของบ้านเสร็จ แล้วพระให้พรเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีขึ้นเอ็นใหม่ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม จะมีการทำพิธีนอกชายคาก่อนขึ้นบ้าน คือจะเป็นพิธี อัญเชิญเทวดา ฝึปปูย่า มาปกปักษ์รักษา คุ่มครองบ้าน และคนที่อาศัยอยู่ภายในบ้านให้อยู่ดีมีสุข หรือที่ ชาวบ้านเรียก กันว่า “ฮ้านเทวดา” ซึ่ง ฮ้านเทวดา จะมีลักษณะ เป็นเสา 1 ต้น และด้านข้างก็จะทำเป็น ที่วางของเช่นไห้ว ทั้ง 4 ทิศ ซึ่งจะหันหน้าไปทางทิศเหนือ ซึ่งฮ้านเทวดานี้ จะมีของอยู่บนฮ้านชั้นบนมีสะ ตวงพร้อมของเช่นไห้ว และมีฉัตรหรือร่มเล็กเป็นการบูชาพระอินทร์ ส่วนชั้นล่างก็จะวางสะตวงพร้อมของ เช่นไห้ว เป็นการ ส่งเคราะห์ ไไล่เสนียด จัญไร สิ่งที่ไม่ดี ซึ่งในสะตวงก็จะประกอบไปด้วย ดอกไม้ เทียน ข้าวตอก



รูปประกอบฮ้านเทวดา

ขั้นตอนและพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

1. การเตรียมเครื่องหีบ หรือเรียกว่า การหีบคั่ว ซึ่งจะนับ ตามเดือน เช่น

1.1 ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 4 ก็จะมีเครื่องหีบ 4 หีบ ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 5 ก็จะมีเครื่องหีบ 5 หีบ เป็นต้น

1.2 มีขันตั้ง 4 อย่าง คือ หมากชื้อเฮือน เหล้าตั้งมัน ขันตั้ง อ้อ อา ขันตั้งเตาไฟ ซึ่งการหีบคั่ว ขึ้นบ้านใหม่นี้ จะมีการหีบคั่ว ตามเดือน เช่น ขึ้นบ้านใหม่เดือน 4 ก็จะมีการหีบคั่วตามเดือน คือ (4 ชุด) ซึ่งขันตั้งก็จะความหมาย คือ

1.2.1 หมากชื้อเฮือน จะเป็นการใช้หมากชื้อบ้าน โดยเจ้าของบ้านจะเป็นคนชื้อเอง เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าบ้านหลังนี้มีเจ้าของแล้ว ไม่สามารถที่จะให้สิ่งที่ไม่ดีมาอาศัยร่วมอยู่ด้วย

1.2.2 เหล้าตั้งมัน เปรียบเหมือนความมั่นคงของบ้าน เป็นการบอกกล่าวให้กับสิ่งที่ไม่ดี ไม่ให้มารบกวนคนในบ้านเพราะบ้านหลังนี้มีความมั่นคง มีความสุขแล้ว ไม่คิดโยกย้ายถิ่นฐานไปไหน

1.3 ชุดนำหน้าขบวน และของที่ใช้ในขบวนขึ้นบ้านใหม่ ก็จะมี ชุดหีบเงิน – หีบทองหีบ หมอหนึ่ง ไหข้าว ของใช้ในครัวเรือน สวิง ช้อง ครก ทับตี มีชุดนอน เครื่องนอน (ไม่จำเป็นต้องเป็นของลื้อเท่านั้น) การขึ้นเฮือนใหม่หรือเข้าสู่บ้านใหม่ เจ้าภาพจะจัดเตรียม พระพุทธรูป หม้อ ไห สำหรับนั่งข้าวที่เรียก “ปูดายาดำ” เครื่องนอนต่าง ๆ ข้าวเปลือก ข้าวสาร พืชผล ประเภท ฟัก แฟง ถั่ว งา ตั้งขบวนอยู่หน้าบ้านพร้อมทั้งหาคนที่มิชื้อเป็นมงคล เช่น ดี แก้ว แสง เงิน ทอง คำ เจริญ รุ่งโรจน์ จรัส มงคล เป็นต้น ส่วนผู้หญิงที่หีบชุดเครื่องครัว จะให้ผัวหนุ่ม กับเมียสาวหีบ (ห้ามผู้หญิง ซึ่งมีข้อแม้ว่าห้ามเป็นแม่หม้าย และหย่าร้างกับสามีหีบ เพราะเชื่อว่าการขึ้นบ้านใหม่ เป็นสิ่งที่ใหม่ต้องหาคนหาผัวหนุ่มเมียสาว)

1.4 ผู้ชายให้ถือเหล้าตั้งมัน



รูปประกอบขบวนขึ้นบ้านใหม่

2. พิธีขึ้นเฮนใหม่

พ่อแสงจะเป็นคนทำพิธี จะตะโกนและเดินไปรอบๆบ้าน โดยพ่อแสงตะโกนถามคนที่อยู่บนบ้านว่า อี ป่อ อีแม่ เหย (3 ครั้ง) ครั้งที่ 1 อี ป่อ อีแม่ เหย

ครั้งที่ 2 อี ป่อ อีแม่ เหย

ครั้งที่ 3 อี ป่อ อีแม่ เหย โดยครั้งที่ 3 พ่อแสงจะตะโกนถามว่า ฮอด ยาม ดี กั แอะ ถ้าฤกษ์ยามยามดีแล้ว คนที่อยู่บนบ้านก็จะตะโกนตอบกลับลงมาว่า เออ ยาม ดี แล้ว

จากนั้นขบวนหาบสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ก็จะขึ้นบ้าน ไปบนห้อง (กลางโถงบ้าน) พ่อแสงก็จะนำเหล้าตั้งมันไปด้วย ไปไว้ที่ก๊วยข้าว (ภาชนะที่ทำด้วยไม้มีลักษณะรูปทรงต่าง ๆ ที่ชาวไทลื้อใช้สำหรับเวลานึ่งข้าวเสร็จเพื่อทำให้ข้าวเย็น)

หลังจากนั้นพ่อแสงก็จะ ร้อง อือ อือ อือ และแจกเหล้า 1 รอบ อา อา อา และแจกเหล้า 1 รอบ โดยจะพูดซ้ำๆ อย่างนี้ 3 ครั้ง โดยเหล้าที่กินนั้นจะต้องเป็นคนที่อยู่ในวงเหล้า 4 คนเท่านั้น แจกเหล้าจนหมด โดยระหว่างที่ทำพิธีนั้น ก็จะมีผู้หญิงที่ถือสวิงเดินในขบวน จะวิ่งซ้อนสวิงตามมุมบ้าน ห้องต่าง ๆ บนบ้าน เพื่อซ่อนเอา แมลงหวี่ แมลงวัน สิ่งที่ไม่ดี เสนียด จัญไร ให้หมดออกไปจากบ้าน จากนั้นก็จะนำสวิงที่ซ่อนนั้นนำไปใส่ไฟ หรือเผาไฟ ในครัวไฟ (ห้องครัว) ซึ่งในบริเวณเตาไฟนั้น ก็จะมีก้อนเส้าอยู่ในห้องครัว ก้อนเส้า 4 ก้อน คือ ก้อนเงิน ก้อนทอง ก้อนคำ และอีกก้อนที่ไม่มีชื่อถือว่าเป็นก้อนที่ไม่ดีก็จะนำไปทิ้งที่อื่น เพื่อให้ไม่มีสิ่งที่ไม่ดีอยู่ภายในบ้าน หลังจากที้นำก้อนเส้าไปทิ้งนอกบ้านแล้วถือว่าเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม

3. พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

จากคำบอกเล่าของพ่ออู่คำ มุลศรี อายุ 74 ปี นิยมทำพิธีกรรมในเดือน 8 หรือเดือน พฤษภาคมของทุกปี มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ โดยชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่ทำหน้าที่สืบทอดเป็นจ้าวจ้ำ ถ้ามีการเปลี่ยนข้าวจ้ำต้องมีการวัดไม้ว่า ถ้าเสี่ยงทายแล้วไม่วาย ก็แสดงว่าให้คนเดิมเป็นข้าวจ้ำเหมือนเดิม แต่ถ้าไม้สั้น ให้เปลี่ยนคนเป็นข้าวจ้ำได้ ข้าวจ้ำมีหน้าที่บอกกล่าว โดยการบนบานศาลกล่าวต่อผีปู่ย่า เกี่ยวกับเรื่องที่เจ้าภาพมีความทุกข์ใจ กังวลใจ มีความคาดหวัง เช่น การสอบได้ทำงานเป็นข้าราชการ การหายจากการเจ็บป่วย

วิธีการดำเนินชีวิต

1. วิธีการดำเนินชีวิตไทลื้อ ซึ่งการดำเนินชีวิตในสมัยนั้นอยู่กันแบบเรียบง่าย อยู่กันแบบเครือญาติกลุ่มใหญ่ อยู่กันแบบพี่แบบน้อง พึ่งพาอาศัยกันและกัน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่มีไฟฟ้า โดยใช้ “ไต้กวาง” เป็นเชื้อเพลิงให้แสงสว่าง หรือสกัดน้ำมันมะพร้าว น้ำมันงาทำเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน ต่อมาได้ใช้ตะเกียงน้ำมัน ใช้เทียนทำจากขี้ผึ้งแทนได้หรือคบเพลิงเพื่อให้แสงสว่าง ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคสมัยก่อนต้องขุดเป็นน้ำบ่อ หรือใช้จากแม่น้ำยม ต้องหาบน้ำใช้เอง ในการขนส่งสมัยก่อนจะใช้เกวียน หรือเรียกว่าล้อ ไข่วัว หรือควายเทียมเกวียน หรือบางคนก็ใช้ม้าในการขนของอาชีพอาชีพชาวไทลื้อ

2. อยู่อาศัยบ้านเรือน

ที่อยู่อาศัยอยู่บ้านเรือนเป็นบ้านไม้ยกสูง เสาบ้านใช้ไม้แฉะ ไม้เป่าทำ ไม่นิยมใช้ไม้สักเพราะเป็นไม้มหวงห้าม ลักษณะเสาบ้านไทลื้อโบราณจะนิยมเจาะรูเพื่อใช้คานเสียบแล้วใช้หวายคาดให้แน่น (สมัยโบราณไม่มีตะปู) หลังคามุงด้วยหญ้าคา บางหลังใช้มุงด้วยไม้แป้นเกร็ด และดินขอ(กระเบื้องดินเผา)

ฝ้ายบ้านก็จะใช้ไม้ไผ่สับฟากเป็นแผ่นๆทำเป็นฝ้ายบ้าน ส่วนพื้นบ้านก็ใช้ไม้ไผ่สับฟากปูเป็นพื้นบ้าน ส่วนตัวบ้านจะเป็นห้องโถงโล่งๆ ในห้องก็จะใช้เป็นที่สำหรับนอน มีที่ทำครัวในบ้าน ที่เก็บของ ส่วนห้องส้วมไม่มี ต้องพึ่งป่าเป็นที่ทำกิจส่วนตัว รั้วบ้านสมัยโบราณจะใช้ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ลำเล็กสานกันเป็นรั้วตาแสง ประตูรั้วก็ใช้ไม้ไผ่เป็นลำกันทำเป็นประตูแทน

3. ข้อมูลประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้เครื่องมือ Time Line ได้ข้อมูล ดังนี้

3.1 อาหารไถลื้อบ้านป่าแหม

ส่วนอาหารไถลื้อบ้านป่าแหมการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา และนักวิจัยชุมชนในกลุ่มได้ให้ข้อมูล เป็นอาหารที่ทำกินแบบง่าย ๆ เป็นอาหารที่นิยมรับประทานซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไถลื้อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. อาหารคาว

1.1 ห่อนึ่งตะ

ตะ เป็นสาหร่ายสีเขียว มีลักษณะเป็นเส้นสายยาวสีเขียวสดคล้ายสาหร่ายเตา มาเป็นอาหารอย่างหนึ่ง เพราะในปัจจุบันเขาพยายามจะแปรรูปสาหร่ายโก เป็นอาหารหลากหลายชนิด อย่างเช่นห่อนึ่งสาหร่าย (ห่อนึ่งตะ)

วัสดุ-อุปกรณ์การทำห่อนึ่งตะ

1. ตะ
2. พริกพ่น
3. ข่าสับ
4. มะเขือขื่น
5. หอมแดง
6. เกลือ
7. น้ำต้มสุก
8. ใบตอง

วิธีทำ



1.2 ตำเตา

เตา เป็นสาหร่ายน้ำจืดในแหล่งแม่น้ำยม ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม่มก็นิยมนำมาทำอาหาร เช่น ตำเตา เป็นอาหารตามฤดูกาลเท่านั้น มีลักษณะเป็นเส้นสายยาวสีเขียวสด คล้ายเส้นด้าย มีเมือกเล็กน้อย มักพบในแหล่งน้ำจืด แหล่งน้ำไหลและแหล่งน้ำนิ่ง ที่มีสภาพน้ำสะอาดและมีความลึกไม่เกิน 1 เมตร มีลักษณะลอยตัวตั้งแต่ระดับท้องน้ำถึงผิวน้ำ ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม่ม นำเตามาปรุงเป็นอาหาร หรือแปรรูป

วัสดุ- อุปกรณ์การทำเตา

1. เตา
2. พริกป่น
3. ข่าสับ
4. มะเขือขื่น
5. หอมแดง
6. เกลือ
7. น้ำต้มสุก



วิธีทำ

นำเตมาล้างให้สะอาด และนำมาสับให้ละเอียด หลังจากนั้นใส่เครื่องปรุง ได้แก่ มะเขือขื่น หรือ มะเขือพวงลูกเล็ก ๆ หั่นเป็นแว่น หอมแดงซอย ข่าป่น พริกป่น เกลือ หรือ ใส่น้ำปู แล้วรับประทาน กับข้าวเหนียว

1.3 แอ่งแฉะ เป็นอาหารไทลื้อโดยเฉพาะ โดยจะใช้ในแอ่งแฉะซึ่งเป็นพืชที่มีลักษณะเป็นเถา นำทั้งใบและเครือมาบดละเอียดผสมกับน้ำนิดหน่อย คั้นแล้วกรองเอาแต่น้ำ ประมาณ 3 - 4 ครั้ง เมื่อได้น้ำสีเขียว นำใส่ภาชนะทิ้งไว้ข้ามคืน เพื่อให้แข็งตัวเหมือนวุ้น จากนั้นตัดออกมาเป็นชิ้น ๆ ใส่เครื่องปรุง พริกป่น เกลือ ถั่วลิสงป่น มะกอกเปรี้ยว ต้นหอม ผักชี จะได้ยำแอ่งแฉะซึ่งเป็นอาหารโปรดของชาวไทลื้อ

วัตถุดิบ

- 1.

วิธีทำ

- 1.

1.4 จิ้นซำพริก

วัตถุดิบ

- 1.
- วิธีทำ
- 1.

1.5 น้ำพริกน้ำผัก (น้ำผัก คือ การถนอมอาหารชนิดหนึ่งของชาวไทลื้อจากการหมักดอง ผักกาดจ้อน (ผักกาดดอก) แล้วนำมาบดให้ละเอียด นำไปแช่ในน้ำ ทั้งไว้ประมาณ 4-5 คืน จนได้รสเปรี้ยวแล้วนำไปเคี่ยวจนแห้ง หลังจากนั้น นำน้ำไปกรองแยกกากผักทิ้งไป แล้วนำน้ำ ผักมาปรุงรสด้วยเกลือ จะได้น้ำผักมีสีเขียวคล้ำ เก็บไว้กินได้นานๆ เวลารับประทาน จะนำน้ำ ผักมาปรุงรส โดยโขลกเครื่องปรุง พริก กระเทียม ผสมในน้ำผัก กินกับปลาย่างหรือปลาปิ้ง

อาหารหวาน

1.1 ขนมดอกซ้อ

วัสดุ- อุปกรณ์การทำขนมดอกซ้อ

1. ดอกซ้อ
2. น้ำอ้อย
3. กะทิ
4. แป้งข้าวเจ้า
5. ใบตอง
6. เกลือ
7. น้ำ

วิธีทำ

- 1.เก็บดอกซ้อมาแล้ว นำไปตากแดดให้แห้งสนิท
- 2.นำมาป่นร่อนผสมกับแป้งข้าวเจ้า และน้ำอ้อย จะใส่กะทิหรือไม่แล้วแต่ใครชอบ นวดให้เป็นเนื้อเดียวกัน
- 3.ห่อด้วยใบตองแบบขนมเทียนรูปสามเหลี่ยม หรือห่อแบนๆ คล้ายขนมกล้วย เรียงใส่ซึ้งสวยงาม แล้วจึงนำไปนึ่งจนสุกทั้งซึ้ง ก็จะได้ขนมดอกซ้อสีน้ำตาล หอมกลิ่นน้ำตาลอ้อยระคนกลิ่นอ่อนๆ ของดอกซ้อ

1.2 ขนมปาด

วัตถุดิบ

วิธีทำ

4. การแต่งกายไทลื้อ

การแต่งกายผู้ชายไทลื้อ บ้านป่าแขมโบราณ การสัมภาษณ์ พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยแก้ว อุทธา ได้ให้ข้อมูล

1.เสื้อ สมัยโบราณสวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อฮ่อม ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย สมัยปัจจุบันได้มีการประยุกต์รูปแบบเสื้อให้มีแถบสี แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ มีผืนผ้าต่อจากสายหน้าป้ายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว

2.กางเกงเป็นกางเกงกันลัก กางเกงสามส่วน เรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ สีเสื้อผ้าของผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาว หรือสีดำ ผ้าขาวม้าคาดพุง ผ้าโพกศีรษะด้วยผ้าสีน้ำตาล สีขาว สีดำ

3.ผ้าขาวม้า โบราณเป็นผ้าขาวม้าที่ทอมือ ใช้สำหรับคาดเอว หรือโพกหัว

4.หมวก เป็นหมวกสานจากไม้ไผ่ หมวกสานใบลาน เรียกว่า “กูป”

5.รองเท้า สมัยโบราณหรือเรียกว่า “เกิบ” “แค็บ” ซึ่งสมัยโบราณจะใช้วัสดุจากธรรมชาติทำ เช่น ทำจากเปลือกต้นไม้ตอง ทำจากหนังวัว

6.ย่าม ใช้สำหรับใส่ของเครื่องใช้ โดยจะใช้ผ้าทอตัดเย็บด้วยมือ โทนสีดำ สีเทา น้ำตาลย้อมจากสีธรรมชาติ



การแต่งกายผู้ชายไทลื้อบ้านป่าแขม โดย พ่ออ้อยอุป มูลศรี อายุ 84 ปี



การแต่งกายชุดไทลื้อชาย-หญิงในปัจจุบัน รูปจากการร่วมงานประเพณีตานตุงไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขมโบราณ จากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

1. สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปัด ซึ่งสมัยโบราณผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าทอย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำหรือสีครามล้วนไม่มีแถบ แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง ปัจจุบันسابเสื้อลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน

2. สวมซิ่นไทลื้อ ที่มีลวดลายอยู่กลางตัวซิ่น ส่วนหัวซิ่นเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำ ลวดลายซิ่น มีลวดลายหลายรูปแบบ เช่น ลายน้ำไหล ลายเกาะขอ ลายเกาะผักแว่น ลายหางปลาเกาะขอ สีเสื้อมีหลากหลาย ผู้หญิงไทลื้อจะสวมซิ่น ใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญ จะใส่เสื้อปัดสีขาว และโพกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน

3. ผ้าโพกหัวหรือผ้าเคียนหัวสมัยโบราณ จะเป็นสีขาวล้วน ซึ่งผู้หญิงสมัยโบราณ จะนิยมไว้ผมยาวตั้งแต่เด็ก ก่อนการเคียนหัวต้องเกล้าผมให้เรียบร้อยก่อน

4. ย่ามหรือถุงย่ามไทลื้อ เป็นผ้าทอใช้สีแดงทอสลับอย่างสวยงาม ใช้สะพาย เพื่อใส่ของใช้จำเป็น เนื่องจากสตรีชาวไทลื้อ นิยมกินหมาก จะมีอุปกรณ์ที่ใช้ใส่หมากที่สำคัญ คือ ตลับหมาก (แอ็บหมาก) สีแดงเป็นเครื่องเงิน สำหรับใส่หมากพลู ย่ามไทลื้อ จะเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทอด้วยมือ

5. รองเท้าเป็นรองเท้าเตะ เรียกว่า “เกิบกิบ” สมัยโบราณจะใช้หนังวัวทำ หรือใช้เปลือกไม้รองทำ

6. เครื่องประดับนิยมใส่เครื่องเงินเช่นกำไลเงินหรือกอกไหม แหวนเงิน เป็นต้น



การแต่งกายผู้หญิงไท

ยู่ติ ไชยลังกา อายุ 89 ปี



การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแหม ปัจจุบัน รูปจากการร่วมงานประเพณีตานตุงไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

5. ภาษาไทลื้อบ้านป่าแหม

ภาษาไทลื้อบ้านป่าแหมจากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา, นายถนัด มูลศรี, พ่ออุ้ยแก้ว อุทธา ได้ให้ข้อมูล

ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ในอดีตจะใช้ภาษาไทลื้อในการสื่อสารทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภาษาไทลื้อไม่มีภาษาเขียน การถ่ายทอดทางภาษาจะถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำโดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น ภาษาพูดของชาวไทลื้อนั้นเสียงบางเสียงจะแตกต่างไปจากภาษาไทยวน เช่น สระเอีย เป็น เอ เช่น เมีย เป็น เม สระอัว เป็น โอ เช่น ผัว เป็น โผ สระเอือ เป็น เออ เช่น เกลือ เป็น เกอ เสียงวรรณยุกต์ของไทลื้อมี 6 เสียง เหมือนภาษาไทยวนแต่มีลักษณะแตกต่างไป คำศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทลื้อมักเป็นภาษาถิ่นตระกูลไทหรือคำศัพท์ไทดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความหมายซับซ้อนมากนัก

ตัวอย่างภาษาไทลื้อ

บ๊อเตี้ยนี้ก้อถึงยามเล่ง ย้ามตุ้อปู้ย้าครบรองได้มาเล้ามาตุ้ออ้อไต่กินอ้ม กิ้นติ้มขอฮื้ออ้อปู้ อียา ปักปัก ฮักฮัก ลูกเต้าหลายเหล่น กูปู่กูณ ฮื้อไต่อยู่ดีกินดี มีสุก ขื่อฮื้อลูก เต้มหล้านเหล่นฮิม่าก่าขึ้น ฮื้อโมนข่านหม่าน ถ้าอ้อปู้ย้ามาฮับฮ้องกินตุ้ลูกหล้านเฮ้ามาฮื้อก้อฮื้อเก็บเข้าไต่กู่ฮาบกู่บั้งน้อ

แปลเป็นภาษาไทยว่า

เตี้ยนี้ก็ถึงเวลาเลี้ยงดูปู้ย้า ให้ได้กินอ้มกินติ้มขอให้ปู้ย้าปกป้องรักษาลูกเต้าหลานเหลนทุกคน ให้ได้อยู่ดีกินดี มีสุขให้มีการค้าขายดีมีเงินใช้จ่ายอย่างสบาย ถึงปู้ย้ามารับของเช่นบวงสรวงก็ขอให้จับเม็ดข้าวให้เป็นคู่หลังจากเก็บเม็ดข้าวได้เป็นคู่แล้ว ก็จะรอเวลาประมาณ ๑๕ นาที ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะไปเก็บสำหรับเครื่องเซ่นสรวง แล้วก็นำมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงลูกหลานหรือสมาชิกทุกคนที่นับถือผัวปู้ย้าให้ทุกคนได้กินกันเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาษาและตัวอักษรไทลื้อ

คนไทลื้อ มีภาษาพูด เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อเหมือนกับคนไทยอื่น ที่มีภาษาเป็นของตัวเอง เช่น ไทยคำตี้ ในประเทศอินเดีย ไทยใหญ่ หรือไทยเขิน ในสหภาพพม่า ไทยดำ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือไทยขาวในเวียดนาม ไทยต่งเกียในสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทยโยนก ไทยยวน หรือไทยล้านนา ในประเทศไทย ในการเขียนชาวไทลื้อจะใช้ตัวอักษรแบบล้านนาเป็นตัวเขียน ไม่มีภาษาเขียนที่เป็นแบบของไทลื้อเอง

ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (ไต) เพราะภาษาทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมาก ทั้งเสียงพยัญชนะเสียงสระ คำศัพท์พื้นฐานร่วมกัน และการเรียงคำเข้าประโยคเป็นต้น

ภาษาพูดไทลื้อน่าสนใจศึกษามาก ลักษณะเด่นของภาษาลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำ โดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น เช่นภาษาไทย หรือภาษาล้านนามีเสียงสระ เอ เออ โอ ตรงกับคำในภาษาลื้อที่มีเสียง อี อี้ อุ

ตารางที่ 2 ตัวอย่างเทียบเสียงพูด

ภาษาไทย	ภาษาล้านนา	ภาษาลื้อ
คน	คน	กุน
เป็น	เป็น	ปิ่น
เงิน	เงิน	จิ้น

และภาษาลื้อมีเสียงสระเดียวมีทั้งสระเสียงสั้น สระเสียงยาว และภาษาลื้อจะไม่มีสระประสมเลย

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการเทียบเสียงพูดที่มีสระ

ภาษาไทย	ภาษาล้านนา	ภาษาลื้อ
เกลือ	เกี้ย , เกลือ	เกื้อ
กล้วย	ก้วย , โก้ย	โก้ย

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาษาลื้อจะมีหลายคำที่ออกเสียงตรงกับภาษาภาคใต้ ถ้าให้คนลื้อพูดภาษาลื้อกับคนภาคใต้ที่พูดภาษาปักษ์ใต้จะพูดกันพอรู้เรื่อง (แต่ภาษาปักษ์ใต้พูดเร็วกว่าภาษาไทลื้อ)

ตัวอักษรไทลื้อ

อักษรไทลื้อกับไทยวน (ล้านนา) ใช้ร่วมกัน บางครั้งจะสะกดเหมือนกันโดยเฉพาะเสียงสระ อักษรธรรมที่จารในคัมภีร์จะเป็นอักษรเดียวกัน ดังนี้

	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
ตัวเลข	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

โหรา	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ตัวเลขในธรรม	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
--------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

หรือ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ยี่สิบออกเสียงขาว

ยี่สิบเอ็ด = ซาวเอ็ด = ๒๑

ยี่สิบสอง = ซาวสอง = ๒๒

พระ สระ วรรณยุกต์ ตัวเลขของไทยล้อเทียบอักษรไทยกลาง

อักษร	ก	ข	ค	ฌ	ฌ	อ	ว	ร	ธ	ฎ	ก
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
ห- นำ	ก	ข	ค	ฌ	ฌ	อ	ว	ร	ธ	ฎ	ก
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
สระ	ก	ข	ค	ฌ	ฌ	อ	ว	ร	ธ	ฎ	ก
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
ตัวสะกด	ก	ข	ค	ฌ	ฌ	อ	ว	ร	ธ	ฎ	ก
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค

การสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 มีความสำคัญมากเพราะเป็นการสรุปข้อมูลการลงพื้นที่วิจัย เพื่อเขียนเป็นรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 แต่ความสำเร็จน้อยเนื่องจากทีมนักวิจัยครู กศน. ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนรายงานวิจัย ดังนั้น ควรวางแผนการเรียนรู้เรื่องการเขียนรายงานวิจัย และศึกษางานวิจัยร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งแม้จะมีการวางแผนและตั้งประเด็นปัญหาการวิจัยเพื่อค้นหาข้อมูล แต่ยังมีปัญหาที่ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนมาไม่ครบเวลาในการประชุมย่อย การลงพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่อง เพราะทีมนักวิจัยครู กศน. มีการกิจตามหน้าที่รับผิดชอบ ทีมวิจัยยังไม่มีเวลาชานาญในดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ Facilitator จึงแก้ปัญหาด้วยการลงเวที่ย่อยในช่วงเวลากลางคืน แต่ก็พบว่า มีอุปสรรคในเรื่องของสถานที่ เช่น แสงสว่าง อากาศ ฤดูกาลเป็นต้น และจากการใช้เครื่องมือ การวิจัย เช่น Time line ปฏิทินฤดูกาล และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้ ทำให้ทีมนักวิจัยครู กศน. อำเภอยะรังม่วน ได้เทคนิคกระบวนการทางวิจัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ได้หลากหลาย รวมทั้งนักวิจัยชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทีมนักวิจัยครู กศน. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาในพื้นที่ได้

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาในระยะที่ 1 สามารถวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแขมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

- 1.ชุมชน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานวิจัย
- 2.ชุมชน ส่วนใหญ่ ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ขาดความกระตือรือร้น ในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่
- 3.ชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประสพการณ์
- 4.ชุมชน ส่วนใหญ่ มีอาชีพทำการเกษตร เป็นอาชีพเสริม
- 5.ชุมชน ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และรวบรวมเป็นองค์ความรู้เป็นหมวดหมู่เพื่อเป็นเอกลักษณ์แบบไทลื้อ
- 6.ชุมชน มีข้อจำกัดในเรื่อง เวลา อายุ ซึ่งส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล

นายจรูญ มุลศรี ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าแขม ได้ฝากข้อคิดไว้ให้แก่ชุมชน ก่อนการเสร็จสิ้นการทำเวทีในครั้งนี้ว่า หากชุมชนต้องอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษา ชุมชนควรประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินชีวิตแบบไทลื้อ และนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่ความรู้ไปสู่คนรุ่นหลังสืบไป

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

ด้านประวัติศาสตร์

ทีมนักวิจัยชุมชน และทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอยะรังม่วน ได้รับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์บ้านธาตุสบแวน มี 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง วัดพระธาตุสบแวน ตำบลหย่วน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2223 เป็นวัดเก่าแก่เป็นอันดับ 2 ของวัดบ้านคูน ตำบลเจดีย์คำไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อจึงถูก

กวาดต้อนมาจากบ้านหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหงาว 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วน ได้ขอพระเจ้าน่านให้กลับมาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านมาง และบ้านแพด ในปี พ.ศ.2370 ไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากเชียงม่วน มาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และได้ย้ายจากบ้านหย่วนมาอยู่ที่บ้านธาตุสบแวน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เกี่ยวกับเส้นทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเดิมที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษชุมชนบ้านป่าแขมอพยพมาจากอำเภอเชียงคำแต่จากการสัมภาษณ์ นายจรัส สมฤทธิ์ ภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวนให้ข้อมูลว่า “บ้านธาตุสบแวน แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง ไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อจึงถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหงาว 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วน ได้ขอพระเจ้าน่านให้กลับมาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านมาง และบ้านแพด” จากการค้นข้อมูลให้กับชุมชนพบว่ายังหาข้อสรุปไม่ได้เนื่องจากขาดบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร และข้อมูลดังกล่าวได้มาจากภูมิปัญญาที่เล่าสืบต่อกันมา

ด้านประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ

1. พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน จากการศึกษาดูงานสัมภาษณ์ภูมิปัญญา พิธีบวงสรวงเทวดาประจำเมืองจะมีชื่อเรียกตามรากเหง้าถิ่นเดิมจากแคว้นสิบสองปันนา เช่น เทวดาเมืองมาง อพยพมาจากบ้านมางในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยยังคงใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมที่ได้อพยพออกมา ปัจจุบันเป็นชื่อหมู่บ้าน “บ้านมาง” ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และประชากรจากบ้านมางได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่เป็นหมู่บ้านป่าแขมปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อและนับถือเทวดาเมืองมาง เทวดาบ้านหย่วนของบ้านธาตุสบแวน อพยพมาจากบ้านหย่วนในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่โดยยังคงเรียกชื่อเดิมที่ได้อพยพมาคือบ้านหย่วน ปัจจุบันได้ตั้งอยู่ที่บ้านสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮนใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย แต่ในปัจจุบันประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อในพื้นที่อื่น ๆ ได้เลือนหาย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย แต่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมยังคงอนุรักษ์ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ได้อย่างเหนียวแน่น มีการประกอบพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ตามประเพณีของไทลื้อที่มีขั้นตอนที่หลากหลายมีเอกลักษณ์เฉพาะของไทลื้อ และยังคงรูปแบบที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3. พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า

พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าสำหรับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ยังให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมและยังคงสืบสานอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นพิธีกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ให้มีความ

ใกล้ชิด ให้มีความสนิทสนม ความรักและสามัคคีกันในกลุ่มเครือญาติ และการให้ความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจะทำให้คนในครอบครัวมีความสุข ความเจริญ เพราะมีผีปู่ย่าตายายคอยปกป้องรักษาให้พ้นจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ และในส่วนของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่ารวมกันเพียงจุดเดียว ซึ่งแตกต่างจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่จะเลี้ยงผีปู่ย่ากันในเฉพาะครอบครัวของตนเองเท่านั้น

วิถีการดำเนินชีวิต

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม คือมีวิถีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักสะอาด อยู่แบบระบบเครือญาติ มีการปฏิบัติตามกฎกติกาข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน เอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเด่นชัดคือภาษาพูดและการแต่งกาย อาหารของชุมชนไทลื้อที่โดดเด่น ได้แก่ ห่อหนึ่งตะ แอ่งและและขนมดอกซ้อ แต่ในปัจจุบันพบว่า แนวโน้มในการอนุรักษ์และสืบทอดในภาษาพูดและการแต่งกายค่อยๆ เลือนหายไปตามยุคสมัยเนื่องจากวิถีชีวิตในปัจจุบันต้องประกอบอาชีพและใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบไปตามสถานการณ์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต วัฒนธรรมด้านอาหารจะสามารถหารับประทานได้ขึ้นอยู่กับฤดูกาล หรืองานพิธีสำคัญของชาวไทลื้อ นอกจากนี้วัฒนธรรมเรื่องการแต่งกายและอาหารไทลื้อนี้จะพบเห็นได้เฉพาะในงานประเพณีไทลื้อประจำปีที่เน้นการประชาสัมพันธ์ และการสร้างการยอมรับจากคนในสังคม เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ ด้านประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อ คือการถ่ายทอดเรื่องราวแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การย้ายถิ่นฐาน และการสืบเครือญาติของชาวไทลื้อ ตลอดจนการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ด้านประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางสังคมของชาวไทลื้อ คือรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน โดยยึดถือแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการยึดถือแนวปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมทางสังคมตามความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพรัก ความกตัญญู

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อให้คงอยู่คู่สังคมไทย มีแนวทางในการดำเนินงานคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สามารถดำเนินการได้ โดยการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม การให้การยอมรับซึ่งกันและกัน การยอมรับและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของไทลื้อให้แก่บุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ การเผยแพร่ความเป็นไทลื้อให้คนทั่วไปได้รู้จัก

นอกจากนี้ แนวคิดในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทลื้อ โดยการจัดทำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางพิธีกรรม เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การบวงสรวงเทวดาเมืองมา การเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อจัดทำเป็นเอกสาร เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่ และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีชาวไทลื้อให้คงอยู่ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการดำเนินงาน

การวิจัยกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ และเพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ด้านกระบวนการ มีการประชุมกลุ่ม การจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายในชุมชนโดยการนำเสนอข้อมูล หรือสรุปข้อมูลแสดงความคิดเห็น เป็นการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร การใช้สมุดบันทึกข้อมูลการดำเนินงานในการลงเวทีชุมชนแต่ละกิจกรรมซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดีในการทบทวนความจำเพื่อประโยชน์ในการเชื่อมโยงข้อมูลแต่ละกิจกรรม ให้เกิดความต่อเนื่องและการนำไปใช้

การใช้เส้นแบ่งเวลา (Timeline) ในการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน การใช้ปฏิทินฤดูกาล เป็นการลำดับกิจกรรมในชุมชน เพื่อทราบถึงประเพณีและอาชีพในแต่ละเดือนของชุมชน การใช้แผนผังความคิด (Mind Mapping) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น ให้เชื่อมโยง และลำดับความคิดที่หลากหลายมุมมอง เพื่อใช้สรุปหรือสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบของงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมวิจัยและชุมชน มีการดำเนินงานร่วมกันของทีมวิจัยกับชุมชน มีการวางแผนและออกแบบกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการวางแผนการจัดกิจกรรมในระยะที่ 1 จำนวน 5 เวที 9 กิจกรรม และกิจกรรมในระยะที่ 2 จำนวน 7 เวที 11 กิจกรรม เริ่มดำเนินงานวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 ถึง 31 ธันวาคม 2561 ขยายเวลาในการดำเนินงานวิจัยเพิ่มเติมตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึง 30 เมษายน 2562

มีขั้นตอนในการดำเนินงานที่สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 ถึง 30 เมษายน 2561 ขยายเวลาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2561 ถึง 31 พฤษภาคม 2561 ดำเนินการโดยมีขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมที่ 1) เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ในส่วนของทีมครู กศน. และทีมนักวิจัยหลักในชุมชน ในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาโดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มใหญ่ ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน การมอบหมายหน้าที่ ในการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของเวที

ครั้งที่ 2 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยใช้กระบวนการประชุมย่อย ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานวิจัย ท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของการลงเวทีในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 2) เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม (3) วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบ โดยจัดกิจกรรมจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้ **ครั้งที่ 1** การออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล โดยใช้กิจกรรมประชุมกลุ่มใหญ่ โดยการอบรม อธิบายเครื่องมือแต่ละประเภทให้กับทีมนักวิจัยคนอื่นๆ โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน และให้ทีมนักวิจัยช่วยกันเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บ ข้อมูลในเวทีถัดไป **ครั้งที่ 2 และ 3** การเก็บข้อมูล โดยนำเครื่องมือที่ได้มาเก็บข้อมูล เพื่อนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้ง 3 ทั้งประเด็น คือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ (3) วิธีการดำเนินชีวิต โดยใช้กระบวนการ Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านเครื่องมือ Time Line และปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม

กิจกรรมที่ 3) เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือมาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน การแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ขาด โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping ผ่านกระบวนการ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า หลังจากนั้นนำข้อมูลกลไกทางวัฒนธรรม ในเชิงลึกทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ได้มารวบรวมและสรุปร่วมกัน

กิจกรรมที่ 4) เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้ **ครั้งที่ 1** สรุปข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ประเด็น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน จัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ โดยกระบวนการจัดเวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า ให้นักวิจัยทุกคนร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน **ครั้งที่ 2** สรุปองค์ความรู้จากการลงเวที โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนบ้านป่าแขม

กิจกรรมที่ 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 เพื่อสรุปกลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ระยะที่ 1 เพื่อนำไปขับเคลื่อนในระยะที่ 2

ระยะที่ 2 ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2561 ถึง 31 ธันวาคม 2561 ขยายเวลาตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 ถึง 30 เมษายน 2562 ดำเนินการโดยมีขั้นตอนดังนี้

กิจกรรมที่ 6) เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2 ในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2562 ณ หอประชุมบ้านป่าแขมหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีผู้เข้าร่วมเวที ได้แก่ ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน 10 คน ทีมนักวิจัยชุมชน 12 คน ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวมทั้งหมด 25 คน กิจกรรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 และเพื่อประชุมวางแผนการทำงานกับทีมในระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 7) ศึกษาดูงานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ 4 ตำบลเชียงม่วน วันที่ 21 มกราคม 2562 ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวนผู้เข้าร่วม 58 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน พี่เลี้ยงกลไกจำนวน 14 คน และภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวน จำนวน 2 คน

กิจกรรมที่ 8) เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา เกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ วันที่ 22 มกราคม 2562 ณ ห้องประชุม กศน.อำเภอยางคำ หมู่ที่ 9 ตำบลเชียงแรง อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา จำนวนผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 56 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน พี่เลี้ยงกลไกจำนวน 14 คน

กิจกรรมที่ 9) การเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ณ หอประชุมบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ในวันที่ 28 มกราคม 2562 จำนวน 42 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

กิจกรรมที่ 10) เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ครั้งที่ 1 วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ทำให้ทีม นักวิจัยชุมชนได้นำเนื้อหาพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เพื่อนำไปจัดทำรูปแบบหนังสือ ทำเนียบข้าวเจ้า ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ การบวงสรวงเทวดาเมืองมางใช้หมู ไม่ใช่ไก่ในการบวงสรวง

เดิมพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง นิยมใช้หมูที่ยังมีชีวิตแล้วนำมาเชือดบริเวณพิธีบวงสรวงเทวดา เมืองมาง แล้วนำมาประกอบอาหารเพื่อบวงสรวง เช่น ลาบ แกงอ่อม ย่าง เป็นต้น จากนั้นนำมาบวง เทวดาเมืองมาง แต่ในปัจจุบันนิยมใช้หมูที่เชือดมาแล้วจากโรงฆ่าสัตว์ เนื่องจากมีความสะดวกสบายใน การทำพิธีบวงสรวง

ครั้งที่ 2 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

จากการลงเวทีชุมชนในครั้งนี้ ทีมนักวิจัยชุมชนได้นำเนื้อหาพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อนำไปจัดทำรูปแบบ หนังสือ ทำเนียบข้าวเจ้า ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ และการเลี้ยงผีปู่ย่าใช้ไก่ ไม่ใช่หมูในการเลี้ยง โดย ไก่ที่นำมาเลี้ยงจะใช้ครอบครัวละ 1 ตัวเท่านั้น หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าแล้วจะนำไก่อ้นมาปรุงอาหาร แล้วรับประทานร่วมกัน โดยห้ามนำอาหารนั้นนำกลับมาที่บ้าน เพราะมีความเชื่อว่าอาหารที่เหลือแล้วนำ กลับมาบ้านนั้นเป็นอัปมงคลต่อคนในครอบครัว

ครั้งที่ 3 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา) วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวม องค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา)

จากการลงเวทีชุมชนครั้งนี้ทำให้นักวิจัยต้ององค์ความรู้ด้านประเพณีในการเตรียมงานหรือ“วันดา” ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีเอกลักษณ์ที่ดึงดูดในชุมชน ให้ความร่วมมือในการทำพิธี เกิดความรัก ความสามัคคีให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความตระหนักให้ชุมชนในการปฏิบัติได้ อย่างถูกต้องและสามารถสืบทอดได้ต่อคนรุ่นหลังสืบต่อไป

ครั้งที่ 4 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่) ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่)

จากการลงเวทีทำให้นักวิจัยได้ทราบถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม และพบว่ามี ความแตกต่างจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่1 ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เนื่องจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง จึงทำให้ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่แบบไท ลื้อดั้งเดิมเลือนหายไป ถูกแทนที่ด้วยประเพณีการขึ้นบ้านใหม่แบบเรียบง่ายเพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัย ปัจจุบัน ข้อมูลดังกล่าวได้จากการสอบถามภูมิปัญญา ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน โดยมีอาจารย์จรัส สมฤทธิ์ และอาจารย์ วราภรณ์ วงศ์ใหญ่

กิจกรรมที่ 11) เวทีสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้าน

ป่าแขม ผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนจำนวน 45 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัยจำนวน 22 คน และทีมที่ปรึกษาจำนวน 3 คน ทีมชุมชนจำนวน 20 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ชุมชนบ้านป่าแขม

จากการศึกษาข้อมูลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพบว่า การดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้ครูคนและชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงานและมีความใกล้ชิดกับชุมชน ตลอดจนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยสร้างให้นักวิจัยชุมชนได้พัฒนาตนเอง มีความรู้ เรียนรู้ รู้จักการวิเคราะห์ข้อมูล รู้จักการแก้ไข ปัญหา และมีการวางแผนในการดำเนินงาน นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน มีข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ในการ จัดการเรียนรู้ทั้งในด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการจัดกิจกรรม ดังกล่าว ส่งผลให้ทีมนักวิจัย สามารถนำข้อมูลที่ได้นำมาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จัดทำทำเนียบภูมิปัญญา และเป็นสื่อการเรียนการสอน ของ กศน.อำเภอ เชียงม่วน และผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

กิจกรรมที่ 12) เวทีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ครั้งที่ 1 ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 24 คน ได้แก่ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน จำนวน 10 คน ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย จำนวน 14 คน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงาน การวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลจากการจัดเวทีในครั้งนี้ที่นักวิจัยค้นพบว่า การใช้เครื่องมือที่ถูกต้องในการจัดเก็บข้อมูลจะช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ รวมถึงในการลงเวทีต้องมีผู้นำกระบวนการที่คอยกำกับ เวที กำกับเวลาและลำดับขั้นตอนในการแสดงความคิดเห็น และการถามคำถามให้ตรงประเด็นกับข้อมูล ที่ต้องการมีการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลเพื่อนำมา ประกอบการสรุปผลข้อมูลและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ พบว่า กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องอาศัยหลักการมี ส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายความสามัคคีของคนในชุมชน ตลอดจนทำให้ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้เรียนรู้แนวทางในการสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานวิจัยและการเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการดำเนินงานตามกิจกรรมการดำเนินงานการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไถ่บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไถ่บ้านป่าแหม ที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ 2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมไถ่บ้านป่าแหมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไถ่บ้านป่าแหม ในการวิจัยครั้งนี้มีการใช้เครื่องมือในกระบวนการที่หลากหลาย อาทิเช่น Time Line ปฏิทินฤดูกาล Mind Mapping โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ในการออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น โดยใช้กระบวนการกลุ่มมีการแสดงความคิดเห็น สนทนา แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสรุปองค์ความรู้ร่วมกันในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อตรวจสอบและจัดหมวดหมู่ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. ประเด็นประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และ 3. วิธีการดำเนินชีวิต ร่วมกับครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ที่มาจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้กลไกทางวัฒนธรรมไถ่บ้านป่าแหมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิต ชุมชนไถ่บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

การสร้างกระบวนการวิจัยชุมชนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อตอบโจทย์พื้นที่ชุมชนการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน การทำวิจัยของคนในชุมชน บทบาทระหว่างทีมวิจัย ครู กศน.อำเภอเชียงม่วน และทีมวิจัยชุมชนในพื้นที่

กระบวนการทำงานวิจัย เริ่มจากการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินงาน เพื่อวิเคราะห์ชุดความรู้และบทเรียนในการดำเนินงานของครู กศน. ชุดทีมวิจัยที่เป็นทีมชุมชน โดยการกำหนดเนื้อหาและกระบวนการการทำงานของทีมวิจัย เพื่อให้มีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

การดำเนินงานในระยะที่ 1 การดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 1 จำนวน 5 กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ 1) เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ครั้งที่ 1-2 กิจกรรมที่ 2) เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นประวัติศาสตร์ ประเพณี/พิธีกรรม/ ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่ 3) เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ได้ 3 ประเด็น ประเด็นประวัติศาสตร์ ประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่ 4) เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และกิจกรรมที่ 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 และจัดทำรายงานความก้าวหน้า ในระยะที่ 1

ข้อดี ข้อเสีย ปัญหาอุปสรรค เงื่อนไขและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไถ่บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีขั้นตอน การทำวิจัย ดังนี้

การดำเนินงานระยะที่ 1 เป็นกระบวนการทำงานวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเริ่มจากสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินงาน เตรียมความพร้อมทีมวิจัยทั้งในส่วนของ ทีมนักวิจัยครู กศน. และทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน วางแผนกำหนดบทบาทหน้าที่ ออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้คือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต โดยนำข้อมูล

ได้ในแต่ละประเด็นมาจัดเป็นหมวดหมู่หลังจากนั้น จึงมีการทบทวนและสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้กับคนในชุมชนได้ศึกษา และถ่ายทอดกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการ ขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแขม ที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

จากการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น จำนวน 8 ครั้ง มีความสำคัญมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ ได้ค้นหาคำตอบทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ 3. วิธีการ ดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์กลไกทาง วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีไทลื้อบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นในการสืบค้นข้อมูล ประสพการณ์ความรู้ในแต่ละประเด็น และ ตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิธีการดำเนิน ชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ดี ส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน มีความถูกต้อง นอกจากนี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและเรียนรู้ร่วมกัน ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ แนวทางวิธีการดำเนินชีวิต และขั้นตอนการทำพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ แต่ยังมีปัญหาใน การค้นหาข้อมูล เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ อยู่ในช่วงอายุ 70 -80 ปีขึ้นไป และไม่มี หลักฐานของข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้คนรุ่นหลังได้ทราบและศึกษาสืบต่อกันมา

ประวัติศาสตร์

บ้านป่าแขม เดิมทีบริเวณแห่งนี้เต็มไปด้วยหญ้าแขม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆไปว่า “ทุ่งแขม” แต่เดิมเรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมาง โดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเฒ่ากันจينا มูลศรี ได้อพยพเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ. 2482 ได้มีกลุ่มพ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเฒ่าอิน มูลศรี พ่อเฒ่าสุข มูลศรี (สุขดัก) และ ครุติะ เร่งเร็วได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้านการปกครองขึ้นกับบ้านมาง ในปี พ.ศ.2500 บ้านป่าแขมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ มีนายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนแรก (นายถนัด มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์)

พ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี มีภรรยา 3 คน มีลูกทั้งหมด 13 คน มีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน ข้าวไร่ ข้าวสวน ยาสูบ เลี้ยงวัว เลี้ยงควายและมีประชากร 70 คนรวมกับบ้านป่าแขมเหนือ ปีพ.ศ.2499 เริ่มสร้าง โรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 50 คน (พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์) โรงเรียนบ้านป่าแขม เปิดทำการ สอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2497 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 โดยมีครูอินสอน มูลศรี เป็นครูใหญ่คนแรก ขณะนั้นมีเขตบริการโรงเรียน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าแขมใต้ และบ้านป่าแขมเหนือ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสำหรับเปิดสอนพระภิกษุ-สามเณรที่วัดป่าแขม(โรงเรียนป่าแขมวิทยา)บ้านป่าแขม เริ่มแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ปีพ.ศ.2500ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อผู้ใหญ่ดำ มูลศรี คนที่สองชื่อผู้ใหญ่ปิ่น วงศ์ใหญ่ คนที่สามชื่อผู้ใหญ่ถนัด มูลศรี คนที่สี่ชื่อผู้ใหญ่ประเสริฐ มูลศรี และคนที่ห้าชื่อผู้ใหญ่จรร มูลศรี เป็นผู้ใหญ่คนปัจจุบัน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะมีการคัดเลือกคนมาเป็นผู้ใหญ่ โดยใช้เสียงส่วนใหญ่ใน ชุมชนการปกครองในหมู่บ้านเป็นแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมาได้มีการสร้างวัดสร้าง โดยพ่อหนานท่า ประสงค์ มีผู้นำทางศาสนา 3 คน คือ นายควร ประสงค์ นายนา ประสงค์ และนายนิ ประสงค์ ศาสนสถาน ทั้งสองหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดสร้างวัดป่าแขม ประมาณปี พ.ศ. 2500 สังกัดคณะสงฆ์

มหานิกายในเนื้อที่ 6ไร่20 ตารางวา (พระครูนันทุรพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาระ) ปีพ.ศ.2523 นายปิ่น วงศ์ใหญ่ เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการปกครองแบบพี่แบบน้อง การคมนาคมโดยเรือและเกวียน ต่อจากนั้น ปี พ.ศ.2534 นายถนัด มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีการสร้างสะพานเพื่อข้ามน้ำยมไปทำการเกษตร ปี พ.ศ.2554 นายประเสริฐ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ.2556 นายจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

1. **พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง** เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแหม

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮนใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย

3. พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

จากคำบอกเล่าของพ่ออุ้ยคำ มูลศรี อายุ 74 ปี นิยมทำพิธีกรรมในเดือน 8 หรือเดือน พฤษภาคมของทุกปี มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ โดยชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่สืบทอดเป็นจ้าวจ้ำ ถ้ามีการเปลี่ยนข้าวจ้ำต้องมีการวัดไม้ว่า ถ้าเสี่ยงทายแล้วไม่ยาว ก็แสดงว่าให้คนเดิมเป็นข้าวจ้ำเหมือนเดิม แต่ถ้าไม้สั้น ให้เปลี่ยนคนเป็นข้าวจ้ำได้ ข้าวจ้ำมีหน้าที่บอกกล่าว โดยการบนบานศาลกล่าวต่อผีปู่ย่า เกี่ยวกับเรื่องที่เจ้าภาพมีความทุกข์ใจ กังวลใจ มีความคาดหวัง เช่น การสอบได้ทำงานเป็นข้าราชการ การหายจากการเจ็บป่วย

วิถีการดำเนินชีวิต

1. **วิถีการดำเนินชีวิตไทลื้อ** ซึ่งการดำเนินชีวิตในสมัยนั้นอยู่กันแบบเรียบง่าย อยู่กันแบบเครือญาติกลุ่มใหญ่ อยู่กันแบบพี่แบบน้อง พึ่งพาอาศัยกันและกัน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่มีไฟฟ้า โดยใช้ “ไต้กวาง” เป็นเชื้อเพลิงให้แสงสว่าง หรือสกัดน้ำมันมะพร้าว น้ำมันงาทำเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน ต่อมาได้ใช้ตะเกียงน้ำมัน ใช้เทียนทำจากขี้ผึ้งแทนไต้หรือคบเพลิงเพื่อให้แสงสว่าง ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภคสมัยก่อนต้องขุดเป็นน้ำบ่อหรือใช้จากแม่น้ำยม ต้องหาน้ำใช้เอง ในการขนส่งสมัยก่อนจะใช้เกวียน หรือเรียกว่าล้อ ไขว่ว หรือควายเทียมเกวียน หรือบางคนก็ใช้ม้าในการขนของอาชีพอาชีพชาวไทลื้อ

2. อยู่อาศัยบ้านเรือน

ที่อยู่อาศัยอยู่บ้านเรือนเป็นบ้านไม้ยกสูง เสาบ้านใช้ไม้แฉะ ไม้เป่าทำ ไม่นิยมใช้ไม้สักเพราะเป็นไม้หวงห้าม ลักษณะเสาบ้านไทลื้อโบราณจะนิยมเจาะรูเพื่อใช้คานเสียบแล้วใช้หวายคาดให้แน่น (สมัยโบราณไม่มีตะปู) หลังคามุงด้วยหญ้าคา บางหลังใช้มุงด้วยไม้แป้นเกร็ด และดินขอ(กระเบื้องดินเผา) ฝาบ้านก็จะใช้ไม้ไผ่สับฟากเป็นแผ่นๆทำเป็นฝาบ้าน ส่วนพื้นบ้านก็ใช้ไม้ไผ่สับฟากปูเป็นพื้นบ้าน ส่วนตัวบ้านจะเป็นห้องโถงโล่งๆ ในห้องก็จะใช้เป็นที่สำหรับนอน มีที่ทำครัวในบ้าน ที่เก็บของ ส่วนห้องส้วมไม่มีต้องพึ่งปาเป็นที่ทำกิจส่วนตัว รั้วบ้านสมัยโบราณจะใช้ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ลำเล็กสานกันเป็นรั้วตาแสง ประตูรั้วก็ใช้ไม้ไผ่เป็นลำกันทำเป็นประตูแทน

3. อาหารไทลื้อบ้านป่าแหม

อาหารไทลื้อบ้านป่าแหมเป็นอาหารที่ทำกินแบบง่ายๆหาได้จากท้องไร่ ปลายนา เช่น ผักต่าง ๆ เห็ด หน่อไม้ เตา(สาหร่ายน้ำจืด) ส่วนเนื้อสัตว์ ก็จะเป็น เป็ด ไก่ หมู กุ้ง หอย ปู ปลา ส่วนสัตว์ใหญ่ไม่ค่อย

ได้กินนอกจากสัตว์จะแก่ล้มตายเองถึงจะได้กินเช่น วัว ควาย เป็นต้น อาหารไถ่ที่ เป็นเอกลักษณ์ อาหารควาเช่น ตำเตา (ตำสาหร่ายน้ำจืด) ห่อหนึ่งตะ(ห่อหนึ่งสาหร่ายน้ำจืด) น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกน้ำหน่อ นิดหน่อไม้ จอผักกาดไถ่ ส่วนขนมไถ่ก็จะมี ขนมดอกซ้อ ขนมปาด ขนมเม็ด ขนมจ้อก ขนมเกลือ เป็นต้น

อาหารที่ชาวไทลื้อนิยมรับประทานกันทั่วไปมีแกงผักต่างๆเช่น ผักเส้า (ผักเสี้ยว) ผักหละ (ชะอม) ของชาวล้านนา ไชลกกับพริก ตะไคร้ หอมกระเทียม เป็นน้ำพริกแกงใส่ปลาร้า หรือน้ำปลา ส่วนอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปู(น้ำปู) เช่น ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ จากแกงยังมี “ส้า” เช่น ส้าผักกาด ส้ามะเขือ มี “ย่า” เช่น ยำหน่อไม้ และอาหารประเภท “ตำ” และส้าต่าง ๆ ชาวไทลื้อนิยม ใส่กาดำ

มีอาหารง่าย ๆ กินแก้ขัดเมื่อไม่มีอาหารอื่นคือ การนำงาดำมาคั่วให้หอมปนให้ละเอียดคลุกกับข้าวเหนียวหนึ่ง ใส่เกลือนิดหน่อย เรียกว่า “ข้าวกั๊นงา” หรืออาจใช้อีกชนิดหนึ่งแทนโดยไม่ต้องคั่ว ทำวิธีเดียวกันจะได้ “ข้าวกั๊นงาขี้ม่อน” หอมอร่อยน่ารับประทาน

4. การแต่งกายไทลื้อ

1.การแต่งกายผู้ชายไทลื้อบ้านป่าแขม ในสมัยโบราณ สวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อห้อม ผ้าพื้นเมือง ตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย สมัยปัจจุบันได้มีการประยุกต์รูปแบบเสื้อให้มีแถบสี แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ มีผืนผ้าต่อจากสายหน้าปายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว

2.กางเกงเป็นกางเกงกันลึก กางเกงสามส่วน เรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติสีเสื้อผ้าของผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาว หรือ สีดำ ผ้าขาวม้าคาดเอว ผ้าโพกศีรษะด้วยผ้าสีขาว

3.ผ้าขาวม้า โบราณเป็นผ้าขาวม้าที่ทอมือ ใช้สำหรับคาดเอว หรือโพกหัว

4.หมวก เป็นหมวกสานจากไม้ไผ่ หมวกสานใบลาน เรียกว่า “กูบ”

5.รองเท้าว สมัยโบราณหรือเรียกว่า “เกิบ” “แค็บ” ซึ่งสมัยโบราณจะใช้วัสดุจากธรรมชาติทำ เช่น ทำจากเปลือกต้นไม้ตอง ทำจากหนังวัว

6.ย่าม ใช้สำหรับใส่ของใช้ ใช้ผ้าทอตัดเย็บด้วยมือ โทนสีดำ สีเทา น้ำตาลย้อมจากสีธรรมชาติ

7.การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขมสมัยโบราณ สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด ซึ่งสมัยโบราณผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าทอย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำหรือสีครามล้วนไม่มีแถบ แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมนยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง ปัจจุบันสาบเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน สวมซิ่นไทลื้อที่มีลวดลายกลางตัวซิ่น ส่วนหัวซิ่นเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำ ลวดลายซิ่นมีหลายรูปแบบเช่นลายน้ำไหล ลายเกาะขอ ลายเกาะผักแว่น ลายหางปลาเกาะขอสีเสื้อผ้าของผู้หญิงไทลื้อจะใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญจะใส่เสื้อปิดสีขาว โพกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน ผ้าโพกหัวหรือผ้าเคียนหัวสมัยโบราณจะเป็นสีขาวล้วน ซึ่งผู้หญิงสมัยโบราณจะนิยมไว้ผมยาวตั้งแต่เด็ก ก่อนการเคียนหัวต้องเกล้าผมให้เรียบร้อยก่อน

ย่ามหรือถุงย่ามไทลื้อ เป็นสีแดงทอสล้อย่างสวยงาม ใช้สะพายเพื่อใส่ของใช้จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีชาวไทลื้อจะนิยมกินหมาก จะมีอุปกรณ์สำคัญคือตลับหมาก (แอ็บหมาก) สีแดงเป็นเครื่องเงินสำหรับใส่หมากพลู ย่ามไทลื้อจะเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทอดด้วยมือ รองเท้าเป็นรองเท้าวัดะ

เรียกว่า“เก็บกิบ”สมัยโบราณจะใช้หนังวัวทำ หรือใช้เปลือกไม้ต้องทำและนิยมสวมใส่เครื่องประดับ เช่น เครื่องเงิน กำไลเงินหรือกอกไหม แหวนเงิน เป็นต้น

5. ภาษาไทลื้อบ้านป่าแหม

ชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ในอดีตจะใช้ภาษาไทลื้อในการสื่อสารทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภาษาไทลื้อไม่มี ภาษาเขียน การถ่ายทอดทางภาษาจะถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ภาษาไทลื้อ จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำโดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น ภาษาพูดของชาวไทลื้อนั้นเสียงบางเสียงจะแตกต่างไปจากภาษาไทยวน เช่น สระเอีย เป็น เอ เช่น เมีย เป็น เม สระอัว เป็น โอ เช่น ผัว เป็น โผ สระเอือ เป็น เออ เช่น เกลือ เป็น เกอ เสียงวรรณยุกต์ของไทลื้อมี 6 เสียง เหมือนภาษาไทยวนแต่มีลักษณะแตกต่างไป คำศัพท์ที่ใช้ในภาษา ไทลื้อ มักเป็นภาษาถิ่นตระกูลไทหรือคำศัพท์ไทดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความหมายซ้ำซ้อนมากนัก

การสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 มีความสำคัญมากเพราะ เป็นการสรุปข้อมูลการลงพื้นที่วิจัย เพื่อเขียนเป็นรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 แต่ความสำเร็จน้อย เนื่องจากทีมนักวิจัยครู กศน. ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนรายงานวิจัย ดังนั้น ควรวางแผนการเรียนรู้เรื่องการเขียนรายงานวิจัย และศึกษางานวิจัยร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งแม้จะมีการวางแผนและตั้งประเด็นปัญหาการวิจัย เพื่อค้นหาข้อมูล แต่ยังมีปัญหาที่ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนมาไม่ครบเวลา ในการประชุมย่อย การลงพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่อง เพราะทีมนักวิจัยครู กศน.มีการกิจตามหน้าที่ รับผิดชอบ ทีมวิจัยยังไม่มี ความชำนาญในดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ Facilitatorจึงแก้ปัญหาด้วยการลงเวทีย่อยในช่วงเวลากลางคืน แต่ก็พบว่า มีอุปสรรคในเรื่องของสถานที่ เช่น แสงสว่าง อากาศ ฤดูกาล เป็นต้น และจากการใช้เครื่องมือ การวิจัย เช่น Time line ปฏิทินฤดูกาล และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้ ทำให้ทีมนักวิจัยครู กศน. อำเภอยางชุมน้อย ได้เทคนิคกระบวนการทางวิจัย เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ได้หลากหลาย รวมทั้งนักวิจัยชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี กับทีมนักวิจัยครู กศน.เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาในพื้นที่ได้

จากการดำเนินงานที่ผ่านในระยะที่ 1 สามารถวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม ที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

1.ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัยพบว่าทีมวิจัยชุมชน ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับการ ทำงานวิจัย เนื่องจากยังไม่มีการประสานงานในการทำวิจัย หลังจากได้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัยชุมชนแล้ว ทำให้มีความรู้และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานตามกระบวนการวิจัยเพิ่มขึ้น

2.การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะแรกพบว่า ชุมชน ส่วนใหญ่ ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ขาดความกระตือรือร้น ในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ จึงได้เกิดแนวคิดในการส่งเสริมให้บุคคล ในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการให้คนในชุมชนได้รับรู้ถึงคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีไทลื้อแบบดั้งเดิม สร้างแนวคิดให้คนในชุมชนรักและหวงแหนวัฒนธรรมไทลื้อให้มากยิ่งขึ้น ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้และแนวปฏิบัติตามวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อสู่คนรุ่นใหม่ ให้คนรุ่นใหม่ได้มี โอกาสมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อ

3.ในระยะแรกของการลงเวทีชุมชน พบว่านักวิจัยชุมชนบางคนยังขาดการมีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แต่จากการจัดเวทีชุมชนทำให้ทีมวิจัยชุมชน เริ่มมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มากยิ่งขึ้น สามารถให้ข้อมูลด้าน

ประวัติศาสตร์ ด้านประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อในอดีต มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักวิจัยชุมชนในพื้นที่เดียวกัน ตลอดจนมีการยอมรับและเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพิ่มขึ้น

4.จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ พบว่าชุมชน ส่วนใหญ่ มีอาชีพทำการเกษตร เป็นอาชีพเสริม

5.ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย พบว่าชุมชน ยังไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และรวบรวมเป็นองค์ความรู้เป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นข้อมูลให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ จากการดำเนินงานวิจัยจึงทำให้นักวิจัยชุมชนเกิดแนวคิดในการจัดทำเอกสารความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม เพื่อให้คนรุ่นใหม่และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจได้ศึกษาเรียนรู้

6.ในระยะแรกนักวิจัยชุมชน มีข้อจำกัดในเรื่อง เวลา อายุ ซึ่งส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล จึงได้มีการปรับแผนสร้างความเข้าใจเป็นรายบุคคล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้เกิดรวบรวมข้อมูลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

นอกจากนี้นายขจร มูลศรี ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าแหม ได้ฝากข้อคิดไว้แก่ชุมชน ก่อนการเสร็จสิ้นการทำเวทีในครั้งนี้ว่า หากชุมชนต้องอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษา ชุมชนควรประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางดำเนินชีวิตแบบไทลื้อ และนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแพร่ความรู้ไปสู่คนรุ่นหลังสืบไป

บทเรียนที่ได้รับ

มิตินักวิจัยชุมชน

1. ครูได้ความรู้และเทคนิคในการจัดกระบวนการ Facilitator ได้รับทราบผลที่เกิดขึ้นจากการวางแผนการทำงานที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อการวางแผนคนให้เหมาะสมกับงานที่ได้รับมอบหมาย
2. นักวิจัยชุมชนมีทักษะการคิดวิเคราะห์และทำงานเป็นระบบมากยิ่งขึ้น
3. นักวิจัยชุมชน ต้องลงพื้นที่เชิงลึกโดยการจัดเวที การสัมภาษณ์ การสอบถาม จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ได้ชุดข้อมูลที่จะทำเป็นจัดวิถีทัศน์ วิดีโอ ซีดี การขับลื้อ ภาษาล้านนา ปรากฏชาวบ้านพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ และแหล่งเรียนรู้ จากการมีส่วนร่วมของชุมชน

มิติชุมชน

1. ชุมชนได้วิธีคิดแบบใหม่เพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ ทั้งด้านการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ
2. ชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและชุมชน มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชน
3. ชุมชนมีการตื่นตัวและกระตือรือร้นต่อการทำวิจัย
4. ชุมชนสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนเกิดการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของ ครู กศน.

1. สร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ชุมชนให้ความไว้วางใจ มีความมั่นใจในการทำงานกับชุมชน ได้รับการยอมรับจากชุมชน
2. ได้เทคนิคการเข้าชุมชน

3. เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง ครู กศน.กับชุมชน
4. รู้สภาพบริบทของชุมชน สภาพชุมชนรู้วิธีการกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตชุมชนไทลื้อ
5. มีกระบวนการทำงานและกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ในการจัดกระบวนการคิด วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ
6. ได้ชุดเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลชุมชนที่สามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบ
7. ครูมีการวางแผนการทำงาน การสรุปปัญหาอุปสรรคหลังจากการจัดเวทีทุกครั้ง
8. การสรุปปัญหาอุปสรรค หลังจากการจัดเวทีทุกครั้งทำให้ครูรู้ถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ ในการจัดเวที และช่วยให้ครูนำมาปรับปรุงวิธีการจัดเวทีวิจัยครั้งต่อไปให้ดีขึ้น
9. ครูสามารถนำกระบวนการทางการวิจัยมาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนแก่นักศึกษาและการทำงาน กศน.
10. ครูมีความมั่นใจในการทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชุมชนให้การยอมรับทีมวิจัย ให้ความร่วมมือในการลงพื้นที่ในการจัดทำเวทีแต่ละกิจกรรม ซึ่งแตกต่างจากการเข้าชุมชนในครั้งแรกซึ่งชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หลังจาก ทีมวิจัยได้เข้าพื้นที่บ่อยขึ้น และได้เอาเครื่องมือไปทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ก็กล้าให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือดีขึ้น ยอมให้ข้อมูล กล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ประเพณี พิธีกรรม และวิถีการดำเนินชีวิต ที่เป็นจริง มีความรู้สึกไว้นับถือเชื่อใจกับทีมวิจัย มองเห็นคุณค่าของตนเอง คุณค่าต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงวิถีคิด และเห็นความสำคัญในการทำงานร่วมกับทีมวิจัย

การเปลี่ยนแปลงของ กศน.อำเภอ/ผู้บริหาร

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน ได้พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวิจัย นำเทคนิคกระบวนการวิจัยมาใช้ในการทำงานจนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กรในการทำงานในเชิงวิชาการ ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพให้กับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ในขณะเดียวกัน ผู้บริหารก็เป็นนักวิจัยร่วมกับครูไปด้วย ทำให้มีความเข้าใจในการทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น ให้การสนับสนุน ข้อเสนอแนะ และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับทีมวิจัย และมีการนำกระบวนการวิจัยมาใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้งานบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพตามรูปแบบการบริหารงานแบบ PDCA ไปในกระบวนการทำงานทุกขั้นตอน

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

ด้านประวัติศาสตร์

ทีมนักวิจัยชุมชน และทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้รับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์บ้านธาตุสบแวน มี 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง วัดพระธาตุสบแวน ตำบลหย่วน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2223 เป็นวัดเก่าแก่เป็นอันดับ 2 ของวัดบ้านคั่น ตำบลเจดีย์คำไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อจึงถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหาง อำเภอกิ่ง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหาง 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วน ได้ขอพระเจ้าล้านนาก็กลับมามีบ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านมาง และบ้านแพด ในปี พ.ศ.2370 ไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากเชียงม่วน มาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และได้ย้ายจากบ้านหย่วนมาอยู่ที่บ้านธาตุสบแวน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เกี่ยวกับเส้นทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเดิมทีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษชุมชนบ้านป่าแหมอพยพมาจากอำเภอเชียงคำแต่จากการสัมภาษณ์นายจรัส สมฤทธิ์ ภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวนให้ข้อมูลว่า “ บ้านธาตุสบแวน แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่า เมืองเชียงรุ่ง ไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อจึงถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหาง อำเภอกิ่ง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหาง 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วนได้ขอพระเจ้าล้านนาก็กลับมามีบ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านมาง และบ้านแพด” จากการคืนข้อมูลให้กับชุมชนพบว่ายังหาข้อสรุปไม่ได้เนื่องจากขาดบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร และข้อมูลดังกล่าวได้มาจากภูมิปัญญาที่เล่าสืบต่อกันมา

ด้านประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ

1. **พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง** มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน จากการศึกษาดูงานสัมภาษณ์ภูมิปัญญา พิธีบวงสรวงเทวดาประจำเมืองจะมีชื่อเรียกตามรากเหง้าถิ่นเดิมจากแคว้นสิบสองปันนา เช่น เทวดาเมืองมาง อพยพมาจากบ้านมางในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยยังคงใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมที่ได้อพยพออกมา ปัจจุบันเป็นชื่อหมู่บ้าน “บ้านมาง” ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และประชากรจากบ้านมางได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่เป็นหมู่บ้านป่าแหมปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อและนับถือเทวดาเมืองมาง เทวดาบ้านหย่วนของบ้านธาตุสบแวน อพยพมาจากบ้านหย่วนในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่โดยยังคงเรียกชื่อเดิมที่ได้อพยพมาคือบ้านหย่วน ปัจจุบันได้ตั้งอยู่ที่บ้านสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮนใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย แต่ในปัจจุบันประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อในพื้นที่อื่น ๆ ได้ เลือนหาย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย แต่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมยังคง อนุรักษ์ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ได้อย่างเหนียวแน่น มีการประกอบพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ตามประเพณี ของไทลื้อที่มีขั้นตอนที่หลากหลาย มีเอกลักษณ์เฉพาะของไทลื้อ และยังคงรูปแบบที่บ่งบอกถึงความ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3. พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า

พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าสำหรับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ยังให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมและยังคงสืบ สานอย่างต่อเนื่องและยังเป็นพิธีกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ให้มีความใกล้ชิด ให้มีความสนิทสนม ความรักและสามัคคีกันในหมู่เครือญาติ และการให้ความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษที่ ล่วงลับไปแล้ว และมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจะทำให้คนในครอบครัวมีความสุข ความเจริญ เพราะ มีผีปู่ย่าตายายคอยปกปักรักษาให้พ้นจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ และในส่วนของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม จะมีการเลี้ยงผีปู่ย่ารวมกันเพียงจุดเดียว ซึ่งแตกต่างจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 อำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่จะเลี้ยงผีปู่ย่ากันโดยเฉพาะครอบครัวของตนเองเท่านั้น

วิถีการดำเนินชีวิต

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม คือมีวิถีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักสะอาด อยู่แบบระบบเครือญาติ มีการปฏิบัติตามตามกฎกติกาข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน เอกลักษณ์ที่ เห็นได้ชัดเจนคือภาษาพูดและการแต่งกาย อาหารของชุมชนไทลื้อที่โดดเด่น ได้แก่ ห่อนึ่งตะ แอ่งและ และขนมดอกซ้อ แต่ในปัจจุบันพบว่า แนวโน้มในการอนุรักษ์และสืบทอดในภาษาพูดและการแต่งกาย ค่อยๆเลือนหายไปตามยุคสมัย เนื่องจากวิถีชีวิตในปัจจุบันต้องประกอบอาชีพและใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบ ไปตามสถานการณ์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต วัฒนธรรมด้านอาหารจะสามารถหา มารับประทานได้ขึ้นอยู่กัฤดูกาล หรืองานพิธีสำคัญของชาวไทลื้อ นอกจากนี้วัฒนธรรมเรื่องการแต่งกาย และอาหารไทลื้อนี้จะพบเห็นได้เฉพาะในงานประเพณีไทลื้อประจำปี ที่เน้นการประชาสัมพันธ์ และการ สร้างการยอมรับจากคนในสังคม เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ ด้านประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อ คือการถ่ายทอด เรื่องราวแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การย้ายถิ่นฐาน และการสืบเครือญาติของชาวไทลื้อ ตลอดจนการ บันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ด้านประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทาง สังคมของชาวไทลื้อ คือรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน โดยยึดถือแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกัน มาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนที่มีการยึดถือแนวปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมทางสังคมตามความ เชื่อ ความศรัทธา ความเคารพรัก ความกตัญญู

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อให้คงอยู่คู่สังคมไทย มีแนวทางในการดำเนินงานคือการส่งเสริม ด้านการแต่งกาย และการพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และเป็นแนวปฏิบัติที่เป็น รูปธรรม สามารถดำเนินการได้ โดยการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่น โดยยึดถือ

ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม การให้การยอมรับซึ่งกันและกัน การยอมรับและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของไทลื้อให้แก่บุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ การเผยแพร่ความเป็นไทลื้อให้คนทั่วไปได้รู้จัก

นอกจากนี้ แนวคิดในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทลื้อ โดยการจัดทำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางพิธีกรรม เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อจัดทำเป็นเอกสาร เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่ และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีชาวไทลื้อให้คงอยู่ต่อไป

จากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ได้ข้อค้นพบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา สรุปได้ดังนี้

1) กลไกที่ช่วยยึดโยงคนในชุมชน รุ่นเก่า-ใหม่ ประกอบด้วยประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เป็นกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยให้คนในชุมชน ทั้งคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคมที่ทำให้ระลึกถึงบรรพบุรุษที่ได้เป็นผู้ก่อตั้งบ้านเรือน ให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความรักใคร่สามัคคีกัน

การเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นพิธีกรรมแสดงถึง การระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปแล้วในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ลูกหลานไทลื้อบ้านป่าแขมที่ไปอาศัยอยู่ต่างถิ่น ก็จะต้องเคารพและนับถือปู่ย่า ถึงแม้ว่า ท่านจะล่วงลับจากไปนานแล้วก็ตาม ก็ยังประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า ทุกคนที่ไปอาศัยอยู่ที่อื่น ก็จะมาเข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า แสดงถึงการมีจิตสำนึก รำลึกถึงบุญคุณที่ท่านได้เลี้ยงดูมา ตั้งแต่อดีต มีความเชื่อว่า จะทำให้ชีวิตส่วนตัวและครอบครัว มีความหวังและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มีความเจริญรุ่งเรือง ปัดเป่าเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดี ดังนั้น บรรพบุรุษและลูกหลานชาวไทลื้อบ้านป่าแขม จึงมีสิ่งที่ยึดโยงจิตใจให้หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างเหนียวแน่น ทำให้คนในครอบครัวมีความผูกพัน เป็นการบ่มนิสัยให้คนในครอบครัวมีความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณ มีความสามัคคีรักใคร่กัน ครอบครัว อันจะทำให้ครอบครัวมีความสุข สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ให้เป็นไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดการยึดโยงคนในชุมชน โดยเริ่มจากคนรุ่นใหม่ให้ความเคารพนับถือ เชื้อฟังคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ได้สร้างแนวทางปฏิบัติ พิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีความเชื่อว่า ถ้าครอบครัวใดประกอบพิธีกรรม “ขึ้นบ้านใหม่” จะส่งผลให้ครอบครัวนั้นอยู่เย็นเป็นสุขประสพแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง จะเห็นได้ว่าลูกหลานของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมจะตั้งถิ่นฐาน หรือประกอบอาชีพที่แห่งหนใดก็ตาม เมื่อมีการ “ขึ้นบ้านใหม่” ก็จะมาถอยกลับมาตั้งถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเพื่อการมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ ดังกล่าว ซึ่งแสดงถึงการยึดโยงคนในชุมชนไทลื้อว่ามีความรัก สามัคคี มีความผูกพันกันในสายเลือดอย่างแน่นแฟ้น ทำให้ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมมีอัตลักษณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่เครือญาติและบุคคลในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถทำร่วมกันได้ และเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชาวไทลื้อได้เป็นอย่างดี เป็นการรักษา สืบทอด ประเพณีของชาวไทลื้อที่เห็นได้ชัด นอกจากนี้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของชุมชน ยังช่วยยึดโยงให้คนในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน ไม่เกิดปัญหาสังคม ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

2) การเรียนรู้ร่วมกัน จากการดำเนินงานวิจัย ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนที่เด่นชัด ได้แก่ความเชื่อของคนในชุมชน เช่น ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ ที่สามารถยึดโยงคนในชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคี และเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทลื้อ

3) การขยายผลแนวคิด

จากการดำเนินงานวิจัย ทำให้เกิดการขยายผลแนวคิดให้กับนักวิจัยครู กศน. อำเภอเชียงม่วน ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ การบวงสรวงเทวดา การเลี้ยงผีปู่ย่า และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานการจัดการศึกษาตลอดชีวิต การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ให้กับกลุ่มเป้าหมายของ กศน.อำเภอเชียงม่วน นอกจากนี้ได้มีแนวคิดในการคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้นำไปใช้ประโยชน์ และเผยแพร่ให้กับคนรุ่นใหม่และบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจ

นอกจากนี้ทางทีมวิจัยชุมชนเกิดแนวคิดในการบริหารจัดการชุมชนแบบเป็นคัมภีร์ ในการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อ การส่งเสริมการแต่งกายและการพูดภาษาไทยลื้อ และมีแนวคิดในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อ โดยการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ เพื่อให้คนทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

4) การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

ปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อบ้านป่าแขมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จะเห็นได้จากวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ในอดีตชาวไทลื้อบ้านป่าแขมจะแต่งกายชุดไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคือผู้หญิงสวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด ซึ่งสมัยโบราณผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าทอย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำ หรือสีครามล้วนไม่มีแถบ แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอย มีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็กๆที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกกลอยขึ้นทั้งสองข้าง ปัจจุบันสับเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่างๆประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกันเพื่อความสวยงามตามสมัยนิยม ส่วนภาษาไทลื้อ ชาวไทลื้อในอดีตพูดภาษาไทลื้อได้ทุกคน ใช้ภาษาไทลื้อในการสื่อสาร แต่ปัจจุบันไม่นิยมพูดภาษาไทลื้อโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ พูดภาษาไทลื้อไม่เป็น และไม่มีการถ่ายทอดภาษาไทลื้อให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ ทำให้ภาษาไทลื้อเลือนหายไปโดยคนรุ่นใหม่พูดภาษากำเมืองหรือภาษาล้านนาแทน ส่วนวัฒนธรรมด้านอาหารการกินก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังมีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์หลงเหลืออยู่บ้าง เช่นการทำขนมดอกซ้อ การทำขนมปาดในงานบุญต่างๆ ประเพณีที่เป็นความเชื่อที่ชาวไทลื้อบ้านป่าแขมที่ยังคงอนุรักษ์ไว้อย่างเหนียวแน่นก็คือ ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า และประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ ซึ่งในปัจจุบันชาวไทลื้อบ้านป่าแขมได้อนุรักษ์และถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับชุมชนแห่งนี้

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า กลไกที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม คือ 1.ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง 2. ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า 3. ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยยึดโยงคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน แสดงออกถึงการสืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อได้อย่างเหนียวแน่น เพราะกิจกรรมทางสังคมดังกล่าวมีการปฏิบัติเป็นประจำ

นอกจากนี้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา และข้อมูลวิถีการดำเนินชีวิตของไทลื้อในชุมชนยังช่วยให้คนในชุมชนเกิดความรักใคร่สามัคคีกัน มีการช่วยเหลือซึ่งและกัน ช่วยยึดโยงให้คนในชุมชน

มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสามัคคี ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีการสืบทอดวัฒนธรรมด้านการแต่งกายและการพูดภาษาไทย ทำให้ไม่สูญหายไปจากสังคมไทย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย โดยแบ่งการนำเสนอตามกระบวนการวิจัย 4 ตอน ดังนี้

จากการดำเนินการวิจัยตามแผนการดำเนินกิจกรรม กิจกรรมพบว่า กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และวัฒนธรรมไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การนับถือเทวดา การเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ ตลอดจนการแต่งกาย อาหาร และภาษาไทยที่ใช้ในการสื่อสาร เนื่องจากทั้ง 2 แห่ง มีการอพยพ ย้ายถิ่นฐานมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือมาจากไทลื้อสิบสองปันนา จึงทำให้มีประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และวิถีการดำเนินชีวิต ที่มีความคล้ายคลึงกัน

แนวทางในการอนุรักษ์ สืบสาน สืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อที่เด่นชัด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการส่งเสริมด้านการพูดภาษาไทย โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก และการใช้ข้อบังคับของชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมหรือการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

นอกจากนี้ส่วนของนักวิจัยและตัวแทนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม มีความต้องการให้มีการสืบทอดประเพณีของชาวไทลื้อ เกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่ การเลี้ยงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และสืบทอดประเพณีไทลื้อต่อไป

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว สอดคล้องกับ ปรัชญาคิดเป็น ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีความเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสังขธรรมสามารถแก้ไขได้ การคิดที่ดีต้องให้ข้อมูลหลายๆด้าน ตนเอง สังคม วิชาการ รู้ว่าข้อมูลเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บุคคลสนใจที่จะวิเคราะห์ข้อมูลอยู่เสมอรู้ว่าการกระทำของตนมีผลต่อสังคมแล้ว ตัดสินใจแล้วสบายใจ และเต็มใจรับผิดชอบ รู้จักการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันอย่างมีระบบรู้จักชั่งน้ำหนักคุณค่า

สอดคล้องกับ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่ว่า เป็น "หนทางทั้งหมดแห่งการดำเนินชีวิต" ซึ่งรวมถึงกฎกติกาแห่งกิริยามรรยาท การแต่งกาย ศาสนา พิธีกรรม แห่งพฤติกรรม เช่น กฎหมาย และศีลธรรม ระบบของความเชื่อรวมทั้งศิลปะ เช่น ศิลปะการทำอาหาร

สอดคล้องกับหลักการของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ที่ว่า ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้วมีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือให้คุณค่าแก่ความเป็นคน และแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของธรรมชาติการเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้มีปัจจัยใหม่เข้ามาแต่สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่ วัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุดจะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกในชุมชน มีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน ซึ่งชุมชนมีสถานะเป็นสถาบันหนึ่ง ที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีโครงสร้าง กลไกภายในเป็นระบบ ๆ หนึ่งของตัวเอง เป็นรูปแบบสังคมที่มีอายุยืนนาน ไม่ว่าธรรมชาติข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนก็คงทนมาเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปีลักษณะเช่นนี้

คือ มีความเป็นสังคมในตัวของมันเองแสดงถึงความเป็นสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เป็นอิสระมีแบบแผนระบบการผลิตระบบ การจัดการทรัพยากร ระบบสุขภาพ ระบบความรู้ ระบบการเรียนรู้ ศึกษา ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของตนเอง ถือเป็นวัฒนธรรมนานาชาติที่ชุมชนหมู่บ้านชนชาติต่าง ๆ ใช้ร่วมกันอย่างสมัครใจ ถือเป็นวัฒนธรรมร่วม

สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของโอคเลย์ (Oakley, 1984:17) ได้กล่าวว่าแนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้เกี่ยวข้องกับอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชน นั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับรายงานการศึกษาชุมชนของ สุชาติดา จักรพิสุทธิ์ (ออนไลน์. 2547) ในการศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

1) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2.) ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้งค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วมในแสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความเสน่หา

นอกจากนี้ยังพบว่า มีความสอดคล้องกับความเชื่อ (Beliefs) ซึ่งความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบังเกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปิศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัยต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มิอาจอธิบายหรือทำนายได้อย่างแน่นอน ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อ ได้แก่ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลาง ของขลัง ผีสาง นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น

ความเชื่อและศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้นำไปใช้ในทางต่างๆ จึงนับเป็นตัวจักรและปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม ความคิดโดยรวมของคนเปลี่ยนแปลง เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มีปัญหาใหม่ๆ เกิดขึ้น ศาสนาย่อมมีส่วนช่วยแก้ไขหรือทำให้ปัญหาซับซ้อนขึ้นได้

สังคมไทยร่วมสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสของศาสนาใหม่ๆ หรือแนวใหม่ๆ ในศาสนาหลักแต่เดิม

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม บนพื้นฐานความเชื่อทางสังคมร่วมกัน โดยการร่วมกันประกอบพิธี

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ ด้านประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อ คือการถ่ายทอดเรื่องราวแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การย้ายถิ่นฐาน และการสืบเครือญาติของชาวไทลื้อ ตลอดจนการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ด้านประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางสังคมของชาวไทลื้อ คือรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน โดยยึดถือแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการยึดถือแนวปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ตามความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพ รัก ความกตัญญู

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อให้คงอยู่คู่สังคมไทย มีแนวทางในการดำเนินงานคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สามารถดำเนินการได้ โดยการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม การให้การยอมรับซึ่งกันและกัน การยอมรับและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของไทลื้อให้แก่บุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ การเผยแพร่ความเป็นไทลื้อให้คนทั่วไปได้รู้จัก

นอกจากนี้ แนวคิดในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทลื้อ โดยการจัดทำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางพิธีกรรม เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อจัดทำเป็นเอกสาร เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่ และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีชาวไทลื้อให้คงอยู่ต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ปัญหาและอุปสรรค

ระดับบุคคล

1. ครู กศน. ซึ่งครูเห็นว่างานวิจัยเป็นเรื่องที่ยาก คณะครู กศน. ยังไม่เข้าใจในรูปแบบและกระบวนการทำวิจัยท้องถิ่นครบทุกขั้นตอน รวมถึงการปรับวิธีคิดที่ชัดเจน

2. ครูขาดความรู้ ความเข้าใจในการเขียนรายงานความก้าวหน้า และไม่มีทักษะในการจัดกระบวนการในการการนำมาซึ่งข้อมูลของชุมชน

3. ภาระงานและหน้าที่รับผิดชอบของครู กศน. มีมากเกินไป ทำให้การเข้าชุมชนเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยซึ่งบางคนไม่มีทักษะ และความถนัดในการจัดกระบวนการ ทำให้ไม่มีความเชื่อมั่นในการจัดกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทีมวิจัยหลักในส่วนของชุมชน บางคนยังไม่เห็นความสำคัญของกระบวนการวิจัย และยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

5. ชุมชนยังไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญกับเครื่องมือในกระบวนการจัดกิจกรรม และบางครั้งทีมวิจัยไม่ได้อธิบายความหมายและความสำคัญของเครื่องมือทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน

5.2.2 ข้อเสนอแนะในมุมมองชุมชน / หน่วยงาน

1. มุมมองของชุมชน ควรพัฒนาทีมวิจัยชุมชนทุกคนให้มีทักษะในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. ให้ทีมพี่เลี้ยงเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัยอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. ผู้บริหารควรเข้าร่วมกับนักวิจัยชุมชนทุกเวที เพื่อช่วยการในการทำงาน และช่วยแก้ปัญหาในการตัดสินใจ

5.2.3 ข้อเสนอแนะจากทีมกลไกพี่เลี้ยงพะเยา

1. บ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทำการศึกษาวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาเพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม ที่ขับเคลื่อนในมิติต่างๆ โดยผ่านกระบวนการและการใช้เครื่องมือที่หลากหลายทั้ง Time Line ปฏิทินฤดูกาล และ Mind

Mapping มาใช้สืบค้นข้อมูลเพื่อให้เหมาะกับคนและบริบทของพื้นที่ ซึ่งกำหนดประเด็นที่จะศึกษาได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเนื้อหาแต่ละประเด็นครอบคลุม การวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ชัดเจน มีข้อมูลการอพยพย้ายถิ่นฐาน จะเห็นได้ว่า ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นกลไกสำคัญตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าคนรุ่นหลังจะเพิ่งรับทราบ และปฏิบัติตามมา โดยไม่เข้าใจจริงว่ารากเหง้าประวัติศาสตร์ของชุมชนเป็นมาอย่างไร แต่ก็ได้ปฏิบัติ สืบทอดผูกพันกันมาจนเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ดำรง สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนไทลื้อ ที่มันักวิจัยชุมชนควรเป็นผู้นำพาเยาวชนชนกลุ่มใหม่ทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจริงจัง เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และสำนึกรับผิดชอบต่อบรรพบุรุษ ด้านวัฒนธรรมแต่โบราณและนักวิจัยต้องเร่งสืบค้นข้อมูลที่มาของชื่อหมู่บ้าน ป่าแหม เป็นมาอย่างไร จึงตั้งชื่อป่าแหม เนื่องจากคำถามในเครื่องมือยังไม่ส่ง หลักฐานการตั้งชื่อหมู่บ้าน ควรค้นหาคำว่า “ป่าแหม” ว่ามีที่มาอย่างไร เพื่อความชัดเจนถูกต้องและจะได้เห็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน ถึงมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมของพวกเขา

ด้านกระบวนการเรียนรู้ของนักวิจัยชาวบ้านยังขาดความจริงจังและต่อเนื่องของนักวิจัยเอง เนื่องจากปัญหาเรื่องเวลาและอาชีพ ดังนั้น ครู กศน. นักวิจัยชุมชน ต้องปรับปรุงพัฒนาจัดเวลาให้ตรง ชาวบ้านและปรับปรุงเครื่องมือให้ตรงและเหมาะสมกับอาชีพกับสภาพบริบทของคนในชุมชนให้มากที่สุด เพื่อจะได้ข้อมูลครอบคลุมทุกประเด็นและครอบคลุมกลุ่มคนที่ให้ข้อมูล ซึ่งประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูล น่าสนใจมาก หากขาดการวิเคราะห์แม่นยำ และเครื่องมือคำถามไม่ครอบคลุมก็จะทำให้ขาดเสน่ห์ของประวัติศาสตร์และประเพณีดั้งเดิมไป

และในละประเด็นครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการรู้ แต่เครื่องมือไม่ครอบคลุมข้อมูลที่ควรจะรู้ เช่น ที่มาของคำว่า “ป่าแหม” “ว่าทำไมจึงตั้งชื่อนี้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. ให้ทีมนักวิจัยสร้างเครื่องมือเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ซึ่งเหตุการณ์การตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ป่าแหม” และนำมาเพิ่มเติมในบทที่ 1 ให้สมบูรณ์มากขึ้น
2. ผู้บริการโครงการซึ่งเป็นนักวิจัยอยู่แล้วการร่วมกระบวนการในช่วงที่จะสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก้ปัญหา หรือตัดสินใจเมื่อนักวิจัยเจอปัญหา/อุปสรรค การได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถนำมาพัฒนาชุมชน พัฒนาการให้รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะและตัดสินใจ โดยผู้บริหารหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จะสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น . สืบค้น 29 เมษายน 2562.
จาก <http://www.chumphon2.mju.ac.th/km.แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น>
ผศ.ดร.บัญญัติ แก้วส่อง.งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR). สืบค้น 29 เมษายน 2562. จาก <https://www.vijaitongtin.com>
ว่าที่ พ.ต.ดร. ณัฐพล ตันมิ่ง. ประวัติชาวไทลื้อ. สืบค้น 30 เมษายน 2562 . จาก <https://www.gotoknow.org/posts/187548>
วิกิพีเดีย .ไทลื้อ . สืบค้น 30 เมษายน 2562 . จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ไทลื้อ>
ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์.(2550). คิดเป็นคือคิดพอเพียง. กรุงเทพฯ : วารสาร กศน.เพื่อการเรียนรู้
ชุมพล หนูสง และคณะ. (2544). ปรัชญาคิดเป็น. (หนังสือรวบรวม คำบรรยายและบทสัมภาษณ์
ดร.โกวิท วรพิพัฒน์. 2544. ในโอกาสต่างๆ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรไทย
ทองอยู่ แก้วไทรฮะ. (2550). คิดเป็น: เพื่อนเรียนรู้สู่อนาคต วารสาร กศน.เพื่อนเรียนรู้ มีนาคม 2550,
9-11
สุทธิพงษ์ โพงจำม . 2559.งานวิจัย รูปแบบการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีการเล่นของชุมชนต่อเด็ก
และเยาวชน บ้านหัวฝาย ตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
พระปลัดประจวบ วุฒิจารี .2559 . งานวิจัยกระบวนการสืบค้นความหมาย คุณค่า และการถ่ายทอด
วัฒนธรรมประเพณี ของคนในชุมชนวัดกัญจนนิธยาราม (ป่าไผ่) หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 10
ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ณัฐวุฒิ เเงะหวาน. 2556. งานวิจัยการศึกษาภูมิปัญญาอัตลักษณ์และยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทลื้อ
(ลายน้ำไหล)บ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
เอี่ยมพร จรนามล.2562. งานวิจัยโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
องค์ สุริยเมฆะ. (2558). สถานภาพการศึกษาชาติพันธุ์ไทลื้อตั้งแต่ พ.ศ.2480 – 2540:มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
องอาจ อินทนิเวศ.2556.งานวิจัยภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ในพื้นที่เทศบาล
ตำบลบ้านดู่จังหวัดเชียงราย
ศราวุธ หล่อดี .2558.งานวิจัยโลกทัศน์ของชาวไทลื้อจากคำประสมที่มีคำว่า “หัว”
ในภาษาไทลื้อ
รุ่งรัตน์ พลรัตน์ . 2559.ภูมิปัญญาด้านอาหารพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
จินตวิรี เกษมสุข. (2554). เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเองการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม
จุฬารัตน์ ชมพันธุ์. (2554). การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน”ใน“The Public
Participation Handbook : Making Better Decisions through Citizen Involvement”
ในบริบทประเทศไทย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ณัฐวุฒิ เเงะหวาน และ พิระพันธ์ ศรีอ้าย. (2556). การศึกษาภูมิปัญญาอัตลักษณ์และยกระดับผลิตภัณฑ์
ผ้าทอไทลื้อ(ลายน้ำไหล)บ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย:มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงราย.

องอาจ อินทนิเวศ. (2556). ภูมิปัญญาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทเขิน ไทลื้อ และลาหู่ในพื้นที่เทศบาล
ตำบลบ้านดู่จังหวัดเชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

อดิษฐ์ บัณฑิต .ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.(2552). สืบค้นจาก <http://www.titpa.or.th /writer/read>.

ความเชื่อและศานากับสังคมไทย สืบค้น 3.0 เมษายน 2562 จาก

<https://sites.google.com/site/thaistudie/thuk-bth-mi-khru-ba-xacary/home/khwam-.cheux-laea-sasna-ni-withi-chiwit-thiy>.

สำลี เจริญชัย.ความหมายของวัฒนธรรม, สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/377088>.,

สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2562

บ้านจอมยุทธ(นามแฝง) .กำเนิดวัฒนธรรม . สืบค้นจาก

https://www.baanjommyut.com/library_2/extension-1/culture/03.html. สืบค้นเมื่อวันที่

3 กรกฎาคม 2562

ชาคริต สิทธิฤทธิ์.(2559). จับต้องได้ - จับต้องไม่ได้ : ความไม่หลากหลาย ในความหลากหลายของมรดก

ทางวัฒนธรรม .สืบค้นจาก <file:///C:/Users/ACER%20A515-51G/Downloads/467-809-1-PB%20วัฒนธรรมจับต้องได้%20จับต้องไม่ได้.pdf> , สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2562.

ภาคผนวก ก

กิจกรรมการลงเวทีเก็บรวบรวมงานวิจัย

จากการวางแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมสำหรับการดำเนินงานเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 5 กิจกรรม โดยแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

กิจกรรมที่ 1) เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้
ครั้งที่ 1 ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ในส่วนของทีมครู กศน.และทีมนักวิจัยหลักในชุมชนในเรื่อง กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วนจังหวัดพะเยาโดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มใหญ่ ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน การมอบหมายหน้าที่ การดำเนินงานวิจัย ท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของทีมนักวิจัยชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของเวที **ครั้งที่ 2** ประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับทีมชุมชน เพื่อ สร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน โดยใช้กระบวนการประชุมย่อย ชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และร่วมกันวางแผนการดำเนินงานวิจัย ท้องถิ่น ตลอดจนการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนของการลงเวทีในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 2) เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็น ที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม (3) วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยัง กลไกทางวัฒนธรรมที่ยังยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัยส่งผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบ โดยจัดกิจกรรมจำนวน 3 ครั้ง ดังนี้ **ครั้งที่ 1** การออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล โดยใช้กิจกรรมประชุมกลุ่มใหญ่ โดยการอบรม อธิบายเครื่องมือแต่ละประเภทให้กับทีมนักวิจัยคนอื่นๆ โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกัน และให้ทีมนักวิจัยช่วยกันเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการเก็บ ข้อมูลในเวทีถัดไป **ครั้งที่ 2 และ 3** การเก็บข้อมูล โดยนำเครื่องมือที่ได้มาเก็บข้อมูล เพื่อนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้ง 3 ทั้งประเด็น คือ (1) ประเด็นประวัติศาสตร์ (2) ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ (3) วิธีการดำเนินชีวิต โดยใช้กระบวนการ Focus Group ภายใต้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านเครื่องมือ Time Line และปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม

กิจกรรมที่ 3) เวทีทบทวนข้อมูล/เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือมาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน การแก้ไข ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ขาด โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping ผ่านกระบวนการ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า หลังจากนั้น นำข้อมูลกลไกทางวัฒนธรรม ในเชิงลึกทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ได้มารวบรวมและสรุปร่วมกัน

กิจกรรมที่ 4) เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 สรุปรข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ประเด็น เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชน จัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ โดยกระบวนการจัดเวทีกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์คุณค่า ให้นักวิจัยทุกคนร่วมกันวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน **ครั้งที่ 2** สรุปรองค์ความรู้จากการลงเวที โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประมวลองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนบ้านป่าแหม

กิจกรรมที่ 5) เวทีสรุปผลการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 เพื่อสรุปกลไกทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ระยะที่ 1 เพื่อนำไปขับเคลื่อนในระยะที่ 2

2. ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

จากการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานไว้ 2 ข้อ ซึ่งประกอบด้วย

1. วิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ
2. ศึกษากลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

ซึ่งแต่ละวัตถุประสงค์ได้ออกแบบกิจกรรมให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องไว้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ

กิจกรรมที่ 1 เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน

กิจกรรมที่ 1 ครั้งที่ 1 เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ในวันที่ 29 กันยายน 2560 เวลา 08.00 -12.00 น. ณ ศาลา อเนกประสงค์บ้านป่าแหม โดยมีผู้เข้าร่วมคือ ทีมวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน และทีมที่ปรึกษา จำนวน 3 คน รวมเป็น 25 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจ การเตรียมความพร้อม และวางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยท้องถิ่น ในเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

กระบวนการทำงานวิจัย เริ่มจากการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานของทีมนักวิจัย โดยมีนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นายพิภพ ทราญคำ ทำหน้าที่คอยช่วยประสานการทำงานทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-Facilitator) นางสาวณิชาภัทร เชื้อหม่อ ทำหน้าที่บันทึกหลักสมุด นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว และนางสาวภัศรชนก อินธิยา ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลทั้งหมด

หัวหน้าโครงการวิจัย นางจรรุณี แก้วประภา กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์ ความเป็นมา และการดำเนินงานของโครงการวิจัย เรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานวิจัย คือ

1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมที่หล่อบ้านป่าแหมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ
 2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนที่หล่อบ้านป่าแหม
- การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้**

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 ปี 4 เดือน (16 เดือน) แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 วิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมที่หล่อบ้านป่าแหมที่ ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ

(ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 – 30 เมษายน 2561) ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

1.เวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน

2.เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูลเพื่อจำแนก กลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ

- ประเด็นประวัติศาสตร์
- ประเด็นประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ
- ประเด็นวิถีการดำเนินชีวิต

3. เวทีทบทวนข้อมูล เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น

- ประเด็นประวัติศาสตร์
- ประเด็นประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ
- ประเด็นวิถีการดำเนินชีวิต

4. เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

5. เวทีสรุปผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 และจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1

6. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานและนำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการร่วมกับ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ระยะที่ 2 ศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนที่หล่อบ้านป่าแหม

(ตั้งแต่ 1 พฤษภาคม 2561- 31 ธันวาคม 2561) โดยมีแผนการดำเนินงานดังนี้

1. เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2

2. ศึกษาฐานานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนที่หล่อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลเชียงม่วน ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

3. เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาฐานานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนที่หล่อ

4. การเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนที่หล่อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนที่หล่อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ณ หอประชุมบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

5. เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนที่หล่อบ้านป่าแหม

ครั้งที่ 1 เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

ครั้งที่ 2 เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

ครั้งที่ 3 เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา)

ครั้งที่ 4 เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ(วันขึ้นบ้านใหม่)

6. เวทีสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม

7. เวทีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

หัวหน้าโครงการฝ่ายชุมชน นายจร มูลศรี ได้เล่าถึงบริบทของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ว่ามีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับเนินเขา และป่าไม้มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,274 ไร่ มีป่าชุมชนที่รับผิดชอบ ประมาณ 76 ไร่ มีประชากร 436 คน หรือ 134 ครัวเรือน ประชากรกว่า 90 % เป็นคนไทลื้อย้ายมาจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน บริเวณนี้เต็มไปด้วยหญ้าแหม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆ ไปว่า “ทุ่งแหม” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านป่าแหม” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมาง โดยการนำของ พ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจينا มูลศรี ได้อพยพมาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ.2482 ได้มีกลุ่ม พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอัน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรีและครุตะ เร่งเร็ว ได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้น จึงให้ชื่อบ้านนี้ว่าบ้านป่าแหมจนกระทั่งปี พ.ศ.2500 ทางหน่วยงานราชการเห็นว่าหมู่บ้านนี้ ได้มีราษฎรเพิ่มมากขึ้นและเพื่อสะดวกในการปกครองดูแลให้ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้อนุมัติจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้าน บ้านป่าแหม ขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมี นายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และชาวไทลื้อบ้านป่าแหม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษา ไทลื้อและการแต่งกายของชาวไทลื้อ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีคุณค่า ของชุมชนชาวไทลื้อ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมา ความผูกพันและวิถีชีวิตชาวไทลื้อแห่งนี้ สันนิษฐานจากการที่มีเครื่องมือเก่า ๆ ที่หลงเหลืออยู่ เช่น กิ๋ทอผ้าที่ปั่นด้วย มีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประเพณีบวงสรวงผีปู่ย่า ประเพณีงานศพ การขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ และงานแต่งงาน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรบ้านป่าแหม คือการทำเกษตร มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีลักษณะของการเป็นเครือญาติ และเห็นความสำคัญช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอาชีพการจัดตั้งกองทุนการเงิน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อระดมทุนและคืนประโยชน์ให้กับสมาชิก ได้แก่ กลุ่มกองทุนปั้มน้ำมัน ชุมชนบ้านป่าแหม กลุ่มน้ำดื่มชุมชน กองทุนข้าวที่เข้มแข็ง จนสามารถซื้อรถดูดข้าวใช้เองได้ในชุมชน

จากนั้นนายอุดร คำบุญเรือง แนะนำทีมวิจัยชุมชนจำนวน 22 คน ประกอบด้วยคือ

1. ทีมวิจัยครู 10 คน ได้แก่

1.1 นางจารุณี แก้วประภา	ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอเชียงม่วน
1.2 นางภานิษา เชื้อเมืองพาน	ครูผู้ช่วย
1.3 นายปิติพล วงศ์กะโซ่	ครู อาสาสมัคร
1.4 นายไชยพจน์ สมภาร	ครู กศน.ตำบล
1.5 นายอุดร คำบุญเรือง	ครู กศน.ตำบล
1.6 นายพิภพ ทรายคำ	ครู กศน.ตำบล
1.7 นางนงนภัส สมภาร	ครู กศน.ตำบล
1.8 นางสาวสุชาดา มั่งมูล	ครู กศน.ตำบล
1.9 นางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ	ครู ผู้สอนคนพิการ
1.10 นางสาวภัศรชนก อินธิยา	บรรณารักษ์อัตราจ้าง

2. ทีมวิจัยชุมชน 12 คน ได้แก่

2.1 นายขจร มุลศรี	ผู้ใหญ่บ้านป่าแหม หมู่ 4
2.2 นายถนัด มุลศรี	รอง นายก อบต.บ้านมาง
2.3 นายประเสริฐ มุลศรี	ประธานผู้สูงอายุบ้านป่าแหม
2.4 นายวุฒิชาติ อุ่นกันทะ	เลขาฯ
2.5 นายศรีมูล กันมา	สมาชิก อบต.บ้านมาง
2.6 นายสาย มุลศรี	สมาชิก อบต.บ้านมาง
2.7 นายปั่น วงศ์ใหญ่	ประธานผู้สูงอายุตำบลบ้านมาง
2.8 นางสุพัฒน์ มุลศรี	ประธานแม่บ้านป่าแหม
2.9 นางพงศ์ศิลป์ วิลาลัย	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข
2.10 นายหวัด มุลศรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าแหม
2.11 นายสกล น้ำสา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าแหม
2.12 นายวิชัย คำเย็น	ข้าราชการครูบ้านาญ

3. ที่ปรึกษา จำนวน 3 คน คือ

3.1 นางกัญญา วงศ์ใหญ่ ครู คศ.3	ที่ปรึกษาด้านการศึกษา
3.2 นายคำรณ มุลศรี ข้าราชการบ้านาญ	ที่ปรึกษาด้านภูมิปัญญาอักษรล้านนา
3.3 นายสมควร มุลศรี ผู้ใหญ่บ้านป่าแหม หมู่ที่ 8	ที่ปรึกษาด้านความเป็นมาของชุมชนไหล่บ้านป่าแหม

จากนั้นชี้แจงบทบาทหน้าที่ของการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ

1. Fa (Facilitation) ทำหน้าที่ เป็นวิทยากรหลักในการนำเวที กระตุ้นผู้เข้าร่วมเวที ให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ
2. Co-fa (Co Facilitation) ทำหน้าที่ เป็นผู้ช่วย Fa (Facilitation)
3. เลขาคณะ ทำหน้าที่ ผู้เขียนกระดาน ในหัวข้อประเด็นต่าง ๆ
4. ผู้ประมวลผล ทำหน้าที่ ประมวลผลทางข้อมูลเป็นการนำข้อมูล ที่เก็บรวบรวมได้จากการจัดเวที

5. ผู้จัดบันทึก ทำหน้าที่ บันทึกข้อมูลในการจัดทำเวทีในทุกขั้นตอน
6. ผู้บันทึกภาพ/วิดีโอ ทำหน้าที่ บันทึกรูป/วิดีโอ ในการจัดทำเวที
7. ผู้ช่วย เลขาคณะ ทำหน้าที่ ผู้ช่วยเขียนกระดาน

หลังจากนั้นกำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงานวิจัย เพื่อความสะดวก และง่ายต่อการสืบค้นข้อมูล โดยใช้กระบวนการประชุมกลุ่มใหญ่ เพื่อวางแผนและหาแนวทางร่วมกัน ตาม 3 ประเด็นที่กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นประวัติศาสตร์ มีทีมวิจัยครู และทีมวิจัยชุมชน คือ
นางภานิษา เชื้อเมืองพาน ครูผู้ช่วย
นางสาวสุชาดา มั่งมูล ครู กศน.ตำบล
นางสาวนิชาภัทร เชื้อหมอ ครูผู้สอนคนพิการ
นายถนัด มุลศรี รองนายก อบต.บ้านมาง
นายหวัด มุลศรี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าแหม

- | | |
|--------------------|----------------------------|
| นายสกล น้ำสา | ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านป่าแหม |
| นายประเสริฐ มูลศรี | ประธานผู้สูงอายุบ้านป่าแหม |
2. ประเด็นประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม มีทีมวิจัยครู และทีมวิจัยชุมชน คือ
- | | |
|------------------------|-----------------------------|
| นางนงนภัส สมภาร | ครู กศน.ตำบล |
| นายอุดร คำบุญเรือง | ครู กศน.ตำบล |
| นางสาวภัศรชนก อินธิยา | บรรณารักษ์อัตราจ้าง |
| นายปั่น วงศ์ใหญ่ | ประธานผู้สูงอายุตำบลบ้านมาง |
| นายวุฒิชชาติ อุ่นกันทะ | เลขานายก อบต.บ้านมาง |
| นายศรีมูล กันมา | สมาชิก อบต.บ้านมาง |
| นายสาย มูลศรี | สมาชิก อบต.บ้านมาง |
3. ประเด็นวิถีการดำเนินชีวิต มีทีมวิจัยครู และทีมวิจัยชุมชน คือ
- | | |
|----------------------|---------------------------------|
| นายไชยพจน์ สมภาร | ครู กศน.ตำบล |
| นายพิภพ ทราญคำ | ครู กศน.ตำบล |
| นายปิติพล วงศ์กะโซ่ | ครู อาสาสมัคร ฯ |
| นายขจร มูลศรี | ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 |
| นายพงษ์ศิลป์ วิลาชัย | พยาบาลวิชาชีพ |
| นายวิชัย คำเย็น | ข้าราชการบำนาญ |
| นางสุพัฒน์ มูลศรี | ประธานแม่บ้าน |

จากการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 1 ทำให้ทีมนักวิจัยเข้าใจวัตถุประสงค์โครงการวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา มีความพร้อม มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย ครู กศน. และทีมนักวิจัยชุมชน และทราบถึงบทบาทหน้าที่การดำเนินการวิจัย การกำหนด วัน/เวลา สถานที่ ที่เหมาะสมในการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลอย่างชัดเจน และครู กศน. มีความพร้อมที่จะทำงานร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out Put)

ทีมนักวิจัยชุมชนเกิดความเข้าใจในงานวิจัย รู้บทบาทหน้าที่ของการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้

ข้อค้นพบ

ทีมนักวิจัยชุมชน มีความเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัย และบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการทำงานวิจัยกระบวนการทำงานกลุ่ม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ได้แนวทางในการดำเนินงานวิจัยในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อ บ้านป่าแหมหมู่ 4 ต.บ้านมาง อ.เชียงม่วน จ.พะเยา

กิจกรรมที่ 1 ครั้งที่ 2 เวทีชี้แจงวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในทิศทางเดียวกัน ในวันที่ 12 ตุลาคม 2560 เวลา 08.00 - 12.00 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านป่าแฉะ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมทีมวิจัยชุมชน จำนวน 22 คนและทีมชุมชน 50 คน รวมเป็น 72 คน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยมีนายพิภพ ทรายศ ทำหน้าที่ผู้ดำเนินกิจกรรม ได้ทักทาย กล่าวต้อนรับทีมวิจัยและชุมชนที่มาร่วมกิจกรรม และได้แนะนำทีมวิจัยชุมชน จำนวน 22 คน และทีมชุมชน จำนวน 50 คน หลังจากนั้นหัวหน้าโครงการวิจัย กศน. (นางจารุณี แก้วประภา) ได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน โครงการกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแฉะ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจ วางแผนร่วมกับชุมชน และกำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงานวิจัยท้องถิ่น นายพิภพ ทรายศ จัดกระบวนการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อหาแนวทางร่วมกัน โดยการแบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม เท่าๆ กัน ตามความเหมาะสม ตามประเด็นที่กำหนด ความถนัด ความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาชุมชน พร้อมให้แต่ละกลุ่มกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน และระดมความคิดในประเด็นที่ต้องการสืบค้นหาข้อมูล ขั้นตอน ระยะเวลา และสถานที่ที่เหมาะสมในการลงพื้นที่ สรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นด้านประวัติศาสตร์

- 1.1 นายหน่อ มูลศรี
- 1.2 นายเงิน มูลศรี
- 1.3 นางรัตติกาล อุ่นกันทะ
- 1.4 นางสาวคำปิง มูลศรี
- 1.5 นางแจ่ม มูลศรี
- 1.6 นายสุรินทร์ ไชยลังกา
- 1.7 นายทองสุข มูลศรี
- 1.8 นายดา ปิจจวงศ์
- 1.9 นางพองจันทร์ มูลศรี
- 1.10 นางจันสม มูลศรี
- 1.11 นายเพียร ลีรัตน์
- 1.12 นางสุภาพ คนต่ำ
- 1.13 นายสม คิตติ
- 1.14 นายเสน่ห์ ไทยเหนือ
- 1.15 นางจำเนียร คำบุญเรือง
- 1.16 นางสาวสังข์ เจือจาน

2. ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

- 2.1 นายอว กัญยา
- 2.2 นายนินท์ มูลศรี
- 2.3 นางบุษรา มูลศรี

- 2.4 นายแสง มูลศรี
- 2.5 นายเจริญ มูลศรี
- 2.6 นางจำปี มูลศรี
- 2.7 นายแก้ว อุทธา
- 2.8 นายสุรินทร์ มูลศรี
- 2.9 นายสมบูรณ์ มูลศรี
- 2.10 นายสมศักดิ์ ศรีวิราช
- 2.11 นางธาริณี มูลศรี
- 2.12 นางอุ๋น จันตา
- 2.13 นายคำป็น มูลศรี
- 2.14 นายเดช ท้าวแพทย์
- 2.15 นายพนธ์ มูลศรี
- 2.16 นายพูลชัย มูลศรี
- 2.17 นางกริม มณีขัตติย์

3. วิธีการดำเนินชีวิต

- 3.1 นายศรีมูล คำลือ
- 3.2 นายบุญยัง มูลศรี
- 3.3 นายสมบูรณ์ เชื้อนแก้ว
- 3.4 นายนุ่น มูลศรี
- 3.5 นายดี มูลศรี
- 3.6 นายไสว ศรีคำ
- 3.7 นางอารีย์ ท้าวแพทย์
- 3.8 นางองอาจ มูลศรี
- 3.9 นางอนงค์ มูลศรี
- 3.10 นายตาล ท้าวแพทย์
- 3.11 นายบุญเทียม ท้าวแพทย์
- 3.12 นายสมบูรณ์ มูลศรี
- 3.13 นายสายชล บ้านสระ
- 3.14 นายแต่ง มหาราช
- 3.15 นายนิรันดร์ ศรีวิราช
- 3.16 นายประชัน ท้าวแพทย์
- 3.17 นางจันแรม อุทา

จากการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 1 ครั้งที่ 2 ชุมชนทราบวัตถุประสงค์โครงการวิจัยเรื่องกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีความเข้าใจ มีความพร้อมเกี่ยวกับงานดำเนินงานวิจัยท้องถิ่น และรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการดำเนินการวิจัยที่ชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out Put)

1. ครู กศน.ยังขาดทักษะของการจัดกระบวนการกลุ่ม
2. ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญของการดำเนินงานวิจัย

ข้อค้นพบ

1. ชุมชนบางส่วน ยังไม่มีความเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัย และกระบวนการกลุ่ม
2. สถานที่คับแคบ และมีจำนวนชุมชนที่มาร่วมเวทีมากเกินไป ทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความลำบาก เสี่ยงดังรบกวน
3. ชุมชนบางส่วนยังเกิดความสับสนในการจัดกระบวนการกลุ่ม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมวิจัยชุมชนมีความตื่นตัว เกิดแรงจูงใจที่จะทำงานวิจัยร่วมกับชุมชน

กิจกรรมที่ 2 เวทีออกแบบเครื่องมือและทำการเก็บข้อมูล เพื่อจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมตามกลุ่มประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น ได้แก่ (1) ประวัติศาสตร์ (2) ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม (3) วิธีการดำเนินชีวิต โดยเชื่อมโยงเนื้อหาไปยังกลไกทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงคนในชุมชน (เก่า-ใหม่) กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน กลไกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การขยายผลแนวคิด ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัย ส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ

กิจกรรมที่ 2 ครั้งที่ 1 เพื่อออกแบบเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2560 เวลา 08.00 -12.00 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมทีมวิจัยชุมชน จำนวน 22 คนและทีมที่ปรึกษา 3 คน รวมเป็น 25 คน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกระบวนการ นางสาวภัทรชนก อินธิยา ทำหน้าที่บันทึกหลักสมุด นางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่ประมวลผล

หัวหน้าโครงการวิจัย (นางจรรุณี แก้วประภา) ได้กล่าวต้อนรับทีมนักวิจัย ทีมที่ปรึกษา และชี้แจงวัตถุประสงค์การออกแบบเครื่องมือ เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่อธิบายลักษณะ ประเภท และการใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลทั้ง 3 ประเภท คือ Time Line ปฏิทินฤดูกาล และ Mind Mapping เพื่อทำความเข้าใจให้ตรงกันเกี่ยวกับการเลือกใช้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลโดยใช้กระบวนการกลุ่มใหญ่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ พร้อมกับให้ทีมวิจัยและที่ปรึกษา ช่วยกันเลือกเครื่องมือที่จะเก็บข้อมูลในเวทีถัดไป ข้อเสนอที่ได้จากการทำเวที ทีมนักวิจัย ได้แสดงความคิดเห็นจากการศึกษาเครื่องมือว่าควรจะใช้เครื่องมือ Time Line ในการเก็บข้อมูลประเด็นด้านประวัติศาสตร์และประเด็นด้านวิธีการดำเนินชีวิต สำหรับเครื่องมือปฏิทินฤดูกาล ใช้เก็บข้อมูลประเด็นด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ

จากการดำเนินงานในกิจกรรมที่ 2 ครั้งที่ 1 ทีมนักวิจัยรู้จักเครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูลจำนวน 3 ชนิด คือ Time Line ปฏิทินฤดูกาล และ Mind Mapping และได้เครื่องมือในการสืบค้นข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็นคือ

1. ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ ใช้เครื่องมือ Time Line
2. ประเด็นด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ใช้เครื่องมือ ปฏิทินฤดูกาล
3. ประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิต ใช้เครื่องมือ Time Line

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

1. ทีมนักวิจัยครู มีการเตรียมความพร้อมล่วงหน้า
2. ทีมนักวิจัยชุมชน ให้ความร่วมมือ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น
3. ทีมที่ปรึกษา ให้คำแนะนำในการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น

ข้อค้นพบ

กระบวนการออกแบบเครื่องมือ เริ่มจากการระดมความคิด การแสดงความคิดเห็นเพื่อจัดทำเครื่องมือที่เหมาะสมในการสืบค้นข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น คือ 1.ประวัติศาสตร์ 2.ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3.วิถีการดำเนินชีวิต โดยมีการทบทวน ตรวจสอบเครื่องมือก่อนนำไปใช้

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

- 1.ทีมักวิจัยครู ยังไม่มีความชำนาญในการใช้เครื่องมือเพื่อสืบค้นข้อมูล ควรแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการใช้เครื่องมือ
- 2.ทีมักวิจัยชุมชน ได้แนวทางในการวางแผนการลงเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 2 ครั้งที่ 2 เวทีเก็บข้อมูล โดยนำเครื่องมือไปใช้ในการสืบค้นข้อมูล ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2560 เวลา 08.00-16.00 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมนักวิจัย 22 คน นักวิจัยชุมชน 50 คน รวมทั้งหมด จำนวน 72 คน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกระบวนการ นายอดุล คำบุญเรือง ทำหน้าที่บันทึกหลักสมุด นายพิภพ ทรายคำ ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิตพล วงศ์กะโช ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางสาวภัศรชนก อินธิยา ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลทั้งหมด และการใช้เครื่องมือแต่ละประเภทมีการมอบหมายให้ทีมักวิจัยครูเข้าไปเก็บข้อมูลในกลุ่มดังนี้

- 1.สืบค้นข้อมูลประเด็นด้านประวัติศาสตร์ ใช้เครื่องมือTime Lineโดยนางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ
 - 2.สืบค้นข้อมูลประเด็นด้านด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ใช้ เครื่องมือ ปฏิทินฤดูกาล โดยนางนงนภัส สมภาร
 3. สืบค้นข้อมูลประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิตใช้เครื่องมือ Time Line โดยนายไชยพจน์ สมภาร
- หัวหน้าโครงการวิจัย (นางจรรณี แก้วประภา) กล่าวต้อนรับและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการนำเครื่องมือที่เหมาะสมไปใช้เก็บข้อมูล 3 ประเด็น เพื่อให้ชุมชนมีความรู้ มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน มีชุมชนเข้าร่วมเวที โดยนางสาวสุชาดา มั่งมูล ใช้กระบวนการจัดกิจกรรมแบบ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม สรุปการจัดกิจกรรมได้ดังนี้

1. ข้อมูลประเด็นด้านประวัติศาสตร์ โดยใช้เครื่องมือ Time Line ได้ข้อมูล

- ปี พ.ศ. 2480 การอพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านป่าแหม ย้ายมาจากบ้านมาง อำเภอปาง จังหวัดน่าน โดยมี พ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี มาอาศัยเป็นครอบครัวแรกบ้านป่าแหม ชื่อเดิมว่า บ้านป่าแพะ มีประชากร 5 ครอบครัว
- ปี พ.ศ. 2496 บ้านป่าแหม อำเภอปาง จังหวัดน่าน เปลี่ยนเป็น บ้านป่าแหม อำเภอปาง จังหวัดเชียงราย
- ปี พ.ศ. 2522 มีสุศาลา (สาธารณสุข)
- ปี พ.ศ. 2527 มีไฟฟ้า น้ำประปา

บริบทของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ว่ามี ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับเนินเขา และป่าไม้มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,274 ไร่ มีป่าชุมชนที่ รับผิดชอบ ประมาณ 76 ไร่ มีประชากร 436 คน หรือ 134 ครัวเรือน ประชากรกว่า 90 % เป็นคน ไทลื้อย้ายมาจากแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน บริเวณนี้เต็มไปด้วยหญ้าแหม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆ ไปว่า “ทุ่งแหม” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “บ้านป่าแหม” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นา เสียหาย ชาวบ้านมาง โดยการนำของพ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจัน มูลศรี ได้อพยพมาอยู่เป็นกลุ่ม แรกและในปี พ.ศ.2482 ได้มีกลุ่ม พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอิน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรี และครุฑะ เร่งเร็ว ได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้น จึงให้ชื่อบ้านนี้ว่าบ้านป่าแหม จนกระทั่งปี พ.ศ.2500 ทางหน่วยงานราชการเห็นว่าหมู่บ้านนี้ ได้มีราษฎรเพิ่มมากขึ้นและเพื่อสะดวกใน การปกครองดูแลให้ทั่วถึง กระทรวงมหาดไทยจึงได้อนุมัติจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้าน บ้านป่าแหม ขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยมี นายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน คนแรก

2. ข้อมูลประเด็นด้านด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ใช้เครื่องมือ ปฏิทินฤดูกาล ได้ ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและการประกอบอาชีพ เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม ถึงเดือนธันวาคม ดังนี้

1. เดือนมกราคม	ประเพณี	- ตานข้าวใหม่
2. เดือนกุมภาพันธ์	ประเพณี	-ไม่มี
	การประกอบอาชีพ	- เก็บผักหวาน
		- ไข่มดแดง
		- หาปลา
		- มะเขือ
		- พริก
		- เลี้ยงวัว
3. เดือนมีนาคม	ประเพณี	- ไม่มี
	การประกอบอาชีพ	- เก็บข้าวโพด
		- กระเทียม/หอม
		- เก็บผักหวาน
		- เก็บยาสูบ
4. เดือนเมษายน	ประเพณี	- สงกรานต์
		- การส่งบ้าน(สะเดาะเคราะห์บ้าน)
		- รดน้ำดำหัว

	การประกอบอาชีพ	- เก็บเกี่ยวข้าวโพด - ข้าวฟ่าง
5. เดือนพฤษภาคม	ประเพณี	- ไม่มี
	การประกอบอาชีพ	- การเลี้ยงสัตว์ (กบ, หมู, วัว, ควาย)
6. เดือนมิถุนายน	ประเพณี	- บวงสรวงเทวดา - บวงสรวงผีป่วน
	การประกอบอาชีพ	- ปลูกผักมะเขือ - พริก - ทำนา (หยอดข้าว หว่านกล้า)
7. เดือนกรกฎาคม	ประเพณี	- เข้าพรรษา หล่อเทียน
	การประกอบอาชีพ	- ปลูกข้าวฟ่าง
8. เดือนสิงหาคม	ประเพณี	- ไม่มี
	การประกอบอาชีพ	- ปลูกมะเขือยาว บวบงู ลำไย
9. เดือนกันยายน	ประเพณี	- สลากภัตร
10. เดือนตุลาคม	ประเพณี	- ออกพรรษา - งานกฐิน
11. เดือนพฤศจิกายน	ประเพณี	- งานลอยกระทง
	การประกอบอาชีพ	- การเก็บเกี่ยวข้าว - เก็บมะเขือ
12. เดือนธันวาคม	ประเพณี	- ไม่มี
	การประกอบอาชีพ	- เก็บลำไย - ปลูกผักกาด - ปลูกกะหล่ำปลี

วัฒนธรรมประเพณี ที่ยังคงมีการสืบทอดตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน คือ ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประเพณีบวงสรวงผีป่วน และการขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ

3. ข้อมูลประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้เครื่องมือ Time Line ได้ข้อมูล ดังนี้

1.วิถีการดำเนินชีวิตไทลื้อ บ้านป่าแขมในอดีตเมื่อประมาณ 70 ปีที่ผ่านมาจากการบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนคือแม่ฮ้อยดี ไชยลังกา ปัจจุบันอายุ 89 ปี ท่านได้เล่า ในอดีตชุมชนไทลื้อได้อพยพมาจากบ้านมาง หมู่ที่ 1 เมื่อ พ.ศ.2482 ผู้ที่อพยพกลุ่มแรกนำโดยพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจินา มูลศรี ได้อพยพมาเป็นกลุ่มแรก และพ่อฮ้อยฮุ่น มูลศรี พ่อฮ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอิน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรี และครูโต๊ะ เร่งเร็ว ได้อพยพมาสมทบเพิ่มเติมต่อมาในปี พ.ศ.2500 หน่วยงานราชการเห็นว่าหมู่บ้านนี้ไม่มีราษฎรเพิ่มขึ้นและเพื่อสะดวกในการปกครอง กระทรวงมหาดไทยจึงได้อนุมัติแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านป่าแขม โดยมีนายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ซึ่งการดำเนินชีวิตในสมัยนั้นอยู่กันแบบเรียบง่าย อยู่กันแบบเครือญาติกลุ่มใหญ่ อยู่กันแบบพี่แบบน้อง พึ่งพาอาศัยกันและกัน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง พ่อฮ้อยฮุ่น มูลศรี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม เรื่องการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อสมัยโบราณ ใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก ไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องใช้คบเพลิงที่เรียกว่า “ไต้กวาง” ใช้ชี้กวางเป็นเชื้อเพลิงในการทำคบเพลิงให้แสงสว่าง หรือสกดน้ำมัน

มะพร้าว น้ำมันงาทำเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน ต่อมาได้ใช้ตะเกียงน้ำมัน ใช้เทียนทำจากขี้ผึ้งแทนได้หรือคบเพลิงเพื่อให้แสงสว่าง ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภคสมัยก่อนต้องขุดเป็นน้ำบ่อ หรือใช้จากแม่น้ำยม ต้องหาบน้ำใช้เอง ในการขนส่งสมัยก่อนจะใช้เกวียน หรือเรียกว่าล้อ ใช้วัว หรือควายเทียมเกวียน หรือบางคนก็ใช้ม้าในการขนของอาชีพชาวไทลื้อบ้านป่าแขมในอดีตจากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยคำ ไชยลังกา พ่ออุ้ยอุ้น มูลศรี ท่านได้เล่าว่า อาชีพของชาวไทลื้อบ้านป่าแขมในอดีต ทำอาชีพเกษตรกรรม ทำนาข้าว ปลูกข้าวไร่ โดยจะใช้ควายไถนาหรือใช้คนขุดแปลงนาเอง เพื่อปลูกข้าวไว้สำหรับรับประทานในครัวเรือน พืชไร่นิยมปลูกยาสูบ(ยาเมือง) ปลูกข้าวโพดสำหรับรับประทาน ทำสวนแบบผสมผสานปลูกมะม่วง ขนุน ส้มโอ มะพร้าว และปลูกผักสวนครัวกินเองเช่นผักกาด ผักชี ผักทอง แตงโม กระเทียม พริก มะเขือ เป็นต้น

2. อยู่อาศัยบ้านเรือน

ที่อยู่อาศัยอยู่บ้านเรือนเป็นบ้านไม้ยกสูง เสาบ้านใช้ไม้แฉะ ไม้เป่าทำ ไม่นิยมใช้ไม้สักเพราะเป็นไม้หวงห้าม ลักษณะเสาบ้านไทลื้อโบราณจะนิยมเจาะรูเพื่อใช้คานเสียบแล้วใช้หวายคาดให้แน่น (สมัยโบราณไม่มีตะปู) หลังคามุงด้วยหญ้าคา บางหลังใช้มุงด้วยไม้แป้นเกร็ด และดินขอ (กระเบื้องดินเผา) ฝาบ้านก็จะใช้ไม้ไผ่สับปากเป็นแผ่นๆทำเป็นฝาบ้าน ส่วนพื้นบ้านก็ใช้ไม้ไผ่สับปากปูเป็นพื้นบ้าน ส่วนตัวบ้านจะเป็นห้องโถงโล่งๆ ในห้องก็จะใช้เป็นที่พักนอนอน มีที่ทำครัวในบ้าน ที่เก็บของ ส่วนห้องน้ำไม่มี ต้องพึ่งป่าเป็นที่ทำกิจส่วนตัว รั้วบ้านสมัยโบราณจะใช้ไม้ไผ่ ไม้ไร่ลำเล็ก มาสานกันเป็นรั้วตาแสง ประตูรั้วก็ใช้ไม้ไผ่เป็นลำกันทำเป็นประตูแทน

ท่านได้เล่าว่าเวลาต่อมายุคสมัยเปลี่ยนไป ที่อยู่อาศัยได้ใช้ไม้เนื้อแข็งในการทำบ้านเรือนเพิ่มขึ้น แต่รูปทรงของบ้านก็ยังคงเป็นเอกลักษณ์ไทลื้อ บ้านเรือนของชาวไทลื้อ มีลักษณะคล้ายกับเรือนโบราณทางภาคเหนือ ที่เรียกว่าบ้านแบบคนเมือง คือ ใต้ถุนสูงเพื่อความสะดวกตามสภาพภูมิอากาศ เรือนไทลื้อนั้น จะปลูกเป็นเรือนขนาดใหญ่คือมีตัวเรือนใหญ่ ชาน ยุงข้าวมีส่วนที่เรียกว่าระเบียง (ภาษาไทลื้อ เรียก ค่อม) ส่วนภายในตัวเรือนจะมีห้องโถง ซึ่งใช้เป็นที่พักนอน และสำหรับสมาชิกในครอบครัว โดยแบ่งกันอยู่อย่างสงบสุข จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ใช้สำหรับแขกพัก กับส่วนที่ใช้สำหรับสมาชิกบ้าน ที่พักของแขกจะมีฝากัน แบ่งเป็นสัดส่วน ส่วนที่นอนรวมสมาชิกในครัวเรือน จะแบ่งโดยเพียงใช้ม่านกั้นเท่านั้น ส่วนทางด้านหน้าของห้องนอนแบ่งเป็นค่อมและครัวไฟ ครัวไฟจะเป็นระบบดั้งเดิม คือรวมกับตัวบ้าน อันแสดงถึงการที่ไม่ได้แยกเนื้อที่ให้เป็นสัดส่วนที่ก่อไฟใช้ไม้ค่อนข้างหนา ประกอบกันให้เป็นรูปสามเหลี่ยม ใส่ดินเหนียวไว้ข้างในให้เต็มและใช้เป็นที่พักหาอาหารใช้พื้นเป็นเชื้อเพลิง นอกจากนั้นยังใช้ประโยชน์ในการก่อไฟเพื่อให้ความอบอุ่น ลักษณะการปลูกเรือนในลักษณะนี้ เป็นลักษณะดั้งเดิม ที่สุดที่นิยมกันมา แม้แต่พวกชาวเขาในภาคเหนือบางเผ่ายังนิยมปฏิบัติกันอยู่ ต่อจากเรือนใหญ่ก็เป็นชาน (ไทลื้อเรียกแผ่แหล่) ยุงข้าวและร้านน้ำ (ฮ้านน้ำ) หน้าประตูรั้วก็จะตั้งฮ้านน้ำ สำหรับผู้เดินทางและแขกที่มาเที่ยวบ้าน ได้ดื่มน้ำตามประเพณีอย่างหนึ่งของคนไทย แสดงถึงการต้อนรับด้วยน้ำใสใจจริง ยุงข้าวยังแบ่งออกเป็นสองตอน คือ ตอนที่ใช้เก็บข้าวและระเบียง ระเบียงหน้ายุงข้าวนี้เป็นที่นั่งพักผ่อนทำงานอดิเรกเช่น สานตะกร้า ปั่นด้าย ฯลฯ ฝาเรือนของไทลื้อ มีทั้งฝาแบบตรง ชนิดเอียงออกมาเหมือนเรือนทางเชียงใหม่ทำให้เข้าใจว่า เหตุที่นิยมทำฝาเรือนเอียงไปนั้นได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ทำให้วางของต่าง ๆ และเป็นไม้ค้ำยันหลังคาอีกด้วย โดยใช้ไม้คร่าฝาดั้งจากพื้นขึ้นไปยันแป และมีเต้ายึดจากเสาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเหมือนกับเรือนโบราณทางภาคกลางที่นิยมมีท้าวแขน เพื่อกันปิกนกก่อนและช่วยยึดความมั่นคง ของตัวเรือน ได้อย่างดี บ้านไทลื้อไม่มีหน้าต่างใช้วิธีเจาะช่องไว้

ที่ฝาแต่บางช่องเพียว การที่นิยมปลูกเรือนไม่มีหน้าต่าง เช่นนี้ เพราะสภาพของดินฟ้าอากาศทางตอนเหนือ ๆ ขึ้นไป มีอากาศหนาวเย็นและยังคงยึดรูปแบบเดิมอยู่

ฝาเรือนของไทลื้อ แยกออกได้เป็น 2 ชนิด คือชนิดที่ใช้ไม้จริงและชนิดที่ใช้ไม้ไผ่สานแบบรำแพนหรือขัดแตะ (สับผาก) ถ้าเป็นฝาไม้จะวางเรียงเป็นรูปตั้งตามความสูงของตัวบ้าน ส่วนยั้งข้าวจะเป็นฝาขัดแตะหลังคาจะใช้หญ้าคามุง โดยการนำเอาหญ้าแห้งมาสานกับไม้รวกโดยการนำเอาดอกมาถักเป็นตัวยึดสานให้ได้ขนาดสั้นยาวตามความต้องการ แล้วใช้มุงหลังคาแทนกระเบื้อง หรือสังกะสี ชาวไทลื้อส่วนใหญ่นิยมใช้คามุงหลังคา เพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อยแล้วทำให้อากาศภายในบ้านเย็นสบายไม่ร้อนเหมือนสังกะสีและกระเบื้อง แต่ปัจจุบันหาค่าได้ยากขึ้น

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ ทีมนักวิจัยนำเครื่องมือที่ได้ นำมาเก็บข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น ทำให้ได้ข้อมูล 3 ประเด็น คือ

1. ด้านประวัติศาสตร์ การอพยพ ผู้นำ ผู้ก่อตั้ง การตั้งถิ่นฐาน ประวัติของหมู่บ้าน

2. ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหมในแต่ละเดือน ได้แก่ การบวงสรวงผีปู่ย่า การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การขึ้นบ้านใหม่ เข้าพรรษา หล่อเทียนพรรษา วันแม่ สลากภัตร วันออกพรรษา การทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทง ตานข้าวใหม่ ประเพณีวันสงกรานต์ และประเพณีตานตุงไทลื้อ และประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดกันมา คือ การบวงสรวงผีปู่ย่า การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง และการขึ้นบ้านใหม่

3. วิธีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อ ในเรื่องของที่อยู่อาศัยลักษณะ รูปแบบ ความเป็นอยู่ การสร้างบ้านเรือน วัสดุในการสร้างบ้าน และการเปลี่ยนแปลงในอดีต และปัจจุบัน

แต่ไม่ครบถ้วน ไม่สมบูรณ์ และไม่ครอบคลุม เนื่องจากมีระยะเวลาที่จำกัด อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มยังไม่กล้าแสดงออกความคิดเห็น ส่งผลให้การเก็บข้อมูลยังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร และทีมนักวิจัยครูได้เข้าใจวิธีการเก็บข้อมูลมากขึ้น ทราบถึงปัญหา เพื่อนำมาปรับแก้ไขในการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไป

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

1. ชุมชนไม่กล้าแสดงออกความคิดเห็น สังเกตจากการสนทนาไม่มีการโต้ตอบ

2. ชุมชนบางส่วนยังไม่ให้ความสำคัญกับงานวิจัย

3. นักวิจัยชุมชน มีความพยายามในการดึงข้อมูลจากชุมชน มีการสนทนาพูดคุย การตั้งประเด็นคำถามแบบปลายเปิด ทำให้ได้ข้อมูลตรงตามประเด็น แต่ยังไม่ได้ข้อมูลอย่างละเอียด เนื่องจากสมาชิกในกลุ่มไม่ตรงกับความรู้ ความถนัดของตนเอง

ข้อค้นพบ

1. ทีมนักวิจัยชุมชน ขาดความชำนาญในการใช้เครื่องมือสืบค้นข้อมูล

2. ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยพบปัญหาในการลงเวที การใช้เครื่องมือ และการจัดกระบวนการ แล้วนำปัญหามาวิเคราะห์ พร้อมกับหาวิธี แนวทางแก้ไขร่วมกัน

กิจกรรมที่ 2 ครั้งที่ 3 เวทีเก็บข้อมูล โดยนำเครื่องมือไปใช้ในการสืบค้นข้อมูล เพื่อได้ข้อมูล และนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ในประเด็นประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต ของบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ในวันที่ 21 มกราคม 2561 เวลา 08.00-16.00 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมนักวิจัย 22 คน นักวิจัยชุมชน 50 คน รวมทั้งหมด จำนวน 72 คน

วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นายพิภพ ทราaylor ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-Facilitator) นางสาวภัทรชนก อินธิยา ทำหน้าที่ บันทึกหลักสมุด นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิติพล วงศ์กะโช ทำหน้าที่ บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล

หัวหน้าโครงการ นายขจร มูลศรี ได้กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวทีและได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการ จัดกิจกรรม การลงเวทีในครั้งนี้ เพื่อเก็บข้อมูลและนำมาจำแนกกลไกทางวัฒนธรรมจากอดีตจนถึง ปัจจุบัน ทีมนักวิจัยชุมชน ได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูล 2 ชนิด คือ Time Line ในการเก็บข้อมูล ประเด็นด้านประวัติศาสตร์และประเด็นด้านวิธีการดำเนินชีวิต สำหรับเครื่องมือปฏิทินฤดูกาล ใช้เก็บ ข้อมูลประเด็นด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ เพิ่มเติม เพื่อได้ข้อมูลเชิงลึก โดยนายไชยพจน์ สมภาร ใช้กระบวนการจัดกิจกรรมแบบ Focus Group แบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม สรุปการจัดกิจกรรมสืบค้นข้อมูล เพิ่มเติม ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลประเด็นด้านประวัติศาสตร์ โดยใช้เครื่องมือ Time Line ได้ข้อมูล

ประวัติศาสตร์บ้านป่าแหมเดิมที่บริเวณแห่งนี้เต็มไปด้วยหญ้าแหม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วไปว่า “ทุ่งแหม” แต่เดิมเรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมางโดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเผ่ากันจينا มูลศรี ได้อพยพเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกและ ในปีพ.ศ. 2482 ได้มีกลุ่มพ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเผ่าอิน มูลศรี พ่อเผ่าสุข มูลศรี (สุขดัก) และครุฑะ เร่งเร็วได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นหมู่บ้านการปกครองขึ้นกับ บ้านมาง ในปี พ.ศ. 2500 บ้านป่าแหมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ มีนายดำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (นายถนัด มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์)

พ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี มีภรรยา 3 คน มีลูกทั้งหมด 13 คน มีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน ข้าวไร่ ข้าวสวน ยาสูบ เลี้ยงวัว เลี้ยงควายและมีประชากร 70 คนรวมกับบ้านป่าแหมเหนือ ปี พ.ศ.2499 เริ่มสร้างโรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 50 คน (พ่ออ้อยอูป มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์) โรงเรียนบ้านป่าแหม เปิด ทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2497 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 โดยมี ครูอินสอน มูลศรี เป็นครูใหญ่คนแรก ขณะนั้นมีเขตบริการโรงเรียน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าแหมใต้ และ บ้านป่าแหมเหนือ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสำหรับเปิดสอนพระภิกษุ – สามเณร ที่วัดป่าแหม (โรงเรียน ป่าแหมวิทยา) บ้านป่าแหมเริ่มแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านปีพ.ศ.2500 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ ผู้ใหญ่ดำ มูลศรี คนที่ สองชื่อ ผู้ใหญ่ปิ่น วงศ์ใหญ่ คนที่สามชื่อ ผู้ใหญ่ถนัด มูลศรี คนที่สี่ชื่อ ผู้ใหญ่ประเสริฐ มูลศรี และคนที่ห้า ชื่อ ผู้ใหญ่ขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่คนปัจจุบัน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะมีการคัดเลือกคนมาเป็นผู้ใหญ่โดยใช้ เสียงส่วนใหญ่ในชุมชน การปกครองในหมู่บ้านเป็นแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมาได้มี

การสร้างวัดสร้างโดยพ่อหนานท่า ประสงค์ มีผู้นำทางศาสนา 3 คนคือนายควร ประสงค์ นายนา ประสงค์ และนายนิ ประสงค์ ศาสนสถาน ทั้งสองหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดสร้างวัดป่าแขม ประมาณปี พ.ศ. 2500 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในเนื้อที่ 6 ไร่ 20 ตารางวา (พระครูนนทบุรียพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์) ปีพ.ศ.2523 นายปิ่น วงศ์ใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการปกครองแบบพี่แบบน้อง การคมนาคมโดยเรือและเกวียน ปี พ.ศ.2534 นายถนัด มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีการสร้างสะพานเพื่อข้ามน้ำยมไปทำการเกษตร ปี พ.ศ.2554 นายประเสริฐ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปีพ.ศ.2556 นายขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

2. ข้อมูลประเด็นด้าน ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ใช้เครื่องมือ ปฏิทินฤดูกาล ได้ข้อมูลดังนี้

2.1 ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน หากลูกหลานหรือชาวบ้านอยากได้สิ่งไหนที่อยากจะประสบผลสำเร็จก็จะมาบนบานกับเทวดาเมืองมาง เช่น การสมัครเข้าทำงานรับราชการ บริษัทห้างร้านเอกชน หรือการป่วยไข้ให้หายจากโรค ก็จะมาบนบานกับเทวดาเมืองมาง โดยผ่านข้าวจ้าที่เป็นผู้ขึ้นบนบานกับเทวดาเมืองมาง เมื่อสมหวังดังที่บนบานไว้ เมื่อครบรอบ 1 ปี ที่บนบานไว้ก็จะมาบวงสรวงถวายเจ้าเทวดาเมืองมาง

การบนบานก็จะมีอยู่ 2 อย่าง คือ

1. การบนบานด้วยหมู จำนวน 1 ตัว
2. การบนบานด้วยจำนวนเงิน ตามกำลังศรัทธาของตนเอง

ข้าวจ้า จะมีด้วยกัน 2 คน คือ

1. พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่
2. พ่อสาย มูลศรี

การคัดเลือกหรือสรรหาบุคคลที่จะมาเป็นข้าวจ้า ที่สืบทอดต่อกันมาจะต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. ต้องมีเชื้อสายชาวไทลื้อและต้องพูดภาษาไทลื้อได้เท่านั้น
2. ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนชุมชน
3. ต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ
4. ข้าวจ้าคนก่อนต้องเสี่ยงทายจับเมล็ดข้าวสารถามความเห็นชอบของเทวดาเมืองมาง ก่อนที่จะเห็นชอบรับคนนี้เป็นข้าวจ้าได้หรือไม่ โดยการจับเมล็ดข้าวสารถ้าได้จำนวนคู่ เทวดาเมืองมางเห็นชอบให้เป็นข้าวจ้าได้ ถ้าได้จำนวนคี่ไม่สามารถเป็นข้าวจ้าได้ ต้องสรรหาคัดเลือกคนใหม่มาแทนอีกครั้ง จนกว่าจะได้ข้าวจ้า

มีวิธีการและขั้นตอนการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง (การเลี้ยงป่าใหญ่)

ครบรอบ 1 ปี จะเลี้ยง 1 ครั้ง ตรงกับเดือน 8 ขึ้น 6 ค่ำของทุกปี (เดือนของชาวไทลื้อ) ตรงกับปฏิทินของไทย คือ เดือน 7 ขึ้น 6 ค่ำ (ช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี)

วันดา คือวันเตรียมการล่วงหน้า 1 วัน ก่อนวันบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ข้าวเจ้าจะเตรียมชั้นโยน โยง ไว 5 ชั้น เหล้าขาว 5 ขวด เมียง บุหรี หมาก พลู อย่างละ 5 น้ำเปล่า 5 ขวด ภายในชั้นโยนโยงทั้ง 5 ชั้น จะประกอบด้วย ลาบขาว (ลาบไม่ใส่เลือด) ลาบแดง (ลาบใส่เลือด) ส้าหมู แกงฮ่อมหมู ข้าวเหนียว และข้าวเปลือกใส่ไว้ในแก้ว ไวสำหรับให้ข้าวเจ้าเสี่ยงทายโดยการหยิบจากเมล็ดข้าวเปลือกภายในแก้ว

วันบวงสรวงผีเทวดาเมืองมาง ประมาณเวลา 06.30 น. ชาวบ้านบางส่วนจะฆ่าหมูจำนวน 1 ตัว ในหมู่บ้าน (ส่วนชาวบ้านบางคนที่บ้านบวกล่าไวกับผีเทวดาเมืองมางถ้าสมหวังก็จะนำหมูมาถวายร่วมด้วย แต่ละปีจะไม่เหมือนกันอยู่ที่จำนวนชาวบ้านที่บ้านบวกลับผีเจ้าเทวดาเมืองมางไว้ เมื่อถึงเวลา 07.00 น. ชาวบ้านทุกคนก็จะใส่เสื้อสีดำมารวมตัวกันที่บริเวณศาลเจ้าผีเทวดาเมืองมาง (ห้ามใส่เสื้อสีอื่นโดยเด็ดขาด) โดยนำดอกฝ้ายสีขาวเทียน 1 คู่ และปัจจัยจำนวน เงินตามศรัทธาหรือที่ตนบวกลไว้ มาถวายร่วมกัน เมื่อฆ่าหมูและชำแหละเสร็จแล้ว ข้าวเจ้า คือ พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่ และพ่อสาย มูลศรี ก็จะนำหมูขึ้นถวายพร้อมทั้งบอกกล่าว บัดนี้ถึงฮอดปางเลี้ยงถวายผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ทั้ง 10 องค์ (ห้ามทุกคนที่ไม่มีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้อง เข้าไปในบริเวณหอศาลเจ้าเทวดาเมืองมาง) เมื่อคำกล่าวถวายเสร็จก็จะพักประมาณสัก 10 นาทีให้ผีเทวดาได้มารับของถวาย หลังจากนั้นข้าวเจ้าก็จะหยิบเมล็ดข้าวสารในแก้วที่เตรียมไว้เพื่อเสี่ยงทายว่าผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ว่าเห็นชอบเมล็ดข้าวสารเลือกที่หยิบมากก็จะนับได้เป็นจำนวนคู่ และถ้าไม่เห็นชอบ ก็จะใช้เมล็ดข้าวที่ได้นับเป็นจำนวนคี่ ถ้าเกิดว่าเทวดาเมืองมาง ไม่เห็นด้วย ข้าวเจ้าก็จะเวลาสักครู่ ประมาณ 5 นาที แล้วข้าวเจ้าก็จะถามคำถามเดิมซ้ำอีกครั้ง แล้วก็หยิบเมล็ดข้าว นับอีกรอบ จนกว่าจะได้เมล็ดข้าวสารเป็นจำนวนคู่ หลังจากนั้นเมื่อเทวดามาเห็นชอบ ก็จะสามารถนำเนื้อหมูที่ขึ้นถวายนามาร่างอาหารได้ ชาวบ้านก็จะนำเนื้อหมูมาประกอบอาหารเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารเข้าพร้อมกัน เมื่อชาวบ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารอิ่มเสร็จแล้ว ทางข้าวเจ้าก็จะไปขอกล่าวลาเทวดาเมืองมางและเก็บชั้นโยนโยงทั้ง 5 ชั้น แล้วชาวบ้านก็เดินทางกลับ เป็นอันเสร็จพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

2.2 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแหม หรือพูดว่า “ขึ้นเฮินใหม่”

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮินใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านและผู้ที่เคารพนับถือ ของชาวชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ก็เช่นกันที่ยังคงรักษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธี

การประกอบพิธีแบ่งออกเป็น 2 วันคือ วันดากับวันทำบุญ ซึ่งวันดา เป็นวันจัดเตรียมสิ่งของ จะจัดก่อนวันทำบุญ 1 วัน เป็นวันที่ญาติมิตรและผู้ใกล้ชิดมา ช่วยกันจัดเตรียมสิ่งของ จัดสถานที่ไว้ประกอบพิธี และรับแขก บางบ้านที่เจ้าภาพมีฐานะดี ก็อาจให้มีคณะช่างขอมมาขอ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง ตั้งแต่เย็นวันดาจนถึงเช้าวันทำบุญ หน้าที่ของผู้ช่วยเตรียมงานฝ่ายหญิงก็จะเตรียมหาอุปกรณ์การประกอบอาหาร ซึ่งยืมจากวัดหรือเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน ส่วนฝ่ายชายเป็นฝ่ายจัดเตรียมอาหาร เช่น ล้มวัว ควาย หมู

ไก่อ มากน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาร่วมในพิธี สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ก็จัดเตรียมเครื่องไทยทาน และสิ่งของที่ใช้ในพิธีสืบทอด

วันทำบุญ ตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้า เลี้ยงอาหารแขกผู้มาร่วมงาน หลังจากนั้นฟังเทศน์ และทำพิธีสืบทอดแก่เจ้าของบ้านเสร็จแล้วพระให้พรเป็นเสร็จพิธี

พิธีขึ้นเฮนใหม่ของชาวไทลื้อ บ้านป่าแฉก จะมีการทำพิธีนอกชานคา หรือนอกบ้านก่อน คือ การอัญเชิญเทวดา เพื่อมาปกป้องรักษา คุ่มครองบ้านคนที่อาศัยอยู่ภายในบ้านให้อยู่ดีมีสุข หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ฮ้านเทวดา” ซึ่งจะหันหน้าไปทางทิศเหนือ ฮ้านเทวดานี้ ก็จะประกอบด้วย เครื่องไหว้ คือ เสื่อน้ำต้น หมอนขาว ชันดอกไม้ เป็นต้น

ขั้นตอนและพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่

1. การเตรียมเครื่องหอบ ฮีบควซึ่งจะนับ ตามเดือน เช่น

1.1 ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 4 ก็จะมีเครื่องหอบ 4 หอบ ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 5 ก็จะมีเครื่องหอบ 5 หอบ เป็นต้น

1.2 มีขันตั้ง 4 อย่าง คือ หมากซื้อเฮือน เหล้าตั้งมัน ขันตั้ง อ้อ อา ขันตั้งเตาไฟ ซึ่งการฮีบควขึ้นบ้านใหม่นี้ จะมีการฮีบคว ตามเดือน เช่น ขึ้นบ้านใหม่เดือน 4 ก็จะมีการฮีบควตามเดือน คือ (4 ชุด)

1.3 ชุดหน้าหน้าขบวน และของที่ใช้ในขบวนขึ้นบ้านใหม่ ก็จะมี ชุดหอบเงิน – หอบทองหอบ หมอหนึ่ง ไหข้าว ของใช้ในครัวเรือน สวิง ช้อง ครก ทัพพี มีชุดนอน เครื่องนอน (ไม่จำเป็นต้องเป็นของลื้อเท่านั้น) การขึ้นเฮนใหม่หรือเข้าบ้านใหม่อย่างเป็นทางการจะมีพิธีแรกขึ้นพิธีนี้ เจ้าภาพจะจัดเตรียมพระพุทธรูป หม้อ ไห สำหรับนั่งข้าวที่เรียก “ปูด่ายาตา” เครื่องนอนต่าง ๆ (ยกเว้นมุ้ง) ข้าวเปลือก ข้าวสาร พืชผล ประเภท พัก แพง ถั่ว งา ตั้งขบวนอยู่พร้อมและหาคนที่มียศที่เป็นมงคล เช่น ดี แก้ว แสง เงิน ทอง คำ เจริญ รุ่งโรจน์ จรัส มงคล เป็นต้น คนหอบชุดเครื่องครัว (ห้ามผู้หญิง ซึ่งมีข้อแม้ว่าห้ามเป็นแม่หม้าย และหย่าร้างกับสามี) ให้ผิวหนุ่ม กับเมียสาวหอบ

1.4 ผู้ชายให้ถือเหล้าตั้งมัน

2. พิธี “ขึ้นเฮนใหม่”

พ่อแสงเป็นคนทำพิธี จะตะโกนและเดินไปรอบๆบ้าน โดยพ่อแสงตะโกนถามคนที่อยู่บนบ้านว่า อี ป่อ อีแม่ เหย (3 ครั้ง) ครั้งที่ 1 อี ป่อ อีแม่ เหย

ครั้งที่ 2 อี ป่อ อีแม่ เหย

ครั้งที่ 3 อี ป่อ อีแม่ เหย โดยครั้งที่ 3 พ่อแสงจะตะโกนถามว่า

“ฮอด ยาม ดี ก่ แอะ” ถ้าถูกขำยามดีแล้ว คนที่อยู่บนบ้านก็จะตะโกนตอบกลับลงมาว่า “เออ ยาม ดี แล้ว ” จากนั้นขบวนหอบสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ก็จะขึ้นบ้าน แล้วขึ้นไปบนห้อง (กลางโถงบ้าน) พ่อแสงก็จะนำเหล้าตั้งมันไปด้วย ไปไว้ที่ก๊วข้าว (ภาชนะที่ทำด้วยไม้มีลักษณะรูปทรงต่าง ๆ ที่ชาวไทลื้อใช้สำหรับเวลานั่งข้าวเสร็จเพื่อทำให้ข้าวเย็น)

หลังจากนั้นพ่อแสงก็จะ ร้อง อ้อ อ้อ อ้อ และแจกเหล้า 1 รอบ อา อา อา และแจกเหล้า 1 รอบ โดยจะพูดซ้ำๆอย่างนี้ 3 ครั้ง โดยเหล้าที่กินนั้นจะต้องเป็นคนที่อยู่ในวงเหล้า 4 คนเท่านั้น แจกเหล้าจนหมด โดยระหว่างที่ทำพิธีนั้นผู้หญิงที่ถือสวิงในขบวน ก็วิ่งรอบๆบนบ้าน เพื่อใช้สวิงซ่อนเอาแมลงหวี่ แมลงวัน นำไปใส่เตาไฟที่ก่อไฟในครัว หลังจากนั้น พ่อแสงผู้ทำพิธี ก็จะวิ่งออกจากห้องที่ทำพิธี ไปห้องครัว หาเตาไฟที่มีก้อน เสา 4 ก้อน คือ ก้อนเงิน ก้อนทอง ก้อนคำ และอีกก้อนที่ไม่มีชื่อถือ

ว่าเป็นก้อนที่ไม่ดีก็จะนำไปทิ้งที่อื่น เพื่อให้ไม่มีสิ่งที่ไม่ดีอยู่ภายในบ้าน หลังจากที่น่าก้อนเส้าไปทิ้งนอกบ้าน แล้วถือว่าเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม

2.3 พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า / การบวงสรวงผี ปู่ ย่า ตา ยาย

ผีปู่ ย่า ตา ยาย หมายถึงผีประจำตระกูล หรือที่เรียกกันว่าผีบรรพบุรุษ กล่าวคือถ้า ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ได้ล่วงลับไปแล้วพวกลูกหลานก็จะสร้างหอไว้ทางเบื้องทิศหัวนอน หรือในสถานที่ที่เห็นว่าสมควร บนหอจะมีหิ้งวางเครื่องบูชา เช่น พานดอกไม้ ธูปเทียน น้ำตัน(คนโท) วางเอาไว้ ในปัจจุบันคำว่า “ผีปู่ ย่า ตา ยาย” กร่อนลงมาเหลือเพียงคำว่า “ผีปู่ย่า” เพื่อเป็นการสะดวกในการเรียกจะได้ไม่ยาวเกินไป

การนับถือผีปู่ ย่า ตา ยาย ก็มีเรื่องเล่าสืบกันมาว่า เวลาพ่อ แม่ ตายลงไป ในสมัยก่อนลูกหลานไม่ได้กินได้ทานอุทิศส่วนกุศลให้ดังเช่นสมัยนี้ สาเหตุเพราะว่าอาจจะไม่มีวัดหรือไม่ก็อยู่ห่างไกลวัดก็อาจเป็นไปได้ ลูกหลานมีความรักเอ็นดูห่วงใยพ่อแม่ จึงสร้างศาลสูงเพียงตาขึ้น แล้วมีดอกไม้ ธูปเทียน อาหารหวานคาว ลูกส้มของหวาน บวงสรวงอัญเชิญดวงวิญญาณของพ่อแม่ให้มาอยู่ในศาล เพื่อพิทักษ์รักษา ลูกหลานตลอดจนเครือญาติจะต้องถือผีปู่ ย่า ตา ยาย อันเดียวกัน แล้วก็ห้ามแต่งงานในวงศ์ที่ถือผีอันเดียวกัน

ผีปู่ ย่า ตา ยาย จะอยู่กับลูกผู้หนึ่งตลอดไปโดยมาก จะอยู่กับผู้หนึ่งคนหัวปี และจะต้องทำศาลให้ถ้าลูกคนหัวปีตายหรือหนีไปอยู่ที่อื่น ก็จะต้องอยู่กับลูกผู้หนึ่งคนถัดไปในเครือญาติที่เป็นปึกแผ่น การเลี้ยงผีปู่ ย่า ตา ยาย ในสมัยก่อนนั้น จะมีการส่งอาหารให้ทุกเมื่อเมื่อมีการกินอาหาร ต่อมาเห็นว่าเป็นการลำบากต่อลูกหลานซึ่งจะต้องทำมาหากิน ขอสงวนครั้ง เดือนละครั้ง จนต่อมาในปัจจุบันเป็นปีละครั้ง

ประโยชน์ของการบวงสรวงผี ปู่ ย่า ตา ยาย

1. เป็นที่พึ่งทางใจ เพราะตามธรรมเนียมแล้วคนทางเหนือชอบนับถือยกย่องญาติผู้ใหญ่มาก ในเมื่อญาติผู้ใหญ่ล่วงไปแล้วก็สร้างศาลเอาไว้เป็นตัวแทน เมื่อตนประสบปัญหาาก็ไปกราบไหว้บอกกล่าวให้ช่วยเหลือ

2. เป็นการรวมญาติที่อยู่ห่างไกลกันได้มาพบปะซักถามสารทุกข์สุขดิบต่อกัน

3. เป็นการแนะนำผู้ที่เป็นเชยให้รู้จักญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง

ข้อห้ามของพิธีการบวงสรวงผี ปู่ ย่า ในส่วนดีเฉพาะลูกผู้หนึ่ง ผีปู่ ย่า วางข้อห้ามไว้ดังนี้ คือ

1. ถ้าผู้ชายล่วงเกินจับมือถือแขนไม่ว่าในที่ลับหรือที่แจ้ง พอใจหรือไม่พอใจ จะต้องเสียผี

2. ห้ามหวิวผมในเวลากลางคืน และห้ามส่องกระจกดูหน้าในเวลากลางคืน

3. ห้ามชายหนึ่งชายใด ที่มีใจวงศ์ญาติถือผีเดียวกันเข้าไปเกินธรณีประตูห้องนอน ถ้าเข้าไปถือว่าผิดผี

คู่ผัวเมีย เกิดทะเลาะวิวาทหย่าร้างกันไปกลับมาคืนดีกันใหม่ จะต้องผิดผีเสียผีในวงศ์ญาติเดียวกัน ถ้าทะเลาะวิวาทกันก็จะผิดผี

4. ผู้หญิงถ้ามีชายอื่นใดมาทำให้ท้องจะต้องผิดผี แม้จะหาตัวชายผู้ทำไม่ได้ คนท้องจะต้องเป็นคนเสียผีเอง

พิธีการบวงสรวงผีปู่ ย่า นี้จะทำการในเฉพาะวงศ์ญาติที่ใกล้เคียงกันเท่านั้น ที่อยู่ห่างออกไปต่างบ้านต่างเมืองก็ไม่มีโอกาสมาร่วมด้วย ด้วยสาเหตุนี้เองที่ทำให้บางคนทอดทิ้งไปเลย แต่ถ้าหากเป็นเทศกาลตรุษสงกรานต์บางคนที่ยังไม่ทอดทิ้งก็อาจจะมาร่วมด้วย ที่ใช้คำว่าอาจจะก็เนื่องจากบางคนอยู่ไกลเกินไป

ไม่สามารถจะมาร่วมได้ การเลี้ยงผีในวันสงกรานต์หรือปีใหม่แบบพื้นเมืองนี้เขาถือว่าเป็นการมา “ดำหัว” ผีปู่ ย่า ตั่วย ซึ่งผู้ที่มาได้จะนำเอาเครื่องเช่นสังเวย เช่น มะพร้าว กล้วย อ้อย มาร่วมกันและช่วยกันออกเงินค่าหัวหมูอีกด้วย พร้อมกันนั้นก็จะมีการดำหัว ญาติผู้ใหญ่ไปด้วย

การนับถือผีปู่ ย่า ดังกล่าวนี้นี้ ปัจจุบันมิได้หมายถึงว่าจะนับถือกันทุกคน หรือทุกคนรอบครัว ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธอย่างแท้จริงโดยไม่มีการถือผี เขาก็จะไม่นับถือ ตามบ้านนอกก็เช่นเดียวกัน แต่ก็ยังมีการถือผีกันเป็นส่วนใหญ่ และส่วนมากก็จะเป็นการนับถือศาสนาพุทธปนกันกับไสยศาสตร์ เพราะพิธีกรรมทาง ไสยศาสตร์มักจะมีศาสนาพุทธเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ยากที่จะแยกได้

การสร้างตูปู่ย่านั้น นิยมสร้างกันตามที่ต้นตระกูล เรียกว่า (เรือนแก้ว) หรือเรียกว่า แก้วผี

สร้างเป็นตูปู่ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ในการบวงสรวงผีปู่ย่า ทำใน "วันพญาวัน" (วันสงกรานต์) หรือวันปีใหม่ ตรงกับวันที่ 15 เมษายน ของทุกปี

ขั้นตอนดำเนินการ

1. ทำความสะอาดหิ้ง และห่อผี
2. บอกกล่าวให้พี่น้องทราบเรื่องการเลี้ยงผี
3. ร่วมกันจัดอาหารเครื่องเช่นสังเวยผี

4. พิธีบวงสรวงผีปู่ย่า จากคำบอกเล่าของพ่ออ้อยคำ มูลศรี อายุ 74 ปี นิยมทำพิธีกรรมในเดือน 8 หรือเดือนพฤษภาคมของทุกปี มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ โดยชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่สืบทอดเป็นข้าวจ้ำ การบวงสรวงผีปู่ย่า หมายถึงการจัดอาหารคาวหวานไปเช่นสังเวย ดวงวิญญาณผู้ตาย ณ หิ้งผีปู่ย่าหรือห่อผีชาวล้านนาถือว่า เมื่อปู่ ย่า ตั่วย ตายไปวิญญาณจะวนเวียนมารักษาลูกหลาน ดังนั้นภายในบ้านของชาวล้านนา จึงจัดทำ "หิ้งผีปู่ย่า" ไว้ทุกบ้าน โดยจัดตั้งไว้ที่สูง นิยมจัดตั้งไว้บนห้วนอนของบ้าน สูงจากพื้นกระดานราว 2 เมตร หิ้งผีปู่ย่านี้ถือว่าเป็นของสูง เด็กๆจะไปเล่นไม่ได้ ผู้อาวุโส หรือพ่อแม่เท่านั้นที่จะเกี่ยวข้องกับหิ้งปู่ย่าได้ นอกจากนี้ชาวชนบทล้านนาบางแห่ง เชื่อว่า ปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้วหลายคนและ เป็นญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน น่าจะอยู่ร่วมกันได้ จึงคิดสร้าง "ห่อผี" ขึ้น เพื่อให้ผีอยู่ร่วมกัน

ความสำคัญ การบวงสรวงผีปู่ย่า เป็นสิ่งสำคัญที่ผูกพันกับการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง โดยเชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข และแสดงให้เห็นถึงการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ คือ ปู่ย่าตายาย ทำให้ลูกหลานมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความสามัคคีระหว่างญาติพี่น้อง

การแก้บน

ข้าวจ้ำมีหน้าที่บอกกล่าว โดยการบนบานศาลกล่าวต่อผีปู่ย่า เกี่ยวกับเรื่องที่เจ้าภาพมีความทุกข์ใจ กังวลใจ มีความคาดหวัง เช่น การสอบได้ทำงานเป็นข้าราชการ การหายจากการเจ็บป่วย ถ้าผลการบนบานประสบความสำเร็จ เจ้าภาพจะต้องนำของมาเช่น ไห้ว มี หมู หรือไก่ เหล้าพัน ไก่คู่ หมาก 2 พลุ 2 ใบ เวลาบอกแก้บนใช้เวลาใดก็ได้

ลำดับผู้ที่เป็นข้าวจ้ำในชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง

1. นายธรรม มูลศรี เป็นข้าวจ้ำคนแรก
2. นายตาล มูลศรี เป็นคนที่สอง
3. นายอุบ มูลศรี คนที่สาม
4. นายคำ มูลศรี คนที่สี่เป็นคนปัจจุบัน

3. ข้อมูลประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้เครื่องมือ Time Line ได้ข้อมูล ดังนี้

3.1 อาหารไทลื้อบ้านป่าแหม

ส่วนอาหารไทลื้อบ้านป่าแหมการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา และนักวิจัยชุมชนในกลุ่ม ได้ให้ข้อมูล เป็นอาหารที่ทำกินแบบง่ายๆหาได้จากท้องไร่ ปลายนา เช่นผักต่างๆ เห็ด หน่อไม้ เต้า (สำหรับน้ำจืด) ส่วนเนื้อสัตว์ ก็จะเป็น เป็ด ไก่ หมู กุ้ง หอย ปู ปลา ส่วนสัตว์ใหญ่ไม่ค่อยได้กินนอกจากสัตว์จะแก่ล้มตายเองถึงจะได้กินเช่น วัว ควาย เป็นต้น อาหารไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์ อาหารคาวเช่น ตำเต้า (ตำสำหรับน้ำจืด) ห่อนึ่งตะ (ห่อนึ่งสำหรับน้ำจืด) น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกน้ำหน่อ นิดหน่อไม้ จอผักกาดไทลื้อ ส่วนขนมไทลื้อก็จะมี ขนมดอกซ้อ ขนมปาด ขนมเม็ด ขนมจ้อก ขนมเกลือ เป็นต้น

อาหารที่ชาวไทลื้อนิยมรับประทานกันทั่วไปมีแกงผักต่างๆ เช่น ผักเส้า (ผักเสี้ยว) ผักหละ (ชะอม) ของชาวล้านนา ไชลกกับพริก ตะไคร้ หอมกระเทียม เป็นน้ำพริกแกงใส่ปลาร้า หรือน้ำปลา ส่วนอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปู (น้ำปู) เช่น ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ จากแกงยังมี “ส้า” เช่น ส้าผักกาด ส้ามะเขือ มี “ย่า” เช่น ยำหน่อไม้ และอาหารประเภท “ตำ” และส้าต่าง ๆ ชาวไทลื้อนิยม ใส่จาดำ

มีอาหารง่าย ๆ กินแก้ขัดเมื่อไม่มีอาหารอื่นคือ การนำงาดำมาคั่วให้หอมปนให้ละเอียดคลุกกับข้าวเหนียวหนึ่ง ใส่เกลือนิดหน่อย เรียกว่า “ข้าวกั๊นงา” หรืออาจใช้อีกชนิดหนึ่งแทนโดยไม่ต้องคั่ว ทำวิธีเดียวกันจะได้ “ข้าวกั๊นงาขี้ม่อน” หอมอร่อยน่ารับประทาน

อาหารไทลื้อที่นิยมกันมาก

น้ำปู หรือ น้ำปู

น้ำปูหรือน้ำปู ทำมาจากปูนาโขลกละเอียด คั้นเอาแต่น้ำใส่หม้อทิ้งไว้ประมาณ 2 วัน จนมีกลิ่นฉุนนิด ๆ แล้วนำไปเคี่ยวจนแห้งงวด ก็จะได้น้ำปูข้น ๆ เหนียว ๆ สีดำคล้ำ เวลาจะนำมาปรุงเป็นอาหารให้โขลกพริกหนุ่มเผา กระเทียม ตะไคร้ ใช้จิ้มหน่อไม้หรือผักต่าง ๆ เป็นเครื่องเคียง

น้ำผัก

น้ำผัก ใช้ทำน้ำพริกได้จากการหมักดองผักกาดจ๊อบบดละเอียด ผสมน้ำ เกลือ ข้าวเหนียว ทิ้งไว้ราว 2-3 คืน จนได้รสเปรี้ยวแล้วนำไปเคี่ยวจนแห้ง จะได้กากน้ำผักสีเขียวคล้ำ เก็บไว้กินได้นาน เช่นเดียวกับน้ำปู เวลาจะนำมาปรุงอาหาร ก็ให้โขลกเครื่องปรุง พริก กระเทียม กินกับปลาย่างหรือปลาปิ้ง

“เต้า” และ “ตะ”

“เต้า”หรือ “ตะ” เป็นสำหรับน้ำจืดในแหล่งแม่น้ำยม ชาวไทลื้อบ้านป่าแหมมักนิยมนำมาทำอาหาร เช่น ตำเต้า ห่อนึ่งตะ เป็นอาหารตามฤดูกาลเท่านั้น



แอ่งและ

“แอ่งและ” เป็นอาหารไทลื้อโดยเฉพาะ โดยจะใช้ในแอ่งและซึ่งเป็นพืชที่มีลักษณะเป็นเถา นำทั้งใบและเครือมาบดละเอียดผสมกับน้ำนิดหน่อย คั้นแล้วกรองเอาแต่น้ำ ประมาณ 3 - 4 ครั้ง เมื่อได้

น้ำสีเขียว นำใส่ภาชนะทิ้งไว้ข้ามคืน เพื่อให้แห้งตัวเหมือนวุ้น จากนั้นตัดออกมาเป็นชิ้น ๆ ใส่เครื่องปรุง พริกป่น เกลือ ถั่วลิสงป่น มะกอกเปรี้ยว ต้นหอม ผักชี จะได้ยำแฉะแฉะซึ่งเป็นอาหารโปรดของชาวไทลื้อ

4. การแต่งกายไทลื้อ

การแต่งกายผู้ชายไทลื้อ บ้านป่าแหมโบราณ การสัมภาษณ์ พ่ออู๋อุ้น มูลศรี พ่ออู๋แก้ว อุทธา ได้ให้ข้อมูล

1.เสื้อ สมัยโบราณสวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อฮ่อม ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย สมัยปัจจุบันได้มีการประยุกต์รูปแบบเสื้อให้มีแถบสี แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ มีผืนผ้าต่อจากสายหน้าป้ายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว

2.กางเกงเป็นกางเกงก้นลึก กางเกงสามส่วน เรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ สีเสื้อผ้าของผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาว หรือสีดำ ผ้าขาวม้าคาดพุง ผ้าโพกศีรษะด้วยผ้าสีน้ำตาล สีขาว สีดำ

3.ผ้าขาวม้า โบราณเป็นผ้าขาวม้าที่ทอมือ ใช้สำหรับคาดเอว หรือโพกหัว

4.หมวก เป็นหมวกสานจากไม้ไผ่ หมวกสานใบลาน เรียกว่า “กูป”

5.รองเท้า สมัยโบราณหรือเรียกว่า “เกิบ” “แค็บ” ซึ่งสมัยโบราณจะใช้วัสดุจากธรรมชาติทำ เช่น ทำจากเปลือกต้นไม้ตอง ทำจากหนังวัว

6.ย้อม ใช้สำหรับใส่ของเครื่องใช้ โดยจะใช้ผ้าทอตัดเย็บด้วยมือ โทนสีดำ สีเทา น้ำตาลย้อมจากสีธรรมชาติ



การแต่งกายผู้ชายไทลื้อบ้านป่าแหม โดย พ่ออู๋อุ้น มูลศรี อายุ 84 ปี



การแต่งกายชุดไทลื้อชาย-หญิงในปัจจุบัน รูปจากการร่วมงานประเพณีตานตุงไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขมโบราณ จากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า

1. สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปั๊ด ซึ่งสมัยโบราณผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าทอย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำหรือสีครามล้วนไม่มีแถบ แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง ปัจจุบันسابเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน

2. สวมซิ่นไทลื้อ ที่มีลวดลายอยู่กลางตัวซิ่น ส่วนหัวซิ่นเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนซิ่นเป็นผ้าพื้นสีดำ ลวดลายซิ่น มีลวดลายหลายรูปแบบ เช่น ลายน้ำไหล ลายเกาะขอ ลายเกาะผักแว่น ลายหางปลาเกาะขอ สีเสื้อมีหลากหลาย ผู้หญิงไทลื้อจะสวมซิ่น ใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญ จะใส่เสื้อปั๊ดสีขาว และโพกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน

3. ผ้าโพกหัวหรือผ้าเคียนหัวสมัยโบราณ จะเป็นสีขาวล้วน ซึ่งผู้หญิงสมัยโบราณ จะนิยมไว้ผมยาวตั้งแต่เด็ก ก่อนการเคียนหัวต้องเกล้าผมให้เรียบร้อยก่อน

4. ย่ามหรือถุงย่ามไทลื้อ เป็นผ้าทอใช้สีแดงทอสลับอย่างสวยงาม ใช้สะพาย เพื่อใส่ของใช้จำเป็น เนื่องจากสตรีชาวไทลื้อ นิยมกินหมาก จะมีอุปกรณ์ที่ใช้ใส่หมากที่สำคัญ คือ ตลับหมาก (แอ็บหมาก) สีแดงเป็นเครื่องเงิน สำหรับใส่หมากพลู ย่ามไทลื้อ จะเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทอด้วยมือ

5. ร่องเท้าเป็นร่องเท้าเตะ เรียกว่า “เกิบกิบ” สมัยโบราณจะใช้หนังวัวทำ หรือใช้เปลือกไม้ต้องทำ

6. เครื่องประดับนิยมใส่เครื่องเงินเช่นกำไลเงินหรือกอกไหม แหวนเงิน เป็นต้น



การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขมโบราณ โดยแม่อุ้ยดำ ไชยลังกา อายุ 89 ปี



การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขม ปัจจุบัน รูปจากการร่วมงานประเพณีตานตุงไทลื้อวัดท่าฟ้าใต้

5. ภาษาไทลื้อบ้านป่าแขม

ภาษาไทลื้อบ้านป่าแขมจากการสัมภาษณ์แม่อุ้ยดำ ไชยลังกา, นายถนัด มูลศรี, พ่ออุ้ยแก้ว อุทธา ได้ให้ข้อมูล

ชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ในอดีตจะใช้ภาษาไทลื้อในการสื่อสารทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภาษาไทลื้อไม่มีภาษาเขียน การถ่ายทอดทางภาษาจะถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำโดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น ภาษาพูดของชาวไทลื้อนั้นเสียงบางเสียงจะแตกต่างไปจากภาษาไทยวน เช่น สระเอีย เป็น เอ เช่น เมีย เป็น เม สระอัว เป็น โอ เช่น ผัว เป็น โผ สระเอือ เป็น เออ เช่น เกลือ เป็น เกอ เสียงวรรณยุกต์ของไทลื้อมี 6 เสียง เหมือนภาษาไทยวนแต่มีลักษณะแตกต่างไป คำศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทลื้อมักเป็นภาษาถิ่นตระกูลไทหรือคำศัพท์ที่ดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความหมายซับซ้อนมากนัก

ตัวอย่างภาษาไทลื้อ

บ้อเดี๋ยวนี๋ก้อถึงยามเล่ง ย้ามดื้ออื้อป้ออย่าครบรองได้มาเล่ามาดื้อฮื้อไต่กินอ้ม กิ้นติ้มขอฮื้ออื้อป้อ อื้อยา ปักปัก ฮักฮัก ลูกเต่าหลายเหล็น กูปู่กู่น ฮื้อไต่อยู่ดีกิ้นดี มีสุก ขื่อฮื้อลูก เตมหล้านเหล็นฮื้อมาก้าขึ้น ฮื้อโมนข่านหม่าน ถ้าอื้อป้ออย่ามาฮับฮ้องกิ้นตุ่ลูกหล้านเอ้ามาฮื้อก้อฮื้อเก็บเข้าไต่กูฮาบกูบุงน้อ

แปลเป็นภาษาไทยว่า

เดี๋ยวนี๋ก็ถึงเวลาเลี้ยงดูผัวเฒ่า ให้ได้กินอ้มกินติ้มขอให้ปู่ย่าปกป้องรักษาลูกเต่าหลานเหลนทุกคน ให้ได้อยู่ดีกินดี มีสุขให้มีการค้าขายตีมีเงินใช้จ่ายอย่างสบาย ถึงปู่ย่ามารับของเช่นบวงสรวงก็ขอให้จับเม็ดข้าวให้เป็นคู่หลังจากเก็บเม็ดข้าวได้เป็นคู่แล้ว ก็จจะรอเวลาประมาณ ๑๕ นาที ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะไปเก็บสำหรับเครื่องเซ่นสรวง แล้วก็นำมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงลูกหลานหรือสมาชิกทุกคนที่นับถือผัวเฒ่าให้ทุกคนได้กินกันเพื่อความเป็นสิริมงคล

ภาษาและตัวอักษรไทลื้อ

คนไทลื้อ มีภาษาพูด เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อเหมือนกับคนไทยอื่น ที่มีภาษาเป็นของตัวเอง เช่น ไทยคำตี้ ในประเทศอินเดีย ไทยใหญ่ หรือไทยเขิน ในสหภาพพม่า ไทยดำ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือไทยขาวในเวียดนาม ไทยต่งเกียในสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทยโยนก ไทยยวน หรือไทยล้านนา ในประเทศไทย ในการเขียนชาวไทลื้อจะใช้ตัวอักษรแบบล้านนาเป็นตัวเขียน ไม่มีภาษาเขียนที่เป็นแบบของไทลื้อเอง

ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท (ไต) เพราะภาษาทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมาก ทั้งเสียงพยัญชนะเสียงสระ คำศัพท์พื้นฐานร่วมกัน และการเรียงคำเข้าประโยคเป็นต้น

ภาษาพูดไทลื้อน่าสนใจศึกษามาก ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำ โดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น เช่นภาษาไทย หรือภาษาล้านนามีเสียงสระ เอ เออ โอ ตรงกับคำในภาษาไทลื้อที่มีเสียง อี อี้ อุ

ตารางที่ 2 ตัวอย่างเทียบเสียงพูด

ภาษาไทย	ภาษาล้านนา	ภาษาไทลื้อ
คน	คน	กุน
เป็น	เป็น	ปิ่น
เงิน	เงิน	จิ้น

และภาษาไทลื้อมีเสียงสระเดี่ยวมีทั้งสระเสียงสั้น สระเสียงยาว และภาษาไทลื้อจะไม่มีสระประสมเลย

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการเทียบเสียงพูดที่มีสระ

ภาษาไทย	ภาษาล้านนา	ภาษาลื้อ
เกลือ	เก็ย , เกลือ	เกือ
กล้วย	ก้วย , โก้ย	โก้ย

เป็นที่น่าสังเกตว่าภาษาลื้อจะมีหลายคำที่ออกเสียงตรงกับภาษาภาคใต้ ถ้าให้คนลื้อพูดภาษาลื้อกับคนภาคใต้ที่พูดภาษาปักษ์ใต้จะพูดกันพอรู้เรื่อง (แต่ภาษาปักษ์ใต้พูดเร็วกว่าภาษาลื้อ)

ตัวอักษรไทลื้อ

อักษรไทลื้อกับไทยวน (ล้านนา) ใช้ร่วมกัน บางครั้งจะสะกดเหมือนกันโดยเฉพาะเสียงสระ อักษรธรรมที่จารในคัมภีร์จะเป็นอักษรเดียวกัน ดังนี้

	๐	၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀	
ตัวเลข	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	รับอิทธิพลจากพม่า	

ไหรา	၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

ตัวเลขในธรรม	၁	၂	၃	၄	၅	၆	၇	၈	၉	၀
หรือ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ยี่สิบออกเสียงขาว

ยี่สิบเอ็ด = ซาวเอ็ด = ၂၁

ยี่สิบสอง = ซาวสอง = ၂၂

พระ สระ วรรณยุกต์ ตัวเลขของไทยล้อเทียบอักษรไทยกลาง

อักษร	ก	ข	ค	ฌ	ฌ	อ	ว	ง	ด	ญ	ก
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
ห- นำ	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
สระ	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
ตัวสะกด	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค
	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ค

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ

1. ทีมนักวิจัย นำเครื่องมือที่ได้ นำมาเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ทั้ง 3 ประเด็น ทำให้ได้ข้อมูลครบทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ 2) ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม 3) ด้านวิถีการ ดำเนินชีวิต
2. ชุมชน มีข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้เยาวชนได้มาศึกษา

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

1. ทีมนักวิจัยชุมชน ได้ข้อมูลเชิงลึกทั้ง 3 ประเด็น
2. ทีมนักวิจัยมีการวางแผน และมีการเตรียมความพร้อมก่อนลงเวที มีเทคนิค วิธีการดึงข้อมูลจากชุมชน การซักถามกับชุมชนอย่างเป็นกันเอง ทำให้ชุมชนไม่รู้สึกเกิดความแตกต่าง ความเกรง ส่งผลให้ได้ข้อมูลตรงตามประเด็นที่กำหนดไว้
3. ชุมชนเกิดความสุขสนุกสนาน เกิดความตระหนัก และเกิดความสนใจ ในการอนุรักษ์ สืบทอด ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม

ข้อค้นพบ

1. ชุมชน มีความเชื่อว่า ข้าวเจ้า เป็นผู้สื่อสารวิญญาณ ในพิธีกรรมบวงสรวงเทวดา การเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข
2. คนรุ่นใหม่ ให้ความสนใจและเข้าร่วมพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนรุ่นเก่า ชักชวนลูกหลานให้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะมีเยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้ซักถามขั้นตอนการ ประกอบพิธีกรรม และความหมายของการนำวัสดุมาใช้ในพิธีกรรม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

1. ทีมวิจัยชุมชน ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยนำเทคนิคการใช้คำถามปลายเปิดมาจัดกระบวนการสืบค้นข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. ด้านประวัติศาสตร์ 2. ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. ด้านวิถีการ ดำเนินชีวิต
2. ชุมชน ได้ชุดความรู้เรื่อง พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง และพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

กิจกรรมที่ 3 เวทีทบทวนข้อมูล เนื้อหาของประเด็นที่กำหนดไว้ 3 ประเด็น

คือ 1. ด้านประวัติศาสตร์ 2. ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม 3. วิถีการดำเนินชีวิต ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2561 จำนวนผู้เข้าร่วม 75 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย 22 คน ทีมที่ปรึกษา 3 คน และทีมชุมชน 50 คน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนายพิภพ ทรายศ คำ ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นายอุดร คำบุญเรือง เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) นางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่บันทึกหลัก สมุด นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล นายพิภพ ทรายศ กล่าวทักทาย

กับชุมชน และชี้แจงวัตถุประสงค์การลงเวทีในครั้งนี้ โดยใช้กระบวนการกลุ่มใหญ่นั่งเป็นรูปตัวยูโดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น คือ

1.ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ได้ทราบถึง ประวัติความเป็นมา การอพยพตั้งถิ่นฐาน การปกครองของบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

2.ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ได้ทราบถึงพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง พิธีบวงสรวงผีปู่ย่า และประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม

3.ด้านวิถีการดำเนินชีวิต ได้ทราบถึง การดำเนินชีวิตของชุมชนไทลื้อชาวบ้านป่าแขม ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย อาหาร ภาษา และการแต่งกาย

โดยมีทีมที่ปรึกษา 3 คน ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอข้อมูลเนื้อหาในแต่ละประเด็น บางส่วนที่ยังขาดหายไป

- นางกัญญา วงศ์ใหญ่ ครู คศ.3 ได้กล่าวถึงการสืบทอดประเพณีไทลื้อว่าควรมีการอนุรักษ์สืบทอดกันต่อไป

- นายคำรณ มูลศรี ที่ปรึกษา แนะนำนักศึกษา กศน.มาศึกษาประเพณี วัฒนธรรม ไทลื้อและให้เยาวชนเข้าร่วมการวิจัย เพื่อจะได้สืบทอดประเพณีต่อไป

- นายวิชัย คำเย็น ที่ปรึกษา กล่าวว่าการศึกษาวิจัยเป็นการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี โดยอยากให้นักศึกษา กศน.เข้าร่วมและหาแนวทางวิธีการสืบทอดประเพณีไทลื้อ

- นายสมควร มูลศรี ที่ปรึกษา ได้กล่าวถึง การอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีไทลื้อ ควรมีการสืบทอดกันต่อไป

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

1.ชุมชน ได้ทราบถึง กลไกทางวัฒนธรรมในเชิงลึก ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน คือ กลไกทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) เช่น พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง พิธีบวงสรวงผีปู่ย่า

2.ชุมชน ได้ทราบถึง กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น

3.ชุมชน ได้ขยายผลแนวคิดในการใช้ภาษาสื่อ เช่น การขับสื่อ

4.ชุมชน ได้ทราบถึง ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม ตามยุคสมัย ส่งผลกระทบในทางลบ เช่น ไม่นิยมสื่อสารด้วยภาษาสื่อ การเปลี่ยนแปลงบ้านเรือน การแต่งกายแบบไทลื้อ

ส่วนผลกระทบทางบวก เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ มีความเชื่อว่า จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุขความเจริญก้าวหน้าสืบไป ส่วนพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า มีความเชื่อว่าทำให้ส่งผลดีต่อการดำเนินชีวิตที่ดีและเป็นสิริมงคล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (out put)

ทีมนักวิจัย ได้ทราบถึงข้อมูลกลไกทางวัฒนธรรม ยึดโยงคนในชุมชน (เก่า – ใหม่) กลไกทางวัฒนธรรมที่สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การขยายผลแนวคิด และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมตามยุคสมัย ส่งผลกระทบทั้งทางบวก คือ ทีมวิจัยและคนในชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่า วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต จากคนรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ และยึดถือเป็นแบบอย่างสืบทอดต่อไป และทางลบ คือ คนในชุมชนบางส่วนยังไม่ตระหนักและเห็นคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตในการที่จะร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม

ข้อค้นพบ

กศน.อำเภอเชียงม่วนและชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ได้ชุดความรู้ และมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้นักศึกษาและคนในชุมชน ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแขม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยได้รับบทเรียนใหม่จากการจัดเวที คือ

1.วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้นระหว่างทีมวิจัยกับชุมชนสามารถสะท้อนความคิดของชุมชนได้มากขึ้น

2.การใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรม SWOT ต้องอธิบายความหมายและความสำคัญของเครื่องมือให้ชัดเจนก่อนทุกครั้ง เพื่อจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน

กิจกรรมที่ 4 ครั้งที่ 1 เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็น ที่กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งดำเนินการในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านป่าแขม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย ทีมวิจัย จำนวน 22 คน ทีมที่ปรึกษา จำนวน 3 คน รวมทั้งหมด 25 คน

วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นายปิติพล วงศ์กะโซ่ เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) นางนางสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่บันทึกหลักสมุด นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล โดยเริ่มจากหัวหน้าฝ่ายโครงการวิจัย นางจรรุณี แก้วประภา ได้กล่าวทักทายและต้อนรับทีมนักวิจัยชุมชนและทีมที่ปรึกษาพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงเวทีในครั้งนี้ หลังจากนั้นได้ดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่ม ช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวมการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากชุมชนโดยใช้เครื่องมือในการดำเนินงานคือ Mind Mapping แล้วส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่ม ออกมานำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่เข้าร่วมเวทีกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ได้ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ คือข้อมูลที่ได้จากชุมชนทั้ง 3 ดังนี้

1. ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน

- 1.1 การอพยพ
- 1.2 การตั้งถิ่นฐาน
- 1.3 การสร้างที่อยู่อาศัย
- 1.4 ต้นตระกูล
- 1.5 การปกครอง
- 1.6 การศึกษา
- 1.7 ความเปลี่ยนแปลง

2. ประเด็นด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

- 2.1 ประเพณีม้งคล ได้แก่ บวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า และขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ
- 2.2 ประเพณี อวมงคล ได้แก่ งานศพ

2.3 ความเปลี่ยนแปลง

3. รูปแบบ/วิถีการดำเนินชีวิต

3.1 บ้านเรือน

3.2 อาหาร

3.3 การแต่งกาย

3.4 ภาษา

3.5 อาชีพ

3.6 ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิต (ระบบเครือญาติ)

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากชุมชนแล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่

1. ชุมชน ได้ทราบถึงองค์ความรู้ที่เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เยาวชนได้มาศึกษา
2. ทีมวิจัยครู ได้ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบและจัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ผลจากการจัดทำกิจกรรมในครั้งนี้ ทีมนักวิจัยชุมชนและที่ปรึกษา ได้ข้อมูลการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่จัดเป็นหมวดหมู่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชน ในเรื่องการอพยพย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษ การเมืองปกครอง ประวัติศาสตร์ การศึกษาและศาสนา

ข้อค้นพบ

ได้ข้อมูลของชุมชนที่จัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัย ได้เรียนรู้การจัดหมวดหมู่ของข้อมูล แต่ขาดทักษะการรวบรวมข้อมูลให้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนและรูปแบบการนำเสนอข้อมูล

กิจกรรมที่ 4 ครั้งที่ 2 เวทีสรุปรวบรวมองค์ความรู้ที่ได้ทั้ง 3 ประเด็น คือด้านประวัติศาสตร์ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และด้านวิถีการดำเนินชีวิต ที่ได้กำหนดไว้ของชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ซึ่งดำเนินการจัดกิจกรรมเวที สรุปรวบรวมองค์ความรู้ข้อมูล ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2561 ณ ศาลาอเนกประสงค์ บ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย ทีมวิจัย จำนวน 22 คน ทีมชุมชน จำนวน 50 คน รวมทั้งหมด 72 คน

วิธีการขั้นตอนการดำเนินงาน

ดำเนินการโดยนายปิติพล วงศ์กะโช้ ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นางนงนภัส สมภาร เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) นางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่บันทึกหลักสมุด นายอดุล คำบุญเรือง ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายพิภพ ทราญคำ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล

หัวหน้าโครงการนายขจร มูลศรี ได้กล่าวต้อนรับ ทักทายทีมวิจัย และชุมชน ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ นายปิติพล วงศ์กะโช้ รับหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ และได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการลงเวทีครั้งนี้ ให้กับชุมชนได้รับทราบ เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น นำมาตรวจสอบข้อมูล และจัด

หมวดหมู่เป็นองค์ความรู้ของชุมชน โดยใช้กระบวนการกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้แบ่งกลุ่มนักวิจัยชุมชนตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย โดยให้แต่ละกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น โดยใช้เครื่องมือ Mind Mapping การนำเสนอข้อมูลด้วย Power Point ข้อมูลที่บันทึกใน Word รวมถึงคลิปวิดีโอที่บันทึกขั้นตอนในการลงเก็บข้อมูลในเรื่องต่างๆ เพื่อใช้ประกอบในการเก็บข้อมูลที่มีความสำคัญ แล้วส่งตัวแทนของแต่ละกลุ่ม ออกมานำเสนอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้ที่เข้าร่วมเวทีกิจกรรมร่วมกัน โดยแยกประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 นางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการกลุ่มย่อย

นางสาวณิชาภัทร เชื้อหม่อ ทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึก

โดยนางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ จากกิจกรรมที่ 4 ครั้งที่ 1 โดยได้บันทึกข้อมูลจากการใช้เครื่องมือ Mind Mapping การนำเสนอข้อมูลด้วย Power Point ข้อมูลที่บันทึกใน Word รวมถึงคลิปวิดีโอที่บันทึกขั้นตอนในการลงเก็บข้อมูลในเรื่องต่างๆ เพื่อใช้ประกอบในการเก็บข้อมูลที่มีความสำคัญ ได้รวบรวมข้อมูลแยกเป็นประเด็นสำคัญดังนี้ ประวัติความเป็นมาในการอพยพย้ายถิ่นฐานชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ประวัติความการก่อตั้งหมู่บ้านป่าแขม ผู้นำหมู่บ้านคนแรกจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแต่ละประเด็นมีการซักถามแลกเปลี่ยนความเห็น ในกรณีที่ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ มีการบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม คณะที่วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญ พร้อมรูปภาพประกอบการบรรยาย พร้อมทั้งจะนำข้อมูลที่ได้นำไปเรียบเรียงเป็นองค์ความรู้ต่อไปดังนี้

- 1.1 การอพยพ
- 1.2 การตั้งถิ่นฐาน
- 1.3 การสร้างที่อยู่อาศัย
- 1.4 ต้นตระกูล
- 1.5 การปกครอง
- 1.6 การศึกษา
- 1.7 ความเปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่ 2 นายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

นางสาวภัศรชนก อินธิยา ทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึก

โดยนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ จากการลงเวทีครั้งที่ 4 ครั้งที่ 1 ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ โดยได้บันทึกข้อมูลจากการใช้เครื่องมือ Mind Mapping การนำเสนอข้อมูลด้วย Power Point ข้อมูลที่บันทึกใน Word รวมถึงคลิปวิดีโอที่บันทึกขั้นตอนในการลงเก็บข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบในการเก็บข้อมูลที่มีความสำคัญ ได้รวบรวมข้อมูลแยกเป็นประเด็นสำคัญดังนี้ ประเด็นที่ 1 ประเพณีสำคัญในหมู่บ้าน โดยแยกเป็นประเพณีมงคล เช่น การขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ ประเด็นที่ 2 ประเพณีเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น ประเพณีเลี้ยงผีเทวดาเมืองมาง ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ในแต่ละประเด็นมีการซักถามแลกเปลี่ยนความเห็น ในกรณีที่ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ มีการบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม คณะที่วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญ พร้อมรูปภาพประกอบการบรรยาย พร้อมทั้งจะนำข้อมูลที่ได้นำไปเรียบเรียงเป็นองค์ความรู้ต่อไปดังนี้

2.1 ประเพณีมงคล ได้แก่ บวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า และขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ

2.2 ประเพณี อวมงคล ได้แก่ งานศพ

2.3 ความเปลี่ยนแปลง

ประเด็นที่ 3 นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ

นายพิภพ ทรายศ ทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึก

โดยนายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการ(Fa) ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จัดเก็บไว้ โดยการใช้เครื่องมือ Mind Mapping การนำเสนอข้อมูลด้วย Power point ข้อมูลที่บันทึกใน Word รวมถึงคลิปวิดีโอที่บันทึกขั้นตอนในการลงเก็บข้อมูลในเรื่องต่างๆ พร้อมทั้งจะนำข้อมูลที่ได้นำไปเรียบเรียง เป็นองค์ความรู้ต่อไปดังนี้

ประเด็นที่ 1 การดำรงชีวิตชาวไทลื้อ

ประเด็นที่ 2 ที่อยู่อาศัยบ้านเรือน

ประเด็นที่ 3 อาหารไทลื้อ

ประเด็นที่ 4 การแต่งกาย

ประเด็นที่ 5 ด้านภาษา

ประเด็นที่ 6 อาชีพ

ประเด็นที่ 7 ความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิต (ระบบเครือญาติ)

ในแต่ละประเด็นมีการซักถามแลกเปลี่ยนความเห็น ในกรณีที่ข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ มีการบันทึกข้อมูลเพิ่มเติม คณะทีมวิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดบันทึกลงในคอมพิวเตอร์ โดยแยกเป็นประเด็นสำคัญ พร้อมรูปภาพประกอบการบรรยาย พร้อมทั้งจะนำข้อมูลที่ได้นำไปเรียบเรียงเป็นเนื้อเรื่องอย่างสมบูรณ์

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

1. ชุมชน มีองค์ความรู้ที่เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เยาวชนได้มาศึกษา

2. ทีมวิจัยครู มีข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและจัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ได้ข้อมูลจากการจัดเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชนในแต่ละประเด็น ทั้ง 3 ประเด็น

ข้อค้นพบ

1.ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ได้ข้อมูลจากการจัดเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของชุมชน ในแต่ละประเด็น ทั้ง 3 ประเด็น มีการบันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ บันทึกลงแผ่น CD บันทึกเป็นคลิปวิดีโอเพื่อสะดวกในการค้นหา

2.กศน.อำเภอเชียงม่วนและชุมชน ได้ชุดความรู้ และมีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้นักศึกษาและคนในชุมชน ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยได้รับบทเรียนใหม่จากการจัดเวที คือ

1. นักวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการ จัดเก็บข้อมูลจากการจัดเป็นหมวดหมู่องค์ความรู้
2. ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรมีการสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับหลังการดำเนินการทุกครั้ง เพื่อจะทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 5 เวทีสรุปผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 และจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

วันที่ 23 – 24 เมษายน 2561 ณ สำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา โดยมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย ทีมวิจัย จำนวน 9 คน และทีมพี่เลี้ยงกลไกพะเยา โดยการประชุมกลุ่มใหญ่เพื่ออธิบายทำความเข้าใจกับ หัวข้อของรายงานความก้าวหน้า จากนั้นแบ่งเป็นกลุ่มย่อย 2 กลุ่ม คือ อำเภอแม่ใจและอำเภอเชียงม่วน มีทีมพี่เลี้ยงกลไกพะเยาให้คำปรึกษาและแนะนำอย่างใกล้ชิดโดยใช้วิธีนำกระบวนการทางเทคนิควิจัย มาใช้เพื่อดึงข้อมูลจากกิจกรรมการลงเวทีชุมชนมาเขียน เป็นรายงานความก้าวหน้า ระยะที่ 1 มีเครื่องมือ ตาราง ดังต่อไปนี้

- ตารางที่ 1 เขียนวัตถุประสงค์โครงการ
- ตารางที่ 2 กิจกรรมรายเดือน
- ตารางที่ 3 อธิบายรายกิจกรรม
- ตารางที่ 4 อธิบายวัตถุประสงค์ที่เชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้น
- ตารางที่ 5 วิเคราะห์ความสำคัญของกิจกรรมจาก Time line
- ตารางที่ 6 ตารางเมตริกซ์

สรุปข้อมูลที่ได้จากกิจกรรม

การดำเนินงานในครั้งนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการลงเวทีชุมชนในพื้นที่วิจัย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลและสรุปผล เพื่อนำมาเขียนเป็นรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 กิจกรรมนี้ได้รับคำแนะนำจากทีมวิทยากรพี่เลี้ยง กลไกพะเยา โดยใช้เทคนิคการดึงข้อมูลจากกิจกรรม การลงพื้นที่วิจัย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การเขียนรายงานความก้าวหน้าของทีมวิทยากรพี่เลี้ยง และอธิบายขั้นตอนการเขียน แนวทางการเขียนรายงานความก้าวหน้า รวมถึงซักถามปัญหา ข้อสงสัยเกี่ยวกับการเขียนรายงานความก้าวหน้า ทั้งโครงการวิจัยของ กศน.อำเภอแม่ใจ และ กศน.อำเภอ เชียงม่วน สารสำคัญที่ได้จากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้สามารถทำให้เห็นภาพของการทำกิจกรรมในแต่ละ ครั้ง เป็นการทบทวนความสำคัญของกิจกรรมต่างๆ ในการลงเวทีชุมชนการดึงข้อมูลที่บันทึกมีอะไรบ้าง ขั้นตอนของกิจกรรม ตั้งแต่การเตรียม (อะไร อย่างไร กับใครบ้าง) และการสรุปบทเรียนจากการจัด กิจกรรมแต่ละครั้งเป็นอย่างไร เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ การปรับเครื่องมือขั้นตอนของการดำเนิน กิจกรรมมีอะไรบ้าง(รายละเอียดที่ผู้อ่านเข้าใจและสามารถนำไปใช้ได้) เนื้อหาในการจัดกิจกรรม มีเนื้อหา อะไรบ้าง (ความรู้ที่นำไปใช้ในและข้อมูลที่ได้จากการจัดกิจกรรม) กล่าวคือ เนื้อหาในการเสริมความรู้ ประสบการณ์และเนื้อหาจากการศึกษา บริบท สถานการณ์ปัญหา การแลกเปลี่ยนพูดคุย และการหาข้อสรุป หรือหาทางออกร่วมกัน (สรุปให้เห็นประเด็นและสาระสำคัญร่วมกัน) ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

วิธีการทำ work shop แบ่งกลุ่มตามโครงการวิจัย 2 กลุ่ม ดังนี้ ทีมพี่เลี้ยงเชียงใหม่ ได้แก่ ครูแกนตันทนา (อำเภอจุน) ครูสายใจฯ (อำเภอปง) ครูดวงพร (อำเภอภูซาง) แนะนำการเขียน Time Line ตามกิจกรรมที่ลงเวที ซึ่งจากการสำรวจโครงการวิจัยท้องถิ่น เรื่อง กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา พบว่า มีทั้งหมด จำนวน 5 กิจกรรม โดยเป็นกิจกรรมตามแผน จำนวน 9 เวที หลังจากนั้นดึงข้อมูล จาก Time Line ไปลงในตารางที่ 3 ซึ่งเป็นแผนการดำเนินงานรายงานความก้าวหน้ารายละเอียดได้แก่ กิจกรรมวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาโดยกิจกรรม การทำ work shop ในการดึงข้อมูลมาลงตารางในครั้งแรกทีมนักวิจัยยังไม่เข้าใจเพราะยังไม่เคยทดลองปฏิบัติมาก่อน อย่างไรก็ตาม ทีมนักวิจัยไม่ได้นำข้อมูลรายละเอียดของกิจกรรมมาด้วย จึงยังไม่สามารถลำดับเหตุการณ์ ขั้นตอนอย่างละเอียดได้อย่างชัดเจนทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ จึงต้องกลับไปตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อนำมาทำตารางกิจกรรมได้อย่างถูกต้องสัมพันธ์กัน จากการทำwork shop ครั้งนี้ทำให้ทีมนักวิจัยได้เรียนรู้วิธีการขั้นตอนการดึงข้อมูลเพื่อมาเขียนในรายงานความก้าวหน้า หลังจากนั้นจึงได้ทำตารางที่ 4 เพื่ออธิบายวัตถุประสงค์ที่เชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของโครงการใหญ่ที่มีผลกระทบต่อทีมนักวิจัยชุมชน และหน่วยงาน กศน.อำเภอเชียงม่วน จากนั้นจึงได้ทำกิจกรรมตารางที่ 5 ซึ่งเป็นตารางการวิเคราะห์ความสำคัญจากTime Line ใช้กระบวนการการประเมินความพึงพอใจของแต่ละกิจกรรม มีระดับคะแนนตั้งแต่ 1-5 เพื่อหาความเที่ยงของข้อมูล สำหรับตารางที่ 6 ตารางเมตริกซ์ เป็นการเขียนวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่แนวทางการทำงานในระยะที่ 2 รวมทั้งนำข้อมูลไปตรวจสอบว่าข้อมูลทั้งหมดมีความสอดคล้องกันหรือไม่ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบกับชุมชนเพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนอีกครั้ง ทั้งนี้ทีมนักวิจัยต้องนำเครื่องมือไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบเครื่องมือว่ามีความเหมาะสมกับกิจกรรมของโครงการวิจัยหรือไม่ ในการเลือกใช้ข้อมูลในการทำวิจัยนั้น ผู้วิจัยควรตระหนักว่าต้องเลือกใช้เครื่องมือที่ตรงกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด และสร้างเครื่องมือให้มีคุณภาพตรงกับคุณลักษณะข้อมูล สามารถสรุปผลของกิจกรรม ได้ดังนี้

สำหรับกิจกรรมนี้ ทีมนักวิจัยยังไม่ค่อยเข้าใจ มีความสับสน จึงทำให้ไม่สามารถเขียนกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ได้ครบถ้วนและถูกต้อง เนื่องจากทีมนักวิจัยขาดการจดบันทึก ขาดการรายงานผลการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งและไม่มีผู้รับผิดชอบรวบรวมทำให้การนำข้อมูลมาเขียนรายงานความก้าวหน้าไม่สมบูรณ์ครบถ้วน และไม่ได้นำข้อมูลอย่างละเอียดไปด้วยทำให้ไม่มีความพร้อมในเรื่องข้อมูล ระยะเวลาทำความเข้าใจน้อย ไม่มีคู่มือให้ศึกษาก่อน จึงทำให้ทีมนักวิจัยต้องไปศึกษาเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามเวทีนี้ได้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างทีมนักวิจัยกับทีมกลไกพี่เลี้ยง และเป็นเวทีนำเสนอข้อมูลของ 2 อำเภอ เพื่อให้พี่เลี้ยงช่วยกันแสดงความคิดเห็น ตรวจสอบความเข้าใจของทีมนักวิจัยในพื้นที่ และเป็นแนวทางให้ทีมกลไกได้สนับสนุนให้ความรู้ในเรื่องที่ขาด เพื่อพัฒนาให้นักวิจัยขับเคลื่อนงานวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยได้

จากการดำเนินงานในระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2560 ถึง 30 เมษายน 2561 มีการขยายระยะเวลาดังแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2561 ถึง 31 พฤษภาคม 2561 ยังคงค้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานและนำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการร่วมกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งนำมาเป็นเวทีที่ 1 ของการดำเนินงานระยะที่ 2

ดังนั้น ในการดำเนินการระยะที่ 2 เพื่อต่อบัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ 2 ทีมนักวิจัยจึงได้นำบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 มาออกแบบกิจกรรมในระยะที่ 2 ดังนี้

- 1.เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้ในระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับวิจัยในระยะที่ 2
- 2.ศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- 3.เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- 4.เวทีนำข้อมูลที่ได้จากชุมชนในระยะที่ 1 และองค์ความรู้ที่ปรับจากการศึกษาดูงาน มาวิเคราะห์เพื่อได้แนวทางที่เหมาะสมของกลไกทางวัฒนธรรมของบ้านป่าแฉม
- 5.เวทีทดลองขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแฉม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
- 6.เวทีประเมินผล สรุปบทเรียนของกลไกทางวัฒนธรรม
- 7.เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 2 และจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

1. ครูได้เทคนิคในการดึงข้อมูลจากเครื่องมือ ในการเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1
2. ครูได้วิธีการและแนวทางในการเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (out put)

ผลจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยครู ได้เครื่องมือในการเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 และได้แนวทางในการทำงานวิจัยผลจากการเสวนา

ข้อค้นพบ

ผลจากการเสวนาในครั้งนี้ทีมวิจัย พบว่า การใช้เครื่องมือ ประกอบการนำมาการเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 มีความสำคัญต่อการดึงข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำรายงานความก้าวหน้าการประชุมกลุ่มย่อย ยังไม่สามารถได้ข้อมูลเชิงลึก ยังต้องมีการใช้เครื่องมือ อันจะเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ผลจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทีมวิจัย ครู กศน.ได้รูปแบบและวิธีการเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ที่ถูกต้อง

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. เพื่อวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแฉมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่าง ๆ พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

จากการเก็บข้อมูล ทั้ง 3 ประเด็น จำนวน 8 ครั้ง มีความสำคัญมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้ค้นหาค้นหาองค์ความรู้ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1. ประวัติศาสตร์ 2. ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3. วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน วิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตไทลื้อบ้านป่าแฉม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน

จังหวัดพะเยา จึงทำให้เป็นจุดเริ่มต้นในการสืบค้นข้อมูล ประสบการณ์ความรู้ในแต่ละประเด็น และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ดี ส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน มีความถูกต้อง นอกจากนี้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและเรียนรู้ร่วมกัน ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ แนวทางวิถีการดำเนินชีวิต และขั้นตอนการทำพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ แต่ยังมีปัญหาในการค้นหาข้อมูล เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ อยู่ในช่วงอายุ 70 -80 ปีขึ้นไป และไม่มีหลักฐานของข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรให้คนรุ่นหลังได้ทราบและศึกษาสืบต่อกันมา

ประวัติศาสตร์

บ้านป่าแหม เดิมทีบริเวณแห่งนี้เต็มไปด้วยหญ้าแหม ชาวบ้านจึงมักเรียกทั่วๆไปว่า “ทุ่งแหม” แต่เดิมเรียกว่า “บ้านห้วยทราย” ในปี พ.ศ. 2480 เกิดน้ำท่วมทำให้ที่อยู่และไร่นาเสียหาย ชาวบ้านมาง โดยการนำของพ่อเลี้ยงวงศ์ มูลศรี พ่อเฒ่ากันจينا มูลศรี ได้อพยพเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกและในปี พ.ศ. 2482 ได้มีกลุ่มพ่ออ้อยอุ่น มูลศรี พ่ออ้อยเสาร์ มูลศรี พ่อเฒ่าอิน มูลศรี พ่อเฒ่าสุข มูลศรี (สุขดัก) และครู่ตะ เร่งเร็วได้อพยพมาสมทบเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้านการปกครองขึ้นกับบ้านมาง ในปี พ.ศ.2500 บ้านป่าแหมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ มีนายคำ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (นายถนัด มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์)

พ่ออ้อยวงศ์ มูลศรี มีภรรยา 3 คน มีลูกทั้งหมด 13 คน มีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน ข้าวไร่ ข้าวสวน ยาสูบ เลี้ยงวัว เลี้ยงควายและมีประชากร 70 คนรวมกับบ้านป่าแหมเหนือ ปี พ.ศ. 2499 เริ่มสร้างโรงเรียนมีนักเรียนประมาณ 50 คน (พ่ออ้อยอุ่น มูลศรี ผู้ให้สัมภาษณ์) โรงเรียนบ้านป่าแหม เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2497 ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 โดยมีครูอินสอน มูลศรี เป็นครูใหญ่คนแรก ขณะนั้นมีเขตบริการโรงเรียน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าแหมใต้ และบ้านป่าแหมเหนือ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสำหรับเปิดสอนพระภิกษุ – สามเณร ที่วัดป่าแหม (โรงเรียนป่าแหมวิทยา) บ้านป่าแหมเริ่มแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ปีพ.ศ.2500 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ ผู้ใหญ่คำ มูลศรี คนที่สองชื่อ ผู้ใหญ่ ปั่น วงศ์ใหญ่ คนที่สามชื่อ ผู้ใหญ่ถนัด มูลศรี คนที่สี่ชื่อ ผู้ใหญ่ประเสริฐ มูลศรี และคนที่ห้าชื่อ ผู้ใหญ่ขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่คนปัจจุบัน การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะมีการคัดเลือกคนมาเป็นผู้ใหญ่โดยใช้เสียงส่วนใหญ่ในชุมชนการปกครองในหมู่บ้านเป็นแบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต่อมาได้มีการสร้างวัดสร้างโดยพ่อหนานท่า ประสงค์ มีผู้นำทางศาสนา 3 คนคือนายควร ประสงค์ นายนา ประสงค์ และ นายนิ ประสงค์ ศาสนสถาน ทั้งสองหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดสร้างวัดป่าแหม ประมาณปี พ.ศ. 2500 สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายในเนื้อที่ 6 ไร่ 20 ตารางวา (พระครูนนทบุริพิทักษ์ ผู้ให้สัมภาษณ์) ปีพ.ศ.2523 นายปั่น วงศ์ใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีการปกครองแบบพี่แบบน้อง การคมนาคมโดยเรือและเกวียน ปี พ.ศ.2534 นายถนัด มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีการสร้างสะพานเพื่อข้ามน้ำยมไปทำการเกษตร ปี พ.ศ.2554 นายประเสริฐ มูลศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปี พ.ศ.2556 นายขจร มูลศรีเป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงปัจจุบัน

ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม

1. พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮนใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย

3. พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

จากคำบอกเล่าของพ่ออุ้ยคำ มูลศรี อายุ 74 ปี นิยมทำพิธีกรรมในเดือน 8 หรือเดือน พฤษภาคมของทุกปี มีข้าวจ้ำ เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ โดยชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่สืบทอดเป็นจ้าวจ้ำ ถ้ามีการเปลี่ยนข้าวจ้ำต้องมีการวัดไม้วา ถ้าเสี่ยงทายแล้วไม้วา ก็แสดงว่าให้คนเดิมเป็นข้าวจ้ำเหมือนเดิม แต่ถ้าไม้วา สั้น ให้เปลี่ยนคนเป็นข้าวจ้ำได้ ข้าวจ้ำมีหน้าที่บอกกล่าว โดยการบนบานศาลกล่าวต่อผีปู่ย่า เกี่ยวกับเรื่องที่เจ้าภาพมีความทุกข์ใจ กังวลใจ มีความคาดหวัง เช่น การสอบได้ทำงานเป็นข้าราชการ การหายจากการเจ็บป่วย

วิถีการดำเนินชีวิต

1.วิถีการดำเนินชีวิตไทลื้อ ซึ่งการดำเนินชีวิตในสมัยนั้นอยู่กันแบบเรียบง่าย อยู่กันแบบเครือญาติกลุ่มใหญ่ อยู่กันแบบพี่แบบน้อง พึ่งพาอาศัยกันและกัน ใช้ชีวิตแบบพอเพียง ไม่มีไฟฟ้า โดยใช้ “ได้ กวาง” เป็นเชื้อเพลิงให้แสงสว่าง หรือสกัดน้ำมันมะพร้าว น้ำมันงาทำเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน ต่อมาได้ใช้ตะเกียงน้ำมัน ใช้เทียนทำจากขี้ผึ้งแทนได้หรือคบเพลิงเพื่อให้แสงสว่าง ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภค สมัยก่อนต้องขุดเป็นน้ำบ่อ หรือใช้จากแม่น้ำยม ต้องหาบน้ำใช้เอง ในการขนส่งสมัยก่อนจะใช้เกวียน หรือเรียกว่าล้อ ใช้วัว หรือควายเทียมเกวียน หรือบางคนก็ใช้ม้าในการขนของอาชีพชาวไทลื้อ

2.อยู่อาศัยบ้านเรือน

ที่อยู่อาศัยอยู่บ้านเรือนเป็นบ้านไม้ยกสูง เสาคานใช้ไม้แฉะ ไม้เปาทำ ไม่นิยมใช้ไม้สักเพราะเป็นไม้หวงห้าม ลักษณะเสาคานไทลื้อโบราณจะนิยมเจาะรูเพื่อใช้คานเสียบแล้วใช้หวายคาดให้แน่น (สมัยโบราณไม่มีตะปู) หลังคามุงด้วยหญ้าคา บางหลังใช้มุงด้วยไม้แป้นเกร็ด และดินขอ(กระเบื้องดินเผา) ฝ้ายบ้านก็จะใช้ไม้ไผ่สับฟากเป็นแผ่นๆทำเป็นฝ้ายบ้าน ส่วนพื้นบ้านก็ใช้ไม้ไผ่สับฟากปูเป็นพื้นบ้าน ส่วนตัวบ้านจะเป็นห้องโถงโล่งๆ ในห้องก็จะใช้เป็นที่สำหรับนอน มีที่ตำครวในบ้าน ที่เก็บของ ส่วนห้องส้วมไม่มี ต้องพึ่งป่าเป็นที่ทำกิจส่วนตัว รั้วบ้านสมัยโบราณจะใช้ไม้ไผ่ ไม้ไร่ลำเล็กสานกันเป็นรั้วตาแสง ประตูรั้วก็ใช้ไม้ไผ่เป็นลำกันทำเป็นประตูแทน

3.อาหารไทลื้อบ้านป่าแขม

ส่วนอาหารไทลื้อบ้านป่าแขมเป็นอาหารที่ทำกินแบบง่ายๆหาได้จากท้องไร่ ปลายนา เช่นผักต่างๆ เห็ด หน่อไม้ เต้า(สาหร่ายน้ำจืด) ส่วนเนื้อสัตว์ ก็จะเป็น เป็ด ไก่ หมู กุ้ง หอย ปู ปลา ส่วนสัตว์ใหญ่ไม่ค่อยได้กินนอกจากสัตว์จะแก่ล้มตายเองถึงจะได้กินเช่น วัว ควาย เป็นต้น อาหารไทลื้อที่เป็นเอกลักษณ์อาหารคาวเช่น ตำเตา (ตำสาหร่ายน้ำจืด) ห่อนึ่งตะ(ห่อนึ่งสาหร่ายน้ำจืด) น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกน้ำหน่อ นิดหน่อไม้ จอผักกาดไทลื้อ ส่วนขนมไทลื้อก็จะมี ขนมดอกซ้อ ขนมปาด ขนมเม็ด ขนมจอก ขนมเกลือ เป็นต้น

อาหารที่ชาวไทลื้อนิยมรับประทานกันทั่วไปมีแกงผักต่าง ๆ เช่น ผักเส้า (ผักเสี้ยว) ผักหละ (ชะอม) ของชาวล้านนา โขลกกับพริก ตะไคร้ หอมกระเทียม เป็นน้ำพริกแกงใส่ปลาร้า หรือน้ำปลา ส่วนอาหารประเภทหน่อไม้จะใส่น้ำปู (น้ำปู) เช่น ยำหน่อไม้ แกงหน่อไม้ จากแกงยังมี “ส้า” เช่น ส้าผักกาด ส้ามะเขือ มี “ย่า” เช่น ยำหน่อไม้ และอาหารประเภท “ตำ” และส้าต่าง ๆ ชาวไทลื้อนิยมใส่वाद

มีอาหารง่าย ๆ กินแก้ขัดเมื่อไม่มีอาหารอื่นคือ การนำงาดำมาคั่วให้หอมปนให้ละเอียดคลุกกับข้าวเหนียวหนึ่ง ใส่เกลือนิดหน่อย เรียกว่า “ข้าวกั๊นงา” หรืออาจใช้อีกชนิดหนึ่งแทนโดยไม่ต้องคั่ว ทำวิธีเดียวกันจะได้ “ข้าวกั๊นงาขี้ม่อน” หอมอร่อยรับประทาน

4. การแต่งกายไทลื้อ

1.การแต่งกายผู้ชายไทลื้อ บ้านป่าแขม สมัยโบราณสวมเสื้อคล้ายเสื้อหม้อห้อม ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ ลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวสีดำหรือสีคราม บางตัวอาจมีเอวลอย สมัยปัจจุบันได้มีการประยุกต์รูปแบบเสื้อให้มีแถบสี แขนเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ มีผืนผ้าต่อจากสายหน้า ปายมาติดกระดุมเงินบริเวณใกล้รักแร้และเอว

2.กางเกงเป็นกางเกงกันลิก กางเกงสามส่วน เรียกว่า “เต่ว 3 ดูก” ผ้าพื้นเมืองตัดเย็บด้วยมือ ย้อมสีน้ำครามธรรมชาติสีเสื้อผ้าของผู้ชายไทลื้อส่วนใหญ่จะเป็นสีเทา สีดำ ถ้ามีงานบุญจะใส่สีขาว หรือสีดำ ผ้าขาวม้าคาดพุง ผ้าโพกศีรษะด้วยผ้าสีน้ำตาล สีขาว สีดำ

3.ผ้าขาวม้า โบราณเป็นผ้าขาวม้าที่ทอมือ ใช้สำหรับคาดเอว หรือโพกหัว

4.หมวก เป็นหมวกสานจากไม้ไผ่ หมวกสานใบลาน เรียกว่า “กูป”

5.รองเท้า สมัยโบราณหรือเรียกว่า “เกิบ” “แค็บ” ซึ่งสมัยโบราณจะใช้วัสดุจากธรรมชาติทำ เช่นทำจากเปลือกต้นไม้ตอง ทำจากหนังวัว

6.ย้อม ใช้สำหรับใส่ของใช้ ใช้ผ้าทอตัดเย็บด้วยมือ โทนสีดำ สีเทา น้ำตาลย้อมจากสีธรรมชาติ

การแต่งกายผู้หญิงไทลื้อบ้านป่าแขมสมัยโบราณ สวมเสื้อที่มีลักษณะเฉพาะเรียกว่าเสื้อปิด ซึ่งสมัยโบราณผ้าที่ใช้ตัดเย็บเป็นผ้าทอย้อมสีน้ำครามธรรมชาติ โทนสีเสื้อเป็นสีดำหรือสีครามล้วนไม่มีแถบ แขนยาวตัดเสื้อเข้ารูป เอวลอยมีสายหน้าเฉียงผูกติดกันด้วยด้ายพันหรือแถบผ้าเล็ก ๆ ที่มุมซ้ายหรือขวาของลำตัว ชายเสื้อนิยมยกลอยขึ้นทั้งสองข้าง ปัจจุบันสาวเสื้อขลิบด้วยแถบผ้าสีต่าง ๆ ประดับด้วยกระดุมเม็ดเล็กเรียงกัน สวมชินไทลื้อที่มีลวดลายกลางตัวชิน ส่วนหัวชินเป็นผ้าฝ้ายสีดำหรือสีน้ำตาล ขาว ส่วนตีนชินเป็นผ้าพื้นสีดำ ลวดลายชินมีหลายรูปแบบเช่นลายน้ำไหล ลายเกาะขอ ลายเกาะผักแว่น ลายหางปลาเกาะขอสีเสื้อผ้าของผู้หญิงไทลื้อจะใช้ในโอกาสที่แตกต่างกันออกไป เช่น ถ้ามีงานบุญจะใส่เสื้อปิดสีขาว โพกหัวด้วยผ้าสีขาว ส่วนเสื้อผ้าสีดำจะสวมใส่ในงานประเพณีหรืองานแต่งงาน ผ้าโพกหัวหรือผ้าเคียนหัวสมัยโบราณจะเป็นสีขาวล้วน ซึ่งผู้หญิงสมัยโบราณจะนิยมไว้ผมยาวตั้งแต่เด็ก ก่อนการเคียนหัวต้องเกล้าผมให้เรียบร้อยก่อน

ย้อมหรือถุงย้อมไทลื้อ เป็นสีแดงทอสล้อย่างสวยงาม ใช้สะพายเพื่อใส่ของใช้จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีชาวไทลื้อจะนิยมกินหมาก จะมีอุปกรณ์สำคัญคือตลับหมาก (แอ็บหมาก) สีแดงเป็นเครื่องเงินสำหรับใส่หมากพลู ย้อมไทลื้อจะเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ทอดด้วยมือ

รองเท้าเป็นรองเท้าเตะ เรียกว่า “เกิบกิบ” สมัยโบราณจะใช้หนังวัวทำ หรือใช้เปลือกไม้ตองทำ

เครื่องประดับนิยมใส่เครื่องเงินเช่นกำไลเงินหรือกอกไหม แหวนเงิน เป็นต้น

5. ภาษาไทลื้อบ้านป่าแขม

ชาวไทลื้อบ้านป่าแขม ในอดีตจะใช้ภาษาไทลื้อในการสื่อสารทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ภาษาไทลื้อไม่มีภาษาเขียนเป็นของตัวเอง แต่ใช้ภาษาเขียนที่เป็นอักษรภาษาล้านนา การถ่ายทอดทางภาษาจะถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ภาษาไทลื้อจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท(ไต) ลักษณะเด่นของภาษาไทลื้อคือการเปลี่ยนแปลงเสียงสระภายในคำโดยการเปลี่ยนระดับของลิ้น ภาษาพูดของชาวไทลื้อนั้นเสียงบางเสียงจะแตกต่างไปจากภาษาไทยวน เช่น สระเอีย เป็น เอ เช่น เมีย เป็น เม สระอัว เป็น โอ เช่น ผัว เป็น โผ สระเอือ เป็น เออ เช่น เกลือ เป็น เกอ เสียงวรรณยุกต์ของไทลื้อมี 6 เสียง เหมือนภาษาไทยวนแต่มีลักษณะแตกต่างไป คำศัพท์ที่ใช้ในภาษาไทลื้อมักเป็นภาษาถิ่นตระกูลไทหรือคำศัพท์ไทดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ ไม่มีความหมายซ้ำซ้อนมากนัก

การสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 มีความสำคัญมากเพราะเป็นการสรุปข้อมูลการลงพื้นที่วิจัย เพื่อเขียนเป็นรายงานความก้าวหน้าในระยะที่ 1 แต่ความสำเร็จน้อยเนื่องจากทีมนักวิจัยครู กศน. ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนรายงานวิจัย ดังนั้น ควรวางแผนการเรียนรู้เรื่องการเขียนรายงานวิจัย และศึกษางานวิจัยร่วมกันเพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งแม้จะมีการวางแผนและตั้งประเด็นปัญหาการวิจัยเพื่อค้นหาข้อมูล แต่ยังมีปัญหาที่ทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน เช่น กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนมาไม่ครบเวลาในการประชุมย่อย การลงพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่อง เพราะทีมนักวิจัยครู กศน. มีภารกิจตามหน้าที่รับผิดชอบ ทีมวิจัยยังไม่มี ความชำนาญในดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการ Facilitator จึงแก้ปัญหาด้วยการลงเวที่ย่อยในช่วงเวลากลางคืน แต่ก็พบว่า มีอุปสรรคในเรื่องของสถานที่ เช่น แสงสว่าง อากาศ ฤดูกาลเป็นต้น และจากการใช้เครื่องมือ การวิจัย เช่น Time line ปฏิทินฤดูกาล และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อเก็บข้อมูลองค์ความรู้ ทำให้ทีมนักวิจัยครู กศน. อำนวยความสะดวก ได้เทคนิคกระบวนการทางวิจัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ได้หลากหลาย รวมทั้งนักวิจัยชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับทีมนักวิจัยครู กศน. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำไปสู่การพัฒนาในพื้นที่ได้

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาในระยะที่ 1 สามารถวิเคราะห์กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแขมที่ขับเคลื่อนชุมชนในมิติต่างๆ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ดังนี้

- 1.ชุมชน ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานวิจัย
- 2.ชุมชน ส่วนใหญ่ ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ขาดความกระตือรือร้น ในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่
- 3.ชุมชน ขาดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ประสพการณ์
- 4.ชุมชน ส่วนใหญ่ มีอาชีพทำการเกษตร เป็นอาชีพเสริม
- 5.ชุมชน ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และรวบรวมเป็นองค์ความรู้เป็นหมวดหมู่เพื่อเป็นเอกลักษณ์แบบไทลื้อ
- 6.ชุมชน มีข้อจำกัดในเรื่อง เวลา อายุ ซึ่งส่งผลต่อการสืบค้นข้อมูล

นายขจร มูลศรี ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าแขม ได้ฝากข้อคิดไว้แก่ชุมชน ก่อนการเสร็จสิ้นการทำเวทีในครั้งนี้ว่า หากชุมชนต้องอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม และสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ศึกษา ชุมชนควรประพฤติและปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินชีวิตแบบไทลื้อ และนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่ความรู้ไปสู่คนรุ่นหลังสืบไป

4.2 ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม โดยมีกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 6 เวทีทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการระยะที่ 1 และประชุมวางแผนการทำงานร่วมกับนักวิจัยในระยะที่ 2 ในวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2562 ณ หอประชุมบ้านป่าแหมหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา มีผู้เข้าร่วมเวที ได้แก่ ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอยางชุมน้อย 10 คน ทีมนักวิจัยชุมชน 12 คน ทีมที่ปรึกษา 3 คน รวมทั้งหมด 25 คน กิจกรรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานระยะที่ 1 และเพื่อประชุมวางแผนการทำงานกับทีมในระยะที่ 2

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ทีมวิทยากรนำโดยนางจารุณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวทักทาย ต้อนรับผู้เข้าร่วมเวที และ ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการลงเวทีในครั้งนี้ ในการจัดกระบวนการมีนายพงษ์ศิลป์ วิลาชัย นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) นายพิภพ ทราญคำ เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) นายอุดร คำบุญเรือง เป็นเลขากระบวนการ และมีนางสาวสุชาดา มั่งมุล เป็นผู้ประมวลผล ส่วนนักวิจัยที่เหลือ เป็นผู้จดบันทึก และบันทึกภาพ ในการจัดกระบวนการในครั้งนี้ใช้เครื่องมือ Mind mapping และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีประเด็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้ 1). ทบทวนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 2) การถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 (3 ประเด็น 1.สิ่งที่ได้จากงานวิจัย 2.ปัญหา อุปสรรค และ 3. สิ่งที่ต้องการให้ทีมกลไกพี่เลี้ยงหนุนเสริมด้านเทคนิคการจัดกระบวนการ การใช้เครื่องมือ และการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์) และ 3) การวางแผนการทำงานวิจัยในระยะที่ 2

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (out put)

จากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ ทำให้นักวิจัยได้รับทราบข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการทำงานวิจัยในระยะที่ 2 และการถอดองค์ความรู้จากการทำงานวิจัยในระยะที่ 1 ทำให้ได้ข้อมูล ดังนี้

ทีมวิจัยชุมชน ได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของไทลื้อบ้านป่าแหม เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต รูปแบบการปกครองของบ้านป่าแหม ประเพณีวัฒนธรรมไทลื้อของบ้านป่าแหม ที่สามารถเป็นข้อมูลในการเผยแพร่ เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดให้กับเยาวชนคนรุ่นหลังได้

ทีมวิทยากร กศน.อำเภอยางชุมน้อยได้เรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษา กศน. ได้เทคนิคการทำงานร่วมกับชุมชน การสืบค้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ที่สามารถนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของ กศน.อำเภอยางชุมน้อยได้

ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานวิจัย คือ ทีมนักวิจัยส่วนใหญ่ยังขาดทักษะ และเทคนิคการจัดกระบวนการเรียนรู้ การเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการลงเวทีแต่ละครั้ง และขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ จึงอยากให้นักวิจัยพี่เลี้ยงกลไกช่วยส่งเสริมและสนับสนุน ให้คำแนะนำในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบ

จากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ พบว่า ทีมนักวิจัยมีความรู้ ความเข้าใจ ในการทำงานวิจัย สามารถ นำเอาความรู้บูรณาการในการจัดการศึกษา กศน.และการทบทวนข้อมูลและการถอดองค์ความรู้ การดำเนินงานในระยะที่ 1 ทำให้ได้แผนการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยในระยะที่ 2

บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

การดำเนินงานวิจัยในระยะที่ 2 ควรมีการอบรม ให้ความรู้ แก่นักวิจัยในด้านทักษะกระบวนการ เรียนรู้ การเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้การจัดเวทีมีประสิทธิภาพ และได้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

กิจกรรมที่ 7 ศึกษาดูงานกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ บ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลเชียงม่วน วันที่ 21 มกราคม 2562 ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา จำนวนผู้เข้าร่วม 58 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน พี่เลี้ยงกลไกจำนวน 14 คน และภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวน จำนวน 2 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา กับบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอยางคำ และทีมวิจัยชุมชนบ้านป่าแหม โดยการนำของนางจรรณี แก้วประภา และนายจรูญ มุลศรี หัวหน้าโครงการงานวิจัย ได้นำคณะทีมวิจัยชุมชนบ้านป่าแหม มาศึกษา ดูงาน ณ บ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยามีนางจรรณี แก้วประภา ผอ.กศน.อำเภอยางคำ กล่าวแนะนำและแจ้งถึงวัตถุประสงค์ที่นำคณะนักวิจัยได้มาศึกษาดูงาน เพื่อนำ ข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนในครั้งนี้ไปประกอบข้อมูลในการวิจัย พร้อมแนะนำนักวิจัยทีม ครู กศน. และนักวิจัยชุมชน ให้กับตัวแทนชุมชนบ้านธาตุสบแวน และได้แบ่งกลุ่มการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1. ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ 2.ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม 3.ด้านวิถีการ ดำเนินชีวิต เริ่มกระบวนการแลกเปลี่ยนโดยมีนายพิภพ ทราญคำ เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) นายไชยพจน์ สมภาร เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) ขั้นตอนการจัดกระบวนการโดย ภูมิปัญญา นายจรูญ สมฤทธิ์ และ นางวรารัตน์ วงศ์ใหญ่ ซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนบ้านธาตุสบแวน เป็นผู้ แลกเปลี่ยนประเด็นประวัติศาสตร์ไทลื้อ ซึ่งได้กล่าวว่า “ชาวไทลื้อ สืบเชื้อสายและอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา ของประเทศจีน แต่เดิมเรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง ปัจจุบันเรียกว่าแคว้นสิบสองปันนา มีการปกครอง โดยพระมหากษัตริย์ ถึง 41 พระองค์ จากนั้นชาวไทลื้อได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือตอนบนเรื่อยมา โดยแบ่งระยะเวลาการอพยพเป็น สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ช่วงประวัติศาสตร์ และหลังประวัติศาสตร์ พอสรุปได้ว่า ปี พ.ศ. 2348 ประชาชนไทลื้อถูกกวาดต้อนจากพม่าจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองลำพูน ประมาณสมัยรัชกาลที่ 1 โดยมีพระยาภาณุวงศ์ เป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองลำปาง เชียงใหม่ แพร่ ลำพูน จากนั้นได้ย้ายถิ่นฐานที่บ้านหาง อำเภอยางคำ จังหวัดเชียงราย ระยะประมาณ 7 ปี จากนั้นได้ย้ายถิ่นฐาน ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา ระยะประมาณ 15 ปี ปี พ.ศ.2370 ได้จากอำเภอยางคำ มาตั้งถิ่นฐานที่ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา จนถึงปัจจุบัน ” จากคำบอกเล่านี้ ทำให้นักวิจัยที่มาจาก อำเภอยางคำ ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในอำเภอยางคำ

เชียงใหม่บางส่วน ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทลื้อ ตั้งแต่เดิม เข้าใจว่าชาวไทลื้อจากอำเภอเชียงคำ ได้ย้ายไปอยู่ที่อำเภอเชียงใหม่ แต่จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พบว่า ชาวไทลื้อจากอำเภอเชียงม่วน ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเชียงคำ

ด้านนางวรารักษ์ วงศ์ใหญ่ ได้ให้ข้อมูลว่า “ปัจจุบันชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีการส่งเสริมให้ชาวไทลื้อในชุมชนแต่งกายด้วยชุดไทลื้อและพูดภาษาไทลื้อ โดยใช้กลไกในการรณรงค์ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เช่น ประเพณีตานก๋วยสลาก , ประเพณีตานตุงไทลื้อ หากชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่เป็นประเพณีไทลื้อก็จะให้แต่งกายด้วยชุดไทลื้อ การโพกหัวด้วยผ้าสีขาว ผู้หญิงสวมเสื้อปิด และนุ่งผ้าถุงหรือผ้าซิ่น ที่มีลักษณะเป็นอัตลักษณ์ของเสื้อไทลื้อ มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ ผู้ชายโพกหัวด้วยผ้าสีขาว สวมเสื้อกัก หรือเสื้อหา หรือเสื้อยันต์ ทั้งนี้มีความเชื่อว่าเป็นเสื้อที่ช่วยให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการสะพายดาบและถุงย่ามสีแดง ไว้ใส่เครื่องใช้หรือสิ่งของต่าง ๆ ”

ทีมนักวิจัย ได้มีการแลกเปลี่ยน ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายของไทลื้อในชุมชนบ้านป่าแขมว่า ผู้ชายไม่มีการโพกหัว และจะไม่ใส่เสื้อกักไว้ในด้านใน จะไม่ใส่เสื้อกักไว้ด้านนอก ต่างจากบ้านธาตุสบแวนที่ใส่เสื้อกักไว้ด้านนอก จากการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้ทำให้ได้รับข้อมูลด้านการแต่งกายไทลื้อในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและฐานะของบุคคล แต่ยังคงมีความเป็นอัตลักษณ์ของไทลื้อ

นอกจากนี้ยังได้แลกเปลี่ยนเรื่องประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ และการบวงสรวงเทวดา การเลี้ยงผีปู่ย่า ซึ่ง การปฏิบัติประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม จะแตกต่างจากบ้านธาตุสบแวน ตรงที่บ้านป่าแขมมีการยึดแนวปฏิบัติแบบไทลื้อดั้งเดิม มีขั้นตอนตั้งแต่ช่วงเย็นก่อนวันขึ้นบ้านใหม่ จะมีการเบิกบ้านหรือการสวดมนต์เย็นของพระสงฆ์ จากนั้นเช้าวันรุ่งขึ้นก็จะมีพิธีทำบุญตักบาตร ช่วงสายเป็นพิธีสืบทอดให้แก่สมาชิกในครอบครัว จากนั้นจะเป็นพิธีสู่ขวัญคนในครอบครัว เมื่อถึงฤกษ์ยามที่กำหนดไว้ ก็จะมีพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ เสร็จพิธีก็จะเป็นการเลี้ยงฉลองงานรื่นเริง ส่วนชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน จะมีการทำพิธีกรรมแบบล้านนา มีพิธีกรรมที่เรียบง่าย ตามยุคสมัยปัจจุบัน

พิธีกรรมการบวงสรวงเทวดา และการเลี้ยงผีปู่ย่า จากเวทีแลกเปลี่ยน พบว่า ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมมีพิธีกรรมบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ส่วนบ้านธาตุสบแวนมีพิธีกรรมบวงสรวงเทวดาเมืองหยวน โดยมีแนวปฏิบัติที่เหมือนกัน แต่จะมีชื่อเรียกเทวดาต่างกัน โดยยึดการเรียกชื่อจากชื่อเมือง ที่บรรพบุรุษอพยพมาจากสิบสองปันนา

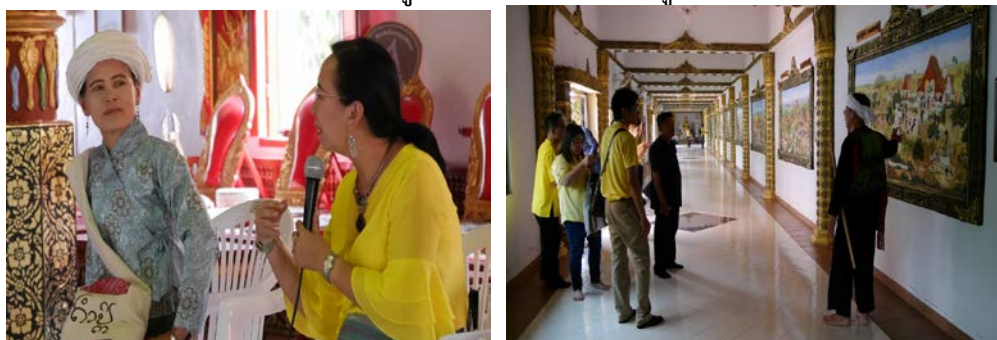
พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า มีแนวปฏิบัติที่เหมือนกันคือ การใช้ดอกไม้สีขาวและเทียนสีเหลืองจำนวน 4 คู่ แต่บางครั้งสามารถใช้เทียนสีขาวแทนได้ นอกจากนี้หากไม่สามารถหาดอกไม้สีขาวได้ ก็ให้ใช้สาลี่พันก้านไม้แทนดอกสีขาวได้ แต่มีความแตกต่างที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม มีการเลี้ยงผีปู่ย่าแบบรวมจุดเดียวในชุมชน ส่วนบ้านธาตุสบแวนมีการเลี้ยงผีปู่ย่าแบบแยกเลี้ยงกันภายในครอบครัวหรือต้นตระกูล โดยผีปู่ย่านี้มีความเชื่อว่าจะอยู่กับฝ่ายหญิงของไทลื้อ

จากประเด็นการแลกเปลี่ยนด้านประเพณีขึ้นบ้านใหม่นี้ ทำให้นักวิจัยชุมชนได้มีความคิดเห็นร่วมกันในการส่งเสริมให้มีการเขียนรายละเอียดเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม แนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนในการขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อที่ชุมชนบ้านป่าแขมทำอย่างละเอียด เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติสืบทอดต่อไป และการจัดทำ ทำเนียบบุคคลากร ภูมิปัญญาที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ด้านวิถีการดำเนินชีวิต จากเวทีการศึกษาดูงาน ได้มีแลกเปลี่ยนความรู้ทั้ง 2 ชุมชน ชาวไทลื้อมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รักสงบ รักความสะอาด มีความซื่อสัตย์ และปฏิบัติตามกฎหมายบ้าน มีอาหารการกินที่คล้ายคลึงกัน ในส่วนของบ้านธาตุสบแวน มีอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นที่นิยมทำรับประทาน ได้แก่ ขนมปาด ข้าวแคบ ส่วนชุมชนบ้านป่าแหมมีอาหารและขนมที่เป็นเอกลักษณ์และต่างจากบ้านธาตุสบแวนคือ ขนมหอกซ้อ ซึ่งนิยมทำรับประทานกันเฉพาะงานบุญ หรืองานมงคล



เวทีศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้



เวทีศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

1. ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนที่มีความคล้ายคลึงและแตกต่างกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม
2. ทีมนักวิจัยชุมชน ได้แนวคิดในการรวบรวมข้อมูล ด้านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต

ข้อค้นพบ

ทีมนักวิจัยชุมชนบ้านป่าแหม มีความเห็นว่า ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการนับถือเทวดา ฝับ้านผีเรือน การแต่งกาย แต่วิถีการและกระบวนการปฏิบัติในด้านพิธีกรรมมีความแตกต่างกัน แต่ที่สำคัญ ทั้ง 2 ชุมชนมีความเหมือนกัน คือ มีถิ่นกำเนิดและบรรพบุรุษที่มาจากสถานที่เดียวกัน

บทเรียน / บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยครู ได้มีแนวคิดในการทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมการขึ้นบ้านใหม่ ,การเลี้ยงผีปู่ย่า และ การเลี้ยงเทวดาเมืองมา และการจัดทำทำเนียบบุคลากร/ภูมิปัญญาที่เป็นผู้ทำพิธีกรรมไทลื้อ

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้มีแนวคิดในการสร้างชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อเป็นการสืบทอดและเผยแพร่ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทลื้อแก่บุคคลที่เป็นไทลื้อและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้

กิจกรรมที่ 8 เวทีสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน

อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ วันที่ 22 มกราคม 2562 ณ ห้องประชุม กศน.อำเภอภูซาง หมู่ที่ 9 ตำบลเชียงแรง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา จำนวนผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 56 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน พี่เลี้ยงกลไกจำนวน 14 คน

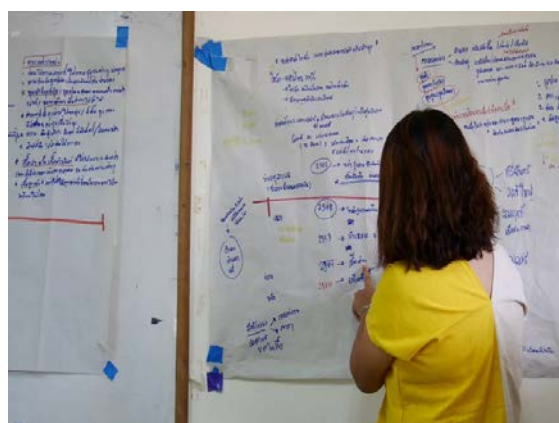
วัตถุประสงค์ : เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการ

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน โดยนางจารุณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการ ได้กล่าวทักทายผู้เข้าร่วมเวทีและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการลงเวทีในครั้งนี้ จากนั้น นายจร มูลศรี นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) นายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co- facilitator)นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่เป็นเลขากระดาน นางสาวณิชาภัทร เชื้อหม่อ ทำหน้าที่เป็นผู้ประมวลผล นางสาวสุชาดา มั่งมูล ทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึกหลัก นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว นักวิจัยชุมชนและนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วนทั้งหมด ทำหน้าที่จัดบันทึกและคอยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือการให้ข้อมูล

เริ่มเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนและถอดองค์ความรู้โดยนายจร มูลศรี นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) ชี้แจงวัตถุประสงค์กิจกรรมที่ 9 เพื่อสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยนายจร มูลศรี นักวิจัยชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) ทบทวนกิจกรรมที่ 8 การศึกษาดูงานเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยาเพื่อนำข้อมูลทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม พิธีกรรม ด้านวิถีการดำเนินชีวิต ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนและชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม่น นำมาเปรียบเทียบความเหมือนกันและความแตกต่างเพื่อนำข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมของกลไกทางวัฒนธรรมของบ้านป่าแหม่นในกิจกรรมที่ 10 ต่อไป

กระบวนการสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยน อำเภอ
 เชียงคำ จังหวัดพะเยาเกี่ยวกับกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อ ใช้
 เครื่องมือ Mind Mapping โดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และวิธีการระดมสมอง
 (Brainstorming) หมายถึง การแสดงความคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อเป็นแนวทางสู่การ
 วางแผนการดำเนินการ การค้นหาสาเหตุของปัญหา เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มเสนอแนวความคิดใหม่ๆ ขึ้นมา
 เพื่อถอดองค์ความรู้



การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ทีมนักวิจัยชุมชนและทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอม่วงม่วน ได้รับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์
 ชุมชนไทลื้อ บ้านธาตุสบแวน มี 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1 ชื่อบ้านห้วยน และหมู่ที่ 2 บ้านธาตุสบแวน ในปี
 พ.ศ. 2223 แต่เดิมชาวไทลื้อมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง วัดพระธาตุสบแวน หมู่ที่ 1
 ตำบลห้วยน วัดไทลื้อที่เก่าแก่เป็นอันดับ 2 ต่อจากวัดบ้านคูน ตำบลเจดีย์คำ และได้รับความรู้เกี่ยวกับ
 ประเพณีของชาวไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเพณี ไทลื้อไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 พม่าได้เผา
 บ้านเมืองและเข้ามายึดครองเมือง ชาวไทลื้อจึงได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากอยู่ที่เมืองลำพูน และ
 เรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ชาวไทลื้อ ได้ถูกพม่าไล่กวาดต้อน มาอยู่บ้านหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย
 มาตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ต่อจากนั้นได้ย้ายจากบ้านหงาว มาอยู่เชียงใหม่ เป็นระยะเวลา 15
 ปี และได้ขอพระเจ้าล้านนาก็ให้กลับมาอยู่ที่บ้านห้วยน อำเภอม่วงม่วน บ้านมาง และบ้านแพด ต่อมาในปี

พ.ศ. 2370 ชาวไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากเมืองเชียงม่วน กลับมาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และได้ย้ายจากบ้านหย่วน มาอยู่ที่บ้านธาตุสบแวน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การเลี้ยงผีบ้านธาตุสบแวน เป็นที่นิยมและปฏิบัติสืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน มี 3 บ้าน (เมือง) คือ เมืองลำ เมืองหย่วน และเมืองมาง การสืบทอดผู้เป็น ข้าวจ้ำ บ้านธาตุสบแวน ได้แก่ 1) ตระกูลบ้านมาง คือ นามสกุล มูลศรี 2) ตระกูลบ้านธาตุ คือ นามสกุล ศรีจันทร์ 3) นามสกุล สมฤทธิ์ 4) นามสกุล วงศ์ใหญ่ และ 5) นามสกุล เชื้อสะอาด

ด้านวิถีการดำเนินชีวิต เอกลักษณะที่เห็นเด่นชัดของไทลื้อ คือ การแต่งกาย ภาษาไทลื้อ ลักษณะนิสัยที่โดดเด่นไทลื้อ คือ ชาวไทลื้อมีนิสัยรักสงบ บ้านสะอาด ขยัน มีการทอผ้าใช้เอง ผู้หญิงไทลื้อจะมีพิธี “นั่งน้ำ หรือ แซโอ” หมายถึง ผู้หญิงไทลื้อเป็นคนรักความสะอาด จึงต้องอาบน้ำในตอนเช้าเพื่อชำระล้างร่างกายให้สะอาด โดยการเอาตัวแช่น้ำ แต่มีคนแอบมองจึงทำให้ไม่ปลอดภัย ผู้หญิงไทลื้อจึงไม่นิยม นั่งน้ำ อีกต่อไป นอกจากนี้ไทลื้อมีภาษาพูดและภาษาเขียน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อ ปัจจุบันไม่ค่อยมีการสืบทอดภาษาไทลื้อให้กับรุ่นลูกหลานทำให้เด็กรุ่นใหม่ พูดไทลื้อไม่ได้ เนื่องจากพ่อแม่สอนลูกให้พูดและเขียนภาษาไทยหรือภาษากลางเป็นหลัก แต่มีบางส่วนที่ยังสอนให้พูดภาษาไทลื้อด้านการแต่งกาย ชาวไทลื้อ ผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อปักและนุ่งผ้าถุงลายน้ำไหลมีการโพกผ้าที่ศีรษะ ใช้ผ้าขาว หรือสีอื่นๆ แต่ไม่ใช่สีดำ เพราะถ้าใช้สีดำพวกหัวจะเป็นชาว “ขมุ” นอกจากนี้ยังประดับการแต่งกายด้วยเครื่องเงิน เข็มขัด ผู้หญิงชาวไทลื้อ นิยมทอผ้าชิ้นหรือผ้าถุงใส่เอง เป็นลายน้ำไหล ในการนุ่งผ้าถุงหรือผ้าชิ้นจะให้ลายน้ำไหลอยู่บริเวณสะโพก ผู้ชายชาวไทลื้อแต่งกายด้วยชุดไทลื้อ สะพายย่ามสีแดง สวมเสื้อปักสีดำ ส่วนสีขาวชาวไทลื้อสวมใส่ไปวัดเท่านั้น การสวมเสื้อผ้าที่มีลวดลายและสีสันอื่น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ใส่ตามชุมชนต่างๆ ประยุกต์เพื่อให้เกิดความสวยงามตามยุคสมัยการสืบทอดชาวไทลื้อทั้งหญิงและชายนิยมสืบทอด เพื่อไถ่เลี้ยงที่ก่อความรำคาญ การสวมเสื้อปา หรือ เสื้อผ้ายันต์ ชาวไทลื้อจะสวมใส่ไว้ข้างในมีความเชื่อว่า เพื่อเป็นเครื่องรางของขลังป้องกันตัวจากภูติผีและสัตว์ร้าย เวลาที่ต้องเดินทางเนื่องจากในอดีต ในป่าสิบสองปันนา เป็นป่าทึบและมีภูติผี ทำให้ชาวไทลื้อต้องหาเครื่องรางของขลังมาไว้ติดตัวเพื่อสร้างความมั่นใจและปลอดภัย การสวมเสื้อลูกแก้ว ถือเป็นเครื่องแต่งกายของพระบวชใหม่ (นาค) โดยมีความเชื่อว่าควรให้นาคสวมใส่ในเวลาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาการบวช เพื่อแสดงถึงการยกย่องนาคเป็นผู้มีบุญ และสูงศักดิ์ การเจาะหู(บ่วงหู) ชาวไทลื้อผู้หญิง มีความเชื่อว่า การเจาะหูจะทำให้เป็นผู้ที่ไม่หุบเขา เชื่ออะไรง่ายฟังความข้างเดียว อาหารที่ชาวไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ส่วนใหญ่จะเป็นการถนอมอาหารเพื่อเก็บรักษาไว้นาน เช่น น้ำผัก น้ำปู ถั่วเน่า (ถั่วโอ) ขนมหินตากแห้ง (ขนมหั่นแห้ง) ผักกาดดอง ผักกุ่มดอง นอกจากนี้อาหารที่ชาวไทลื้อบ้านธาตุสบแวน นิยมทำงานพิธีต่างๆ คือขนมหั่น ปาด ข้าวแคบ และแอ่งแฉะ (มีลักษณะเหมือนวุ้นทำมาจากหญ้าหนามน้อยมีฤทธิ์เย็น) อาหารที่ชาวไทลื้อบ้านป่าแหมและบ้านธาตุสบแวน นิยมทำรับประทานเหมือนกัน คือ แอ่งแฉะ และ จิ้นซ่มพริก นอกจากนี้ยังพบว่าชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีการทำขนมดอกซ้อ แต่ที่บ้านธาตุสบแวนไม่นิยมทำเนื่องจากไม่มีต้นดอกซ้อ

ข้อค้นพบ

จากการศึกษาชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา แล้วนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา พบว่า การเลี้ยงผีปู่ย่า บ้านธาตุสบแวน จะตั้งหอผี หรือ ตูบผี ไว้หลายที่ เช่น ไว้กับบ้านเกิด ของบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัวที่นับถือผีปู่ย่า ส่วนการเลี้ยงผีปู่ย่าบ้านป่าแหม จะตั้งหอผี หรือ ตูบผี ไว้ที่กลางชุมชนจุดเดียวเท่านั้น เพื่อเป็นสถานที่ชักจูงให้คนในชุมชนมาร่วมประกอบพิธีกรรม กำหนดวันเวลา และมีชาวไทลื้อ เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก พิธีกรรมการเลี้ยงเทวดาเมืองหย่วนบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะกระทำกันเป็นประจำทุกเดือน มิถุนายน ของทุกปี การบวงสรวงเทวดาเมืองม่วง จะกระทำกันเป็นประจำทุกเดือน พฤษภาคม ของทุกปี ลักษณะการโพนผ้าที่ ศีรษะของชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย นิยมโพนผ้าที่ศีรษะ เดิมทีจะโพนเฉพาะสีขาว เท่านั้น แต่ปัจจุบันพบว่า ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนมีการโพนผ้าหลากสี เพื่อความสวยงามตามสมัยนิยม ยกเว้น ผ้าสีดำ เนื่องจากมีความเชื่อว่า หากโพนผ้าสีดำ แสดงถึงการไม่ใช้กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สำหรับการแต่งกายแต่เดิมนั้น ผู้หญิง นิยมสวมเสื้อปิดสีดำ สวมใส่เครื่องประดับ ได้แก่ ต้มหู และเข็มขัด เท่านั้น ส่วนสวมเสื้อปิดสีขาว ใช้สำหรับไปวัด เท่านั้น เสื้อผ้าสีตุ่น ซึ่งผลิตจากฝ้ายตุ่น ต่อมาเสื้อผ้าสีตุ่น ไม่ได้รับความนิยม เนื่องจาก เนื้อผ้าตุ่นมีคุณภาพต่ำ วัตถุดิบในท้องถิ่นหายาก แต่ในปัจจุบันพบว่า ผู้หญิงบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นิยมใส่เสื้อปิด ที่ไม่ใช่ผ้าฝ้ายและมีสีสันและรูปแบบที่ทันสมัยมากขึ้น เน้นความสวยงาม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ในรูปแบบใหม่ และเพื่อดึงดูดความสนใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ชายไทลื้อ นิยมสวมเสื้อปิดข้างใน และสวมเสื้อผ่าไว้ข้างนอก (เสื้อผ่า หมายถึง เสื้อเกาะลงย่นมีลักษณะคล้ายเสื้อกั๊ก ปัจจุบัน) ในอดีตนิยมสวมใส่เสื้อผ่า เพื่อป้องกันฤดูผี แต่ในปัจจุบันสวมใส่เสื้อผ่า เพื่อความสวยงาม การสะพายดาบ ของผู้ชายในอดีต บ่งบอกถึง ยศถาบรรดาศักดิ์ เป็นอาวุธประจำกาย ลักษณะการต่อสู้ โดยใช้ดาบนิยมจับดาบเพียงมือเดียว นอกจากนี้ในอดีต ผู้ชายไทลื้อ นิยมสูบยา (สูบบุหรี่) เพื่อป้องกันยุง ลิ่น แมลงหวี่ แต่ในปัจจุบันจะไม่ค่อยพบเห็นผู้ชายไทลื้อสูบยาแล้ว เนื่องจากปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมตามยุคสมัย

บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

เส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีช่วงเวลาประวัติศาสตร์การอพยพถิ่นฐานที่เชื่อมโยงกันได้จากการสอบถามภูมิปัญญา พบว่า ชาวไทลื้อบ้านธาตุสบแวน เดิมทีอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา แล้วมาตั้งรกราก ที่บ้านหวาว อำเภอเทิง เป็นระยะเวลา 7 ปี จากนั้นได้อพยพไปอยู่เชียงม่วน เป็นระยะเวลานานถึง 15 ปี จากนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2370 ก็ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานถาวร มาอยู่ที่บ้านหย่วน หมู่ที่ 1 และบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 2 อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มาจนถึงทุกวันนี้

กิจกรรมที่ 9 การเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ณ หอประชุมบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ในวันที่ 28 มกราคม 2562 จำนวน 42 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และชุมชน จำนวน 20 คน **วัตถุประสงค์** เพื่อเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ดำเนินการโดย นายไชยพจน์ สมภาร เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) กล่าวต้อนรับทีมวิจัย และทีมชุมชนที่มาร่วมกิจกรรม และชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อระหว่างบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา กับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยมี นางภานิชา เชื้อเมืองพาน ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co - facilitator) นายพิภพ ทรายศำ ทำหน้าที่ บันทึกหลักกระดาน นายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว และนางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล

โดยเริ่มกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีนายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่ เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) กล่าวทบทวนสรุปองค์ความรู้จากกิจกรรมที่ 8 ชี้แจงวัตถุประสงค์กิจกรรมที่ 9 หลังจากนั้น ผู้ดำเนินกิจกรรมโดยใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิทยากรนักวิจัยชุมชนและทีมวิทยากร กศน.อำเภอเชียงม่วน โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ ประเด็นด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และประเด็นด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยใช้ตารางเปรียบเทียบองค์ความรู้ระหว่างชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

ความเหมือน	ความต่างกัน
1. ประเพณีพิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (ในพิธีกรรม พิธีกรรม) - พิธีกรรม (ในพิธีกรรม พิธีกรรม) 2. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 3. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 4. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 5. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3)	1. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 2. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 3. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 4. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) 5. พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3) - พิธีกรรม (พิธีกรรม 3)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out Put)

ทีมนักวิจัยได้รับข้อมูลเพิ่มเติมทั้ง 3 ประเด็น ในการศึกษาดูงานแล้วนำมาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและ มีการวางแผน เตรียมความพร้อมก่อนลงเวที การตั้งประเด็นคำถามเพื่อดึงข้อมูลจากภูมิปัญญาที่ได้ศึกษาดูงาน ทำให้ทีมนักวิจัยเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่หลากหลาย และได้ข้อมูลตรงตามประเด็น

ข้อค้นพบ

ข้อค้นพบคือกลไกการสืบทอดทางวัฒนธรรมไทลื้อของบ้านธาตุสบแวน มีการบริหารแบบ “คุ้ม” หรือ “หัวคี่ล” (หมายถึง การบริหารประชากรในหมู่บ้านแบบแบ่งกลุ่มย่อย) มีการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในคุ้ม ให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหน ร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม ชาวไทลื้อที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือการแต่งกาย และภาษาพูด

นอกจากนี้ ทีมนักวิจัย พบว่า ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวนกับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ที่แตกต่างกันโดยที่บ้านธาตุสบแวนจะมีความทันสมัย เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เนื่องจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน มีลักษณะความเป็นชุมชนเมืองมากกว่า มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดี อาชีพรับราชการ ทำให้ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อดั้งเดิมเลือนลางไป นิยมทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แบบชาวล้านนา แต่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ยังมีการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อดั้งเดิม ที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยเห็นได้จากกระบวนการที่มีขั้นตอนพิธีขึ้นบ้านใหม่ ที่มีความละเอียด ซับซ้อน มีการเตรียมสิ่งของที่ใช้ประกอบในพิธี ที่หลากหลาย มีการเตรียมงานก่อน 1 วัน (วันดา) ซึ่งชาวไทลื้อบ้านป่าแหมยังคงให้ความสำคัญกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่นี้อย่างเหนียวแน่น

บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัย ได้รับความรู้เรื่องการเลียงเทวดาประจำเมือง โดยเทวดาประจำเมืองจะตั้งชื่อตามชื่อเมืองที่มาจากแคว้น สิบสองปันนา เช่น ชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน อพยพมาจาก “เมืองหย่วน” ก็จะมีเทวดาประจำเมืองได้แก่ “เทวดาเมืองหย่วน” และชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม อพยพมาจาก “เมืองมาง” ก็จะมีเทวดาประจำเมืองได้แก่ “เทวดาเมืองมาง” ซึ่งการนับถือและการเลียงเทวดาประจำเมืองบ่งบอกถึงวัฒนธรรม รากเหง้า และความเป็นชุมชนไทลื้อ

แนวทางการอนุรักษ์สืบสานประเพณี และวัฒนธรรมไทลื้อบ้านธาตุสบแวน มีความโดดเด่น ด้านการแต่งกายแบบไทลื้อพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ ที่บ่งบอกถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ที่เห็นได้ชัดเจน อาหารไทลื้อที่ขึ้นชื่อของชุมชนบ้านธาตุสบแวน ได้แก่ แอ่งแฉะ ข้าวแคบ และขนมปาด ส่วนอาหารที่ขึ้นชื่อของ ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม คือ ขนมดอกซ้อ และแอ่งแฉะ จะเห็นได้ว่าชุมชนไทลื้อแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์ของอาหารแต่ละอย่างขึ้นอยู่กับภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม วัตถุดิบอาหารของแต่ละพื้นที่

กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม

ครั้งที่ 1 วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการ

การดำเนินกิจกรรมของทีมนักวิจัยในครั้งนี้มีนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator)แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีนายพิภพ ทรายศำ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ(Co- facilitator) นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิณฑล วงศ์กะโช ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางภานิษา เชื้อเมืองพาน ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลและทีมนักวิจัยครูที่เหลือเป็นผู้จัดบันทึก ได้เริ่มทำกิจกรรม เวลา 09.00 น. – 12.00 น. โดย เริ่มจากนางจรรณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการวิจัยได้กล่าวทักทายพร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงเวทีและทบทวนข้อมูลเกี่ยวกับการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง หลังจากนั้นนายอุดร คำบุญเรือง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการอภิปรายช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวมถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินงานคือ Mind Mapping โดยได้นำเสนอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ภูมิปัญญาและบุคคลที่เข้าร่วมประเพณีตลอดจนการเข้าร่วมพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง โดยไปเรียนรู้วิธีการ ขั้นตอนการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ของชุมชนที่จัดขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลวิธีการ กระบวนการ ดังนี้

ประเพณีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน มีความเชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่การทำงาน หากลูกหลานหรือชาวบ้านอยากได้สิ่งไหนที่อยากจะประสบความสำเร็จก็จะมาบนบานศาลกล่าวกับเทวดาเมืองมาง เช่น การสมัครเข้าทำงาน รับราชการ บริษัทห้างร้านเอกชน หรือการเจ็บป่วย ขอให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ ก็จะมาบนบานกับเทวดาเมืองมาง โดยผ่านข้าวจ้ำ (ข้าวจ้ำ คือบุคคลที่ประกอบพิธีกรรม) เป็นผู้ขึ้นบนบานกับเทวดาเมืองมาง เมื่อผู้ที่ได้สมหวัง ครบรอบ 1 ปี ก็จะมาบวงสรวงถวายเทวดาเมืองมาง

วิธีการการบนบานก็จะมียู่ 2 อย่าง คือ

1. การบนบานด้วยหมู จำนวน 1 ตัว
2. การบนบานด้วยจำนวนเงิน ตามกำลังศรัทธาของตนเอง

ข้าวจ้ำ จะมีด้วยกัน 2 คน คือ

1. พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่
2. พ่อสาย มูลศรี

การคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นข้าวจ้ำ ที่สืบทอดต่อกันมาจะต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. ต้องมีเชื้อสายชาวไทลื้อและต้องพูดภาษาไทลื้อได้เท่านั้น
2. ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนชุมชน
3. ต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ
4. ข้าวจ้ำคนก่อนต้องเสี่ยงทายจับเมล็ดข้าวเปลือกถามความเห็นชอบของเทวดาเมืองมาง

ก่อนว่าจะเห็นชอบรับคนนี้เป็นข้าวจ้ำได้หรือไม่ โดยการจับเมล็ดข้าวเปลือกถ้าได้จำนวนคู่ เทวดาเมืองมางเห็นชอบให้เป็นข้าวจ้ำได้ ถ้าได้จำนวนคี่ไม่สามารถเป็นข้าวจ้ำได้ ต้องสรรหาคัดเลือกคนใหม่มาแทนอีกครั้ง

จนกว่าจะได้ข้าวเจ้าครบรอบ 1 ปี จะเลี้ยง 1 ครั้ง ตรงกับเดือน 8 ขึ้น 6 ค่ำของทุกปี (เดือนของชาวไทลื้อ) ตรงกับปฏิทินของไทย คือ เดือน 7 ขึ้น 6 ค่ำ (ช่วงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี)

วันดา คือวันเตรียมการล่วงหน้า 1 วัน ก่อนวันบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ข้าวเจ้าจะเตรียมชั้นยี่โยง ไว้ 5 ชั้น เหล้าขาว 5 ขวด เมี่ยง บุหรี่ หมาก พลู อย่างละ 5 น้ำเปล่า 5 ขวด ภายในชั้นยี่โยงทั้ง 5 ชั้น จะประกอบด้วย ลาบขาว (ลาบไม้ใส่เลือด) ลาบแดง (ลาบใส่เลือด) ส้าหมู แกงฮ่อหมู ข้าวเหนียว สำหรับคนทำกับข้าวถวายเจ้าเทวดาเมืองมางนั้นห้ามชิมโดยเด็ดขาด เพราะถ้าชิมแล้วจะเป็นของซาก (อาหารเหลือ)โดยมีความเชื่อว่าหากมีใครชิมอาหารอาจมีอันเป็นไป หรือได้รับอันตราย เทวดาเมืองมางจะไม่ลงมารับของบวงสรวง และเตรียมข้าวเปลือกใส่ไว้ในแก้ว ไว้สำหรับให้ข้าวเจ้าใช้เสี่ยงทายโดยการหยิบจากเมล็ดข้าวเปลือกภายในแก้ว

วันบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ประมาณเวลา 06.30 น. ชาวบ้านบางส่วนจะไปฆ่าหมูจำนวน 1 ตัว ในหมู่บ้าน (ส่วนชาวบ้านบางคนที่บนบานกล่าวไว้กับเทวดาเมืองมางที่สมหวังก็จะนำหมูมาถวายร่วมด้วย แต่ละปีจะไม่เหมือนกันอยู่ที่จำนวนชาวบ้านที่บนบานกับเทวดาเมืองมางไว้ เมื่อถึงเวลา 07.00 น. ชาวบ้านทุกคนก็จะใส่เสื้อสีดำมารวมตัวกันที่บริเวณศาลเจ้าเทวดาเมืองมาง (ห้ามใส่เสื้อสีอื่นโดยเด็ดขาด ถ้าใส่สีอื่นมาเทวดาเมืองมางก็จะไม่ลงมารับของบวงสรวง) โดยนำดอกฝ้ายสีขาว เทียนสีขาว 1 คู่ และปัจจัยจำนวนเงินตามกำลังศรัทธาของตนเองหรือที่ได้บนบาลกล่าวก็จะมาถวายร่วมกัน เมื่อฆ่าหมูเสร็จแล้ว ข้าวเจ้าคือ พ่อปิ่น วงศ์ใหญ่ และพ่อสาย มูลศรี ก็จะนำหมูขึ้นถวายพร้อมทั้งบอกกล่าว บัดนี้ถึงฮอดปางเลี้ยงถวายผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ทั้ง 10 องค์เป็นภาษาไทลื้อ (ห้ามทุกคนที่ไม่มีส่วนร่วม เข้าไปในบริเวณหอศาลเจ้าเทวดาเมืองมาง) เมื่อคำกล่าวถวายเสร็จก็จะพักประมาณสัก 10 นาที ให้ผีเทวดาได้มารับของถวาย หลังจากนั้นข้าวเจ้าก็จะหยิบเมล็ดข้าวเปลือกในแก้วที่เตรียมไว้ เพื่อเสี่ยงทายว่าผีเจ้าเทวดาเมืองมาง ว่าเห็นชอบเมล็ดข้าวเปลือก เลือกที่หยิบมากก็จะนับได้เป็นจำนวนคู่ และถ้าไม่เห็นชอบ ก็หยิบเมล็ดข้าวเปลือกที่ได้นับเป็นจำนวนคี่ ถ้าเกิดว่าเทวดาเมืองมาง ไม่เห็นด้วยข้าวเจ้าก็จะพักเวลาสักครู่ประมาณ 5 นาที แล้วข้าวเจ้าก็จะถามคำถามเดิมซ้ำอีกครั้ง แล้วก็จะหยิบเมล็ดข้าวนับอีกรอบ จนกว่าจะได้เมล็ดข้าวเปลือกเป็นจำนวนคู่ หลังจากนั้นเมื่อเทวดามาเห็นชอบ ก็จะสามารถนำเนื้อหมูที่ขึ้นถวายนำมาปรุงอาหารได้ ชาวบ้านก็จะนำเนื้อหมูมาประกอบอาหารเลี้ยงชาวบ้านที่มาร่วมพิธี รับประทานอาหารเข้าพร้อมกัน เมื่อชาวบ้านที่มาร่วมพิธีรับประทานอาหารอิ่มเสร็จแล้ว ทางข้าวเจ้าก็จะไปขอกล่าวลาเทวดาเมืองมางและเก็บชั้นยี่โยงทั้ง 5 ชั้น แล้วชาวบ้านก็เดินทางกลับ เป็นอันเสร็จพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง

จากการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง พบว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม เคารพนับถือ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ เทวดาเมืองมาง (เทวดาประจำเมือง) และผีปู่ย่า (ผีบรรพบุรุษ) โดยทางชุมชนจะทำพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมางก่อน หลังจากนั้น 7 วัน ก็จะมีการทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

ทีมนักวิจัยครูและนักวิจัยชุมชน ได้มีการนำ ข้อมูลด้านประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมางที่ได้จากชุมชน โดยนำข้อมูลมาถอดองค์ความรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับการนำข้อมูลที่ได้นั้น จัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชน



การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (out put)

ทีมนักวิจัยครู ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนในการสืบทอดและยึดถือปฏิบัติในชุมชน

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้จัดเป็นองค์ความรู้เรื่องการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลังได้สืบทอดประเพณีการบวงสรวงเทวดาเมืองมาง ได้อย่างถูกต้อง

ข้อค้นพบ

ข้าวจ้าว หรือผู้ทำหน้าที่ ต้องมีเชื้อสายชาวไทลื้อและต้องพูดภาษาไทลื้อเป็นคนที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีและข้าวจ้าวคนก่อนต้องเสี่ยงทายจับแมงคืดข้าวเปลือกถามความเห็นชอบของเทวดาเมืองมาง ก่อนที่จะเห็นชอบรับคนนี้เป็นข้าวจ้าวได้หรือไม่

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยชุมชนได้นำเนื้อหาพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง เพื่อนำไปจัดทำรูปแบบหนังสือ ทำเนียบข้าวจ้าวภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ การบวงสรวงเทวดาเมืองมางใช้หมู ไม่ใช่ไก่ในการบวงสรวง เดิมพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง นิยมใช้หมูที่ยังมีชีวิตแล้วนำมาเชือดบริเวณพิธีบวงสรวงเทวดาเมืองมาง แล้วนำมาประกอบอาหารเพื่อบวงสรวง เช่น ลาบ แกงอ่อม อย่าง เป็นต้น จากนั้นนำมาบวงเทวดาเมืองมาง แต่ในปัจจุบันนิยมใช้หมูที่เชือดมาแล้วจากโรงฆ่าสัตว์ เนื่องจากมีความสะดวกสบายในการทำพิธีบวงสรวง

กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม

ครั้งที่ 2 วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน

วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินการ

การดำเนินกิจกรรมของทีมวิจัยครูในครั้งนี้มีนางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) แลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-facilitator) นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่บันทึกหลักกระดาน นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว นางสาวดา มั่งมุล ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล และทีมวิจัยครูที่เหลือเป็นผู้จัดบันทึกและบันทึกภาพ ได้เริ่มทำกิจกรรม เวลา 09.00 – 12.00 น. โดย เริ่มจากนางจารย์ณี แก้วประภา หัวหน้าโครงการวิจัยได้กล่าวทักทายพร้อมกับชี้แจงวัตถุประสงค์ของการลงเวที หลังจากนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ เป็นผู้นำกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้มีการดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้

กระบวนการอภิปรายช่วยกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวมถอดองค์ความรู้ที่ได้จากการขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการเลี้ยงผีปู่ย่า โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินงานคือ Mind Mapping โดยได้นำเสนอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากขับเคลื่อนกลไกทางวัฒนธรรมด้านประเพณีไทลื้อการเลี้ยงผีปู่ย่า ด้วยวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์และเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีปู่ย่า โดยไปเรียนรู้วิธีการ ขั้นตอนการเลี้ยงผีปู่ย่า ของชุมชนที่จัดขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลวิธีการ กระบวนการ ดังนี้ มีนักวิจัยชุมชนที่ให้ข้อมูลได้แก่นายดำ มูลศรี อายุ 75 ปี เป็นชาวจำคนปัจจุบันในลำดับที่ 4 ของต้นตระกูลนามสกุล “มูลศรี” ได้เล่าว่าสมัยก่อนชาวไทลื้อบ้านป่าแหมได้เลี้ยงผีปู่ย่า เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้วพวกลูกหลาน ก็จะสร้างหอไว้ทางเบื้องบนทิศหัวนอน หรือในสถานที่ที่เห็นว่าสมควร บนหอจะมีหิ้งวางเครื่องบูชา เช่น พานดอกไม้ ธูปเทียน คนที่นับถือบรรพบุรุษ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้วและยังเคารพนับถืออยู่เสมอ โดยการสืบทอดพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อให้ผีปู่ย่าคุ้มครองครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความสมหวังในสิ่งที่ตนเองต้องการ จึงมีการบนบานสานกล่าวต่อปู่ย่า โดยมีข้าวจ้าวเป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณ ผีปู่ย่า แล้วมีดอกไม้ข้าวเทียนขาว อาหาร คาว และอาหารหวาน เพื่อมาเซ่นไหว้กับดวงวิญญาณของปู่ย่า ข้าวจ้าวสื่อสารอัญเชิญดวงวิญญาณของปู่ย่าให้มาอยู่ในศาล เพื่อคุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัย จะทำให้ครอบครัวอยู่อย่างมีความสุข และแสดงให้เห็นถึงการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ คือ ปู่ ย่า ทำให้ลูกหลานมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความสามัคคีระหว่างญาติพี่น้อง ข้าวจ้าว เป็นผู้สื่อสารกับวิญญาณผีปู่ย่า สิ่งที่นำมาแก้บน มี เหล้าพัน ไก่คู่ หมาก 2 ห้ว พลุ 2 ใบ ส่วนเวลาที่บอกแก้บน จะใช้เวลาใดก็ได้

ลำดับผู้ที่เป็นข้าวจ้าวในชุมชนบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง จากอดีตถึงปัจจุบัน มีจำนวน 4 คน คือ

1. นายธรรม มูลศรี เป็นข้าวจ้าวคนแรก
2. นายตาล มูลศรี เป็นข้าวจ้าวคนที่สอง
3. นายอุบ มูลศรี เป็นข้าวจ้าวคนที่สาม (เสียชีวิต)
4. นายดำ มูลศรี เป็นข้าวจ้าวปัจจุบัน

ทีมนักวิจัยครู และหัวหน้าทีมวิจัยชุมชน ได้มีการนำข้อมูลด้านประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า ที่ได้จากชุมชน มาตรวจสอบและนำข้อมูลมาถอดองค์ความรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน เกี่ยวกับการนำข้อมูลที่ได้นั้น จัดเป็นองค์ความรู้ของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา



ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ทีมนักวิจัยครู ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงผีป่วน และข้าวเจ้าที่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเลี้ยงผีป่วนของชุมชนในการสืบทอดและยึดถือปฏิบัติในชุมชน ลำดับขั้นตอนการเตรียมของเช่นไข่ การสื่อสารระหว่างข้าวเจ้ากับผีป่วนโดยการใช้ไม้ไผ่เสียบแทงแล้วนำมาวัดกับช่วงความยาวของช่วงแขนของข้าวเจ้า ความยาวของไม้ไผ่เท่ากับ ช่วงแขนของข้าวเจ้า

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้จัดเป็นองค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงผีป่วน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลังได้สืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีป่วนได้

ข้อค้นพบ

ได้องค์ความรู้ลำดับขั้นตอนพิธีการเลี้ยงผีป่วน ที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติให้ถูกต้อง จะทำให้เกิดความเป็น สิริมงคลต่อตนเองและครอบครัว

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ทีมนักวิจัยชุมชนได้เนื้อหาพิธีเลี้ยงผีป่วน เพื่อนำไปจัดทำรูปแบบหนังสือ ทำเนียบข้าวเจ้า ภูมิปัญญา และแหล่งเรียนรู้ และการเลี้ยงผีป่วนใช้ไก่ ไม่ใช่หมูในการเลี้ยง โดยไก่ที่นำมาเลี้ยงจะใช้ครอบครัวละ 1 ตัวเท่านั้น หลังจากเสร็จพิธีเลี้ยงผีป่วนแล้วจะนำไก่อ้นั้นมาปรุงอาหารแล้วรับประทานร่วมกัน โดยห้ามนำอาหารนั้นนำกลับมาที่บ้าน เพราะมีความเชื่อว่าอาหารที่เหลือแล้วนำกลับมาบ้านนั้นเป็นอัปมงคลต่อคนในครอบครัว

กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม

ครั้งที่ 3 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา) วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2562 ณ กศน.อำเภอเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันดา)

วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน

น.ส.ภัทรชนก อินธิยา เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) โดยมีนายอุดร คำบุญเรือง รับหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co- facilitator) นางนงนภัส สมภาร เป็นเลขากระบวนการ นางสาวสุชาดา มั่งมูล ผู้ประมวลผลข้อมูล ส่วนครูที่เหลือเป็นผู้จัดบันทึกและบันทึกภาพ ผู้นำกระบวนการ ใช้เครื่องมือ Mind mapping ได้นำข้อมูลประเด็นประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขม ที่ได้เก็บข้อมูลในระยะที่หนึ่ง จากการลงพื้นที่จริงในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่รูปแบบเวทีนักวิจัยครูเข้าร่วมเวทีขึ้นบ้านใหม่เพื่อสังเกตการณ์และเก็บข้อมูลศึกษา บันทึก การสัมภาษณ์และการสอบถามพูดคุย มีการบันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว การบันทึกเสียงให้สามารถเห็นพิธีการขึ้นบ้านใหม่ โดยมีพิธีการดังนี้

พิธีการขึ้นบ้านใหม่ของ นายสุนทร เมืองแก่น ในวันที่ 21-22 มกราคม 2561 โดยได้เก็บข้อมูล 2 วันคือวันเตรียมงานหรือ “วันดา” และ “วันขึ้นบ้านใหม่”

การเตรียมงานในวันดา คือวันจัดเตรียมสิ่งของทุกอย่างที่จะใช้ในพิธี จะจัดก่อนวันทำบุญ 1 วัน เป็นวันที่เครือข่ายพื้นที่นั่งและผู้ใกล้ชิด ต่างช่วยกันจัดเตรียมสิ่งของ จัดสถานที่ไว้ประกอบพิธีและรับแขก หลังจากได้จัดเตรียมสิ่งของจนครบทุกอย่างแล้ว ช่วงเย็นของวันดังกล่าวทางเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์ จำนวน 5 รูปทำพิธีเบิกบ้านหรือการสวดมนต์เย็นเพื่อความเป็นสิริมงคลของเจ้าของบ้านใหม่ และไล่สิ่งอัปมงคลก่อนขึ้นบ้านใหม่

หน้าที่ของผู้ช่วยเตรียมงานฝ่ายหญิงก็จะเตรียมหาอุปกรณ์การประกอบอาหารทุกอย่าง ซึ่งจะยืมจากส่วนกลางของกลุ่มหมู่บ้านหรือเพื่อนบ้านในหมู่บ้าน ส่วนฝ่ายชายเป็นฝ่ายจัดเตรียมอาหารและวัตถุดิบสำหรับจะทำอาหารเลี้ยงแขก เช่น วัว หมู ไก่ ในการเตรียมวัตถุดิบมากขึ้นอยู่กับจำนวนผู้มาร่วมในพิธี สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ก็จัดเตรียมเครื่องไทยทาน และสิ่งของที่ใช้ในพิธีสืบทอด ส่วนข้าวของที่จะใช้ในพิธีขึ้นบ้านใหม่มีดังนี้

การเตรียมเครื่องหอบ หรือ“ฮิบคว” ซึ่งจะนับ ตามเดือน เช่น

1. ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 4 ก็จะมีเครื่องหอบ 4 หอบ ถ้าขึ้นบ้านใหม่ เดือน 5 ก็จะมีเครื่องหอบ 5 หอบเป็นต้น
2. มี “ขันตั้ง” 4 อย่าง คือ หมากชื้อเฮือน เหล้าตั้งมัน ขันตั้ง อ้อ อา ฮา ฮั่ว ขันตั้งเตาไฟ ซึ่งการ “ฮิบคว” ขึ้นบ้านใหม่นี้ จะมีการ “ฮิบคว” ตามเดือน เช่น ขึ้นบ้านใหม่เดือน 4 ก็จะมีการฮิบควตามเดือนคือ(4 ชุด)
3. ชูคนำหน้าขบวน และของที่ใช้ในขบวนขึ้นบ้านใหม่ ก็จะมี ชุดหาบเงิน – หาบทอง และอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนเช่นหม้อน้ำ ไหข้าว ของใช้ในครัวเรือน สวิง ช้อง ครก ทัพพี มีชุดนอน เครื่องนอน หมอน (ไม่จำเป็นต้องเป็นของลื้อเท่านั้น) การขึ้น “เฮินใหม่” หรือเข้าสูบ้านใหม่อย่างเป็นทางการจะมีพิธีแรกขึ้นพิธีนี้ เจ้าภาพจะจัดเตรียม พระพุทธรูป หม้อ ไห สำหรับนั่งข้าวที่เรียก “ปู่ดำย่าดำ”เครื่องนอนต่าง ๆ (ยกเว้นมุ้ง) ข้าวเปลือก ข้าวสาร พืชผล ประเภท ฟัก แพง ถั่ว งา ตั้งขบวนอยู่พร้อมและหาคนที่มื่อชื่อที่เป็นมงคล เช่น ดี แก้ว แสง เงิน ทอง คำ เจริญ รุ่งโรจน์ จรัส มงคล เป็นต้น คนหาบชุดเครื่องครัว (ห้ามผู้หญิง ซึ่งมีข้อแม้ว่าห้ามเป็นแม่หม้าย และหย่าร้างกับสามี) ให้ผิวหนุ่ม กับเมียสาวหาบ



พิธีเบิกบ้านเย็นเตรียมงานหรือ“วันดา”



การเตรียมสิ่งของในการประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่



หลังจากการเข้าร่วมพิธีเสร็จสิ้นแล้วนักวิจัยได้นำข้อมูลนำเสนอข้อมูลจากการบันทึกภาพประกอบและวิดีโอบันทึกการขึ้นบ้านใหม่ เพื่อถอดองค์ความรู้ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน

โดยได้แบ่งประเด็นที่ถอดองค์ความรู้เป็น 2 ประเด็นคือประเด็นการเตรียมงานหรือวันดา และ ประเด็นพิธีการและขั้นตอนการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ

องค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในประเพณีดังกล่าวจะมีขั้นตอนในการประกอบพิธี 2 วัน คือวันเตรียมงานหรือ “วันดา” และ “วันขึ้นบ้านใหม่ “ หรือ ภาษาไทลื้อเรียกว่า “วันขึ้นเฮินใหม่”

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมงานหรือ “วันดา” ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เนื่องจากต้องเตรียมของหลายอย่าง และขั้นตอนที่สลับซับซ้อน ครุมีโอกาสได้ร่วมพิธีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องขั้นตอนในการเตรียมงาน โดยมีชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดพิธีการขั้นตอนแก่ผู้เข้าร่วมทั้งชุมชน

ข้อค้นพบ

องค์ความรู้ด้านประเพณีในการเตรียมงานหรือ “วันดา” ขึ้นบ้านใหม่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมมีเอกลักษณ์ที่ดึงดูดในชุมชน ให้ความร่วมมือในการทำพิธีเกิดความรัก ความสามัคคีให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างความตระหนักให้ชุมชนในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและสามารถสืบทอดได้ต่อคนรุ่นหลังสืบต่อไป

บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีสังเกตและการเข้าร่วมพิธีสถานการณ์จริงทำให้มีองค์ความรู้ที่ถูกต้องตามประเพณีและรู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของชุมชนที่สามารถสืบทอดรุ่นต่อรุ่น ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขมเป็นชุมชนที่อนุรักษ์ประเพณีขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิม และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ รวมถึงแขกที่มาร่วมงานก็ได้เรียนรู้ถึงประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อแบบดั้งเดิม ทีมนักวิจัยชุมชนมีแนวคิดร่วมกันที่ต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ของไทลื้อเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังและผู้สนใจได้ศึกษาและสืบทอดต่อไป

กิจกรรมที่ 10 เวทีวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่เหมาะสมด้านวัฒนธรรมประเพณีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม
ครั้งที่ 4 ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่) วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2562

ณ กศน.อำเภอเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ทีมนักวิจัย จำนวน 11 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ (วันขึ้นบ้านใหม่)

วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงาน

ช่วงเช้าเวลา 08.30 น.-12.00 น. นายอุดร คำบุญเรือง เป็นผู้นำกระบวนการ(Facilitator) โดยมีนายพิภพ ทรายคำ ผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co - facilitator) นางสาวสุชาดา มั่งมูล รับหน้าที่เลขา กระดานและผู้ประมวลผลข้อมูล นักวิจัยที่เหลือทำหน้าที่จดบันทึกประเด็นที่ได้นำเสนอ ผู้นำกระบวนการ ได้นำข้อมูลประเด็นประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแขมที่ได้เก็บข้อมูลในระยะที่1 จากการลงพื้นที่จริงในการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ของนายสุนทร เมืองแก่น ในวันที่ 22 มกราคม 2561โดยได้เก็บข้อมูลด้วยการร่วมพิธีจริง วันที่ทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ โดยนำเสนอข้อมูลจากการบันทึก ภาพประกอบและวิดีโอบันทึกการขึ้นบ้านใหม่ เพื่อถอดองค์ความรู้ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน มีขั้นตอนและกำหนดการดังนี้

วันทำบุญช่วงเช้าเวลา 07.30 น. เจ้าภาพได้นิมนต์พระสงฆ์จำนวน 1 รูป มีการทำบุญตักบาตร ทำพิธีสืบทอดตาแก่เจ้าของบ้านเสร็จแล้ว ถวายภัตตาหารเช้าพระสงฆ์ เลี้ยงอาหารแขกผู้มาร่วมงาน พระให้พรเป็นเสร็จพิธี

เวลา 09.09 น.พิธีขึ้นบ้านใหม่ หรือ “วันขึ้นเฮินใหม่” มีขั้นตอนดังนี้

โดยเริ่มจากพ่อแสง มูลศรีจะเป็นคนทำพิธี ได้ยืนอยู่หน้าบ้านอุ้มน้ำขบวน ได้ตะโกนถามคนที่อยู่บนบ้านว่า “อิ ป่อ อิแม่ เหย” (3 ครั้ง) ครั้งที่ 1 “ อิ ป่อ อิแม่ เหย” ครั้งที่ 2 “อิ ป่อ อิแม่ เหย” ครั้งที่ 3 “อิ ป่อ อิแม่ เหย” โดยครั้งที่ 3 พ่อแสงจะตะโกนถามว่า “ฮอด ยาม ดี ก่อ แอะ” ถ้าถูกขงยามยามดีแล้ว คนที่อยู่บนบ้านก็จะตะโกนตอบกลับลงมาว่า “เออ ยาม ดี แล้ว” จากนั้นขบวนหาบเงิน หาบทอง สิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนต่างๆ ก็จะขึ้นไปบนบ้าน แล้วขึ้นไปบนห้อง (กลางโถงบ้าน) พ่อแสงก็จะนำเหล้าตั้งมันไปด้วย นำเหล้าไปไว้ที่ “ก๊วะข้าว” (ภาตใส่อาหารหรือภาชนะที่ทำด้วยไม้มีลักษณะรูปทรงต่างๆ ที่ชาวไทลื้อใช้สำหรับเวลานึ่งข้าวเสร็จเพื่อทำให้ข้าวเย็น)

หลังจากนั้นพ่อแสงก็จะ ร้อง อือ อือ อือ และแจกเหล้า 1 รอบ อา อา อา และแจกเหล้า 1 รอบ โดยจะพูดซ้ำๆอย่างนี้ 3 ครั้ง โดยเหล้าที่กินนั้นจะต้องเป็นคนที่อยู่ในวงเหล้า 4 คนเท่านั้น แจกเหล้าจนหมด โดยระหว่างที่ทำพิธีนั้นผู้หญิงที่ถือสวิงในขบวน ก็ซ้อนสวิงรอบๆบนบ้าน เพื่อซ้อนเอา แผลงหัวแม่ลงวัน นำไปใส่ไฟที่ก่อในครัว หลังจากนั้น พ่อแสงที่ทำพิธี ก็จะวิ่งออกจากห้องที่ทำพิธี ไปห้องครัว หาเตาไฟที่มีก้อน เสา 4 ก้อน คือ ก้อนเงิน ก้อนทอง ก้อนคำ และอีกก้อนที่ไม่มีชื่อถือว่าเป็นก้อนที่ไม่ดีก็จะนำไปทิ้งที่อื่น เพื่อให้ไม่มีสิ่งที่ไม่ดีอยู่ภายในบ้าน หลังจากก็นำก้อนเสาไปทิ้งนอกบ้านแล้ว ถือว่าเสร็จพิธีขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทลื้อบ้านป่าแขม หลังจากเสร็จพิธีกลุ่มแม่บ้านก็จะนำสำหรับอาหาร หรือ “ขันข้าว” เพื่อเลี้ยงชาวบ้านและแขกที่มาร่วมงาน

เมื่อเสร็จการนำเสนอข้อมูลด้วยการเล่า การนำเสนอภาพเคลื่อนไหวจากเวทีร่วมกัน ระบุงประเด็นที่เป็นองค์ความรู้ที่มีลำดับสามารถแยกออกเป็นความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา วิธีการ ขั้นตอนและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา

พิธีขึ้นบ้านใหม่“ขึ้นเฮนใหม่”



พิธีบายศรีสู่ขวัญ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ได้องค์ความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งในประเพณีดังกล่าวจะมีการประกอบพิธี 2 วัน คือวันเตรียมงานเรียกว่า “วันดา” และวันขึ้นบ้านใหม่ หรือ ชาวไทลื้อเรียกว่า “วันขึ้นเฮนใหม่”

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ประกอบด้วยพิธีกรรมย่อย ดังนี้ 1) “เบิกบ้าน” เป็นพิธีกรรมที่นิยมทำในช่วงเย็นของวันดา เพื่อขับไล่สิ่งที่เป็นอัปมงคลโดย มีความเชื่อว่าไม้ที่นำมาสร้างบ้านมีภูตผีปีศาจ หรือ สิ่งที่ไม่ดีนั้นสิ่งสถิตย์อยู่ในนั้นให้ออกไป 2) “พิธีทำบุญตักบาตรขึ้นบ้านใหม่ ” จะประกอบพิธีในช่วงเช้าของวันขึ้นบ้านใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่สมาชิกในครอบครัว 3) “พิธีสืบชะตา” เป็นพิธีกรรมที่มีความเชื่อว่าจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีอายุยืน เป็นสิริมงคล อยู่เย็นเป็นสุข ทำในช่วงสายของวันขึ้นบ้านใหม่ 4) “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” เป็นพิธีกรรมที่ทำหลังจากพิธีสืบชะตาแล้วเสร็จ โดยมีความเชื่อเป็นการเรียกขวัญของเจ้าของบ้าน ซึ่งหนึ่งคนจะมีขวัญ 32 ขวัญ โดยมีคำพูดว่า “หื้อขวัญกลับมาอยู่กับเนื้อ กับตัว กับหอ กับเฮน ” และ 5) “พิธีขึ้นบ้านใหม่” หรือ “ ขึ้นเฮนใหม่ ” เป็นพิธีกรรมสุดท้าย โดยมีขั้นตอนตามที่กล่าวข้างต้น ถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีขึ้นบ้านใหม่ หลังจากนั้นเจ้าของบ้านก็เชิญแขกที่มาร่วมงานร่วมรับประทานอาหารและสังสรรค์ตามบริบท

ข้อค้นพบ

ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมให้ความสำคัญกับประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ เพื่อให้เจ้าของบ้านให้เกิดความ สิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุข เป็นการสร้างความสามัคคีหมู่ญาติมิตรและผู้ที่เคารพนับถือ

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีความแตกต่างจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เนื่องจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง จึงทำให้ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อดั้งเดิมเลือนหายไป ถูกแทนที่ด้วยประเพณีการขึ้นบ้านใหม่แบบเรียบง่ายเพื่อปรับให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้จากการสอบถามภูมิปัญญาชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน โดยอาจารย์จรัส สมฤทธิ์ และอาจารย์ วราภรณ์ วงศ์ใหญ่

บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ข้อมูลจากภูมิปัญญาและนักวิจัยชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมพบว่า ลักษณะบ้านใหม่หรือ “เฮินใหม่” ในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างตามยุคสมัย เดิมเฮินไทลื้อมีลักษณะเป็นบ้านไม้ยกสูง ใต้ถุนโล่ง มีห้องโถงขนาดใหญ่ ไม่มีการกั้นห้องลักษณะหลังคาเป็นหล้าคา ดินขอ หรือแป้นเกร็ด แต่ในปัจจุบันลักษณะบ้านเป็นทรงสมัยใหม่ แต่ประเพณีขึ้นบ้านใหม่หรือขึ้น “เฮินใหม่” ยังอยู่คู่กับวิถีวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหมอย่างเหนียวแน่นและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

กิจกรรมที่ 11 เวทีสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 เวลา 08.00 -16.00 น. ณ ศาลาอเนกประสงค์บ้านป่าแหม

ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 45 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัย จำนวน 22 คน และทีมที่ปรึกษาจำนวน 3 คน ทีมชุมชนจำนวน 20 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ในการจัดเวที มีขั้นตอนการดำเนินงานโดยเริ่มจากการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานของทีม นักวิจัย กศน.อำเภอเชียงม่วน โดยมี นายปิติพล วงศ์กะโซ่ ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) และมีนายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-Facilitator) นายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เลขากระบวนการ นางสาวนิชาภัทร เชื้อหอม ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล นางสาวศรชนก อินธิยา ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว และ นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่ผู้บันทึกหลัก นักวิจัยที่เหลือทำหน้าที่จดบันทึก สนับสนุนและคอยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น โดยนายปิติพล วงศ์กะโซ่ (Facilitator) ได้กล่าวทักทายและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดเวที กิจกรรมที่ 12 โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดเวที คือเพื่อสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม และคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยการใช้เครื่องมือการประชุมกลุ่มย่อย แบ่งนักวิจัยออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งประเด็นคำถามออกเป็น 3 ประเด็น คือ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ด้านวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อสรุปผลรูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหม โดยวิธีการแบ่งกลุ่มย่อยในแต่ละกลุ่มเป็นผู้ชวนพูดคุยในแต่ละประเด็น ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ มีนางนงนภัส สมภาร เป็น (Facilitator) ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม มีนางสาวสุชาดา มั่งมูล เป็น (Facilitator) และด้านวิถีการดำเนินชีวิต มีนายพิภพ ทราaylor เป็น (Facilitator) จากการจัดกิจกรรมได้สรุปข้อมูลคืนชุมชนใน 3 ประเด็น

1. ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ ประกอบด้วย การอพยพ การตั้งถิ่นฐาน การสร้างที่อยู่อาศัย ต้นตระกูล การปกครอง การศึกษา ความเปลี่ยนแปลง
2. ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ประกอบด้วย ประเพณีม้งคล ได้แก่ บวงสรวง เทวดาเมืองมาง เลี้ยงผีปู่ย่า และขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ และความเปลี่ยนแปลง
3. ด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย บ้านเรือน อาหาร การแต่งกาย ภาษา อาชีพ และความเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิต (ระบบเครือญาติ)



เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ผลจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนครั้งนี้ ทำให้ครูเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีม นักวิจัยครู กับทีมชุมชน และได้รูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้ง 3 ประเด็น ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ ด้านประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม ด้านวิถีการดำเนินชีวิต โดยทีมนักวิจัยมีองค์ความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน มีแนวทาง ในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทลื้อบ้านป่าแขมร่วมกัน ได้แก่ แนวคิดในการจัดทำเนียบภูมิ ปัญญาและแหล่งเรียนรู้ หนังสือที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือการทำหลักสูตรท้องถิ่น การส่งเสริมการ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบคุ้มหรือศีลที่ได้รับองค์ความรู้ จากการศึกษาดูงาน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้รูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม เพื่อ วางแผนการวางแผนการจัดการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ตรง กับความต้องการของชุมชน

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้ศึกษาค้นคว้าเส้นทางประวัติศาสตร์ ภูมิหลังของบรรพบุรุษ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต เกิดความตระหนัก ความภาคภูมิใจ รักและหวงแหน มีความ สามัคคี มีแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมไทลื้อ ร่วมกัน

ข้อค้นพบ

จากการศึกษาข้อมูลผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่า การดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวม ข้อมูลทำให้ครู กศน. และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำงานและมีความใกล้ชิดกับชุมชน ตลอดจนการแลก เปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยสร้างให้นักวิจัยชุมชนได้พัฒนาตนเอง มีความใฝ่เรียนรู้ รู้จักการวิเคราะห์ข้อมูล รู้จัก การแก้ไขปัญหา และมีการวางแผนในการดำเนินงาน นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน มีข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการจัดทำแผนปฏิบัติงาน ในการ จัดการเรียนรู้ทั้งในด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การศึกษาต่อเนื่อง และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

จากการจัดกิจกรรม ดังกล่าว ส่งผลให้ทีมนักวิจัย สามารถนำข้อมูลที่ได้มาจัดเก็บเป็นหมวดหมู่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จัดทำทำเนียบภูมิปัญญา และเป็นสื่อการเรียนการสอน ของ กศน.อำเภอ เชียงม่วน และผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

กิจกรรมที่ 12 เวทีการสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ครั้งที่ 1 วันที่ 10 มีนาคม 2562 เวลา 08.00 -16.00 น. ณ โรงแรมเคเอ็ม กวีนพะเยา อ.เมือง จ.พะเยา ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 24 คน ได้แก่ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน จำนวน 10 คน ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย จำนวน 14 คน

วัตถุประสงค์ เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ในการจัดเวที มีขั้นตอนการดำเนินงานโดยเริ่มจากการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานของ ทีมนักวิจัย กศน.อำเภอเชียงม่วน โดยมี นายพิภพ ทรายศำ ทำหน้าที่เป็นผู้นำกระบวนการ (Facilitator) และมีนายอุดร คำบุญเรือง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้นำกระบวนการ (Co-Facilitator) นายไชยพจน์ สมภาร ทำหน้าที่เลขากระบวนการ นางสาวภัทรชนก อินธิยา ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูล นางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ ทำหน้าที่บันทึกภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว และ นางนงนภัส สมภาร ทำหน้าที่ผู้บันทึกหลัก นักวิจัยที่เหลือทำหน้าที่จดบันทึก สนับสนุนและคอยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีแสดงความคิดเห็น โดยนายพิภพ ทรายศำ (Facilitator) ได้กล่าวทักทายและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีจากประเด็น การประชุมของคณะทำงานวิจัย ทั้งทีมครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้ข้อสรุปออกมา 3 ประเด็น คือ 1) ประวัติศาสตร์ 2) ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3) วิธีการดำเนินชีวิต ทำให้ครูมีความรู้ เข้าใจในองค์ความรู้รูปแบบกลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าแหมและการจัดทำรูปแบบรายงาน การวิจัยฉบับสมบูรณ์ ครูเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยครู ได้เครื่องมือในการเขียน รายงานการจัดทำรูปแบบรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และได้แนวทางกระบวนการดำเนินงานการทำงาน วิจัย



การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

นักวิจัยได้เทคนิคในการดึงข้อมูลจากเครื่องมือและสามารถเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ ทีมนักวิจัยชุมชน มีองค์ความรู้ และจัดหมวดหมู่ ทั้ง 3 ประเด็น คือด้านประวัติศาสตร์ ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต

ข้อค้นพบ

ผลจากการจัดเวทีในครั้งนี้ที่นักวิจัยค้นพบว่า การใช้เครื่องมือที่ถูกต้องในการจัดเก็บข้อมูลจะช่วยให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ รวมถึงในการลงเวทีต้องมีผู้นำกระบวนการที่คอยกำกับเวที กำกับเวลาและลำดับขั้นตอนในการแสดงความคิดเห็นและการถามคำถามให้ตรงประเด็นกับข้อมูลที่ต้องการ มีการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการสรุปผลข้อมูลและการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ผลจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ความสามัคคีของคนในชุมชน

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้เรียนรู้แนวทางในการสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานวิจัย และการเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

จากการดำเนินการกิจกรรมที่ 6-12 สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิถีทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ดังนี้

พบว่า กลไกทางวัฒนธรรมไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และวัฒนธรรมไทลื้อบ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัฒนธรรมความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การนับถือเทวดา การเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่แบบไทลื้อ ตลอดจนการแต่งกาย อาหาร และภาษาไทลื้อที่ใช้ในการสื่อสาร เนื่องจากทั้ง 2 แห่ง มีการอพยพ ย้ายถิ่นฐานมาจากบรรพบุรุษเดียวกันคือมาจากไทลื้อสิบสองปันนา จึงทำให้มีประวัติศาสตร์ ประเพณี ความเชื่อ กิจกรรมทางสังคม และวิถีการดำเนินชีวิต ที่มีความคล้ายคลึงกัน

แนวทางในการอนุรักษ์ สืบสาน สืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อที่เด่นชัด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการส่งเสริมด้านการพูดภาษาไทลื้อ โดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก และการใช้ข้อบังคับของชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมหรือการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

นอกจากนี้ในส่วนของนักวิจัยและตัวแทนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีความต้องการให้มีการสืบทอดประเพณีของชาวไทลื้อ เกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่ การเลี้ยงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และสืบทอดประเพณีไทลื้อต่อไป

กิจกรรมที่ 12 เวทีการสรุปทบทวนการดำเนินงานและจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ระยะที่ 2 ศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม
ครั้งที่ 2 วันที่ 26 เมษายน 2562 ณ ห้องประชุมปัญญา อ.เมือง จ.พะเยา
วัตถุประสงค์ :เพื่อจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ผู้เข้าร่วมเวที จำนวน 24 คน ได้แก่ ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน จำนวน 10 คน
ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย 14 คน

ขั้นตอน/วิธีการดำเนินงาน

ในการจัดเวที มีขั้นตอนการดำเนินงานโดยเริ่มจาก นางพรรณิ ใหม่ประสิทธิกุล ตำแหน่งรองผู้อำนวยการ สำนักงาน กศน.จังหวัดพะเยา ได้กล่าวต้อนรับ ผู้ทรงคุณวุฒิ ดร.สุชิน เพ็ชรรักษ์ ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ ทีมนักวิจัยครู กศน. จากนั้นดร.สุชิน ได้ให้คำแนะนำการเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ทำให้ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน มีความรู้ เข้าใจในองค์ความรู้ รูปแบบการเขียนรายงานการวิจัย และการจัดทำรูปแบบรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โดย ดร.สุชิน เพ็ชรรักษ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะการเขียนรายงานวิจัยแต่ละบท กล่าวคือ

บทที่ 1 บทนำ แนะนำว่า ควรเพิ่มเติมข้อมูลบริบทชุมชนอำเภอตำบล หมู่บ้าน แกไขคำนิยามศัพท์ โดยตัดประโยคที่ไม่สัมพันธ์กับงานวิจัยฉบับนี้

บทที่ 2 แนะนำว่า ไม่ควรนำแนวคิดและทฤษฎีที่มีอายุเกิน 10 ปี มาอ้างอิง เนื่องจากอาจจะมี การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดไปตามยุคสมัยแล้ว ส่วนทฤษฎีที่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยฉบับนี้ ไม่ควรนำมาอ้างอิงในงานวิจัย และให้จัดหมวดหมู่ทฤษฎีให้เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามหัวข้อ 3 ประเด็น ควรเพิ่มเติมคำอธิบายหลักการวิจัยท้องถิ่น

บทที่ 3 วิธีการดำเนินงาน ไม่มีข้อเสนอแนะเพราะเป็นแผนการดำเนินงานวิจัย

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน แนะนำว่า ควรเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับ บริบทชุมชนให้ครอบคลุมเนื้อหาทุกด้านให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น และในแต่ละกิจกรรม จะต้องตอบโจทย์ของวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยนำเนื้อหาที่มีอยู่แล้วมาเรียบเรียงให้มีความกระชับ เข้าใจง่าย

บทที่ 5 การสรุปผล แนะนำว่า ควรเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับทีมนักวิจัยชุมชน ที่ให้การยอมรับทีม นักวิจัยครู กศน. จากการดำเนินเวที ระยะที่ 2 มีความแตกต่างจากการดำเนินเวที ระยะที่ 1 อย่างไร จะเห็นได้ว่า เมื่อทีมนักวิจัย ครู กศน. ลงพื้นที่ซ้ำๆ บ่อยๆ ทำให้ทีมนักวิจัยชุมชนเปลี่ยนแปลงไป และเปิดเผยข้อมูลชุมชนมากขึ้นจากเดิม ทีมนักวิจัยครู กศน. ใช้เครื่องมือ Focus Group จะเห็นว่า ทีม นักวิจัยชุมชน มองเห็นความสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่ควรอนุรักษ์ประเพณีไทลื้อและสืบทอดจาก คนรุ่นเก่าไปสู่รุ่นใหม่ให้คงอยู่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Out put)

ทีมนักวิจัยครู กศน. ได้เรียนรู้วิธีการเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ได้นำความรู้จากข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาปรับปรุงข้อมูลการเขียนรายงานการวิจัยที่มีสมบูรณ์และมีความถูกต้อง

ข้อค้นพบ

ผลจากการจัดเวทีในครั้งนี้ทีมนักวิจัยครู กศน. พบว่า การเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ กล่าวคือ การเขียนรายงานการวิจัยในแต่ละบทนั้น มีเนื้อหาที่ร้อยเรียงกันและเชื่อมโยงกันในแต่ละ

กิจกรรม สามารถอธิบายความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ 2) ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ 3) ด้านรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต

บทเรียน/บทเรียนที่เกิดขึ้นใหม่

ผลจากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า

ทีมนักวิจัยชุมชน ได้รับองค์ความรู้เกี่ยวกับ ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม หมู่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทั้ง 3 ประเด็น คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทลื้อ 2) ด้านประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคม 3) ด้านวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้

ทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้องค์ความรู้ทั้ง 3 ประเด็น เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ของบ้านป่าแหม มีความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์มากกว่าชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน และนำองค์ความรู้ไปจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาเลือก เป็นต้น

แนวทางในการอนุรักษ์ สืบสาน สืบทอดวัฒนธรรมไทลื้อที่เด่นชัด และมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการส่งเสริมด้านการพูดภาษาไทลื้อ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก และการใช้ข้อบังคับของชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมทางสังคมหรือการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เพื่อยึดโยงคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

นอกจากนี้ในส่วนของนักวิจัยและตัวแทนชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีความต้องการให้มีการสืบทอดประเพณีของชาวไทลื้อ เกี่ยวกับการขึ้นบ้านใหม่ การเลี้ยงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ ให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และสืบทอดประเพณีไทลื้อต่อไป

ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. เพื่อศึกษากลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการขับเคลื่อนวิถีชีวิตชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม พบว่า

ในเชิงเนื้อหา

ด้านประวัติศาสตร์

ทีมนักวิจัยชุมชน และทีมนักวิจัยครู กศน.อำเภอเชียงม่วน ได้รับองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์บ้านธาตุสบแวน มี 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง วัดพระธาตุสบแวน ตำบลหย่วน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2223 เป็นวัดเก่าแก่เป็นอันดับ 2 ของวัดบ้านคูน ตำบลเจดีย์คำไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อจึงถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหงาว 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วน ได้ขอพระเจ้าหน่านให้กลับมาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านมาง และบ้านแพด ในปี พ.ศ.2370 ไทลื้อได้อพยพย้ายถิ่นฐานจากเชียงม่วน มาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และได้ย้ายจากบ้านหย่วนมาอยู่ที่บ้านธาตุสบแวน ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

จากข้อมูลเบื้องต้นทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เกี่ยวกับเส้นทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเดิมที่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษชุมชนบ้านป่าแหมอพยพมาจากอำเภอเชียงคำแต่จากการสัมภาษณ์ นายจรัส สมฤทธิ์ ภูมิปัญญาบ้านธาตุสบแวนให้ข้อมูลว่า “บ้านธาตุสบแวน แต่เดิมมาจากแคว้นสิบสองปันนา เรียกว่าเมืองเชียงรุ่ง ไทลื้อ แบ่งเป็น 3 ประเภท ไทลื้อ ไทยวน ไทใหญ่ และในปี พ.ศ. 2348 ไทลื้อถูกยึดครองจากพม่า ถูกเผาบ้านเมือง จึงอพยพไปอยู่เมืองลำพูนและเรียกกลุ่มนี้ว่า “ไทยอง” ไทลื้อ จึงถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหงาว อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย และตั้งถิ่นฐานเป็นระยะเวลา 7 ปี ได้ย้ายมาอยู่บ้านหงาว 15 ปี และย้ายไปอยู่เชียงม่วน ได้ขอพระเจ้าหน่านให้กลับมาอยู่ที่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ บ้านนาง และบ้านแพด” จากการคืนข้อมูลให้กับชุมชนพบว่ายังหาข้อสรุปไม่ได้เนื่องจากขาดบันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษร และข้อมูลดังกล่าวได้มาจากภูมิปัญญาที่เล่าสืบต่อกันมา

ด้านประเพณี/พิธีกรรม/ความเชื่อ

1. พิธีบวงสรวงเทวดาเมืองนาง มีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อบ้านป่าแหม ซึ่งมีขั้นตอนและพิธีการที่แตกต่างจากชุมชนอื่น มีความเชื่อว่าจะทำให้ชุมชนมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองทั้งในชีวิตและหน้าที่ทำงาน จากการศึกษาดูงานสัมภาษณ์ภูมิปัญญา พิธีบวงสรวงเทวดาประจำเมืองจะมีชื่อเรียกตามรากเหง้าถิ่นเดิมจากแคว้นสิบสองปันนา เช่น เทวดาเมืองนาง อพยพมาจากบ้านนางในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยยังคงใช้ชื่อหมู่บ้านเดิมที่ได้อพยพออกมา ปัจจุบันเป็นชื่อหมู่บ้าน “บ้านนาง” ตำบลบ้านนาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา และประชากรจากบ้านนางได้อพยพย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่เป็นหมู่บ้านป่าแหมปัจจุบันก็ยังคงมีความเชื่อและนับถือเทวดาเมืองนาง เทวดาบ้านหย่วน ของบ้านธาตุสบแวน อพยพมาจากบ้านหย่วนในแคว้นสิบสองปันนา ย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่โดยยังคงเรียกชื่อเดิมที่ได้อพยพมาคือบ้านหย่วน ปัจจุบันได้ตั้งอยู่ที่บ้านสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นต้น

2. ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อบ้านป่าแหม

ขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ คือ ประเพณีขึ้นเฮนใหม่ของหมู่บ้านไทลื้อ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย แต่ในปัจจุบันประเพณีขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อในพื้นที่อื่น ๆ ได้เลือนหาย เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและยุคสมัย แต่ชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมยังคงอนุรักษ์ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ได้อย่างเหนียวแน่น มีการประกอบพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ตามประเพณีของไทลื้อที่มีขั้นตอนที่หลากหลายมีเอกลักษณ์เฉพาะของไทลื้อ และยังคงรูปแบบที่บ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

3. พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่า

พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ย่าสำหรับชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหม ยังให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมและยังคงสืบสานอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นพิธีกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ให้มีความใกล้ชิด ให้มีความสนิทสนม ความรักและสามัคคีกันในหมู่เครือญาติ และการให้ความเคารพนับถือต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และมีความเชื่อว่าพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจะทำให้คนในครอบครัวมีความสุข ความเจริญ เพราะมีผีปู่ย่าตายายคอยปกป้องรักษาให้พ้นจากอันตรายโรคภัยไข้เจ็บ และในส่วนของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแหมจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่ารวมกันเพียงจุดเดียว ซึ่งแตกต่างจากชุมชนไทลื้อบ้านธาตุสบแวน หมู่ที่ 1 อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่จะเลี้ยงผีปู่ย่ากันในเฉพาะครอบครัวของตนเองเท่านั้น

วิถีการดำเนินชีวิต

วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนไทลื้อบ้านป่าแขม คือมีวิถีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักสะอาด อยู่แบบระบบเครือญาติ มีการปฏิบัติตนตามกฎกติกาข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน เอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดเด่นคือภาษาพูดและการแต่งกาย อาหารของชุมชนไทลื้อที่โดดเด่น ได้แก่ ห่อนึ่งตะ แอ่งแะ และขนมดอกซ้อ แต่ในปัจจุบันพบว่า แนวโน้มในการอนุรักษ์และสืบทอดในภาษาพูดและการแต่งกาย ค่อยๆ เลือนหายไปตามยุคสมัยเนื่องจากวิถีชีวิตในปัจจุบันต้องประกอบอาชีพและใช้ชีวิตอย่างเร่งรีบไปตามสถานการณ์และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต วัฒนธรรมด้านอาหารจะสามารถหารับประทานได้ขึ้นอยู่กับฤดูกาล หรืองานพิธีสำคัญของชาวไทลื้อ นอกจากนี้วัฒนธรรมเรื่องการแต่งกายและอาหารไทลื้อนี้จะพบเห็นได้เฉพาะในงานประเพณีไทลื้อประจำปี ที่เน้นการประชาสัมพันธ์ และการสร้างการยอมรับจากคนในสังคม เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อ ด้านประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อ คือการถ่ายทอดเรื่องราวแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การย้ายถิ่นฐาน และการสืบเครือญาติของชาวไทลื้อ ตลอดจนการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้

กลไกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน ด้านประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมทางสังคมของชาวไทลื้อ คือรูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่มีแบบแผน โดยยึดถือแนวทางการปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาแต่บรรพบุรุษ เป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการยึดถือแนวปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมทางสังคมตามความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพ รัก ความกตัญญู

การขับเคลื่อนวิถีชีวิตชาวไทลื้อให้คงอยู่คู่สังคมไทย มีแนวทางในการดำเนินงานคือการส่งเสริมด้านการแต่งกาย และการพูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะชาวไทลื้อ และเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สามารถดำเนินการได้ โดยการถ่ายทอดความรู้ การสืบสาน จากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่น โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคม การให้การยอมรับซึ่งกันและกัน การยอมรับและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อ ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ของไทลื้อให้แก่บุคคลที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ การเผยแพร่ความเป็นไทลื้อให้คนทั่วไปได้รู้จัก

นอกจากนี้ แนวคิดในการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีไทลื้อ โดยการจัดทำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทางพิธีกรรม เช่น การขึ้นบ้านใหม่ การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง การเลี้ยงผีปู่ย่า เพื่อจัดทำเป็นเอกสาร เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นใหม่ และผู้ที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นแนวทางการขับเคลื่อนวัฒนธรรมประเพณีชาวไทลื้อให้คงอยู่ต่อไป

ภาคผนวก ข ประวัติทีมวิจัย

1. ชื่อ-สกุล	นางจารุณี แก้วประภา อายุ 49 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3569900032683
เกิดวันที่	11 พฤศจิกายน 2512 หมู่โลหิต โอ
ที่อยู่ปัจจุบัน	234 หมู่ 5 ตำบลอนศรีชุม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา 56120
สถานที่ติดต่อ	ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา 56160
E-mail address	Jarunee_nfe@hotmail.com
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ	081-9605258
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
อาชีพ	รับราชการ
บทบาทในชุมชน	ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในพื้นที่อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตพะเยา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ประสบการณ์ด้านงานวิจัย / งานพัฒนา / การทำงานกับชุมชน	
1. การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการงานส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขตพื้นที่บริการอำเภอเชียงม่วนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	
2. ผู้ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นยอดเยี่ยมระดับจังหวัดพะเยา	
3. สถานศึกษาส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น	
4. เกียรติบัตรผู้ขับเคลื่อนการรับสมัครสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี อันดับที่ 1 ระดับจังหวัดพะเยา	
5. เกียรติบัตรประเภทสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพดีเด่น ระดับประเทศ	
6. เกียรติบัตรประเภทสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยดีเด่น ระดับประเทศ	
7. เกียรติบัตรประเภทสถานศึกษา ด้านส่งเสริมกิจกรรมผู้สูงอายุดีเด่น ระดับประเทศ	
8. เกียรติบัตรสถานศึกษาที่มีคะแนนการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ปลายภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 หลักสูตรการศึกษานอกระบบและการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 คะแนนเฉลี่ยรายวิชา ทักษะการประกอบอาชีพ ระดับประถมศึกษาสูงสุดในเขตภาคเหนือ	

2. ชื่อ – สกุล นายขจร มุลศรี อายุ 55 ปี
 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560200095749
 เกิดวันที่ 8 มิถุนายน 2507 หมู่โลหิต O
 ที่อยู่ปัจจุบัน 43 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 สถานที่ติดต่อ 43 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 080-1279157
 บทบาทในชุมชน หัวหน้าทีมวิจัย
 ประวัติการศึกษา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านป่าแหม ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน
 ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน เป็นผู้ชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน)

3. ชื่อ – สกุล นางภานิชา เชื้อเมืองพาน อายุ 42 ปี
 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3570200553577
 เกิดวันที่ 16 เมษายน 2520 หมู่โลหิต O
 ที่อยู่ปัจจุบัน 1021 หมู่ที่ 12 ตำบลเมืองพาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย
 สถานที่ติดต่อ 1 หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 086-3562197
 E-mail address kruyo2560@gmail.com
 บทบาทในชุมชน นักวิจัยครู กศน.
 ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงราย

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

1. วิจัยชั้นเรียน การส่งเสริมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเด็กนักเรียนระดับเตรียมความพร้อม ศศช.บ้านเลา
2. วิจัยแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาหลักสูตรผ้าปักลายเย้า บ้านเลาสืบ หมู่ 3 ตำบลแม่สะลองนอก จังหวัดเชียงราย

4. ชื่อ – สกุล นายอุดร คำบุญเรือง อายุ 42 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400171937
เกิดวันที่ 11 พ.ค. 2520 หมู่โลหิต AB
ที่อยู่ปัจจุบัน 322 หมู่ที่ 3 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 322 หมู่ที่ 3 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรติดต่อ 061-1539329
E-mail address donnfe@gmail.com
บทบาทในชุมชน นักวิจัย ครู กศน.
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5. ชื่อ – สกุล นายพิภพ ทรายคำ อายุ 43 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400086964
เกิดวันที่ 27 พฤษภาคม 2519 หมู่โลหิต AB
ที่อยู่ปัจจุบัน 5 หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 5 หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรติดต่อ 093-2759452
E-mail address phopnfe@gmail.com
บทบาทในชุมชน นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏลำปาง จังหวัดลำปาง
หลักสูตร ป.บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6. ชื่อ – สกุล นางนงนภัส สมภาร อายุ 52 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3100200912732
เกิดวันที่ 5 กันยายน 2509 หมู่โลหิต A
ที่อยู่ปัจจุบัน 190 หมู่ที่ 6 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 190 หมู่ที่ 6 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรติดต่อ 082-1907755
E-mail address leknfe110@gmail.com
บทบาทในชุมชน นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏนครปฐม
ป.บัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จังหวัดพะเยา

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

7. ชื่อ – สกุล	นายไชยพจน์ สมภาร อายุ 55 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3560400002281
เกิดวันที่	18 สิงหาคม 2506 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน	339/5 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ	14 หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์	084-4894101
E-mail address	nfepoj@gmail.com
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี วิทยาลัยครูลำปาง ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงราย

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. ชื่อ – สกุล	นางสาวภัศรชนก อินธิยา อายุ 39 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	355080090381
เกิดวันที่	22 มิถุนายน 2524 หมู่โลหิต B
ที่อยู่ปัจจุบัน	106 หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ	106 หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์	088-5015155
E-mail address	Benjamasnfe@gmail.com
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

9. ชื่อ – สกุล	นางสาวณิชาภัทร เชื้อหมอ อายุ 30 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	1560400038688
เกิดวันที่	20 มีนาคม 2532 หมู่โลหิต AB
ที่อยู่ปัจจุบัน	50 หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ	50 หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์	084-3811579
E-mail address	aemmmmy76@gmail.com
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

10. ชื่อ – สกุล นางสาวสุชาดา มั่งมูล อายุ 36 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400005328
เกิดวันที่ 3 กันยายน 2526 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน 67 หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 67 หมู่ที่ 1 ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 098-7538926
E-mail address aimnfe52@gmail.com
บทบาทในชุมชน นักวิจัยครู กศน.
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

จัดการศึกษาอาชีพระยะสั้น และการศึกษาขั้นพื้นฐาน

11. ชื่อ-สกุล นายปิณฑล วงศ์กะโซ่ อายุ 41 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3490400203295
เกิดวันที่ 7 มกราคม 2521 หมู่โลหิต A
ที่อยู่ปัจจุบัน 70 หมู่ 2 ตำบลแม่ปืม อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ
เชียงม่วน จังหวัดพะเยา 56160
E-mail address pitipon13@gmail.com
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 081-9605258
ตำแหน่ง ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเชียงม่วน จังหวัด
พะเยา
อาชีพ พนักงานราชการ
บทบาทในชุมชน ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัยในพื้นที่อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
ประวัติการศึกษา ระดับปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) พืชศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตน่าน

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย / งานพัฒนา / การทำงานกับชุมชน วิจัยชั้นเรียน

12. ชื่อ – สกุล นายหวัต มูลศรี อายุ 57 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 5560490001951
เกิดวันที่ 5 สิงหาคม 2505 หมู่โลหิต B
ที่อยู่ปัจจุบัน 66 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 66 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

เบอร์โทรศัพท์ต่อ	087-1908403
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยชุมชน
ประวัติการศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านป่าแหม ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน
ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน	เป็นผู้ชุมชน (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

13. ชื่อ – สกุล	นายวุฒิชชาติ อุ่นกันทะ	อายุ 61 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3500900904801	
เกิดวันที่	11 กันยายน 2501	หมู่โลหิต A
ที่อยู่ปัจจุบัน	5 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	
สถานที่ติดต่อ	5 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	
เบอร์โทรศัพท์ต่อ	089-8534072	
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยชุมชน	
ประวัติการศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านหนองป่าขาว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน	

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

เป็นผู้นำชุมชน (รองนายก อบต.บ้านมาง)

14. ชื่อ – สกุล	นายศรีมูล กันมา	อายุ 60 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3560400085135	
เกิดวันที่	17 กันยายน 2502	หมู่โลหิต AB
ที่อยู่ปัจจุบัน	100 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	
สถานที่ติดต่อ	100 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา	
เบอร์โทรศัพท์ต่อ	093-3129369	
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยชุมชน	
ประวัติการศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน	

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

เป็นผู้นำชุมชน (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล)

15. ชื่อ – สกุล	นายประเสริฐ มุลศรี อายุ 67 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3560400083493
เกิดวันที่	15 เมษายน 2495 หมู่โลหิต A
ที่อยู่ปัจจุบัน	49 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ	49 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์	063-1061649
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยชุมชน
ประวัติการศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านป่าแหม ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

ประธานผู้สูงอายุบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอ
เชียงม่วน จังหวัดพะเยา

16. ชื่อ – สกุล	นางสุพัฒน์ มุลศรี อายุ 56 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	3560400085291
เกิดวันที่	6 กรกฎาคม 2506 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน	103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ	103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์	061-1351622
บทบาทในชุมชน	นักวิจัยชุมชน
ประวัติการศึกษา	ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านป่าแหม ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน

เป็นประธานสตรีบ้านป่าแหม ตำบลบ้านมาง อำเภอ
เชียงม่วน จังหวัดพะเยา

17. ชื่อ – สกุล นายสาย มูลศรี อายุ 58 ปี
 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400085283
 เกิดวันที่ 6 สิงหาคม 2504 หมู่โลหิต AB
 ที่อยู่ปัจจุบัน 103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 สถานที่ติดต่อ 103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 063-6735635
 บทบาทในชุมชน นักวิจัยชุมชน
 ประวัติการศึกษา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเชียงม่วนวิทยาคม อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน
 เป็นผู้ชุมชน (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล)

18. ชื่อ – สกุล นายวิชัย คำเย็น อายุ 67 ปี
 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400081971
 เกิดวันที่ 16 สิงหาคม 2495 หมู่โลหิต O
 ที่อยู่ปัจจุบัน 16 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 สถานที่ติดต่อ 16 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
 เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 086-1167991
 บทบาทในชุมชน นักวิจัยชุมชน
 ประวัติการศึกษา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านข่อย อำเภองาว จังหวัดลำปาง
 มัธยมศึกษาตอนต้น ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน
 ประธานคณะกรรมการโรงเรียนบ้านป่าแหม หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

19. ชื่อ – สกุล นายปั่น วงศ์ใหญ่ อายุ 80 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400083281
เกิดวันที่ 4 กันยายน 2482 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน 44 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 44 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 082-8892129
บทบาทในชุมชน นักวิจัยชุมชน
ประวัติการศึกษา ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านมาง ตำบลบ้านมาง
อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน
เป็นประธานผู้สูงอายุตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน
จังหวัดพะเยา

20. ชื่อ – สกุล นายพงษ์ศิลป์ วิลาชัย อายุ 42 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 5560400018116
เกิดวันที่ 16 พฤษภาคม 2519 หมู่โลหิต B
ที่อยู่ปัจจุบัน 148 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 148 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 082-8907861
บทบาทในชุมชน นักวิจัยชุมชน
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี พยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยบรมราชชนนี
อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา
ปริญญาโท พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน
ผลงานวิชาการดีเด่นกระทรวงสาธารณสุข หัวข้อ “การพัฒนา
รูปแบบการดูแลผู้ป่วยจิตเวช”ในงานประชุมวิชาการกระทรวง
สาธารณสุข

21. ชื่อ – สกุล นายสกล น้ำสา อายุ 59 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400082462
เกิดวันที่ 1 มกราคม 2503 หมู่โลหิต AB
ที่อยู่ปัจจุบัน 68 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 68 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 089-2636603
บทบาทในชุมชน นักวิจัยชุมชน

ประวัติการศึกษา	มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเชียงม่วน
ประสบการณ์ด้านงานวิจัย/งานพัฒนา/การทำงานกับชุมชน	เป็นผู้ชุมชน (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

เป็นผู้นำชุมชน (รองนายก อบต.บ้านนาง)

ภาคผนวก ค ประวัติผู้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัย

1. ชื่อ - สกุล นายปั่น วงศ์ใหญ่ อายุ 80 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400083281
เกิดวันที่ 4 เดือนกันยายน พ.ศ.2482 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน 44 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 44 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 082-8892129
ภูมิปัญญาด้าน ด้านพิธีกรรม การบวงสรวงเทวดาเมืองมาง



2. ชื่อ - สกุล นายอุป มูลศรี อายุ 84 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน
เกิดวันที่ 12 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2479 หมู่โลหิต -
ที่อยู่ปัจจุบัน 59 หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 59 หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ -
ภูมิปัญญาด้าน ประวัติศาสตร์ชาวไทลื้อป่าแหม (เสียชีวิต)



3. ชื่อ - สกุล นายดำ มูลศรี อายุ 75 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400082616
เกิดวันที่ 15 เดือนกันยายน พ.ศ.2487 หมู่โลหิต -
ที่อยู่ปัจจุบัน 115 หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 115 หมู่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 089-4319845
ภูมิปัญญาด้าน พิธีกรรม เรื่องการเลี้ยงผีปู่ ย่า



4. ชื่อ - สกุล นายคำรณ มูลศรี อายุ 74 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400069113
เกิดวันที่ 2 เดือนตุลาคม พ.ศ.2488 หมู่โลหิต -
ที่อยู่ปัจจุบัน 171 หมู่ 11 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 171 หมู่ 11 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 054-891288 /080-7633973
ภูมิปัญญาด้าน ภาษาไทลื้อ



5. ชื่อ - สกุล นางดี ไชยลังกา อายุ 89 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400081377
เกิดวันที่ 20 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2472 หมู่โลหิต -
ที่อยู่ปัจจุบัน 5 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 4 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ
ภูมิปัญญาด้าน อาหารไทลื้อ และการแต่งกาย



6. ชื่อ - สกุล นายประเสริฐ มูลศรี อายุ 67 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400083493
เกิดวันที่ 15 เดือนเมษายน พ.ศ.2495 หมู่โลหิต A
ที่อยู่ปัจจุบัน 49 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 49 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 063-1061649
ภูมิปัญญาด้าน ด้านพิธีกรรม เรื่องการขึ้นบ้านใหม่ไทลื้อ



7. ชื่อ - สกุล นางสุพัฒน์ มูลศรี อายุ 56 ปี
หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 3560400085291
เกิดวันที่ 6 เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2506 หมู่โลหิต O
ที่อยู่ปัจจุบัน 103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน
จังหวัดพะเยา
สถานที่ติดต่อ 103 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านม่วง อำเภอเชียงม่วน
จังหวัดพะเยา
เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ 061-1351622
ภูมิปัญญาด้าน อาหารไทลื้อ

